

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SANAT VE TASARIM ANA SANAT DALI**

**KENT İÇİ ARKEOLOJİK ALANLAR İÇİN KÜLTÜRPARK TASARIM MODELİ:
MİSİS ANTİK KENTİ ÖRNEĞİ**

FATMA SEDA ÇARDAK

DOKTORA TEZİ

ADANA / 2020

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SANAT VE TASARIM ANA SANAT DALI**

**KENT İÇİ ARKEOLOJİK ALANLAR İÇİN KÜLTÜRPARK TASARIM MODELİ:
MİSİS ANTİK KENTİ ÖRNEĞİ**

FATMA SEDA ÇARDAK

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Necdet Sakarya

Eş Danışman: Prof. Dr. Giovanni Salmeri (Pisa University)

Jüri Üyesi: Doç. Dr. Altay Çolak

Jüri Üyesi: Doç. Dr. Hülya Yüceer

Jüri Üyesi: Dr. Öğr. Üyesi Gülertan Akyüzlüer

Jüri Üyesi: Dr. Öğr. Üyesi Nur Umar

Jüri Üyesi: Dr. Öğr. Üyesi Özlem Şenyiğit

Jüri Üyesi: Dr. Öğr. Üyesi Tunç Aslan Tülücü

DOKTORA TEZİ

ADANA/2020

Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne;

Bu çalışma, jürimiz tarafından Sanat ve Tasarım Ana Sanat Dalında DOKTORA TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan:Dr. Öğr. Üyesi Necdet SAKARYA
(Danışman)

Prof. Dr. Giovanni SALMERİ (Pisa University)
(Eş Danışman)

Üye:Doç.Dr. Altay ÇOLAK

Üye:Doç.Dr. Hülya YÜCEER

Üye:Dr.Öğr. Üyesi Gülertan AKYÜZLÜER

Üye:Dr.Öğr. Üyesi Nur UMAR

Üye:Dr.Öğr. Üyesi Özlem ŞENYİĞİT

Üye:Dr.Öğr. Üyesi Tunç Aslan TÜLÜCÜ

ONAY

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim elemanlarına ait olduklarını onaylarım.
.../.../20...

Prof. Dr. Serap ÇABUK
Enstitü Müdürü

NOT: Bu tezde kullanılan ve başka kaynaktan yapılan bildirişlerin, çizelge, şekil ve fotoğrafların kaynak gösterilmeden kullanımı, 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'ndaki hükümlere tabidir.

ETİK BEYANI

Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
 - Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
 - Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
 - Kullanılan verilerde ve ortaya çıkan sonuçlarda herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
 - Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu,
- bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim. / / 20....

Fatma Seda ÇARDAK

ÖZET

KENT İÇİ ARKEOLOJİK ALANLAR İÇİN KÜLTÜRPARK TASARIM MODELİ: MİSİS ANTİK KENTİ ÖRNEĞİ

FATMA SEDA ÇARDAK

Doktora Tezi, Sanat ve Tasarım Ana Sanat Dalı

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Necdet Sakarya

Eş Danışman: Prof. Dr. Giovanni Salmeri (Pisa University)

Şubat 2020, 246 sayfa

Misis Antik Kenti, geçmişte Kilikya olarak adlandırılan bölgenin önemli yerleşkeleri arasında yer almakta olup; Neolitik Çağ'dan günümüze kadar kesintisiz yaşamın sürdürüldüğü, zengin tarihi ve farklı uygarlıklara ait kültürel mirasları ile bölgenin geçmişine ışık tutmaktadır.

Alanda yapılan çalışmalar ve elde edilen veriler doğrultusunda günümüzde kentte tespit edilebilen kültürel mirasların; yapım dönemleri, teknikleri, mevcut durumları ve koruma uygulamaları irdelenmiştir.

Antik kent; sınırlarına dayanan Adana Organize Sanayi Bölgesi ve tarım alanları nedeniyle kentsel istila problemiyle karşı karşıya gelmiştir. Ayrıca yaşanan depremler ve kırsal hayatın devam ettiği kentte birinci ve ikinci derece arkeolojik sit alanlarında imara aykırı yapılaşma nedeniyle kültürel mirasların önemli oranda tahrip olduğu tespit edilmiştir.

Yukarıda bahsedilen problemler doğrultusunda Misis Antik Kenti'nin korunması ve kültürel turizme kazandırılması üzerine yapılan çalışmada Dünya'da ve Türkiye'de yer alan önemli antik kent ve yerleşkeler irdelenmiştir. SWOT analizleri yapılan örnekler Misis Antik Kenti ile karşılaştırılarak antik kent için fiziki, sosyal ve ekonomik boyutlarıyla ele alınan bir öneri getirilmesi amaçlanmıştır.

Misis Antik Kenti için önerilen kültürpark projesi; bölgenin tarihine ışık tutarak, alanda yer alan kültürel mirasların korunmasını ve bu miraslara işlev kazandırılmasını amaçlamaktadır. Bu proje kullanıcılarla birlikte geliştirilerek;

kültürel bilincin artmasını ve kullanıcılara sosyal ve ekonomik alanlarda katkı sağlamayı hedeflemektedir. Bu bağlamda bölgenin kültürel turizme açılarak ziyaretçilerin geçmişle bağlantılarını güçlendiren; kapsamında tarih, sanat, edebiyat, tarım gibi bir çok farklı aktiviteyi sunmayı amaçlayan bir proje önerisi geliştirilmiştir.

Anahtar kelimeler: Tarihi çevrelerde koruma, arkeolojik sit alanları, kültürpark

ABSTRACT

CULTURALPARK DESIGN MODEL FOR URBAN ARCHAEOLOGICAL SITES: CASE OF ANCIENT CITY OF MİSİS

FATMA SEDA ÇARDAK

Doctoral Thesis, Art Major and on Art and Design

Supervisor: Asst. Prof. Dr. Necdet Sakarya

Co-Supervisor: Prof. Dr. Giovanni Salmeri (Pisa University)

February 2020, 246 pages

Ancient City of Misis, which was named Cilicia in preterit, is stipulated in one of the substantial premises of the region and enlightens the history of the region by its rich history and cultural inheritance of various civilisations within it's continous life since the Neolithic Age.

In the thesis, the establishable cultural inheritance's eras of built, techniques, current situations and preservation of implementations were examined in accordance with the works in field and obtained data.

The ancient city faced the issues of regional invasion due to the location of Organized Industrial Site of Adana and cultivated areas which stands upon it's borders. Furthermore, it was detected that the earthquakes and shanty settlements on the first and second degree of the archeological sites where the rustic life continues devastated the cultural inheritances in a considerable extent.

In accordance with the issues stated above, the ancient cities and regions both located in Turkey and in the World that carries similar features were examined in order to accomplish the preservation of Ancient City of Misis and it's insert to cultural tourism. By comparison of the SWOT analysed examples with the Ancient City of Misis, it was aimed to bring a proposal for the ancient city by approaching within it's physical, social and economical dimensions.

The proposed cultural park project for the Ancient City of Misis aims the preservation of the cultural heritages stipulated in the region and function these heritages by enlightening the history of the region. This project further aims the increase of the cultural awareness and contribute the utilisers in respect of social and economical fields and function these heritages by developing the project with the utiliziers. In this respect, the project proposal is developed that aims to submit various activities to the visitors such as history, art, literature and agriculture by strengthening their connection with antecedents by opening the field to tourism.

Key words: Conservation, archeological sites, cultural parks,

RIASSUNTO ITALIANO**PER UN MODELLO DI PROGETTAZIONE DI PARCO CULTURALE IN AREE
ARCHEOLOGICHE URBANE: IL CASO DELL'ANTICA MISIS****Tesi di Dottorato****FATMA SEDA ÇARDAK****Supervisor: Asst. Prof. Dr. Necdet Sakarya (Università di Çukurova)****Co-Supervisor: Prof. Dr. Giovanni Salmeri (Università di Pisa)****Febbraio 2020, 246 pagine**

L'antica città di Misis, che fece parte nel passato della Cilicia, può essere ritenuta una delle più importanti della regione. E alla storia di quest'ultima, con il suo patrimonio culturale e le sue tradizioni secolari che risalgono al periodo neolitico, offre un contributo significativo.

Nella tesi gli antichi monumenti, le tecniche, la situazione presente, che tutte insieme costituiscono il patrimonio culturale, e le iniziative volte alla sua conservazione sono attentamente esaminati sulla base di un lavoro condotto sul campo e dei dati a disposizione.

L'antica città di Misis negli ultimi decenni ha visto l'occupazione di parte del suo territorio da parte della Zona Industriale di Adana, mentre le aree intensamente coltivate che si trovano ai suoi margini rappresentano un ulteriore pericolo. Per di più, terremoti e barracche che sorgono su aree di primo e secondo grado del sito archeologico, in cui continua l'attività agricola, hanno danneggiato in maniera significativa il patrimonio culturale.

Tenendo in considerazione tutto ciò, antiche città e regioni con caratteristiche simili a quelle di Misis – sia in Turchia sia nel resto del mondo – vengono esaminate nella tesi con lo scopo di contribuire a preservare l'antica città di Misis e di inserirla nel circuito del turismo culturale. Attraverso i confronti effettuati attraverso la SWOT analysis, questa tesi si propone di sviluppare una proposta per l'antica città di Misis che tenga conto degli aspetti fisici, geografici, sociali ed economici.

Il progetto di parco culturale che si propone per l'antica città di Misis è volto a preservarne il patrimonio culturale nel contesto della regione e tramite esso favorire la conoscenza storica della regione stessa. Il progetto intende anche accrescere la consapevolezza culturale degli abitanti dell'area e, con il loro contributo, promuovere lo sviluppo economico e sociale locale. Da ultimo, il progetto proposto includendo attività diverse e diversi campi d'interesse in grado di coinvolgere i visitatori come la storia, l'arte, la letteratura, l'agricoltura, ne favorirà l'interazione e promuoverà lo sviluppo turistico.

Parole chiave: Conservazione, parchi culturali, siti archeologici

ÖN SÖZ

Bu çalışmanın gerçekleşmesi sürecinde bilgi, düşünce ve deneyimlerinden her zaman yararlandığım, değerli katkılarını benimle paylaşan danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Necdet Sakarya'ya teşekkürlerimi sunarım.

Doktora çalışmalarım boyunca, bana gösterdiği rehberlik, anlayış ve her türlü destek için eş danışman hocam Prof. Dr. Giovanni Salmeri'ye teşekkürlerimi sunarım.

Çalışmamın temel taşlarını yerine koymamı sağlayan, araştırma konusuna karar verdiğim andan çalışmayı bitirdiğim ana kadar değerli bilgi ve görüşleri ile çalışmamda büyük katkısı olan Dr. Öğr. Üyesi Gülertan Akyüzlüer'e teşekkürlerimi sunarım.

Çalışmamın planlanması, uygulanması ve değerlendirilmesi aşamalarında değerli bilgi ve görüşlerini paylaşan, çalışma süreci boyunca desteğini esirgemeyen Dr. Öğr. Üyesi Tunç Aslan Tülücü'ye teşekkürlerimi sunarım.

Çalışma sürecinde yanımda olan, akademik vizyonları ile bana ışık tutan Prof. Dr. Anna Lucia D'Agata ve Doç. Dr. Hülya Yüceer'e destekleri için teşekkürlerimi sunarım.

Akademik hayatım boyunca her zaman yanımda olan değerli hocam Doç. Dr. Altay Çolak'a teşekkürlerimi sunarım.

Tez çalışma sürecimde desteklerini her zaman hissettiğim Yüksek Şehir Plancısı Özgür Kartum, İnşaat Yüksek Müh. Duygu Argunşah, Jeoloji Yüksek Mühendisi Can Ekin Yıldız ve Zehra Esen ile Yüreğir Belediyesi'ndeki çalışma arkadaşlarıma teşekkürlerimi sunarım.

Son olarak, bu uzun süreçte desteklerini her zaman yanımda hissettiğim, beni her konuda cesaretlendiren sevgili aileme; annem Şengül Çardak, babam Yaşar Çardak ve bu çalışmayı bugünlere dek getirebilmemde büyük katkısı olan kardeşim Deniz Eda Çardak'a sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZET	iv
ABSTRACT	vi
RIASSUNTO ITALIANO	viii
ÖN SÖZ	x
İÇİNDEKİLER	xi
KISALTMALAR	xiv
TABLolar LİSTESİ	xv
ŞEKİLLER LİSTESİ	xvi
EKLER LİSTESİ	xxiii

BÖLÜM I GİRİŞ

1.1. Çalışmanın Amacı	3
1.2. Çalışmanın Kapsamı	4
1.3. Yöntem	5
1.4. Önceki Çalışmalar	6
1.4.1. Koruma Alanında Yapılan Çalışmalar	7
1.4.2. Kültürpark Kavramı Üzerine Yapılan Çalışmalar	8
1.4.3. Kilikya Bölgesi ve Çalışma Alanı'nın Tarihi Üzerine Yapılan Çalışmalar	10
1.4.4. Tarihi Endüstri Yapılarına Yeniden İşlev Kazandırma Üzerine Yapılan Çalışmalar	11

BÖLÜM II KURAMSAL TEMELLER

2.1. Koruma Kavramı ve Kapsamı	13
2.1.1. Tarihi Çevrenin ve Arkeolojik Mirasın Korunması	14
2.1.2. Dünya'da Koruma Olgusunun Tarihsel Gelişimi	15
2.1.3. Türkiye'de Koruma Olgusunun Tarihsel Gelişimi	19

2.2. Sit Kavramı ve Türleri	26
2.2.1. Kentsel Sitler	28
2.2.2. Arkeolojik Sitler.....	29
2.2.3. Doğal Sitler.....	30
2.2.4. Tarihi Sitler	31
2.2.5. Kentsel Arkeolojik Sitler.....	31
2.2.6. Karmaşık Sitler	32
2.2.7. Kırsal Sit Alanı.....	32
2.2.8. Kültürel Peyzaj Alanları	33
2.3. Arkeolojik Sit Alanlarının Sorunları	33
2.3.1. Planlamadan Kaynaklanan Sorunlar	33
2.3.2. Topografik Yapıdan Kaynaklanan Sorunlar	34
2.3.3. Atmosfer Koşullarından Kaynaklanan Sorunlar	34
2.3.4. İnsan Kökenli Sorunlar	34
2.3.5. Altyapı Projelerinden Kaynaklanan Sorunlar	35
2.4. Kültürpark Kavramı	35
2.4.1. Dünya Örnekleri	38
2.4.1.1.Knossos Antik Kenti, Yunanistan	42
2.4.1.2. Chan Chan Antik Kenti, Peru	55
2.4.2. Türkiye Örnekleri	70
2.4.2.1. Assos Antik Kenti, Çanakkale	70
2.4.2.2. Aktopraklık Höyük.....	83
2.4.2.3. Baksı Müzesi, Bayburt	88

BÖLÜM III

BULGULAR

3.1. Misis'in Doğal ve Çevresel Yapısı.....	94
3.1.1. Coğrafi Konum	94
3.1.2. Jeolojik ve Jeomorfolojik Yapı	98
3.1.3. İklim.....	101
3.1.4. Bitki Örtüsü ve Doğal Peyzaj Özellikleri	102
3.2. Misis'in Sosyo-Kültürel ve Ekonomik Yapısı	103
3.2.1.Sosyo-Kültürel Yapı.....	103

3.2.2. Ekonomik Yapı	109
3.3. Misis'in Tarihsel Gelişimi.....	110
3.4. Misis'te Yer Alan Kültür Varlıkları.....	125
3.4.1. Misis Höyüğü.....	135
3.4.2. Misis Köprüsü.....	140
3.4.3. Havraniye Kervansarayı	143
3.4.4. Lokman Hekim Camii	154
3.4.5. Doğu Değirmeni	163
3.4.6. Batı Değirmeni.....	172
3.4.7. Eski Misis Camii	178
3.4.8. Çukobirlik Çırçır Fabrikası (Sawgin Tesisi).....	179
3.4.9. Nitelikli Taşların Kullanıldığı Yapılar	190
3.5. Misis'te Arazi Kullanımı ve Yerleşim Dokusu	191
3.6. Misis Arkeolojik Sit Alanının Mevcut Durum Değerlendirilmesi	198
3.6.1. Birinci Derece Arkeolojik Sit Alanları	201
3.6.2. İkinci Derece Arkeolojik Sit Alanları	201
3.6.3. Üçüncü Derece Arkeolojik Sit Alanları	201

BÖLÜM IV

DEĞERLENDİRMELER

4.1. Misis'in Swot Analizi.....	203
4.2. Misis'in Antik Kent ve Kültürpark Örnekleri ile Karşılaştırılması	207

BÖLÜM V

SONUÇ VE ÖNERİLER

5.1. Misis İçin Önerilen Diğer Sit Türleri.....	216
5.2. Misis Kültürpark Tasarım Modeli.....	217
5.3. Misis'te Tarihi Çevrenin Korunması	223

KAYNAKÇA.....	225
EKLER.....	237
ÖZGEÇMİŞ.....	246

KISALTMALAR

AKVKK	: Adana Kültür Varlıklarını Koruma Kurulu
AOSB	: Adana Organize Sanayi Bölgesi
BOA	: Başbakanlık Osmanlı Arşivleri
CNR	: Consiglio Nazionale delle Ricerche
ÇEKÜL	: evre ve Kültürel Değerleri Koruma Vakfı
GEEAYK	: Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu
INC-DRLL	: Peru Ulusal Kültür Enstitüsü
IUCN	: Uluslararası Doğa Koruma Birliği
IULA-EMME	: Uluslararası Yerel Yönetimler Birliği, Doğu Akdeniz ve Ortadoğu Bölge Teşkilat
KORDER	: Koruma ve Restorasyon Uzmanları Derneği
KTVKK	: Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu
TA	: Türkiye Anıt evre ve Turizm Değerlerini Koruma Vakfı
TKB	: Tarihi Kentler Birliği
TUIK	: Türkiye İstatistik Kurumu

TABLOLAR LİSTESİ

	Sayfa
Tablo 1. Türkiye'nin 19. Yüzyıldaki koruma süreci.....	24
Tablo 2. Türkiye'nin 20. Yüzyıldaki koruma süreci.....	25
Tablo 3. Türkiye Geneli Sit Alanları	30
Tablo 4. Knossos Antik Kenti SWOT Analizi.....	53
Tablo 5. Chan Chan Antik Kenti SWOT Analizi	68
Tablo 6. Assos Antik Kenti SWOT Analizi	81
Tablo 7. Aktopraklık Höyük SWOT Analizleri.....	87
Tablo 8. Baksı Müzesi ve Kültür Merkezi SWOT Analizi	93
Tablo 9. Misis'in yakın merkezlere uzaklıkları.....	97
Tablo 10. Yıllara göre Yakapınar, Geçitli, Havraniye Mahalleleri'nin Nüfusu	106
Tablo 11. Antik Kent'in eski isimleri ve dönemleri.....	111
Tablo 12. Antik Kent'in Genel Tarihi	112
Tablo 13. Misis'in Swot Analizi	206
Tablo 14. Misis Antik Kenti'nin sorunlarının Diğer Antik Kentler ile Karşılaştırılması.....	208
Tablo 15. Misis Antik Kenti ile benzer sorunlara Knossos Antik Kentinde getirilen çözümler	209
Tablo 16. Misis Antik Kenti ile benzer sorunları Chan Chan Antik Kentinde getirilen çözümler	210
Tablo 17. Misis Antik Kenti ile benzer sorunlara Assos Antik Kenti'nde getirilen çözümler	212
Tablo 18. Misis Antik Kenti ile benzer sorunlara Aktopraklık Antik Kentinde getirilen çözümler	213
Tablo 19. Misis Antik Kenti ile benzer sorunlara Baksı'da getirilen çözümler.....	214

ŞEKİLLER LİSTESİ

	Sayfa
Şekil 1. Çalışma alanı sınırları	5
Şekil 2. Türkiye Geneline Sit Alanları Dağılımı	27
Şekil 3. Petra Antik Kenti, Ürdün	42
Şekil 4. Agrigento Kütür Parkı.....	42
Şekil 5. Minoan Uygarlığı, Girit	43
Şekil 6. Minoan Sarayı rekonstrüksiyonu, Knossos	44
Şekil 7. Knossos, Minos Sarayı, Tunç Çağı plan ve bölümleri hava çekimi	44
Şekil 8. Knossos Sarayı ve Yakın Çevresi Haritası	45
Şekil 9. Rekonstrüksiyon çalışmasından bir örnek	47
Şekil 10. Neolitik Dönem'den Geç Minoan I Dönemi'ni gösteren 1980 Knossos Arkeolojik yüzey araştırması haritası.	49
Şekil 11. Merkez avluda turist grubu.....	50
Şekil 12. Chimu Krallığı Haritası	55
Şekil 13. Chan Chan Arkeolojik Sit Alanı Haritası.....	55
Şekil 14. Chan Chan Arkeolojik Alanı Google Map görüntüsü.....	56
Şekil 15. Chan Chan arkeolojik sit haritası	58
Şekil 16. Chan Chan Plan Şeması	58
Şekil 17. 12 m'lik duvarla çevrili alan ve giriş kapısı	65
Şekil 18. Duvarlardaki dekoratif süsleme detayları	65
Şekil 19. Antik Kent'in su rezervleri	66
Şekil 20. Arkeolojik Sit Alanı'nın hemen bitişiğinde yapılan Chan Chan Müzesi.....	66
Şekil 21. Ziyaretçi karşılama merkezi	67
Şekil 22. Müze'nin bahçesinden bir detay	67
Şekil 23. Assos'un Konumu	71
Şekil 24. Assos'un topoğrafik özelliklerini gösteren ören yeri haritası.....	73
Şekil 25. Assos kazı alanı fotoğrafı.....	73
Şekil 26. Assos Antik Kenti Planı.....	74
Şekil 27. Antik dor tapınağı Sur kalıntısı ve Murat Hüdavendigâr Camii.....	75
Şekil 28. Assos ören yeri görünüm	75

Şekil 29. Assos sokak dokusu	79
Şekil 30. Geleneksel Assos konutları	79
Şekil 31. Geleneksel Assos konutları	80
Şekil 32. Antik Liman	80
Şekil 33. Aktopraklık Höyük'ün konumu	83
Şekil 34. Aktopraklık Höyük yakın çevre konumu	83
Şekil 35. Aktopraklık Arkeopark ve Açık Hava Müzesi	85
Şekil 36. Aktopraklık Höyük	85
Şekil 37. Aktopraklık Arkeopark ve Açık Hava Müzesi Haritası	86
Şekil 38. Baksı Müzesi Konumu	88
Şekil 39. Baksı Müzesi Konumu	88
Şekil 40. Baksı Müze Kompleksi, Bayraktar Köyü	89
Şekil 41. Baksı Müzesi Ana Bina Z Kat, 1. Kat, Ara Kat Planları, Kesit ve Görünüşleri.....	90
Şekil 42. Farklı ebatlarda dört adet boktan oluşan müze kompleksi	91
Şekil 43. Ara katta yer alan, Koçan'ın kendi kişisel kütüphanesini de bağışladığı 10.000 adet kitaptan oluşan kütüphane ve sergi salonu.....	91
Şekil 44. Depo müze sergi salonu	91
Şekil 45. Miro'ya açılan heykelli yok sergisi	91
Şekil 46. Konuk evleri dış görünüm ve odalar.....	92
Şekil 47. Bayburt mutfağı	92
Şekil 48. Atölye yapısının çatısı.....	92
Şekil 49. Misis Genel Görünüm Hava Çekimi	95
Şekil 50. Misis'in Üst Ölçek Konumu	96
Şekil 51. Misis'in Yakın Çevre ile İlişkisi	97
Şekil 52. Adana ve çevresi deprem risk haritası	99
Şekil 53. Misis-Andırın Havzası'nın Doğu Akdeniz bölgesi içindeki konumunu ve ana tektonik hatlar ile olan ilişkisini gösteren yapısal harita	100
Şekil 54. Yakapınar Mahallesi'nin Nüfus Bilgilerinin Cinsiyete Göre Dağılımı	104
Şekil 55. Cinsiyete Göre Geçitli Mahallesi Nüfus Dağılımı Grafiği	105
Şekil 56. Eski Misis Mahallesi Cinsiyete Göre Dağılım Grafiği	105

Şekil 57. Havraniye Mahallesi Nüfus Bilgilerinin Cinsiyete göre dağılım grafiği	105
Şekil 58. Yıllara göre Yakapınar Mahallesi nüfus dağılımı.....	107
Şekil 59. Yıllara göre Geçitli Mahallesi nüfus dağılımı	107
Şekil 60. Yıllara göre Havraniye Mahallesi nüfus dağılımı	107
Şekil 61. Kilikya Bölgesi Haritası	113
Şekil 62. 4.yy'da Augustus Dönemi'nde Roma İmparatorluğu sınırlarının bir bölümü (13.yy çizim, Tabula Peutingeriana)	116
Şekil 63. 4.yy'da Roma İmparatoru Augustus dönemi'nde Misis (Mompfistea)	116
Şekil 64. 1.Iustinianoz zamanında Bizans İmparatorluğu Sınırları	117
Şekil 65. Osmanlı Harita Mühendisi Yusuf Efendi'nin 1872 yılında çizimini gerçekleştirdiği Çukurova Haritası'nda Ceyhan Nehri'nin Misis'ten sonra denize ulaştığı güzergah ayrıntılı olarak gösteriliyor	119
Şekil 66. Misis Haritası	120
Şekil 67. XVIII.Yüzyılda Memalik-i Osmaniyye'nin Taksimatı ve Mülkiyesi ve Yolarını Gösterir Haritası:Adana Sancağı'nın Kaza ve Nahiyeleleri ..	120
Şekil 68. 1940 Misis THK Hava Fotoğrafı Kaynak: Hülya Yüceer Arşivi	123
Şekil 69. 1946 THK hava fotoğrafı	123
Şekil 70. 1952 THK yan çekim.....	123
Şekil 71. 1952 THK hava fotoğrafı	123
Şekil 72. 1975 THK hava fotoğrafı	124
Şekil 73. 1992 THK hava fotoğrafı	124
Şekil 74. Misis Uydu Görüntüsü.....	124
Şekil 75. Tiyatronun ayakta kalan batı paradosu	127
Şekil 76. Tiyatroya ait bezemeli parça	127
Şekil 77. Stadyumun yer aldığı günümüzde tarım arazisi olarak kullanılan alan	127
Şekil 78. Antik yolun sütun ve taşlarının bölgedeki yapılarda kullanımı	128
Şekil 79. Misis'teki önemli kültür mirasları haritası	131
Şekil 80. Tescilli Kültür Varlıkları Haritası	132
Şekil 81. Alandaki Koruma Gerekliliği Açısından Öncelikli Kültür Varlıkları	133
Şekil 82. Mülkiyet Durum Analizi	134
Şekil 83. Misis Höyüğü Genel Görünüş	135

Şekil 84. Höyük'ten çıkarılan Neolitik Çağ Eserleri	138
Şekil 85. Höyük'ten çıkarılan Kalkolitik Çağ Eserleri.....	138
Şekil 86. Höyük'ten çıkarılan Demir Çağı Eserleri	138
Şekil 87. Höyük'ten çıkarılan Roma Dönemi'ne ait heykelcik	138
Şekil 88. Höyük'ten çıkarılan Orta Çağ Eserleri.....	139
Şekil 89. Höyük'te Tescilli Alanın Haritası	139
Şekil 90. 1929 yılı Misis Köprüsü.....	141
Şekil 91. 19.yy Misis Gravürü	141
Şekil 92. 19.yy Misis Gravürü	141
Şekil 93. 19.yy Ceyhan Nehri ve Köprü Kartpostalı	141
Şekil 94. 19.yy Langlois Misis Kartpostalı.....	141
Şekil 95. Misis Köprüsü Bilgi Fişi	142
Şekil 96. 1998 Depremi Sonrası Misis Köprüsü.....	143
Şekil 97. Misis Köprüsü	143
Şekil 98. Kervansaray'ın 1830 (Hicri 1246) Tarihli Kitabesi	144
Şekil 99. Kervansaray ve Köprü'nün yer aldığı kartpostal.....	146
Şekil 100. Kervansaray'ın güney cephesindeki giriş kapısı	146
Şekil 101. Kervansaray'ın kuzey cephesindeki giriş kapısı	146
Şekil 102. Depremden önce kervansarayın kuzey görünüşü.....	147
Şekil 103. Depremden sonra kervansarayın kuzey görünüşü	147
Şekil 104. Batı'daki Kervansaray'ın Kalıntıları	147
Şekil 105. Kervansaray ve güneyindeki alanda yapılan kurtarma kazıları hava fotoğrafı	148
Şekil 106. Pembe renk ile gösterilen 13.yy Ermeni Krallığı duvar kalıntıları ...	149
Şekil 107. Mavi renk ile gösterilmiş 11-13. yy duvar kalıntıları.....	150
Şekil 108. Koruma çatısının kazı alanına oturum planı.....	151
Şekil 109. Koruma öncesi kervansarayın kuzey cephesi.....	152
Şekil 110. Koruma öncesi güney kısımda yer alan eyvan	152
Şekil 111. Eyvan duvarlarındaki moloz taş dolgu	152
Şekil 112. Restorasyon öncesi kervansaray görünüşü,	152
Şekil 113. Restorasyon öncesi kervansaray kuzey görünüşü.....	152
Şekil 114. Kervansaray restorasyon uygulamasının bitmiş hali	153
Şekil 115. Kervansaray restorasyon uygulamasının bitmiş hali	153
Şekil 116. Havraniye Kervansarayı Restorasyon Sonrası	154

Şekil 117. Havraniye Kervansarayı ve Güneyinde Kalan Koruma Çatısı.....	154
Şekil 118. Lokman Hekim Camii.....	156
Şekil 119. Lokman Hekim Camii'nin yıkılmadan önceki hali ve tadilat gördüğü bir dönem	156
Şekil 120. Kervansaray ve Cami vaziyet planı.....	157
Şekil 121. Lokman Hekim Cami planı.....	157
Şekil 122. Cami'nin batı ve kuzey cepheleri	157
Şekil 123. Restorasyon öncesi Lokman Hekim Camii kalıntıları	158
Şekil 124. Cami arazisinde yapılan sondaj kazıları.....	158
Şekil 125. Temizleme işlemi sonrası duvar kalıntılarının görüntüsü	158
Şekil 126. Cami kurtarma kazısının hava fotoğrafı	159
Şekil 127. Cami duvarında kullanılan devşirme değirmen taşı	159
Şekil 128. Kazı sonucunda ortaya çıkan duvarlar.....	160
Şekil 129. Cami için önerilen koruma çatısı projesi	160
Şekil 130. Dönem Analiz Paftası	161
Şekil 131. Dönem Analiz Paftası	161
Şekil 132. Dönem Analiz Kuzey Bölümü Paftası	162
Şekil 133. 1975 Misis Doğu Değirmeni.....	165
Şekil 134. Batı cephedeki farklı duvar teknikleri ve zemin kat planı.....	165
Şekil 135. Zemin kat iç mekan görünüşü ve enine kesit rölövesi.....	166
Şekil 136. Yapıda farklı içerikteki kayıplar	166
Şekil 137. Bodrum kat dolgu malzemesi.....	166
Şekil 138. Bodrum kat planı.....	166
Şekil 139. Su çarkının çalışır durumu ve Batı cephesi rölövesi	167
Şekil 140. Farklı açılardan Doğu cephesinden görüntüler	167
Şekil 141. Doğu Cephesi rölövesi.....	167
Şekil 142. 1. Dönem restitüsyon plan ve kesitleri	168
Şekil 143. Yatay milli su değirmeni çalışma prensibi	169
Şekil 144. Misis Doğu Değirmeni restitüsyon plan.....	170
Şekil 145. 2. Dönem tamlama-restitüsyon kesitler	170
Şekil 146. Misis Doğu Değirmeni restorasyon projesi; planlar ve boyuna kesit.....	171
Şekil 147. Doğu Değirmeni Öncesi ve Sonrası.....	172
Şekil 148. Doğu Değirmeni Restorasyon Restorasyon Aşaması	172

Şekil 149. 14.03.1936 tarihli Misis su değirmeni motor alımı için kararname	173
Şekil 150. Su çarkları.....	173
Şekil 151. Değirmen taşı ve tekne	173
Şekil 152. Batı Değirmeni Bodrum Kat Rölövesi.....	176
Şekil 153. Batı Değirmeni Zemin Kat Rölövesi	176
Şekil 154. Zemin Kat ve Bodrum Kat Restitüsyon Çizimleri	177
Şekil 155. Doğu Değirmeni Kuzey Cephesi, 2019	177
Şekil 156. Doğu Değirmeni Yakın Çevre, 2019	177
Şekil 157. Batı Değirmeni batı cephesi restorasyon öncesi ve sonrası	178
Şekil 158. Batı Değirmeni doğu cephesi restorasyon öncesi ve sonrası	178
Şekil 159. Eski Misis Camii.....	179
Şekil 160. Çukobirlik Fabrikasının Tesbit ve Analizi	182
Şekil 161. Çukubirlik Çırçır Fabrikasının Uydu Görüntüleri.....	183
Şekil 162. Çukobirlik Çırçır Fabrikası kat yüksekliği analizi	184
Şekil 163. Çukobirlik Çırçır Fabrikası kullanım analizi	185
Şekil 164. Çukobirlik Çırçır Fabrikası dönem analizi.....	186
Şekil 165. Çukobirlik Çırçır Fabrikası bahçesi ve alanda yer alan yapıların bir bölümü	187
Şekil 166. 1. Evre'de yapılan depolar	187
Şekil 167. Depolar genel görünüm	187
Şekil 168. 1998 Adana Depremi'nde yıkılan bölüme yapılan ve günümüzde ofis olarak kullanılan bina	188
Şekil 169. 2. Evrede yapılan depolar ve sawgin tesisi	188
Şekil 170. Depolar dış mekan görünüşü	188
Şekil 171. Depolar iç mekan görünüşü	189
Şekil 172. Depolarda kullanılan antik kent taşları	189
Şekil 173. Sawgin tesisi.....	189
Şekil 174. Sawgin tesis binası ve depo ile bağlantısı	190
Şekil 175. Sütunlu yolda yer alan taş ve sütunların günümüzde köy evlerinin duvarlarında kullanılması	190
Şekil 176. Antik tiyatro taş ve sütun kaidesinin günümüzde köy evlerinde kullanılması	191
Şekil 177. Sütun kaidesinin bir köy evinin bahçesinde ocak ve masa amaçlı kullanımı	191

Şekil 178. Misis Sit Alanları ve İmarlı Alanlar Paftası	193
Şekil 179. Misis Sit Alanları Açık Kapalı Alan İlişki Analizi.....	194
Şekil 180. Misis arkeolojik sit alanı yapı kullanım analizi	195
Şekil 181. Misis arkeolojik sit alanı kat sayıları analizi.....	196
Şekil 182. Misis planlı alanlar ve arkeolojik sit alanı ulaşım analizi.....	197
Şekil 183. Kültür Varlıkları Koruma Bölge Kurulu Misis Antik Kenti Sit paftası, 1992	198
Şekil 184. Kültür Varlıkları Koruma Bölge Kurulu Geçitli Mahallesi üçüncü derece arkeolojik sit alanı haritası, 1996	199
Şekil 185. Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Misis Antik Kenti sit paftası, 2010	199
Şekil 186. Misis arkeolojik sit alanları paftası	200
Şekil 187. Antik Misis Kenti İçin Öneriler Paftası	216
Şekil 188. Kültürpark proje sınırları.....	219

EKLER LİSTESİ

	Sayfa
Ek 1. Misis Höyüğü	237
Ek 2. Misis Köprüsü	238
Ek 3. Havraniye (Misis) Kervansarayı	239
Ek 4. Misis Havraniye (Lokman Hekim) Camii	240
Ek 5. Misis Doğu Değirmeni.....	241
Ek 6. Misis Batı Değirmeni.....	242
Ek 7. Eski Misis Cami	243
Ek 8. Antik Sur Kalıntısı	244
Ek 9. Tonoğlu Yapı Kalıntısı.....	245

BÖLÜM I

GİRİŞ

Kültürel değerlerin korunması üzerine evrensel bir olgu olan koruma kavramı, insanların yerleşik hayata geçtikleri dönemlerden itibaren varolmuştur. Elindekini koruyarak ömrünü uzatmak amacıyla ortaya çıkan kavram, zamanla anıtsal yapıların temsil ettikleri sembollere güç ve anlam katmak amacıyla sürdürülmüştür. Günümüzde ise bu kavrama, “tüm insanlığa ait olan kültürel ve doğal mirasın korunması, her bireyin hak ve sorumluluğu altındadır” anlayışı ile yaklaşılmaktadır (ICOMOS Arkeolojik Mirasın Korunması ve Yönetimi Tüzüğü, 1990). Bununla birlikte insan topluluklarının geçmişleri ve gelişimleri üzerine bilgi sahibi olmak, kültürel ve sosyal gelişiminin anlaşılması ve gelecek kuşaklara aktarılması açısından da oldukça önemlidir.

Miras, doğal ve kültürel çevreyi içine alan kapsamlı bir kavramdır. Miras kavramına; sitler, peyzajlar, yapıli çevreler ile biyolojik çeşitlilikler, geçmişte kalan veya sürdürülen kültürel uygulamalar dahil olmaktadır. Bunlar kültürel kimliğin temelini oluşturur, çağdaş yaşamla bütünleşmesini sağlar.

UNESCO’nun 1976 yılında “Tarihi Alanların Korunması ve Çağdaş Rolü konusunda Tavsiye” raporunda, “tarihi kent ve kentsel alanların korunması” tabiri bu alanların yasal koruma altına alınarak, bakım ve restorasyonlarının uygulanması, geliştirilmeleri ve uygar yaşama dahil olmaları için gerekli olan adaptasyonları da kapsamaktadır.

“Tarihi Kentlerin ve Kentsel Alanların Korunması Tüzüğü”ne göre (Washington Tüzüğü – 1987) alınan ilke kararlarından 1. ve 5. Maddeler aşağıda belirtilmiştir:

Madde 1: Tarihi kentlerin ve diğer tarihi kentsel alanların korunması tutarlı ekonomik ve sosyal gelişme politikalarının ve her düzeydeki kent ve bölge planlamanın ayrılmaz bir parçası olmalıdır.

Madde 5: Tarihi kent ve kentsel alanların korunması için yapılacak planlama çalışmaları öncesinde disiplinlerarası araştırmalar yürütülmelidir. Koruma planları arkeoloji, tarih, mimarlık, teknikler, sosyoloji ve ekonomi bileşenlerini gözetmelidir. Koruma planının başlıca hedefleri ve bunlara erişmek için yararlanılacak yasal, yönetsel ve parasal araçlar da açıkça belirtilmelidir.

Bu bağlamda tarihi çevrelerde planlanan koruma uygulamalarının kent planlaması ve sosyal ve ekonomik politikalarla birlikte planlanması gereken; çok yönlü interdisipliner bir çalışma gerektirdiği ve kapsamlı araştırmalar sonucunda, tüm paydaşlar gözetilerek uygulanması gerektiği anlaşılmaktadır.

ICOMOS Uluslararası Kültürel Turizm Tüzüğü'nde belirlenen ilkelere göre ise koruma alanları "her biri kendine özgü kültürel mirası ve belleği barındıran yerler toplumların gelişmesi ve değişimi için etkin bir kaynak, yararlı bir araçtır. Özellikle küreselleşmenin arttığı bir devirde kültürel mirasın ve çeşitliliğin korunarak aktarılması toplumlar için oldukça önemlidir" denilmektedir (1999). İlke kararlarından Madde 1.1 ile Madde 1.2 aşağıda belirtilmiştir:

"Madde 1.1:Doğal ve kültürel mirasın çağdaş yaşamda önemli bir yeri vardır. Fiziksel, entelektüel ve duygusal olarak geniş kitlelerin erişimine açık olmalıdır. Kültürel mirasın yerel halk ve ziyaretçiler tarafından anlaşılmasını ve takdir edilmesini kolaylaştıracak, fiziksel özelliklerinin, soyut yönlerinin, çağdaş kültürel anlatımların ve genel çerçevenin korunması ve yaşatılmasına yönelik programlar adil ve uygulanabilir olmalıdır."

"Madde 1.2: Doğal ve kültürel mirasın önemi, özelliklerine bağlı olarak farklılaşır; kimi alan evrensel düzeyde, kimi ulusal, bölgesel ve yerel değerdedir."

Bu maddelere göre, kültürel mirasların korunmasına yönelik çalışmalar günümüzde tek yapı veya tarihi çevrenin onarım, bakım ve restorasyonlarının yapılmasının yanında farklı anlamlar taşımaktadır. Çağdaş yaşamda, koruma alanları; kitlelerin kolay ulaşım, anlayabileceği; geçmişle bağlarını güçlendirerek geleceğe yön verebilecekleri alanlar olarak görülmeli ve bu bakış açısı ile koruma programlarının hazırlanması gerektiği belirtilmektedir.

Günümüzde kültürel ve doğal miras alanlarının korunması ve planlanması noktasında ortaya çıkan kültürpark kavramı genel anlamıyla, "kültürel mirasın koordinasyonu için bir araç" (Orejas, 2001) veya "kültürel mirasın korunduğu ve yönetildiği bölgeler" olarak tanımlanmaktadır (Aragon Kültürparkı yasası, 1997). Bu bölgeler, tarihi dokunun ve mirasın korunması ve kültürel turizmin gelişmesi bağlamında bölgenin tarihsel sürecinin araştırılması; doğal ve çevresel koşullarının, sosyo-kültürel yapısının, sit türlerinin ve kültür miraslarının tespit edilmesi ve bu mirasların korunarak işlevlendirilmeleri üzerine kapsamlı ve sürdürülebilir bir çalışma olarak görülmektedir.

Çalışmada, örnek alan olarak seçilen Misis,Doğu Akdeniz Bölgesi'nde, Adana İli'ne bağlı Yüreğir İlçesi sınırlarında yer almaktadır. Misis, Neolitik

Çağ'dan itibaren günümüze kadar kesintisiz yaşamın sürdüğü antik bir kenttir. Farklı uygarlıklara ev sahipliği yapan kentin, çok katmanlı dokusu, günümüze kadar ulaşan kültür mirasları, bölge içerisinde Misis'in önemine ışık tutmaktadır. Bölgenin kültür hafızası konumunda olan Misis, bu özellikleri ile arkeolojik sit alanı ilan edilmiştir.

Adana'nın 27 km doğusunda bulunan yerleşkeyi Ceyhan Nehri iki bölgeye ayırmaktadır. Günümüzde, nehrin kuzeyinde; Yakapınar ve Eski Misis Mahalleleri, güneyinde ise; Geçitli ve Havraniye Mahalleleri bulunur.

Misis'de 2018 yılında arkeolojik sit alanı sınırları dahilinde, 932 adet imara aykırı yapı bulunduğu bilinmektedir. Bu durum hem bölgede yaşayan kullanıcılar hem de yer alan kültür varlıklarının korunması açısından büyük bir sorun oluşturmaktadır.

Misis'in çok boyutlu gelişim dinamiklerine yön veren, doğal ve kültürel mirasın korunması ve bölgenin canlandırılması çerçevesinde bir takım sorunlar belirlenmiştir. Bunlar, imar mevzuatı ve uygulama, koruma mevzuatı ve uygulama, tarihi dokunun fiziksel yıpranması ile sosyolojik ve ekonomik etkenler olarak sıralanmaktadır.

Tespit edilen sorunlar doğrultusunda araştırmanın amacı belirlenmiştir.

1.1. Çalışmanın Amacı

Örnek çalışma alanı olarak seçilen Misis Antik Kenti'nin çok boyutlu sorunlarına çözüm önerileri geliştirmek amacıyla; Dünya'da ve Türkiye'de çalışma alanı ile benzer özellikler taşıyan örnekler araştırılarak, bu örneklerin SWOT analizleri yapılmıştır. Elde edilen sonuçlar, Misis'in veri ve analizleri ile karşılaştırılmıştır. Ortak sorunlar tespit edilerek bu bağlamda geliştirilen çözümler değerlendirilmiş ve çalışma alanında önerilen kültürpark modeline katkı sağlanması, kültürparkın sınırlarının ve kapsamının belirlenmesi amaçlanmıştır.

Alanın tarihsel süreci ile alanda yer alan kültür varlıklarının tespiti üzerine araştırma yapılarak, koruma uygulamaları incelenmiştir. Böylece; hem Misis Antik Kenti' nin kültürel ve tarihi değerlerinin korunarak vurgulanması, hem de Misis'e gelen ziyaretçilerin deneyimlerinin zenginleştirilmesi ile birlikte bölgenin

kalkınmasına katkı sağlanması için gerekli koşulların belirlenmesi hedeflenmiştir.

Çalışmada sit türleri araştırılarak, günümüzde arkeolojik sit sınırları içinde kalan antik kentin, diğer sit türleri kapsamında değerlendirilmesi gerekliliğinin tespit edilmesi amaçlanmıştır.

1.2. Çalışmanın Kapsamı

Araştırma, kuramsal olarak kent içi/ yerleşimler içinde kalan arkeolojik sit alanlarının korunması temelinde geliştirilmiştir.

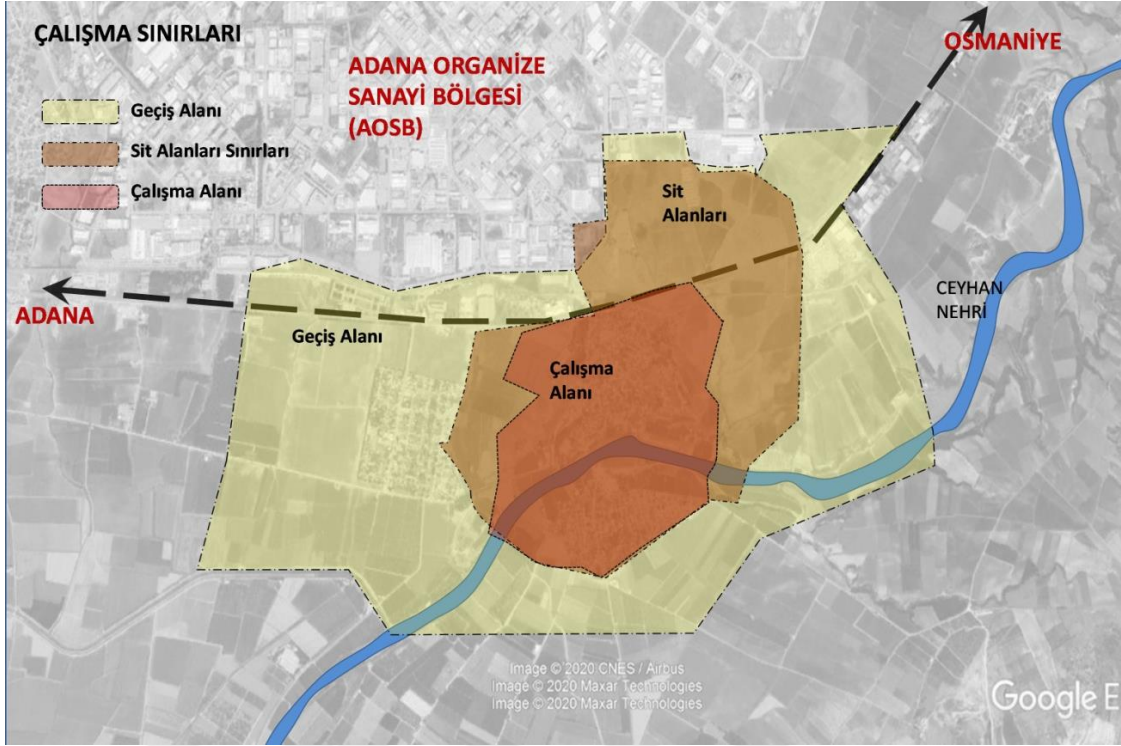
Örnek çalışma alanı olarak seçilen Misis Antik Kenti; diğer sit türleri, tarihi çevrenin korunması ve bu bağlamda alan için önerilen kültürpark modeli kapsamında değerlendirilmiştir.

En alt ölçekte; araştırma, gözlem ve tespitlerin detaylı olarak yapıldığı Misis Kenti'nin ilk oluşum dokusu dikkate alınmıştır. Arazi yapısı, yapıların morfolojik özelliklerinin belirlenmesi ve kullanıma yönelik tespitler yine bu sınır dâhilinde yürütülmüştür. Belirlenen alan aynı zamanda arkeolojik sit alanları sınırları dahilinde yer almaktadır. Gerek fiziksel, sosyal ve kültürel yapı gerekse tarihsel süreç bağlamında incelemelerin yapıldığı, korunması gerekli kültür varlıklarının yoğun olarak bulunduğu bu alan, aynı zamanda detaylı çalışmaların yürütüldüğü asıl çalışma alanı olarak düşünülmüştür.

Bir üst sınır olarak; Misis Kenti Arkeolojik Sit Alanları sınırı belirlenmiştir. Bu sınır belirlenmesinde arkeolojik sit alanları kapsamında alınan kararların alt çalışma alanına etkisi düşünülmüştür (Şekil 1).

Çalışma alanını, yakın çeperde olumlu ya da olumsuz anlamda etkileyecek faktörleri de içerisine alan bölge **üst ölçek sınır** olarak belirlenmiştir. Üst ölçek sınır, çalışma alanının devamı niteliğinde olan Geçitli-Havraniye'nin güneyi ve bu bölgedeki yapıları da kapsayacak şekilde belirlenmiştir.

Bu sınırın belirlenmesinde, bölgedeki kentsel verilerin, çalışma alanına dolaylı ya da dolaysız etkisi etkin rol oynamıştır.

Şekil 1. Çalışma alanı sınırları

1.3. Yöntem

Araştırma alanı olan Misis, evreni temsil etmektedir. İnterdisipliner bir yaklaşımla yürütülen çalışmanın yöntemi dört aşamadan oluşmaktadır.

Birinci aşamada, koruma kavramı ve kapsamı ile, sit kavramı ve türleri, sit alanlarının sorunları, kültürpark kavramı üzerine daha önce yapılan çalışmalar ile bu kavramların koruma disiplini ile olan etkileşimleri araştırılmıştır. Bu aşamada Dünya’da ve Türkiye’den seçilen örnek arkeolojik sit alanlarının SWOT analizleri yapılarak irdelenmiştir.

İkinci aşamada seçilen örnek alan Misis’in tarihsel gelişiminin ve mekansal oluşumunun anlaşılması amaçlanmıştır. Bu kapsamda literatür taraması ile daha önce yapılan analitik çalışmalar, raporlar ile Misis Arkeolojik Sit Alanı’na ait kurul kararları incelenmiş, eski harita ve fotoğraflara ulaşılmış, ayrıca alan çalışması yapılarak kentin oluşumunu etkileyen sosyo-kültürel ve ekonomik etkenler araştırılmıştır. Bu doğrultuda birincil ve ikincil kaynaklar ile arşivlerden faydalanılmıştır.

Üçüncü aşamada, Misis Antik Kenti ile ilgi grubu kurum ve kişilerle; Yüreğir Belediyesi, Adana Valiliği İl Kültür Müdürlüğü, Vakıflar Bölge Müdürlüğü, Adana Arkeoloji Müzesi, Adana Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu, CNR

Roma Enstitüsü, Pisa Üniversitesi ile koruma alanında çalışan mimarlar ve sivil toplum kuruluşları ile görüşmeler yapılmıştır. Bu aşamada mevcut karar verme, yönetim ve yürütme alanlarında görev ve yetkisi olan kurumların, Misis'te kamu, özel sektör, sivil toplum kurum ve kullanıcılarının koruma ve yönetim alanlarındaki yetki ve görevlerinin anlaşılması doğrultusunda analiz yapılmıştır.

Dördüncü aşamada, alanın SWOT analizleri hazırlanmış ve böylece alanın değerlerinin sorunlarının ve potansiyellerinin tespit edilerek, ikinci bölümde araştırılan arkeolojik sit alanları örneklerinin analizleri ile alanın karşılaştırması yapılmıştır.

Belirlenen dört aşamalı yöntem çerçevesinde elde edilen bilgiler ve değerlendirmeler ile sonuç ve öneriler geliştirilerek çalışma tamamlanmıştır.

1.4. Önceki Çalışmalar

Misis Arkeolojik Sit Alanı, günümüzde kırsal yaşamın sürdüğü bir yerleşkedir. Alanda farklı dönemlerde ve yapı tekniğiyle inşa edilen bir çok kültür mirası yer almaktadır. Ayrıca alanın en eski yerleşim yeri olduğu düşünülen Misis Höyüğü'nde yapılan arkeolojik kazılar da kentin belki de en ilgi çekici ve önemli parçasıdır. Misis'te yer alan kültür varlıkları arasında farklı dönemlere ait iki adet kervansaray, iki adet Camii, antik köprü, antik kentin çevresini saran sur kalıntıları, antik tiyatro, stadyum, nekropol, Ceyhan Nehri kıyısına inşa edilmiş su değirmenleri ve Çukurova' da tarımdan sanayiye geçiş döneminin simgeleri arasında yer alan Çukobirlik Çırçır Fabrikası irdelenmiştir. Özellikle günümüzde bir bölümü depo olarak kullanılan, diğer bölümleri ise kullanılmayan Çukobirlik Çırçır Fabrikası'nın hem alan için hem de çalışmanın amacı kapsamında önemli bir değer olduğu düşünülmektedir. Bu bağlamda daha önce yapılan çalışmalar aşağıda belirtilen dört ayrı başlıkta incelenmiştir:

- Koruma alanında,
- Kültürpark kavramı üzerine,
- Kilikya Bölgesi ve Misis'in tarihi üzerine,
- Tarihi endüstri yapılarına yeniden işlev kazandırma üzerine.

Yukarıda belirtilen başlıkların dışında Dünya'da ve Türkiye' de uygulanan kültür park örnekleri çalışmanın ikinci bölümünde detaylı olarak irdelenmiştir.

1.4.1. Koruma Alanında Yapılan Çalışmalar

Koruma alanında, Antik Dönem’de Kilikya olarak adlandırılan ve çalışma alanının da içerisinde yer aldığı bölge üzerine yapılan çalışmalar ile Türkiye’de çalışma alanı ile benzer özelliklere sahip tarihi kentler üzerinde yapılan çalışmalar irdelenmiştir. Bu kentlerde yer alan farklı dönem yapıları, yapım teknikleri; tek yapı ölçeğinde veya tarihi kent ölçeğinde yapılan tespit ve önerilerin bir kısmından faydalanılması amaçlanmaktadır. Bu çalışmalardan Akyüzlüer (2007), **“Eski Besni Yerleşim Bölgesi ve Kültür Varlıklarının Restitüsyonu Üzerine Bir Araştırma”** isimli doktora çalışmasında; Eski Besni’de bulunan kültür miraslarının tespitlerini ve analizlerini yapmıştır. İzler üzerinden canlandırma yapılmış ve restorasyon çalışmalarının diğer disiplinler ile birlikte sürdürülmesi önerisinde bulunulmuştur. Bulgular doğrultusunda yapılan canlandırma ile kültür varlıklarına güncel işlevler kazandırılarak kullanımlarının sağlanmasının önemine vurgu yapılmış. Özellikle Eski Besni yerleşim bölgesi ve burada yer alan kültürel miraslar üzerine yapılacak çalışmalarla bölgede turizm faaliyetlerinin geliştirilebileceği sonucuna ulaşılmıştır. Cantimur(2011), **“Tarihi Kentlerin Canlandırılmasına Yönelik Sürdürülebilir Yönetim Stratejileri: Balıkesir-Ayvalık Örneği”** isimli doktora çalışmasında isekentsel koruma alanlarının sosyal, ekonomik ve kültürel sistemleri bir arada değerlendiren bütünsel planlanması ve yönetilmesinin gerekliliğini belirtmektedir. Kentsel koruma sürecinin, “yukarıdan aşağı” ve “tabandan yukarı” hareketlerinin birleşimi ile olabileceğini; koruma sürecinde etkili olan aktörler, kentsel koruma ve canlandırmaya yönelik stratejiler ile bu kapsamda kullanılabilecek öğeler Ayvalık örneği çerçevesinde değerlendirilmiştir.

Karabağ (2008), **“Kent Arkeolojisi Metoduyla Çok Katmanlı Kentlerdeki Tarihsel Sürekliliğin Çözümленerek Korunması (İzmir Örneği)”** isimli doktora tezinde; kentin geçmişini koruma düşüncesinin zaman içinde anıtsal yapılardan geleneksel dokulara ve giderek yapıların yakın çevresine doğru alanını genişlediğini belirtmektedir. Geçmişten günümüze kadar gerçekleştirilen planlama ve koruma yaklaşımlarının incelendiği çalışmada, kentin tarihsel gelişimi ve çok katmanlı yapısı ile uyum içinde olmadığı,

günümüzde korunmakta olan ve korunması gereken değerler arasında uyumsuzluk olduğu belirlenmiştir.

Kaçmaz (2010), **“İzmir Selçuk Ayasuluk Kalesi ve Yakın Çevresinin Arkeolojik Özellikleri ile Peyzaj Mimarlığı Açısından İrdelenmesi”** isimli yüksek lisans çalışmasında Ayasuluk Kalesi ve yakın çevresinin arkeolojik özellikleri ve kent kimliğinin tarihi süreç içindeki gelişimi ortaya konmuştur. Kent bünyesinde bugüne ulaşan kültür varlıkları tanıtılarak alanın sorun ve olanakları saptanmış, peyzaj özellikleri değerlendirilerek çalışma alanı için Arkeolojik Park, Alanda yer alan kültür varlıkları arasında yeni bir gezi güzergahı oluşturulması, ayrıca restore edilen kültür miraslarının çevreleriyle ve kentle bütünleştirilmesi gerekliliği ve bağlantı izlerinin vurgulanması gerektiğini belirtmiştir.

Yücel (2004), **“Türkiye’de Kentsel Koruma Alanlarının Planlanmasına Yönelik Bir Sistem Önerisi”** isimli doktora çalışmasında; kentsel alanların korunması ve planlanmasında yaşanan sorunların çözümüne yönelik öneriler geliştirmiş; kentsel koruma alanlarının, ait olduğu yerleşmenin vazgeçilmez bir parçası olarak planlama bütünlüğü içerisinde ele alınmalarının, esnek ve stratejik planlama yaklaşımları içerisinde koruma hedeflerinin daha politik nitelikte olmalarının ve daha demokratik ve katılımcı bir işleyişin sağlanabilmesi için yerel yönetimlerin ve diğer aktörlerin koruma ve planlama sürecinde daha etkin rol almalarının gerektiği sonucuna ulaşmıştır.

1.4.2. Kültürpark Kavramı Üzerine Yapılan Çalışmalar

Kültür park kavramı; arkeolojik sit alanlarından elde edilen verilerin irdelenerek, bölgenin tarihsel gelişiminin tanıtımına yönelik; sergileme, izletme, yaşatma çalışmalarının yapılabileceği parklar olarak değerlendirilmektedir. Kültürparklar, alanın arkeolojik ve tarihi değerlerinin yanında yeşil alanların ve bu alanlara yönelik aktivitelerin planlandığı, bölgenin kültürünün yaşatılması gibi öğeleri içinde barındırarak sürdürülebilirliğin sağlanmasını amaçlayan parklardır.

Ülkemizde tarihi kent merkezleri yerine daha çok yeni yerleşim bölgelerinde, kullanıcılara farklı aktiviteler sunan, sanatsal öğelerin ağırlıklı olarak yer aldığı yeşil alanlar olduğu görülen kültürparkların, Dünya’ da daha çok antik kentlerde ve arkeolojik park kavramıyla birlikte ele alındığı

görülmektedir. Daha önce de bahsedildiği üzere; Dünya’ da ve Türkiye’de yer alan örneklerden bazıları kapsamlı olarak ikinci bölümde irdelenmiştir. Bu başlık altında incelenen çalışmalarda kültür park kavramı içerisinde ele alınması faydalı olabilecek öğeler araştırılmıştır. Örneğin; Karaca (2008), **“Side Antik Kentsel Yerleşiminin Kültürel Peyzaj Açısından Değerlendirilmesi”** isimli doktora tezinde; “önemli ölçüde tarihi esere sahip olan ve halen kullanılan bir yerleşim olan Side’ye ilişkin, doğal ve kültürel değerleri inceleyerek kültürel peyzaj özelliklerinin saptandığı çalışmada, seçilen bu alandaki verileri, Coğrafi Bilgi Sistemi’nde haritalara aktarmış ve overlay yöntemi ile üst üste çakıştırmıştır. Çakıştırma sonucunda elde edilen veriler analiz edilerek ekolojik hedefli koruma-kullanım-yeniden yorumlama önerilerine göre yorumlanmış ve kültürel peyzaja ilişkin planlama kararları alınmıştır”.

Ülkemizde kültür park kavramının tanımı ve kapsamı doğrultusunda bulgular yer alan Özkır’ın (2007) **“Kent Parkları Yönetim Modelinin Geliştirilmesi”** isimli doktora tezinden anlaşılabileceği gibi ülkemizde kültürpark kavramı, daha çok kent park kavramı ile birlikte anılmakta ve çalışmalar kent merkezi veya merkezine yakın bölgelerde; yeşil alan veya yeşil bantlar içerisinde yer alan kültür ve sanat ağırlıklı aktiviteler içeren modelleri kapsamaktadır.

Antik kentlerde kültür park kavramı kapsamında irdelenebilecek arkeolojik park kavramı üzerine, Tuna’nın (2014), **“Sürdürülebilir Antik Kentler Kapsamında Arkeolojik Parklar: Düzce-Konuralp Örneği”** isimli doktora tezi çalışmasında, araştırma alanı olan Konuralp Antik Kenti’nde üst ve alt ölçekte gerçekleştirilen alan etüt çalışmaları neticesinde tespit edilen bulgular doğrultusunda tarihi kent merkezinin doğal ve kültürel sürdürülebilirliğinin sağlanması için önerilerde bulunmuştur.

Arkeolojik park ve kültür varlıklarının restorasyonu bağlamında ele alınan bir diğer örnek ise Topal (2009), **“Antik kent çevrelerinin görselleştirilmesi ve animasyonu: Antakya Kent Örneği”** isimli yüksek lisans çalışmasında, tarihi araştırmaların karşılaştırmalı etüdü sonucunda; farklı dönemlere ait kültürel mirasların ilk tasarımlarındaki süreçten itibaren tarihsel durumlarını ortaya çıkaran modellerini görselleştirilmiştir. Elde edilen görüntüler animasyon haline getirilerek, mevcut parçaların tekrar birleştirilmeleri söz konusu olmayan kültürel mirasların bilgisayar destekli görselleştirilmeler ve restitüsyon

çalışmaları ile özgün tasarımı ortaya çıkarmak ve tarihi gelişimini irdelemek açısından önemli olduğu belirtilmiştir.

1.4.3. Kilikya Bölgesi ve Çalışma Alanı'nın Tarihi Üzerine Yapılan Çalışmalar

Bu kısımda, Antik Dönem'de Kilikya olarak adlandırılan ve Çalışma Alanı'nın da içerisinde yer aldığı bölge üzerine yapılan çalışmalar irdelenmiştir. Böylece bölgenin önemi, tarihi kronolojisi ve kentleşme süreci üzerine bulgular elde edilmesi amaçlanmıştır. Askın (2012), **“Dağlık Kilikia'daki Korykos Antik Kenti'nin Hellenistik ve Roma Dönemlerinde Kentleşme Süreci”** isimli doktora tezi çalışmasının Korykos'un şimdiye kadar kapsamlı ve bütünlüklü bir bakış açısıyla ele alınmamış olmasından hareketle ortaya çıktığı belirtmektedir. Çalışmada antik kentleri anlamaya yönelik her türlü kaynağın geniş bir çerçevede değerlendirilmesi neticesinde kentsel gelişim, kentin iskânı ve süreç içerisindeki gelişiminin arka planındaki dinamiklerin büyük oranda ortaya çıkarılmasını sağladığı belirtilmiştir.

Bilir (2014), **“Roma Dönemi Doğu Akdeniz Deniz Ticaretinde Kıyıkilikya Bölgesi'nin Yeri ve Önemi”** isimli doktora çalışmasında, Neolitik Çağ'dan Roma Dönemi'ne kadar ticari faaliyetleri incelenmiş; Roma Dönemi'nde Kilikya Bölgesi'nin imparatorluk içerisindeki ticari önemini vurgulamıştır.

Demir (2017), ise **“13. Yüzyıl Doğu Akdeniz'in (Antalya- Alanya-Misis-Tarsus-Anazarba-Lazkiye-Süveydiye) Siyasi, Sosyal ve Ekonomik Tarihi”** isimli yüksek lisans çalışmasında; Kilikya'nın önemli liman kentleri arasında bulunan Tarsus ve Misis şehirlerinin yüzyıl sonlarında önemini yitirmeye başlamasıyla, Ayas (Yumurtalık) limanı Kilikya'nın baş limanı ve en önemli ticaret merkezi haline geldiğini, sonraki dönemlerde Tarsus, Misis ve Anazarba'nın; Ayas'ın gölgesinde kalarak önemlerini ve zenginliklerini büyük oranda kaybettiklerini belirtmektedir. Tarsus, Misis ve Anazarba şehirleri XIII. yüzyılda sahip oldukları kozmopolit yapıyla da dikkate değer durumda oldukları ve bölgede pek çok farklı etnik kökene, dini inanca ve kültüre sahip insan toplulukları bir arada bulunduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Kaplan (2015), **“Hellenistik ve Roma Döneminde Kilikia Pedias (Çukurova) yerleşimleri”** adlı doktora çalışmasında, Eski Yunan ve Romalı yazar ve coğrafyacıların, Kilikya'yı iki bölüme ayırdıklarını belirttiği çalışmada Kilikia Pedias'ın batısından itibaren, Göksu Havzası ve Berdan Irmağı Havzası yerleşmeleri, Seyhan ve Ceyhan Nehirleri (Yukarı Ova-Aşağı Ova) Havzası yerleşmeleri, bölgeyi bir ağ gibi kaplayan yollar üzerinde kurulan kentlerin birbirleri ile olan ilişkileri incelenmiştir. Çalışmada bölgedeki yerleşim yerleri: 1- Höyükler, 2- Kentler, köprüler ve su sistemi, 3- Tapınaklar ve nekropoller, 4- Kaleler olarak, dört ana grupta ele alınmıştır.

1.4.4. Tarihi Endüstri Yapılarına Yeniden İşlev Kazandırma Üzerine

Yapılan Çalışmalar

Tarihi endüstri yapılarına işlev kazandırma başlığı altında, Misis'te yer alan Çukobirik Çırçır Fabrikası'nın költürpark projesi kapsamında işlevlendirilmesi üzerine Türkiye genelinde ve bölgede yer alan tarihi endüstri yapıları üzerine yapılan çalışmalar irdelenmiştir. Ayrıca Ceyhan Nehri üzerine inşa edilen, günümüzde restorasyonları tamamlanan ancak henüz bir fonksiyon kazandırılmamış iki adet tarihi su değirmenine benzer özellikler taşıyan yapılar üzerine bulgu ve önerilerin yer aldığı çalışmalar araştırılmıştır.

Emre (2008) ise, **“Sanayileşme ve Sanayi Yapılarının Yeniden İşlevlendirilmesinin İstanbul'dan Örnekler Üzerinde Analizi”** çalışmasında günümüze kadar gelebilen 43 adet endüstri mirası sanayi yapısını listelemiştir. Araştırmanın kapsamı, sanayi devrimi ile başlayan süreçte sanayileşmeyi ve sanayi devriminin Türkiye'ye yansımalarının sonuçlarının irdelenmesi, sanayileşme ile başlayan toplumsal, sosyal ve ekonomik etkileşimlerin incelenmesini ve günümüz koşullarında işlevini kaybetmiş, bakımsızlık nedeniyle yok olmaya yüz tutmuş endüstri mirası sanayi yapılarının, yeniden işlevlendirme yöntemleri içerisinde İstanbul'dan iki örneğin ele alınarak incelenmesini içermektedir.

Çalışma alanının da dahil olduğu Adana İli üzerine yapılan çalışmalar arasında yer alan, Tülücü (2007), **“Adana Kenti Tarihi Endüstri Yapılarının Yapısal Analizi ve Korunmaları için Yöntem Araştırmaları”**, adlı doktora çalışmasında “Adana Kenti endüstri mirasının önemli bir bölümünü oluşturan

endüstri yapılarını inceleyerek, yok olmaya yüz tutmuş tarihi endüstri yapılarının günümüz koşullarına göre yeniden değerlendirilmeleri için yöntem önerisinde bulunmuştur. Çalışma, Adana Kenti'nde bulunan fabrikalardan seçilen 26 örnek üzerine yapılarak; Dünya'daki değişim sürecinin Türkiye'ye yansımaları araştırılmıştır.

Tümer (2003), **"Kentsel Alanda İşlevini Yitirmiş Sanayi Tesislerinin Dönüştürülme Sürecine Yönelik Bir Model"** adlı yüksek lisans çalışmasında, kentlerde bulunan işlevini yitirmiş sanayi alanlarının yeniden işlevlendirilmesi üzerine metod çalışmalarını araştırmıştır.

Özdoğru (2010), **"Adana'da Dokuma Sanayi Yapıları'nın Endüstri Mirası Kapsamında İncelenmesi"** isimli yüksek lisans çalışmasında, Türkiye'nin pamuk üretiminin dörtte birinin sağlandığı Adana'da 1860-1960 yılları arasında kapasite ve işletme açısından farklı ölçeklerde çok sayıda pamuk işleme tesisi bulunduğunu belirtmektedir. Çalışma kapsamında Adana'da 1860-1960 yılları arasında kurulan sanayi yapıları "endüstri mirası" çerçevesinde; yapıların dönemleri, mimari nitelikleri, mevcut durumları irdelenerek işlevlendirilmeleri üzerine tespitlerde bulunulmuştur

Uzunoğlu'nun (2018), **"Kültürel Miras Alanlarının Toplumsal Bellek Bağlamında Yeniden İşlevlendirilmesi: Haydarpaşa Örneği"** adlı yüksek lisans çalışmasında dinamik yapıya sahip olan kentlerin zaman içinde değişen fiziksel, ekonomik ve sosyal ihtiyaçları nedeniyle sürekli bir değişim ve dönüşüm içinde olduğu belirtilmiştir. Çalışmada, Haydarpaşa Tren Garı'nın kültürel miras kapsamında yapının izlerinin korunarak günümüze aktarılması ve yeniden işlevlendirilmesinin sürdürülebilir çözümlerden biri olduğu çünkü işlev kaybının istasyonun tarihi değer olarak gün geçtikçe değerinin azalmasına neden olacağı sonucuna varılmıştır.

BÖLÜM II

KURAMSAL TEMELLER

Bu bölümde çalışmanın içeriği doğrultusunda ele alınması gereken kavramların literatür taramaları yapılmıştır.

Koruma Kavramı ve Kapsamı başlığında; koruma ve sürdürülebilir koruma; Misis'in tarihsel süreci ve arkeolojik sit olması nedeniyle de tarihi çevrelerin ve arkeolojik mirasın korunması kavramları irdelenmiştir. Dünya'da ve Türkiye'de koruma olgusunun tarihsel gelişimi araştırılmıştır.

Sit kavramı ve türleri ile arkeolojik sit alanlarının sorunları araştırılarak, kültürpark kavramının Dünya'da ve Türkiye'deki tanımı, kapsamı ve örnekler; güçlü yönleri, zayıf yönleri, tehditleri ve potansiyelleri bakımından irdelenmiştir.

2.1. Koruma Kavramı ve Kapsamı

Koruma, tüm kültürel değerlerin korunması ile alakalı evrensel bir olgudur. ICOMOS bu kavramı: "Tarihi bir kentin veya yörenin korunması ve uyumlu bir biçimde tanıtımının sağlanması için alınacak tüm önlemler" olarak tanımlar. Bu önlemlerin başında, tek yapı veya tarihi çevre ölçeğinde korunması gerekli kültürel mirasların belirlenmesi ile bu alanların gerekli sağlıklılaştırma, restorasyon, bakım ve onarımlarının düzenli olarak yapılması gelmektedir.

Koruma düşüncesi, başlangıçta sahip olunanın ömrünü uzatmak, ondan daha fazla yararlanmak üzere yapılan ekonomik bir yaklaşımken, sonraki dönemlerde dini ve politik akımların etkisiyle yaklaşımın simgesel bir duruşa dönmüştür (Erder, 1975; Çeçener, 1982). Giderek artan bir değişimle insanların tarih ve evreni kavrama hedefleriyle günümüzdeki evrensel koruma anlayışına dönüşen kavram; farklı ülkelerde bu alanla ilgilenen ve topluma oranla sayıları oldukça az öncü bir kesimin çabalarıyla oluşan bir harekettir. Bilinçli koruma yaklaşımıyla uygulamalar gerçekleştiren bu kesim, her ülkedeki kültür ortamının yoğunluğuna bağlı bir parametreyle azalıp çoğalmaktadır (Kuban, 2000).

Koruma kavramı, 1970'li yıllarda tek yapı ölçeğinde kalan ve gerekli durumlarda yapının onarılması olarak algılanmaktayken, 1980'ler itibariyle tek yapı ölçeğinden alan ölçeğine geçmiş, fiziksel, ekonomik ve sosyal yönleriyle

ele alınmıştır. 1990'lardan itibaren bütüncül koruma yaklaşımı ile alan yönetimi kavramları gelişirken; 2000'lerle birlikte kapsamı (gündeme gelen çevresel sorunlar nedeniyle) sürdürülebilir koruma ile alan yönetimi olarak genişletilmiştir (Kocabaş, Ulubaş, 2016, s.75-76). Buradan anlaşılabileceği üzere koruma; zamanla değişen, kapsamına yeni kavramlar ilave ederek gelişen bir olgudur. Özellikle sürdürülebilirlik kavramının ortaya çıkması ile günümüzde koruma anlayışı fiziksel, sosyal ve ekonomik yönleriyle ele alınan bir yaklaşımla yürütülmeye başlamıştır.

Bu noktada, *sürdürülebilir kentsel koruma kavramı*; alanın fiziksel, sosyal ve ekonomik boyutlarıyla birlikte ele alan bir üst bakış olarak tanımlanabilecektir. Tarihi çevre dokusu ile birlikte doğal çevrenin de bütüncül bir yaklaşımla korunmasını öngören sürdürülebilir kentsel koruma; sosyal anlamda da alanda yaşayan kullanıcıların ihtiyaç ve istekleri doğrultusunda yaşama imkanını sağlamayı hedefler.

Kısaca sürdürülebilir kentsel koruma; bir alanın, yönetimi planı ile kültürel mirasın yer aldığı doğal çevreyle bütün olarak korunması ve sosyal kapitalin ekonomik alanda desteklenmesi olarak tanımlanabilir.

2.1.1. Tarihi Çevrenin ve Arkeolojik Mirasın Korunması

Çalışma alanı Misis, tarihi bir çevrede arkeolojik sit sınırlarında kalmaktadır. Bu bağlamda tarihi çevrenin korunması ve arkeolojik mirasın korunması kavramları da irdelenmiştir.

Kentsel koruma kavramının asıl nesnesi tarihi kentlerdir. Tarihi kent de içinde birbirine bağlı birçok öğeyi kapsamaktadır. Kentsel koruma bu öğeler arasındaki ilişkiler düzenini kavrayamadığında koruma da olanaksızlaşır (Köksal, 1994). Koruma kavramının ya da tarihi çevre koruma düşüncesinin tarihsel gelişimi incelenirken, İtalya, Fransa, İngiltere, Almanya gibi pek çok Avrupa ülkesinin varlığı belirlenmiştir. Yürüttükleri koruma faaliyetlerindeki yapılanmaları dikkate alındığında, İtalya, Fransa, İngiltere'deki koruma faaliyetlerinin Türkiye'deki koruma faaliyetlerini yönlendirebileceği düşünülmektedir. Türkiye'deki eski eserlerin yoğunluğu ve bu eserlerin yarattığı ortamla ilişkili olarak, aynı derecede yoğun tarihi çevreleri barındıran İtalya ve özellikle Roma; koruma faaliyetlerinde yürüttüğü merkeziyetçi sistemi ile

Fransa; korumada etkin özel kuruluş ve derneklerin yapılanmaları ile ilgili olarak da İngiltere karşılaştırma bakımından önemli olduğu düşünülmektedir (Erder, 1975; Zeren, 1981).

Çalışma alanının arkeolojik sitte bulunması nedeniyle arkeolojik mirasın koruma olgusunun araştırılması da önem teşkil etmektedir. Bu bağlamda ICOMOS Arkeolojik Mirasın Korunması ve Yönetimi Tüzüğü'nde yer alan tanıma göre:

Madde 1: Arkeolojik miras, temel bilgilerine arkeolojik metodlarla ulaşılan maddi miras olarak tanımlanmaktadır. İnsan varlığının her tür etkinliğini ve izinin yer aldığı alanları, terk edilmiş yapıları, toprak ve su altındaki sitler de dahil olmak üzere her tür kalıntıyı ve bunlarla ilişkili taşınabilir tüm kültürel envanteri kapsamaktadır (ICOMOS, 1990).

Madde 2: Bu alanlar hassas ve yenilenemeyen kültürel kaynakları içerdiği için, alanların korunmasında bütünsel planlama yöntemleri uygulanmalıdır. Bu alanlarda arazi kullanımları denetlenmeli ve geliştirilmelidir. Ayrıca izlenen yöntemlerde arazi kullanımı, kentsel gelişim ve planlamayla birlikte sosyal, kültürel, çevresel öğelerin de etkin olması gerekmektedir. Bu yöntemler sürekli takip edilmeli ve güncel kalmalı; uluslararası, ulusal, bölgesel ve yerel düzeydeki planlama kararlarında dikkate alınmalıdır. Halkın aktif katılımıyla alan planlanmalı ve halk arkeolojik mirasın korunması ile ilgili kararlara dahil edilmelidir (ICOMOS, 1990).

Bu veriler ışığında tarihi çevreleri ve arkeolojik mirasları koruma üzerine dünya ve ülke politikaları takip edilerek bölgenin koşullarına uygun alan yönetim planları hazırlanmalıdır. Sürecin takibi; uygulamalardaki başarılar da dikkate alınarak, planlama ilkelerinin gelişim ve değişime açık olması da önemlidir.

2.1.2. Dünya'da Koruma Olgusunun Tarihsel Gelişimi

Tarihte koruma olgusunun gücü temsil eden yönetim binaları ve dini yapılarla başladığı bilinmektedir. Zaman içerisinde doğal ve fiziksel nedenlerden ötürü yıpranan veya yok olmaya başlayan bu tür yapılar koruma altına alınarak temsil ettiği güç kavramının sürdürülebilirliği amaçlanmıştır.

İlk çağlarda dinsel etkilere ve yetki gücüne bağlı olarak gelişen; Ortaçağ'da işlevsel ve siyasal nedenlere dayanan koruma anlayışı, Rönesans'ta din adamlarının Roma Dönemi kalıntılarını içeren koruma emirleri, XVII. yy'da İsveç, Danimarka gibi devletlerin öncelikli olarak taşınır mirasların korunmasına yönelik kral buyrukları ile yaygınlaştırılmaya çalışılmıştır (Bostancı, 1989).

XVIII. yy'da Fransız İhtilali'nde sonra yıkımlar üzerine ortaya çıkan koruma düşüncesinin kısa zamanda Avrupa ülkelerinin tamamına yayılmasıyla

XVIII. yy'ın ikinci yarısı ile XIX. yy başlarında kültürel mirasların korunması amacıyla kanunlar hazırlanmıştır (Kennet, 1972; Kuter, 2007).

Fransa'da 1814-1879 yıllarında Viollet-le Duc'ün "Üslup Birliğine Varış" fikriyle yaptığı restorasyon projeleri koruma üzerine atılan ilk örnekler arasındadır. Günümüzdeki koruma anlayışına en yakın uygulamalar ise XIX. yy'ın sonunda Camillo Boito tarafından yapılmıştır. İtalya'da Gustave Giovannoni (1873-1947) de mimari mirasların korunmasında daha bilimsel ve çevrelerindeki doku ile korunmaları gerektiği görüşüyle çağdaş korumanın ilkeleri sayılabilecek kuralları oluşturmuştur. Bu gelişmeler doğrultusunda 1931'de Atina'da Mimar ve Teknisyenlerin I. Uluslararası Konferansı yapılmıştır (Çelik, Yazgan, 2007).

1933 yılında ise İlk Atina Kartası olarak bilinen Uluslararası Modern Mimarlık Kongresi'nde ilk kez; korumanın, tek yapı ölçeği genişletilerek kent ölçeğine taşınması üzerine öneri ve çözüm getirilmesinin gerekliliği vurgulanmıştır (Erder, 1975).

Avrupa'da kentsel ve kırsal koruma çabaları 1945'ten sonra hız kazanmış; II. Dünya Savaşı sırasında yıkılan, çoğu kez çağdaş yapılanma ve endüstrileşme ile karakteri bozulan tarihi kentlerin uğradığı kayıplarla bilinçlenen kamuoyu bu konuya çözüm yolları aramaya başlamıştır (Ahunbay, 2004).

"Kent İçindeki Tek Anıt" kavramından "Anıt Olarak Kent" kavramına doğru bir diğer gelişme, tarihsel kent merkezleri veya tarihi çevre açısından 1957 Paris Kongresi (I. Uluslararası Tarihi Anıtlar Mimar ve Teknisyenleri Kongresi)'dir. 1957 Paris Kongresi'nde, daha sonraları "Bütünleşik Koruma" olarak adlandırılacak kavramın çekirdeği olan "Koruma" ve "Yeniden Yaşama Kavuşturma" arasındaki zor dengenin kurulma sorunları irdelenmiştir. Kentlerin sosyal, ekonomik ve politik açıdan yeniden hayata kavuşturulması tartışılmış daha sonra bu tartışmalar Fransa'da "Malraux Yasası" olarak bilinen yasanın köklerini oluşturmuştur (Binan, 1999). Okyay'a (2001) göre Malraux Yasası; bir yandan tarihi kent dokularındaki yaşam kalitesinin daha anlamlı olabileceği ve kentin yenilenerek yeniden kazanılmasını seçeneklerini içerirken, öte yandan Atina Tüzüğü'ne de somut bir karşı çıkıştır.

"II. Uluslararası Tarihi Anıtlar Mimar ve Teknisyenleri Kongresi" 1964 yılında Venedik'te toplanmıştır. Tüzükte alınan somut kararlar doğrultusunda koruma kavramının tanımına tek yapı ölçeğine ek olarak alan (sit) kavramı

eklenmiştir. Toplantı sonuçlarını içeren Venedik Tüzüğü'nün 1. maddesinde "Tarihi Anıt" kavramının kentsel ve kırsal yerleşmeleri kapsayacak biçimde tanımlanması, tarihi çevre koruma alanında büyük bir atılım olmuştur. Aynı tüzüğün 6. maddesinde korunacak anıtların çevrelerinin korunmasıyla ilgili önemli bir ilke daha yer almaktadır:

"Anıtın korunması, ölçeği dışına taşmamak koşulu ile, çevresinin de bakımını içine almalıdır. Eğer geleneksel ortam varsa, olduğu gibi bırakılmalıdır. Kütle ve renk ilişkilerini değiştirecek hiçbir yeni eklentiye, yok etmeye ya da değiştirmeye izin verilmemelidir" (Öztürk, 2007). Böylece; anıtların çevreleriyle olan ilişkileriyle birlikte ele alınarak korunmaları gerekliliği ve bulundukları bölgenin tarihi, kültürel ve peyzaj özelliklerinin de göz önüne alınarak koruma kavramının ele alınması gerekliliği vurgulanmıştır.

Venedik Tüzüğü bir çok ülke tarafından kabul edilmiş; sonraki yıllarda yapılan çevre koruma üzerine yasalar, tüzük kararları doğrultusunda değiştirilmiştir. Koruma kararlarında yer alan korumanın tek yapı ölçeğinden çevresel boyuta taşınması kavramı, tarihi çevrelerin korunmasında önemli bir adımdır.

1969'da Brüksel'de yapılan Avrupa Konferansı Sorumlu Bakanlar Toplantısı'nda, özellikle Avrupa ülkelerinin koruma politikalarına yaklaşımları belirlenmeye çalışılmıştır. Bu toplantıda, koruma kavramının, "Mimari Miras" deyimini ile çevresiyle uyumlu ve kent planlama politikaları ile bütünleşmiş bir kavram olarak kabulüne karar verilmiştir (Eke, Özcan, 1988).

Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunmasına Dair Sözleşme (UNESCO, 1972) ile; korunacak değerlerin, yer aldığı devletin sorumluluğunda olduğu belirtilmiştir. Ayrıca sözleşmeyi imzalayan tüm devletlerin, sınırlarında yer alan kültürel ve doğal mirasların belirlenip, korunması konusunda sorumlu olduğu deklare edilmiştir.

Avrupa Mimari Miras Tüzüğü'nde (1975), anıt kavramından mimari miras kavramına geçiş, genişletilmiş bir tarihi çevre kavramı, bütünleşik koruma olgusu ve bu olgunun uygulanabilmesi için gerekli koşulların belirlenmesi gibi önemli yeni yaklaşımlar ortaya çıkmıştır.

Avrupa Konseyi tarafından, 1975 yılında Avrupa Mimari Miras Yılı sebebiyle düzenlenen kongre sonucunda "Amsterdam Deklarasyonu"

yayınlanmıştır. Deklarasyon ile bütünleşik koruma kavramının genel ilkeleri vurgulanmıştır.

1979 yılında yayınlanan ve 1981 yılında yenilenen Kültürel Önemdeki Alanların Korunması İçin Avustralya ICOMOS Bildirgesi'nde (Burra Charter) tek kültürel önemi ve koruma politikalarını vurgulamakta, tek yapı ölçeğinde müdahalelerin türlerini, koruma ilke ve yöntemlerini açıklamaktadır (Göksu, 1993).

1987 tarihli "Tarihi Kentlerin ve Kentsel Alanların Korunması İçin ICOMOS Bildirgesi" ise Amsterdam Deklarasyonu ile belirlenen genel ilkeleri ayrıntılandırmış ve korunması gereken değerleri tanımlamıştır. Bildirgenin korumaya en önemli katkısı ise koruma planının içeriğinin belirlenmesi olmuştur (Göksu, 1993). Bildirgede korumanın disiplinlerarası bir çalışma olarak yürütülmesi; tarihi kentsel alanlar ile kent arasında ilişki kurularak, koruma planının bir bütün olarak değerlendirilmesi gerektiği vurgulanmıştır.

1980-1981 yılları arasında Avrupa Konseyi, "Kentsel Yenileme Kampanyası" ile kentsel miras kavramı altında kent planlama alanındaki gelişmelerin geniş bir bakış açısıyla görüşülmesini amaçlanmıştır (Eke, Özcan 1988).

1997-2000 yılları arasında, Avrupa Komisyonu tarafından Kültür Mirası'nı koruma konusunda, dört yıllık "Raphael Programı" adındaki çalışmanın hedefi, Avrupa kültür mirasının korunmasıdır. Bu alanda kültürel miraslar, arkeolojik ve su altındaki miraslar ve kültürel peyzaj kavramı bulunmaktadır. Raphael Programı ardından hazırlanan yedi yıllık "Kültür 2000" programı ile kültürel ve sanatsal alandaki projelerin desteklenmesi amaçlanmaktadır. 2000 yılında Floransa'da Avrupa Konseyi üyesi devletler peyzaj korunmasını, planlamasını geliştirmek ve bu konuda Avrupa işbirliğini düzenlemek amacıyla imzalanan "Avrupa Peyzaj Sözleşmesi" ile sadece kentsel ölçekte değil, kırsal ve kentsel ölçekte sürdürülebilir gelişmenin peyzajı korumak, yönetmek ve planlamaya dayandığını belirtmektedir.

Günümüzde özellikle, Avrupa Konseyi, "Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi (ICOMOS)" ve "Kültürel Varlıkların Korunması ve Onarımı Araştırma Merkezi (ICCROM)", tarihi çevrelerin korunması üzerine çalışmalarını sürdürmektedir (Çelik, Yazgan, 2007).

2.1.3. Türkiye’de Koruma Olgusunun Tarihsel Gelişimi

Tarihi ve kültürel mirasın korunması geçmiş değerlerin birikimiyle geleceğin yaratılması için en önemli unsurların başında gelmektedir. Bu bağlamda koruma kavramı geçmiş değerlerin gelecek kuşaklara aktarılması fikrinin ötesinde büyük bir önem taşımaktadır.

Köklü bir tarih ve kültürel mirasa ev sahipliği yapan ülkemizde, bir çok nedenden dolayı zamanla yıpranan ya da yok olan kentsel mirasın korunması gerekliliği sürecin bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Koruma kavramı; tek yapı ölçeğinde ele alınırken, zamanla kültür miraslarının alansal korunması üzerine uygulamalar yapılmıştır. Alansal koruma kavramı ise kent ve civarındaki doğal değerlerin birlikte ele alınmasıyla çevre ölçeğini de kapsayacak şekilde genişleyerek tarihi çevreyi koruma olgusu ortaya çıkmıştır.

Ülkemizde koruma kavramı gelişimsüreci irdelendiğinde iki farklı döneme ayrılmaktadır. Kronolojik sıraya göre Osmanlı Dönemi ile Cumhuriyet Dönemi olarak iki başlıkta ele alınan süreçte kanuni düzenlemeler, uygulamalar, kurumlar, sivil toplum örgütleri ile bu alanda emeği geçen öncü isimler ele alınarak irdelenmiştir.

Osmanlı İmparatorluğu Dönemi:

Koruma faaliyetlerinin gelişimi açısından Osmanlı İmparatorluğu dönemi değerlendirildiğinde; Osmanlı Klasik Dönemi ve Tanzimat’la başlayan batılılaşma hareketlerinin izlendiği dönemler olarak iki bölümde irdelenebilir (Kahya, 2007).

İmparatorluğun klasik çağlarındaki koruma anlayışı “sürekli bakım” anlayışı ile özdeşleştirilmiştir. Yapıların bakımı için sürekli çalışan ekipler bulunmakta, yapılarda oluşacak bozulmalar ve yıpranmalar esaslı onarıma gerek kalmadan ivedilikle onarılmaktadır. Dolayısıyla yapının yaşam süreci uzatılmakta ve büyük sorunların ortaya çıkması önlenmektedir. Aynı zamanda, sürekli bakımla yapılar oldukça iyi korunduğu için, uzun süre bakımsızlıktan kaynaklanan büyük onarım maliyetlerinden kar edilmektedir. Böylesine mantıklı ve ekonomik bir koruma anlayışı, bilimsel bir alt yapıya dayanmamasına karşın günümüz çağdaş koruma anlayışını özetlemektedir (Madran, 2002).

Osmanlı Dönemi'ndeki vakıflar sistemi; Anadolu Selçuklu Devleti ve çok daha öncesinden süregelen bir oluşumdur. Koruma uygulamalarında oldukça önemli bir role sahip kuruma; kale ve saraylar dışındaki tüm yapılar dahil edilmiş, bu yapıların bakım ve onarım uygulamaları vakıf tarafından yapılmıştır (Öztürk, 1995; Madran, 2002). Ayrıca, Osmanlı Devletinde saray ve imparatorluk teşkilatının tamamlandığı dönemde, yani Fatih Sultan Mehmet döneminde kurulduğu tahmin edilen Hassa Mimarlar Ocağı da, onarım ve tamir işlerinde başarılı çalışmalar yürütmüş, kurumun faaliyetleri XIX.yy'a kadar sürmüştür (Afyoncu, 2001; Madran, 2002).

Çok düzenli işleyen vakıf sistemi 1700'lü yıllardan itibaren bozulmaya başlamıştır (Madran, 2002). Daha önce devletin denetiminde özel kurum statüsündeki vakıflar, kurulan Evkaf-ı Hümayun Nezareti, merkezi yönetim altında toplanmıştır (Öztürk, 1995; Madran, 2002).

XVIII.yy.'ın ortası ile başlayıp XIX.yy. boyunca devam eden süreç, Osmanlı İmparatorluğunun klasik çağının bitip, batılılaşma hareketleri ile tüm imparatorluk bünyesinde yeniden yapılanmaya başlanılan süreçtir. Bu dönemde yeni kurumlar/kurallar düzeni getirilmiştir. Batı etkisinde oluşturulan yeni kurumlar ve kurallar koruma anlayışına da yansımıştır. Tanzimat fermaniile birlikte kurumsallaşma ve kural oluşturma/kanunlaştırma hareketleri hızla başlar (Mardan, 2002; Ortaylı, 1985). Islahat Fermanı ise hukuki açıdan Tanzimat Fermanının tamamlayıcısıdır (Tahiroğlu, 1985).

Bu dönemde koruma alanındaki gelişmelere bakıldığında; dönemin en önemli iki olgusu kurumsallaşma ve kural oluşturmadır. Kurum ve kurallardaki olumlu gelişmelere rağmen, tarihi eser kavramında aynı gelişme görülememektedir. Bu dönemde tarihi eser kavramı sadece arkeolojik alanı kapsamaktadır. Oluşturulan dört Asar-ı Atika Nizamnamelerinde de eski eser arkeolojik kazı bulguları anlamında kullanılmaktadır. Koruma, eski eserlerin müzelerde saklanmasıyla ileri geçememiştir (Madran, 2002).

Kurumsallaşmada temel bir gelişme gözlenmesine karşın bu durumun kişilere bağlı bir gelişme olduğu görülmektedir. Fethi Ahmet Paşa'nın 1840'lardaki çabaları, Osman Hamdi Bey'in çok önemli bir 30 yıla damgasını vurması, kardeşi Halil Edhem Bey'in sürekliliği sağlayarak koruma olgusunu Cumhuriyet'e taşıması, Kemaleddin Bey'in kurumsal ve uygulamaya yönelik ürünler vermesi 'kişilere bağlı' gelişmenin göstergeleridir (Madran, 2002).

Türkiye Cumhuriyeti Dönemi:

Cumhuriyet Dönemi'nde koruma kavramı; eski eserlerin toplanması ve müzelerin kurulmasıyla ve başlamaktadır.

Evkaf-ı Hümayun altında merkezi bir yönetimde toplanan vakıflar, 1924 yılında kurulan Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne geçirilmiş; kurumun günümüzdeki yapısı oluşturulmuştur (Tamer, 1974).

1930 tarihli "Belediyeler yasası" ile belediyeler halk müzeleri kurmakla görevlendirilmiştir. İşlevsiz kalan tarihsel yapıları çeşitli devlet kuruluşları arasında paylaştırılmıştır (Tamer, 1974). Medeni Kanun ve Ceza Kanununa eski eserlerin korunmasıyla ilgili hükümler eklenmiştir. 1931 Tarihli Eski Yapıların Korunması Komisyonunun kurularak, bu kurumun 1933-1935 yılları arasındaki çalışmalarıyla 3500 eser saptanmış, belgelenmiş ve onarım raporlarını hazırlanmıştır, (Alsaç, 1992; Zeren, 1981).

Eski eserlerin imar planları ile korunması gereğini benimseyen koruma anlayışı 1940'larda imar planlarına yansımıştır. Aynı kaygı 16.07.1956 tarihli 6758 sayılı İmar Kanunu'nda da görülmektedir. İller Bankası Genel Müdürlüğü, 23.06.1945 tarihli ve 4759 sayılı yasaya göre belediyeler adına halihazır harita ve imar planlarını yapmak ve yaptırmakla görevlendirilmiş ve "sit" olarak tescil edilmiş birçok alanın imar planlarını hazırlamıştır (Zeren, 1981; Madran, 2002).

15.06.1946 tarih ve 4926 sayılı kanunla Eski Eserler Ve Müzeler Genel Müdürlüğü kurulmuştur. 1951 yılında Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu (GEEAYK), Ali Saim Ülgen'in kişisel çabalarıyla kurularak birçok kültürel mirasın restorasyonu yapılmıştır (Çeçener, 1982, Alsaç, 1992; Zeren, 1981; Berkol 1970; Tamer, 1974; Kiper, 2006).

1960'lardan sonra, devlet kültürel mirasların korunması ile ilgili kararlılığını arttırarak, Hususi Şahıslara Ait Eski Eserlerle Tarihi Abidelerin İstimlakı (1960) ile ilgili yasa çıkarılmıştır. 1961 Anayasasında da "koruma" kavramı yasada yer almıştır (Zeren, 1981). 1961 yılında Vakıflar Genel Müdürlüğü bünyesinde, Tescil Bürosu kurulmuş ve ülkenin tamamında; kentlerden köylere kadar tüm eserlerin tescil tespit ve onarımları yapılmaya başlanmış, daha sonra büro genişletilmiş ayrıca bir fotoğraf arşivi oluşturulmuştur (Tamer, 1974).

1970'lerden sonra Türkiye'de koruma konusunda çağdaş yaklaşımların belirlenmesi ve yasal çerçevenin düzenlemesi için çalışmalara başlanmıştır.

Venedik Tüzüğü ile belirlenen uluslararası bu düzenleme, 6 Mayıs 1973 Tarih ve 1710 sayılı Eski Eserler Yasası ile Türkiye’de yasal boyuta kavuşmuş, taşınmaz eski eserler; anıt, külliye, sit olarak sınıflandırılmış, sit türleri de tarihi, arkeolojik, doğal olarak tanımlanmıştır (Alsaç, 1992; Zeren, 1981; Madran, 2005; Ashworth ve Tunbridge, 2000; Kiper, 2006).

Devlet desteği ile kurulan sivil toplum kuruluşları korumada görev almaya başlamıştır. 1972 yılında Çevre Koruma ve Yeşillendirme Derneği daha çok doğal değerlerin korunması ve çevre kirliliği konularında hizmet vermektedir. Bakanlar Kurulu’nun 02.02.1930 tarih ve 9069 sayılı kararı ile kurulan ve kamu yararına çalışan dernek olarak tanınan Türkiye Turing Otomobil Kurumu diğer çalışmalarının yanı sıra 1975’lerden itibaren, çevre koruma ve düzenlemeye yönelik çalışmalar yapmaktadır (Alsaç, 1992; Zeren, 1981).

1976 yılında Turizm ve Tanıtma Bakanlığının katkıları ve bilim adamlarının iş birliğiyle kurulan Türkiye Anıt Çevre ve Turizm Değerlerini Koruma Vakfı (TAÇ) çoğunlukla tek yapı ölçeğinde olmakla birlikte birçok koruma uygulamalarında öncü olmuştur, (Anonim, 2001; Madran, 2002; Madran ve Özgönül, 2005). Daha sonraki yıllarda sivil toplum örgütlerinin sayıları artmış; 1990’da Çevre ve Kültürel Değerleri Koruma Vakfı (ÇEKÜL), 1998’de Koruma ve Restorasyon Uzmanları Derneği, (KORDER), 22 Temmuz 2000’de ise Tarihi Kentler Birliği (TKB) kurularak koruma alanındaki çalışmalarına başlamıştır (Madran ve Özgönül, 2005).

1963-1967 birinci, 1968-1972 ikinci, 1973-1977 üçüncü ve 1979-1983 dördüncü beş yıllık kalkınma planlarında, koruma kaygıları gözlenmekte ve GEEAYK bu dönemde önemli kararlar almaktadır (Zeren, 1981).

1973 yılında oluşturulan Cumhuriyet Döneminin koruma alanındaki temel yasası olan, 1710 sayılı Eski Eserler Yasası değiştirilerek, 23 Temmuz 1983 tarihli ve 2863 sayılı “Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu” oluşturulmuştur. 2863 sayılı yasa günümüze kadar iki değişiklik geçirmiştir. İlki, 17 Haziran 1987 tarihli ve 3386 sayılı “Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu”dur. Diğer 14 Temmuz 2004 tarihli 5226 sayılı “Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu ile Çeşitli kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun”dur. (Kanadoğlu, 1998; Madran ve Özgönül, 1982; Madran, 2005; Madran ve Özgönül, 2005).

Başta 5226 sayılı yasa olmak üzere 2003-2005 yılları arasında koruma alanını direk veya dolaylı olarak etkileyen düzenlemeler gerçekleştirilmiştir. 3.7.2005 Tarih, 5393 Sayılı Belediye Kanunu, 14.07.2004 Tarih ve 5225 Sayılı Kültür Yatırımları ve Girişimlerini Teşvik Kanunu, 24.06.2004 Tarih ve 5194 Sayılı İl Özel İdaresi Kanunu bu düzenlemelerden bazılarıdır. Bu düzenlemelerle özellikle korumanın “yerelleşmesi” ve “finansmanı” na ilişkin çok önemli yenilikler getirilmiştir (Madran ve Özgönül, 2005; Güçhan ve Kurul, 2005; Kaplan ve Öztürk, 2005).Tablo 1 ve Tablo 2’ de XIX ve XX. yy koruma süreci; yasal süreç, kurumlar ve öncü kişiler başlıkları altında özetlenmektedir.

Tablo 1.

Türkiye'nin 19. Yüzyıldaki koruma süreci

19. Yüzyıl Yasal Düzenlemeler	Kurumlar (Kamu, Özerk, Özel)	Öncü Kişiler
1848, 1849, 1864, Ebniye Nizamnameleri	13 Ocak 1845, İmar Meclisleri Evkaf- Hümayun Nezareti ve Bünyesindeki müdürlükler,	Fethi Ahmet Paşa İlk müzenin kurucusu
9 Ağustos 1858, Ceza Kanunu	1826'dan sonra 1846 Tarihli İlk Müze: Tophane-i Amire Müşiri	Osman Hamdi Bey 13 Mayıs 1889, Müze-i Hümayun Nizamnamesi
7 Nisan 1874, İkinci Asar-ı Atika Nizamnamesi	Fethi Ahmet Paşanın eline geçen eski eserleri, o güne kadar silah deposu olarak kullanılan St. İrene Kilisesinde toplar	ile Müze-i Hümayun'nu oluşturdu. Halil Edhem Bey (Eldem)
13 Şubat 1869, Birinci Asar-ı Atika Nizamnamesi	1877, Eski Eserlerin Korunmasında İlk Uzman Kadronun oluşumu	Ahmet Kemaleddin Bey
9 Şubat 1884, Üçüncü Asar-ı Atika Nizamnamesi	1878 öncesi, İzmir Kütüphane ve Müze Cemiyeti Sanat Dostları Cemiyeti: Osman Hamdi Bey tarafından kurulmuştur	
6 Kasım 1882, Ebniye Kanunu: Ebniye Nizamnamelerinin eksiklikleri giderilerek yeniden oluşturulan kanun	9 Ocak 1909, Türk Derneği 27 Kasım 1911, İstanbul Asar-ı Atika Muhipleri Cemiyeti	
23 Nisan 1906, Dördüncü Asar-ı Atika Nizamnamesi		
3 Haziran 1871, Kazılarla ilgili Ruhsatnameler Hakkındaki Talimat		
13 Mayıs 1889, Müze-i Hümayun Nizamnamesi		

Kaynak: Kahya, 2007

Tablo 2.

Türkiye'nin 20. Yüzyıldaki koruma süreci

20. Yüzyıl Yasal Düzenlemeler	Kurumlar(Kamu, Özerk, Özel)	Öncü Kişiler
1912, Muhafaza-i Abidat Nizamnamesi	1913 Evkaf-ı İslamiye Müzesinin Kurulması	1914–1963, Ali Saim Ülgen 2 Temmuz 1951 Tarihinde Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulunun kuruluşuna kişisel çabalarıyla destek vermiştir. Bu kurum kurulmuş ve birçok yapının restorasyonunu gerçekleştirmiştir.
1956 yılı, 6758 Sayılı İmar Yasasında Koruma Yaklaşımları	1917 Muhafaza-i Asar-ı Atika Encümeni Dairesinin Kurulması	
1972, Emlak Vergisi Yasası İle Korunacak Eserlere Vergi İndirimi Uygulanması	1927, İzmir Asar-ı Atika Muhipler Cemiyeti	
1973 yılı, 1710 Sayılı Eski Eserler Yasası	1945, İller Bankası Genel Müdürlüğünün oluşumu	1942–1973, Mehmet Vedat Bey (Tek)
1983 yılı, 2863 Sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu	1946, Eski Eserler, Müzeler Genel Müdürlüğünün oluşumu	1908–1988, Sedat Hakkı Eldem
1987 yılı, 3386 Sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu	1976, Türkiye Anıt Çevre ve Turizm Değerlerini Koruma Vakfı	1930–2003, Çelik Gülersoy
2004 yılı 5226 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu ile Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkındaki Kanun	1951, Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulunun oluşumu	
	1976, Tarihi Türk Evleri Derneği	
	1990, Çevre ve Kültürel Değerleri Koruma Vakfı	
	1998, Koruma ve Restorasyon Uzmanları Derneği,	
	2000, Tarihi Kentler Birliği	

Kaynak: Kahya, 2007

2.2. Sit Kavramı ve Türleri

Sit alanları, tarihi kent dokularında ve değer olarak nitelendirilen doğal çevrelerde yapılması gerekli müdahalelerin kural ve şartlarını oluşturan sınırlayıcı ilkelerin, kamu yararı dikkate alınarak korunduğu kentsel ve kırsal çevreler olarak tanımlanmaktadır.

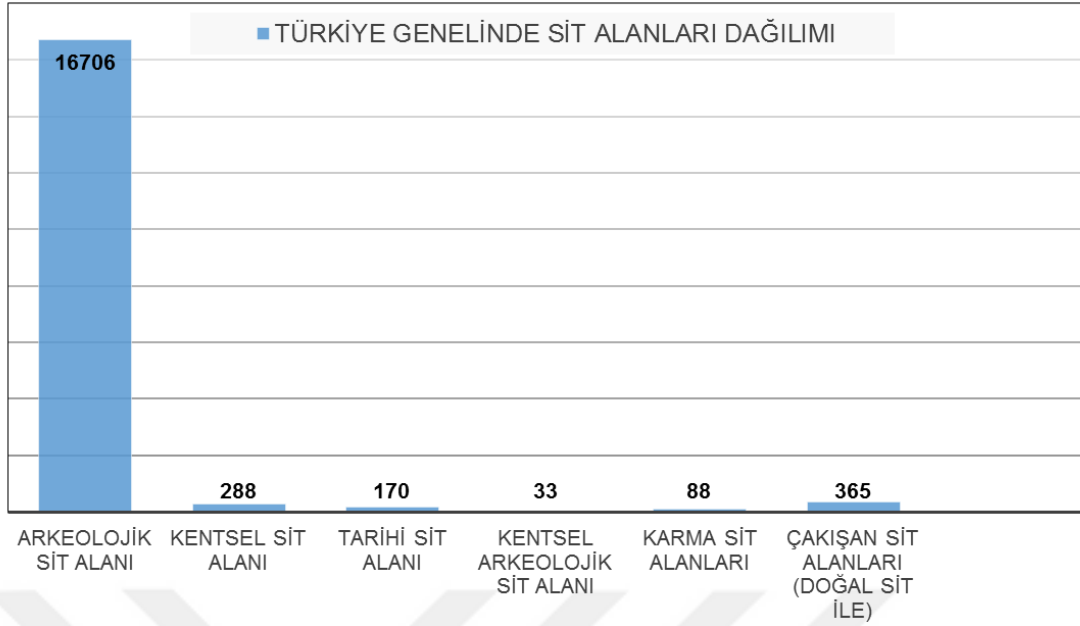
Sit alanları Dünya’ da “Çevre Ölçeğinde Koruma” kavramı ile eşdeğer tanımlanmaktadır (Akçura, 1975). Sit kavramı üzerine ilk kanun 1930 yılında Fransa’da hazıranmıştır. Kanunda “Site” kavramı; özel olarak nitelendirilen, doğal, kültürel veya bilimsel özellikleri olan alanlar olarak adlandırılmaktadır (Özsoy, 1988).

Ülkemizde çıkan “5226 Sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu ile Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun” ile sit kavramı:

“Tarih öncesinden günümüze kadar gelen çeşitli medeniyetlerin ürünü olup, yaşadıkları devirlerin sosyal, ekonomik, mimari ve benzeri özelliklerini yansıtan kent ve kent kalıntıları, kültür varlıklarının yoğun olarak bulunduğu sosyal yaşama konu olmuş veya önemli tarih olaylarının olduğu yerler ve tespiti yapılmış doğa özellikleri ile korunması gerekli alanlar” (2004) olarak tanımlanmaktadır. Zeren’e (1981) göre sit; “doğa ya da kişi tarafından yaratılan bütünlüğü ve artistik, estetik, tarihsel, etnografik, bilimsel, edebi, ya da efsanevi önemi nedeniyle korunacak bütünler” olarak belirtilmiştir. Ahunbay (1996) ise sit kavramını; korunacak özelliklere sahip; doğal, insan yapısı, veya ikisinin ortak eseri alanlar olarak tanımlar.

Sit alanlarının belirlenmesinde; çevrenin kültürü, yaşam tarzı, tarihi, doğal özelliklerinden tek yapı ölçeğine kadar her türlü veri önemli sayılmaktadır.

“Korunması Gerekli Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıklarının Tespit ve Tescili Hakkında Yönetmelikte” sit alanları genel olarak dört başlık altında tanımlanmıştır. Bunlar, kentsel sit, arkeolojik sit, tarihi sit ve doğal sit alanları olarak adlandırılmaktadır. “2863 Sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu” kapsamında bu kavramlara karmaşık sit, kırsal sit, kültürel peyzaj türleri ilave edilmiştir.

Şekil 2. Türkiye Geneline Sit Alanları Dağılımı

Kaynak: <http://www.kulturvarliklari.gov.tr/TR-44973/turkiye-geneli-sit-alanlari-istatistikleri.html>

2018 yılı itibariyle Türkiye’de 17.958 adet arkeolojik sit, 299 adet kentsel sit, 171 adet tarihi sit, 35 adet kentsel arkeolojik sit, 95 adet karma sit alanı olmak üzere toplam 18.933 adet sit alanı bulunmaktadır.

Tablo 3.

Türkiye genelinde yıllara göre sit alanları

YIL	SİT SAYISI	YIL	SİT SAYISI
2002	6.812	2011	12.272
2003	6.982	2012	11.859
2004	7.670	2013	12.490
2005	7.850	2014	13.617
2006	8.558	2015	14.840
2007	9.161	2016	16.483
2008	9.722	2017	17.650
2009	10.627	2018	18.933
2010	11.377		

Kaynak : <http://www.kulturvarliklari.gov.tr/TR-104409/turkiye-genelinde-yillara-gore-sit-alanlari-istatistigi.html>

2.2.1. Kentsel Sitler

“Avrupa Mimari Mirasının Korunması Sözleşmesi”nde geçen mimari miras tanımına göre kentsel sit alanları “Topografik olarak tanımlanabilecek birimleri oluşturmaya yeterince uygun olan ve tarihsel, arkeolojik, sanatsal, bilimsel, sosyal veya teknik bakımlardan önemleri nedeniyle dikkate değer, kentlerde veya kırsal bölgelerdeki bağdaşık bina grupları” olarak tanımlanmaktadır (Strasbourg, 1985). “2863 sayılı Korunması Gerekli Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıklarının Tespit ve Tescili Hakkında Yönetmelik” kapsamında kentsel sit alanı olarak tanımlanacak alanlarda yer alan “korunması gerekli kültür varlığı özelliği gösteren tek yapıların mimari ve tarihi bütünlük göstermesi” koşullanmıştır. Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu’nun 19 Nisan 1996 tarih ve 419 sayılı ilke kararına göre ise “Kentsel ve yöresel nitelikleri, mimari ve sanat tarihi açısından gösterdikleri fiziksel özellikleri ve bu özellikleri ile oluşan çevrenin dönemin sosyo ekonomik, sosyo kültürel yapılanmasına, yaşam biçimini yansıtarak bir arada bulunduran ve bu açılarından doku bütünlüğü gösteren alanlar” olarak ifade edilmektedir.

Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu’nun 4 Ekim 2006 tarih 720 sayılı, Kentsel Sitler, Koruma ve Kullanma Koşulları kararıyla, kentsel sit alanlarının tanımı “mimari, mahalli, tarihsel, estetik ve sanat özelliği bulunan ve bir arada bulunmaları sebebiyle teker teker taşıdıkları kıymetten daha fazla kıymeti olan kültürel ve tabii çevre elemanlarının (yapılar, bahçeler, bitki örtüleri, yerleşim dokuları, duvarlar) birlikte bulundukları alanlar” olarak değiştirilmiştir.

1965 yılı, Avrupa Konseyi Barselona Sempozyumu Palma önerilerinde korunacak değerler ile değerlerin tipolojik sınıflandırılması için bir takım ilkeler belirlenmiştir. Sempozyumda kentsel sit kavramı; mimari özellikleri, birliktelikleri ve homojen yapıları ile tarihsel, arkeolojik ya da sanatsal değeri olan yapıların bir arada bulunmalarından meydana gelen bütünler olarak tanımlanmıştır. Bu doğrultuda:

- Tarihi özellik taşıyan yerleşim alanlarının merkezleri,
- Surlarla çevrili kent dokuları
- Yakın çevreleri ile birlikte ele alınan anıtsal özellikleri olan ve dini yapılar
- Çevresinde bulunan tarihi yapılar doayısıyla akarsu ya da kent kanalları

- Homojenlik gösteren özellikleri dolayısıyla bir bütün oluşturan yapılar; aynı dönem yapıları, benzer fonksiyonlara sahip yapılar
- Eski kentin ya da kasaba silüeti,
- Düzenli peyzaj alanları, yeşil alanlar kentsel sit alanları kapsamına girmektedir (Şahin, 2004).

2.2.2. Arkeolojik Sitler

2863 Sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nda arkeolojik sit alanları: "Antik bir yerleşmenin veya eski bir medeniyetin kalıntılarının bulunduğu yer ya da su altında bilinen veya meydana çıkarılan korunması gerekli alanlar" olarak tanımlanmaktadır.

Arkeolojik sit alanı; insanlığın varolduğu günden bugüne kadar eski medeniyetlerin yeraltı, yerüstü ve su altındaki yapıtlarının, yaşadıkları dönemlerin sosyal, ekonomik ve kültürel niteliklerini taşıyan kültürel mirasların bulunduğu yerleşim alanları olarak ifade edilmektedir. Diğer bir deyişle; antik bir yerleşmenin ya da eski bir uygarlığın izlerinin bulunduğu yeryüzünde veya su altında bulunan korunması gerekli alanlar olarak tanımlanmaktadır (KTB, 1987).

Ahunbay (1996), prehistorik dönemlerden Endüstri Devrimi'nin bitimine kadar geçen sürece ait izlerini taşıyan alanları arkeolojik sit alanları olarak ifade eder.

Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu (KTVKK) nun 5.11.1999 tarih ve 658 sayılı ilke kararı doğrultusunda bu alanlar üç dereceye ayrılmaktadır (Yaygel, 2007);

"Birinci derece arkeolojik sit alanları; korumaya yönelik bilimsel çalışmalar dışında aynen korunacak sit alanları,

İkinci derece arkeolojik sit; korunması gereken, ancak koruma ve kullanma koşulları koruma kurulları tarafından belirlenecek, korumaya yönelik bilimsel çalışmalar dışında, aynen korunacak sit alanları,

Üçüncü derece arkeolojik sit; koruma-kullanma kararları doğrultusunda yeni düzenlemelere izin verilebilecek sit alanları" olarak ifade edilmiştir.

Tablo 3.

Türkiye Geneli Sit Alanları

TÜRKİYE GENELİNDE DERECELERİNE GÖRE ARKEOLOJİK SİT ALANLARI	SAYISI
1.DERECE ARKEOLOJİK SİT ALANI	12.091
2.DERECE ARKEOLOJİK SİT ALANI	788
3.DERECE ARKEOLOJİK SİT ALANI	2.134
KARMA DERECELİ ARKEOLOJİK SİT ALANI(1+2, 1+3, 2+3 ve 1+2+3. dereceli olanlar)	2.128
DERECELENDİRME ÇALIŞMALARI DEVAMEDEN ARKEOLOJİK SİT ALANI	817
TOPLAM	17958

Kaynak: (<http://www.kulturvarliklari.gov.tr/TR-44973/turkiye-geneli-sit-alanlari-istatistikleri.html>, 26.09.2019)

“Koruma Amaçlı İmar Planları ve Çevre Düzenleme Projelerinin Hazırlanması, Gösterimi, Uygulaması, Denetimi ve Müelliflerine İlişkin Usul ve Esaslara Ait Yönetmelik”te arkeolojik sit alanları: “Antik bir yerleşmenin veya eski bir medeniyetin kalıntılarının bulunduğu yer veya su altında bilinen veya meydana çıkarılan korunması gerekli alanlar” olarak tanımlanmaktadır (Resmi Gazete, No:25887, 26.07.2005).

Çalışma alanı olan Misis Antik Kenti’nde yapılan yüzey araştırmaları sonucunda ve yine alanda yer alan höyük ile tespit edilen farklı dönemlere ait bir çok kültürel miras dolayısıyla kentin çok katmanlı bir alan olduğu sonucuna varılmış; bu bağlamda kent, birinci, ikinci ve üçüncü derece arkeolojik sit alanları olarak derecelendirilmiştir.

2.2.3. Doğal Sitler

Doğal sit alanları; kimi zaman doğal oluşumlar kimi zaman da insan eliyle yapılan düzenlemeler neticesinde korunması gerekli alanlardır. Bir bölgenin doğal sit alanı olarak derecelendirilmesi için gerekli koşullar; bitki örtüsü, doğal silüeti, bölgede yaşayan canlı türleri olarak sıralanmaktadır.

“Korunması Gerekli Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıklarının Tespit ve Tescili Hakkında Yönetmelik”te yer alan tanıma göre doğal sitler; bilimsel araştırma, jeolojik yapı, çevresel gözlemler, ekolojik gözlemler ve topografik yapılar dikkate alınarak belirlenen alanlardır.

KTVKYK’nın tanımında ise: “Bilimsel muhafaza açısından evrensel değeri olan, ilginç özellik ve güzelliklere sahip olması ve ender bulunması nedeniyle kamu yararı açısından mutlaka korunması gerekli olan, korumaya yönelik bilimsel çalışmalar dışında aynen korunacak alanlar” olarak geçmektedir.

Doğal sit alanları birinci, ikinci ve üçüncü olmak üzere üç dereceye ayrılmaktadır. Birinci derece doğal sit alanlarında, bitki örtüsünü, topografyayı ve silüeti bozabilecek hiç bir eyleme izin verilmemektedir. İkinci derece doğal sit alanlarında gerekli koşulları sağlayan turistik tesisler ile hizmet yapıları haricinde yapılaşmaya izin verilmemektedir. Üçüncü derece doğal sit alanları ise çevre düzeni, nazım plan ve koruma amaçlı imar planları doğrultusunda yapılaşmaya açılabilir.

2.2.4. Tarihi Sitler

Tarihi sit alanı, 2863 Sayılı Kanun’da; önemli tarihi olayların gerçekleştiği yerler olarak tanımlanmaktadır.. Bu alanlarda ülke tarihinde önemli bir olayın gerçekleşmesi tek şart olarak belirlenmekte; alanın bunun haricinde kültürel veya doğal değer içermesi gerekmemektedir.

Tarihi sit alanının Avrupa ölçeğinde yapılan tanımına göre; tarihi kasaba ve yerleşim yerlerinin bulunduğu alanlar, bu alanların tamamı ya da belirli bir bölümü, o yerleşmenin kentsel veya kırsal yaşamını aktarıyorsa ya da kentsel, tarihsel, çevresel, kültürel, mimari, artistik, etnolojik ve diğer niteliklere sahip bir alansa; tarihi sit olarak tanımlanmaktadır (Madran ve Özgönül, 2005).

2.2.5. Kentsel Arkeolojik Sitler

Korunması Gerekli Taşınmaz Kültür Varlıklarının ve Sitlerin Tespit ve Tescili Hakkında Yönetmelik’e göre kentsel arkeolojik sitler; “arkeolojik alanlarla günümüzde sosyal yaşamın devam ettiği geleneksel kentsel dokunun bir arada bulunması” olarak tanımlanmaktadır.

Bu alanlar, bir yerleşkede artık yaşamayan bir kültürün izlerini taşıyan veya araştırmalar neticesinde belirlenen arkeolojik değerlerin korunması, sunumu ve uygar yaşamla ilişkilerinin düzenlenmesi olarak tanımlanmaktadır. Bu alanlarda, kent içinde ayrı ölçek ve özelliklere sahip arkeolojik buluntuların veya bu buluntuların meydana getirdiği alanların korunması hedeflenir. Burada amaç kentin tarihini açığa çıkarırken, modern kentin özellikleri ile bütünleştirip alanı zenginleştirmek olarak belirtilmektedir. Bu bağlamda kentlerin; her kalıntısının, geçmişe ait izlerinin, kentteki konumunun, kentin hangi parçası ile nasıl bütünleşmesi gerektiğinin envanterlerinin yapılması ve imar ya da koruma amaçlı imar planlarının mevcut ya da rezerv (toprak altındaki olası) arkeolojik değerlere ilişkin ilke ve uygulamaya yönelik kararlar üretilmesi ve buna benzer birçok önlem alınması gerekmektedir (Madran ve Özgönül, 2005).

2.2.6. Karmaşık Sitler

Karmaşık sitler en az iki sit özelliğine sahip olan alanlardır. Örneğin Pamukkale doğal oluşumu ile yanındaki Hierapolis Antik Kenti'nin izleri bir arada olması nedeniyle doğal ve arkeolojik sit alanları; özetle karmaşık sit olarak tanımlanmaktadır (Bildis, 2006).

“Karmaşık Sit” sözcüğü tanımı olmadan önce bu alanların tespit ve tescil işlemleri yapılırken “Doğal ve Arkeolojik Sit Alanı” veya “Doğal ve Tarihi Sit Alanı” olarak adlandırılmaktaydılar. Ülkemizde özellikle doğal ve arkeolojik özelliklerle, kentsel ve arkeolojik özelliklerin birlikte yer aldığı birçok alan bulunmaktadır (Madran ve Özgönül, 2005).

2.2.7. Kırsal Sit Alanı

Çoğunlukla köy veya mezra olarak adlandırılan alanlar, barındırdıkları geleneksel yapılarla birlikte bu yapıların avlu ve bahçe alanları ile kamusal açık alanlara ilaveten çeşitlilik gösteren bitki örtüsü gibi unsurlardan dolayı korunmaya ve geliştirmeye değer özellikler taşıyan alanlardır. Kırsal sitler taşıdıkları özellikler nedeni ile kentsel sitler kadar önemli alanlardır. Bu alanlar bazı koşullarda doğal sit olarak tespit ve tescil edilmekte olsa da özgün değer ve potansiyelleri göz önünde bulundurulduğunda bu alanlar için ayrı bir tanım yapılması doğru olacaktır (Madran ve Özgönül, 2005).

2.2.8. Kültürel Peyzaj Alanları

Koruma alanında yeni bir tanım olan kültürel peyzaj alanları Uluslararası Doğa Koruma Birliği (IUCN) tarafından: “Kültürel ve doğal değerleri ve bu bağlamda yaban hayatı ve evcil hayvanları içeren, tarihi bir olay ve bir etkinlikle birlikte olan ya da çeşitli kültürel ve estetik değerler sergileyen coğrafi alanlar” olarak tanımlanmaktadır.

Bu alanlarda doğal yollarla ve insan yapımı ile oluşan unsurların entegrasyonu önem taşımaktadır. Tarihi, estetik, etnolojik, antropolojik değere sahip olmaları; o bölgedeki hakim doğa unsurlarını, arazi kullanım şekillerini ve geleneksel yaşamın devam ettiği dokuları alan adına temsil edebilmeleri gerekmektedir. Peyzaj alanları, insan eliyle oluşan değerler içerdikleri için aynı zamanda kültürel öğeleri de barındırmaktadır. Fakat bir alanın “Kültürel Peyzaj” alanı olabilmesi için doğa/insan oluşumunun zaman içerisinde önemli eserler ortaya çıkarması ve bu eserlerin birbirleri ile uyumlu olması gerekmektedir (ICOMOS Türkiye Mimari Peyzajı Koruma Bildirgesi, 2013).

2.3. Arkeolojik Sit Alanlarının Sorunları

Koruma alanlarında, kentsel gelişim ve insan kaynaklı; yapay ve doğal sorunlar ortaya çıkmaktadır. Çalışma alanı kırsal alanda yer alan bir arkeolojik sit olduğu için, bu alanlarda görülen sorunları irdelenmiştir.

Arkeolojik sit alanlarının, özellikle kırsal kesimde bulunanların sorunları kentsel sit alanlarından oldukça farklıdır. Bu farklılığı yaratan nedenlerin başında bu alanların yerleşime kapalı ve çeşitli etkiler sonucunda bozulma ve yok olmaya karşı çok duyarlı olması gelmektedir. Sorunların nedenleri araştırıldığında planlama, topografik yapı, atmosfer koşulları, insan kökenli ve alt yapı projelerinden kaynaklandığı belirlenmiştir (Madran ve Özgönül, 2005).

2.3.1. Planlamadan Kaynaklanan Sorunlar

Sitlerde, türlerine göre planlama açısından farklı problemlerle karşılaşılmaktadır. Örneğin kırsal alanlarda yer alan arkeolojik sitlerde; ulaşım, güvenlik, bakım, kaçak kazılar gibi problemler ortaya çıkmaktadır. Bunun yanında yerleşim alanlarında veya kent merkezlerinde yer alan arkeolojik sitlerin, kentin genişlemesi, imar faaliyetleri ve yapılaşmadan olumsuz

etkilendiği görülmektedir. 1990'lı yıllardan önce hazırlanan nazım ve uygulama imar planları, yerleşim alanlarının içinde veya dışında bulunan doğal ve kültürel varlıkları tek yapı ölçeğinde değerlendirmiştir. Alınan kararlar da kültür varlığının bulunduğu parselin korunması yönünde olmuş, çevrede imar faaliyetleri devam etmiştir (Tunçer, 2002; Madran ve Özgönül, 2005).

Sit alanları planlanırken farklı paydaşların olması, kurumlar arası koordinasyon eksikliği veya alan planlamasındaki öncelikler konusunda yaşanan sorunlar ile uygulamada yaşanan finans kaynaklarının yetersizlikleri de önemli sorunlar arasında yer almaktadır.

2.3.2. Topografik Yapıdan Kaynaklanan Sorunlar

Topografik sorunların başında, yeraltı sularının zeminde yarattığı problemler, sel taşkınları, toprak kayması gelmektedir. Günümüzde arkeolojik sit alanlarında yer alan yerleşimler, yapıldıkları dönemlerde de kısmen benzer sorunlarla karşılaşmışlardır. Bunun dışında da günümüz şartlarından kaynaklanan benzer sorunlar yaşanmaktadır (Madran ve Özgönül, 2005).

Akarsu kenarlarında yer alan sit alanlarında taşmalar ve nemden kaynaklı sorunlar ortaya çıkmaktadır. Bitkilenme problemleri de bu alanlara olumsuz etki eden unsurlar arasında yer almaktadır.

2.3.3. Atmosfer Koşullarından Kaynaklanan Sorunlar

Hava kirliliği, rüzgar erozyonu, çeşitli yağış türlerinden etkilenme derecesi, günlük ve mevsimlik ısı farklılığı bu sorunların başında gelmektedir. Temel yapı malzemesi olan taş ve mermer bu koşullardan üst düzeyde etkilenmektedir (Madran ve Özgönül, 2005).

Özellikle Sanayi Bölgeleri'ne yakın arkeolojik sitlerde çevre kirliliğinin yarattığı sorunlar ortaya çıkmaktadır.

2.3.4. İnsan Kökenli Sorunlar

İnsan kökenli sorunların başında türü ve ölçeği ne olursa olsun kullanım gelir. Arkeolojik sit alanları büyük oranda görsel kullanıma hizmet verirler. Bir diğer ifadeyle bir diğer deyişle; gezmek, görmek, merak duygularını gidermek ve bilgilenmek isteyenler tarafından kullanılırlar. Yine de bazı yapı türleri,

örneğin antik tiyatro yapıları özgün işlevleriyle uyumlu olarak gösteri amaçlı da kullanılabilmektedirler. Ancak kullanım, o arkeolojik alanın taşıyabileceğinden daha fazla bir baskı yaratıyorsa, bu husus giderek hızlanan bozulmalara hatta yok olmalara yol açacaktır. Çünkü arkeolojik alanlar ve onları yaratan tekil yapılar taşınmaz kültür mirasının en kırılgan ve en kolay yok olabilir bölümünü oluşturur. Tarımla uğraşanlar tarafından arkeolojik alanlarda sürdürülen etkinlikler de bozulmaya neden olmaktadır. Derin sürülen topraklar yüzeye yakın olan arkeolojik verileri tahrip etmekte sulama için açılan derin kanallar ve arklar da olumsuz etkiler yaratmaktadır (Tunçer, 2002; Madran ve Özgönül, 2005).

2.3.5. Altyapı Projelerinden Kaynaklanan Sorunlar

Enerji nakil hattı, otoyol gibi büyük ölçekli ve bölgesel nitelikli altyapı projeleri de kimi arkeolojik alanların bozulmasına hatta yok olmasına neden olabilmektedir. Bu sorunun temelinde gerekli eşgüdüm ve işbirliğinin sağlanamaması, büyük ölçekli yatırım projelerinin planlama aşamasında plancı kuruluşa doğal ve kültürel değerlerle ilgili bilgilerin eksi veya yetersiz verilmesi, projenin gelişiminden, korumadan sorumlu kuruluşların yeterince bilgilendirilmemesi gibi birçok neden bulunmaktadır. Oysaki doğru bir planlama ve yönetim planı ile hem arkeolojik alanların kazılması, korunması ve değerlendirilmesi hem de projenin gerçekleşmesi sağlanabilir (Tunçer, 2002; Madran ve Özgönül, 2005).

2.4. Kültürpark Kavramı

Günümüzde kültürel ve doğal miras alanlarının planlanması noktasında ortaya çıkan kültür park kavramının net bir tanımı olmamakla birlikte; farklı disiplinlere mensup araştırmacılar tarafından, farklı kapsamlar içeren birçok tanımı yapılmıştır.

Kültür parkların oluşumunda; belirli bir alanda yer alan kültürel ve doğal mirasları yönetmek ve geliştirmek üzere kurumlar ve sosyal gruplarla birlikte çalışılmakta; bu nedenle de konuyu akademik alanda inceleme gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Ancak, kültür parklar üzerine literatürde tanım ve kapsam yönünden bazı eksiklikler bulunmaktadır. Büyük ölçüde kültür parklar, kültürel

miras alanlarında ortaya çıkan bir dizi sorunu çözmek üzere kurumlar tarafından tanımlanmış geniş çaplı çözüm örnekleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca, Kültür parklar, genel olarak, kültürel mirasın korunması, kültürel kimlik ve hafızanın güçlendirilmesi ve canlı tutulması, sosyal uyum ve ekonomik kalkınmanın güçlendirilmesiyle ilişkili olan olumlu ve yapıcı araçlar olarak kabul edilebilmektedir.

Dünya’da ve Türkiye’de Kültürpark örnekleri başlığında kültür parklar üzerine yapılan literatür çalışmaları, seçilen örnekler üzerinden SWOT analizleriyle desteklenerek incelenmiştir

Kültür parkın tanımının belirsizliği ve karmaşık durumu; paradoksal olarak farklı disiplinlere mensup araştırmacıları kesin tanımlar aramaya teşvik etmiştir. Bu tanımların çokluğu, kültür park kavramının tanım ve kapsamı noktasında ortaya çıkan belirsizliğe işaret etmektedir. Bu tanımların hiçbirisi için doğru veya yanlış ifadeleri kullanılamamaktadır. Sonuçta her biri kendi alanı sınırlarında bu kavram üzerine bir tanım yapmakta ve bir cevap aramaktadır.

Örneğin, Arkeolog Orejas (2001), kültür parkın tanımını “kültürel mirasın koordinasyonu için bir araç” olarak yapmaktadır.

Coğrafya uzmanı Rubio Terrado (2008) ise “kırsal alanlara getirilen mekansal planlama önerisi” olarak tanımlar.

Aragon Kültür Parkı Yasasına (İspanya) göre kültür park, “kültürel mirasın ön planda olduğu ve yönetildiği bölgeler” olarak tanımlanmaktadır (1997).

Daly (2003), kültür parkı, “İnsanlar, yaşam alanları ve tarihleri arasında bağlantılar kuran dinamik bölgesel girişimler” olarak tanımlar (2003).

Rosemary Prola ise “kırsal alanlarda yer alan kültürel miraslar üzerine toplum liderlerinin ve sakinlerinin ortak bir vizyon etrafında buluşmaları” olarak görmektedir Şehir plancıları için kültürel parklar “bölgesel kimliğin bir görüntüsünü oluşturmayı amaçlayan projeler”dir (Gonzales, 2011, s.45).

Son olarak, Mimar Sabaté bunları “yalnızca mirasın korunması veya eğitimin teşviki değil, aynı zamanda yerel ekonomik kalkınmanın desteklenmesi olan kültürel bir alana değer veren projelendirme ve yönetme araçları” olarak görmektedir (Sabaté 2009, s.21-22).

Aslında en büyük çelişki; bir tarafın kimlik bilinciyle, varoluşsal konular üzerine fayda sağlayan bir alan yaratım vizyonu, bu alanları; geçmişin

korunması noktasında bir araç olarak görmesi ile diğer tarafın bu alanları geleceğe dönük projeler olarak görmesi arasında ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle, bazı tanımlarda ana amaç olarak mirasın korunması belirlenirken, bazılarında ekonomik kalkınma amaçlanmaktadır. Örneğin; Bustamante ve Ponce için amaç, “ekonomik hedeflere ulaşmak için güçlü bir bölgesel imaj” oluşturmaktır. Ancak, Sabaté için öncelik “bölgede yaşayan yerel toplulukların özgüvenini arttırmaktır. Turizm daha sonraki aşamadır” (2004). Daly, daha geniş bir perspektifle yaptığı tanımlamada, kültür parkın asıl amacının; kültürel mirasın, bölgesel bir ölçekte, kurumlar ve sosyal gruplar tarafından planlanması ve ortak gelecek üzerine geliştirilmesi gereken bir proje olduğunu belirtmektedir (Gonzales, 2011, s.46).

Ülkemizde ise; kültürpark sözcüğü, kentpark kavramı altında incelenen bir kavramdır. “Kültürpark sözcük olarak kent kavramının pozitif olarak kabul edildiği bir açık sistemdir. Kültürparklar sadece doğanın ifadesi olmaktan öte, kenti yapısalıyla birlikte ifade eden, kent insanının rekreasyon ihtiyacını üstlenen parklar olarak ortaya çıkmıştır.

Zamanla kentlerin simgesi olan kültürparklar; kentin gelişimini kontrol eden ve yaşayanlara çok amaçlı rekreasyon alanları sağlayan mekanlar olmaya başlamıştır” (Al-Qudah, 2006).

Gündoğdu ise “modern dünya şehirlerinin yeni bir vizyonla birlikte kullanıcıların rekreasyon bilincini artırma çalışmaları” olarak tanımlar. Bu da farklı işlevlerin kültürpark kapsamında ele alınmasına sebep olmuştur. Kültürparklar, tamamen doğayı kopyalayan alanlar değildir. Kültürparklar teması olan parklardır ve isminden aldığı kültür fonksiyonu ile tasarımcısını; bilgilendirmek, parkta eğitsel ve eğlendirici aktiviteler bulundurma yönünde koşullamaktadır. Kentlerin merkezlerinde bulunan kültürparklar; tarihsel, mekansal ve kavramsal olarak önemli açık yeşil alanlardır. Kültür parkın amacı, dünya ülkeleri ile sosyal, diplomatik, kültürel ve ekonomik bağlamda ilişki kurulmasını sağlamak ve kenti dünyaya tanıtmaktır” (Gündoğdu, 2003).

Ülkemizde 1936 yılında İzmir Kültürparkı, 1955 yılında Bursa Kültürparkı, 1982 yılında Antalya Kültürparkı, 1997 yılında Gaziantep 100. Yıl Atatürk Kültürparkı, 2001-2007 yılları arasında Mersin Kültürparkı projeleri uygulanmıştır. Ancak bu örnekler daha çok rekreasyon ve aktivite alanları

olarak kullanılmakta; tarihi bir çevrede olmadığı gibi sınırları dahilinde kültür miraslarını da barındırmamaktadır.

Çalışma alanı, farklı derecelerde arkeolojik sit alanlarında bulunması ve sınırları dahilinde farklı dönem kültür varlıkları barındırması, ayrıca doğal çevresi ve manzara faktörleri nedeniyle; kültürpark ilkeleri doğrultusunda değerlendirilerek; Dünya’da ve ülkemizde çalışma alanı ile benzer özellikler taşıyan ya da alanın gelişimine faydalı olacağı düşünülen örnekler incelenmiştir.

2.4.1. Dünya Örnekleri

Bu bölümde tarihsel ve bölgesel benzerlikler, potansiyeller, sorunlar ve çözümler noktasında çalışma alanı ile benzer özelliklere sahip kültür park Dünya örnekleri irdelenmiştir.

Araştırma kapsamında Girit’te yer alan Knossos Antik Kenti ile Peru’da yer alan Chan Chan Antik Kenti’nin tarihsel süreci; alanda yapılan müdahaleler, restorasyonlar ve yönetim planları detaylı olarak SWOT analizleriyle irdelenmiştir. Ayrıca yönetim planları ve kültürel tarihi önemleri açısından Agrigento (Sicilya), Petra (Ürdün) Arkeoparkları da araştırılmıştır.

Agrigento Antik Kenti: Sicilya’da yer alan, MÖ 6. yy’da bir Grek kolonisi tarafından kurulmuş bir Antik Kent’tir. Kurduğu dönemden itibaren Akdeniz’in önemli kentleri arasına girmiştir. Kent’in önemi; tarım alanları ve meyve bahçelerinin arasında yer alan ve günümüzde önemli bir bölümü hala ayakta kalan ihtişamlı Dor tapınaklarının yer almasıdır. Ayrıca bazı bölümlerde yapılan arkeolojik kazılarda Helenistik ve Roma kentleri ile ilk Hristiyanlara ait mezarlıklar açığa çıkarılmıştır.

“Tapınaklar Vadisi Agrigento” kazı alanı, Sicilya’nın güneyine denk gelen kıyılarda yer almaktadır..Agrigento, Grek kentlerinin koruma nitelikleri ve erken dönem kültür miraslarının kalıntılarının neredeyse tamamen ayakta kalmaları sebebiyle antik dünya kentleri arasında özel bir yere sahiptir. Alanda yer alan Dor tapınakları, Yunan sanat ve mimarisinin en üstün anıtsal yapıları arasına girmektedir. Bu anıtsal yapıların olağanüstü bir şekilde korunmuş olması, Grek uygarlığına ve mimarisine ışık tutmaktadır.

Agrigento Antik Kenti’nde 18 ve 19. yy sonlarında yapılan restorasyonlar, Venedik Tüzüğü’nde belirtilen koruma ilkelerine kısmen uymasa da, daha sonra

yapılan koruma uygulamaları daha önce yapılan uygulamalardaki problemleri çözmüştür. Özellikle son dönemlerde yapılan çalışmalar modern restorasyon ilkelerine tamamen uyum sağlamaktadır.

Site, kültürel mirasın korunmasına ilişkin çıkarılan İtalyan ulusal kanunu, “Decreto Legislativo 42/2004, Codice dei beni culturali e del paesaggio” ilkeleri doğrultusunda korunmaktadır.

Agrigento Antik Kenti, 28 Eylül 1966 sayılı Kanun kapsamında Ulusal Çıkar Bölgesi olarak ilan edilmiş; farklı bakanlıkları tarafından hazırlanan kararnameler, sitenin kullanım alanlarını ve sınırlarını belirlemiştir. Bu kararlar doğrultusunda, alanda herhangi bir yapılaşmaya mutlak yasak getirilmiştir.

20/2000 sayılı bölgesel Kanun ise, çevre düzenlemesi ve kültürel mirasın korunması dışında bunların geliştirilmesi ve bölgenin tanıtımının yapılmasını amaçlayan “Agrigento Tapınakları Vadisi Arkeolojik ve Peyzaj Parkı’nı” kurmuştur. Park’a finansal idari özerklik verilmiş ve Park Konseyi, sitenin korunması ve geliştirilmesine yönelik her türlü müdahaleyi planlama ve yürütme yetkisi almıştır.

Park’ın ziyaret süresini uzatmak ve yerel ekonomiye fayda sağlamanın birincil amaç olarak belirleyen Konsey, bu kapsamda; ziyaretçiler için güzergah hazırlanmasına karar vermiştir. Böylece, kültürel mirasların çevresinde oluşturulacak sokak ve yol güzergahları ile ziyaretçilerin Park’ı gezebilmeleri amaçlanmıştır. Kimi yerde yeni yol güzergahları belirlenirken kimi yerlerde de Orta Çağ’dan bu yana kullanılan yollar, güzergaha dahil edilmiştir.

Park Planı hazırlanırken; hem ziyaretçilere Kent içinde daha fazla erişim sağlanması hem de kültür miraslarının korunması bağlamında farklı koruma yöntemleri üzerine çalışmalar yapılmıştır. Ayrıca Park’ın güvenliği, yeni tematik yollar ve cazibe noktaları, otoparklar, park içinde kullanışlı yol güzergahlarının yanında demiryolu ve elektrikli otobüsler gibi alternatif ulaşım araçlarının olması amaçlanmıştır.

Özellikle kültürel çeşitlilik bağlamında; tarım teknikleri, bahçecilik gibitarım üzerine geleneksel üretim yöntemlerinin yaşatılması ve korunması amaçlanmıştır. Bu uygulamalar, organik tarım tekniklerinin canlandırılması için de bir destek programı kapsamında düşünülebilecektir.

Park Planı kapsamında; bölgede yer alan terk edilmiş, yıpranmış veya değer kaybetmiş yapıların korunması ve bu yapılara işlev kazandırılması yer

almaktadır. Bu konutların öncelikli olarak hizmet binaları, kültürel tesisler, sergi ve eğitim amaçlı alanlar ile pansiyon tipi konaklama yapıları olarak değerlendirilmesi planlanmıştır.

Ayrıca kültür turizmi dışında; bölgenin turizm süresini uzatmak için yeni ziyaretçiler için de bir cazibe merkezi olması amacıyla “deniz-nehir-dağ” turizmi ile içerisine doğa ve sanatın dahil olduğu ekoturizm için de bir eylem planı hazırlanmıştır (<https://whc.unesco.org/en/list/831>, 14.07.2019).

Petra Antik Kenti, günümüzde Ürdün’de yer almaktadır. M.Ö 400 ile M.S 160 yılları arasında Nebatiler’in başkenti olmuştur. Helenistik ve Roma dönemlerinde, Arabistan, Suriye ve Mısır arasında kavşak olarak tanımlanan Kent; tütsü ve esanslar, ipek ve baharat ticaretinin yapıldığı geniş ticaret ağının önemli merkezi haline gelmiştir.

İçerileri geçitlerle dolu olan kireçtaşı kayalıkların, kısmen oyularak ve kısmen inşa edilmesiyle ortaya çıkan yapılardan oluşan kentin su sorunu oldukça yaratıcı bir projeyle çözülmüştür. Böylece kurak bir alanda yer alan Kent, Nebati, Roma ve Bizans dönemlerinde; gelişmiş su sistemi sayesinde geniş bir yerleşim alanına yayılabilmişlerdir.

Kent, pembe-kırmızı kumtaşı manzarasına hakim; Dünya’nın en önemli ve büyük arkeolojik alanları arasında yer almaktadır.

Petra’nın evrensel değerleri arasında;

- Arkeolojik alanda yer alan karmaşık kaya mezarları ve tapınak mimarisi, kamu binaları ile anıtsal dini yapılar,
- Ayrıca su kaynaklarını şehre ulaştırmak amacıyla çok sayıda sarnıç ve rezervuar ağı ile yıkıcı su baskınlarını önlemek için kurulan baraj ve tüneller ile önemli bir su mühendisliği değeri taşımaktadır.

• Geleneksel Nebati kaya kesme tekniğiyle, Hellenistik mimari cephe stilinin birlikteliği ile ortaya çıkan, Khasneh, Urn Türbesi, Saray Türbesi, Korint Türbesi ve Deir (manastır) yapıları eşsiz bir sanatsal deha ve mimariyi sunmaktadır.

• Antik Kent’te yer alan eski uygarlıklara ait birçok yapı bulunmaktadır. Bunlar arasında Beidha’da bulunan Neolitik yerleşim izleri, Umm al Biyara’da Demir Çağı yerleşimi, Umm al Amad’daki Kalkolitik maden alanları, Greko-Romen stilinde yapılan sütunlu cadde, üç kemerli giriş kapısı, tiyatro ve hamam

kalıntıları; üç apsisli bazilika, Habis ve Wueira'dan kalan Haçlı kaleleri; Jebel Haroun'da Hz. Harun'un mezarına yanına inşa edilen cami sayılmaktadır.

- Doğu geleneğiyle harmanlanan Helenistik mimari detaylar, Doğu ve Batı'nın önemli bir sentezi olarak gösterilmektedir.
- M.Ö. 4. binyılda yapılan Umm al Amad'daki bakır madeni ve yeraltı tünelleri de önemli bir maden yapısı modelidir.

Petra Ulusal Parkı sınırları, çevredeki kırmızı kumtaşı kayalıkları, çöl peyzajını ve kayalıklara yapılan anıtlar ile alanda yer alan arkeolojik kalıntıları tanımlamaktadır. Kültür mirasları, kum rüzgarları ve yağmurlar dolayısıyla erozyondan etkilenmiştir. Bunun yanında Nebati su sisteminin devamlı kontrol ve takip edilmesi gerekmektedir. Sistemin bakımı yapılmadığı takdirde Wadi Musa'dan Siq bölgesine kadar alanın sel baskınlarına maruz kalması kaçınılmazdır. Ayrıca bölge yerel toplulukların ve ziyaretçilerin altyapı ihtiyaçlarını taşıyamayınca kuzey kısımda yeni bir kanalizasyon sistemi ile su geri dönüşümü sağlanmış, bölgeye bitişik çiftlikte damla sulama projesi için kullanılmıştır.

Alan sınırları dahilinde; altyapının geliştirilmesi, trafo merkezi ve elektrik temini, ziyaretçi karşılama merkezi, etkinlikler için bir açık hava tiyatrosu, piknik ve kamp alanı, Qasr al Bint tapınağı civarında yeni bir restoran planı yapılmıştır.

Ürdün Ulusal yasaları kapsamında, bölgenin korunması Turizm ve Kültür Bakanlığı'na bağlı ayrı bir birim olan Eski Eserler Dairesi sorumluluğundadır. Mülkiyeti, Turizm ve Kültür Bakanlığı tarafından yönetilen Petra Arkeoloji Parkı'nda ayrıca alanda altyapı projelerinin genel planlanması ve uygulanmasına ilişkin sorumluluk büyük ölçüde Petra Bölgesel Otoritesine (PRA) aittir. Yeterli personel sayısı ile bölgenin denetim ve kontrolü sağlanmış, ziyaretçilerin erişimi için mağaza ve kioskların yer ve tasarımları üzerine stratejiler geliştirilmiştir.

Petra Arkeoloji Parkı Çalışma Planı kapsamında geliştirilen çalışma ve politikalar, elektrik ihtiyacı dahil olmak üzere, altyapı projeleri; alanın peyzaj projesi, su geri dönüşüm ve tarım projeleri üzerine yapılacak çalışmaları kapsayacaktır. Ayrıca parkın aydınlatması, ziyaretçi güzergahları ve bilgilendirici tabelalar ile restoran ve mağazaları, rekreasyon alanlarını, parkın içindeki halka açık etkinlik alanlarını ve ziyaretçi tesislerini de kapsamaktadır. Ayrıca turizmden elde edilen gelirle bölgenin ekonomik ve sosyal gelişimine katkıda

bulunacak, sit alanında ziyaretçilerin neden olabileceği zararları önleyecek, sürdürülebilir kalkınma ve yönetim uygulamaları için uzun vadeli bir planlama gerekmektedir (<https://whc.unesco.org/en/list/326>, 14.07.2019).

Şekil 3. Petra Antik Kenti, Ürdün

Kaynak: https://www.researchgate.net/figure/Photograph-of-El-Khazneh-Petra-Figure-is-provided-in-coloronline_fig5_232883565, 15.07.2019

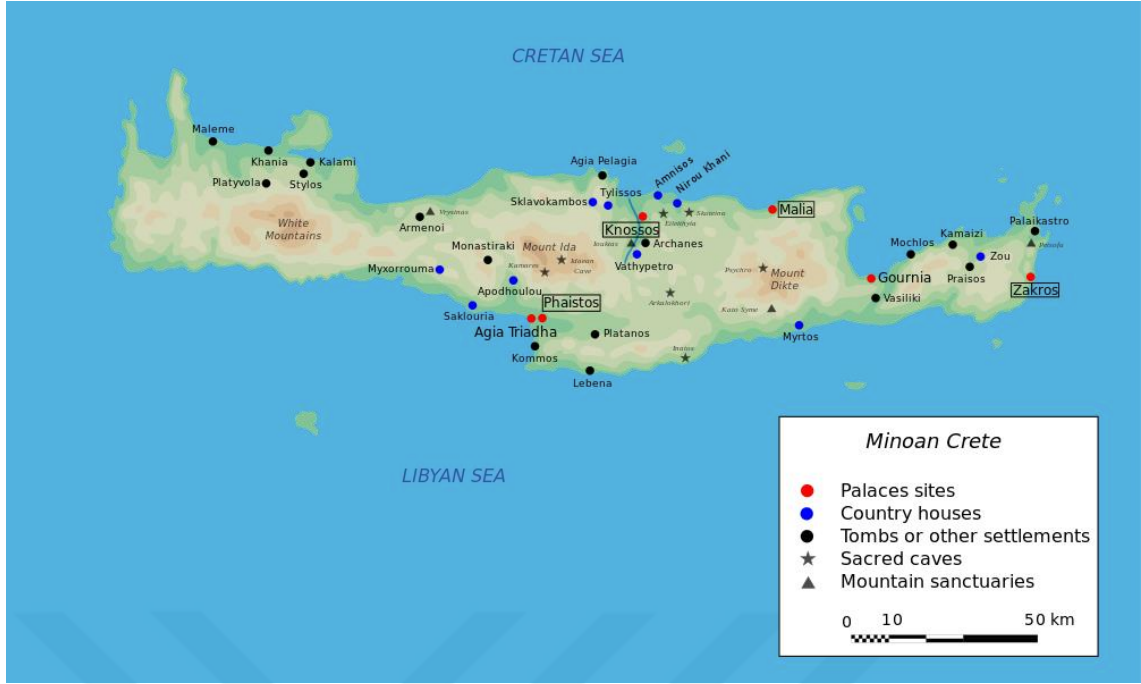
Şekil 4. Agrigento Kütür Parkı

Kaynak: www.livingagrigento.it, 14.07.2019

2.4.1.1. Knossos Antik Kenti, Yunanistan

Kent'in Konumu: Girit Adası; Akdeniz'in beşinci, Yunanistan'ın en büyük adasıdır. 8.332 kilometrekare büyüklüğünde ve 621.340 nüfusuyla, Uluslararası havalimanına sahip Ada, Chania, Rethymnon, Heraklion ve Lassithi olmak üzere dört bölgeye ayrılmıştır. Girit Adası, Minos, Grek, Roma, Bizans, Venedik, Türk, Yahudi ve Mısır halkının yaşadığı kültürel bir kavşaktır.

Neolitik Çağ'dan itibaren adanın bir yerleşim yeri olduğuna dair kanıtlar bulunmaktadır. Kalkolitik Çağ boyunca, Minoan Medeniyeti gelişim göstermiştir. Bu çalışmada incelenecek olan, Knossos Kenti, Minos medeniyetinin merkeziydi. Minoslular'ın, Doğu Akdeniz'deki ticareti kontrol ederek büyük servete sahip oldukları bilinmektedir. Arkeolojik kazılarda çıkan bulgulara göre, Girit'te, Merkez Knossos dışında birçok önemli şehirde yer aldığı bilinmektedir. Bu doğrultuda Girit'in, büyük bir uygarlığa ev sahipliği yaptığı sonucuna ulaşılmaktadır (Interreg Europe, 2017).

Şekil 5. Minoan Uygarlığı, Girit

Kaynak: https://en.wikipedia.org/wiki/Minoan_civilization, 26.10.2018

Knossos'un Tarihi: Knossos, Girit Adası'nda bulunan, Kairatos nehri vadisinin ortasında, Herakleion Kenti'nin hem tarih öncesi hem de modern limanı olan Poros-Katsampas'a doğru güney-kuzey yönünde uzanan alçak bir tepede bulunan antik kentin adıdır (Şekil 5).

Knossos, Neolitik Çağ'ın ilk yerleşim yerlerinden biridir (M.Ö. 7000) (Bredaki, Vasilakis, Whitelaw, 2007). M.Ö. 2000 yılının ilk yarısında; Orta ve Geç Tunç Çağlarında büyük ihtimalle Girit'teki en büyük yerleşim merkezine dönüşmüştür. Yerleşim yerindeki en önemli yapı Minos Sarayı olarak geçmektedir. Saray, hem yerleşim yerinin hem de çok daha büyük bir bölgenin, ekonomik, politik ve dini merkezi olmuştur (Şekil 6). Saray'ın önemi Girit'in ötesine, Ege ve Doğu Akdeniz'e kadar uzanmıştır.

Tunç Çağı'ndan sonra, Knossos önemli bir antik şehir-devletine dönüşmüş, ardından da bir Roma kolonisi olmuştur. Devletin çöküşü ise, Orta Çağ'da, Akdeniz deniz trafiğinin önemli merkezi olan Herakleionprevaile'den başlamıştır.

Şekil 6. Minoan Sarayı rekonstrüksiyonu, Knossos

Kaynak: <http://antiquatedantiquarian.blogspot.com/2015/04/theminoans-urban-life.html>,
26.10.2018

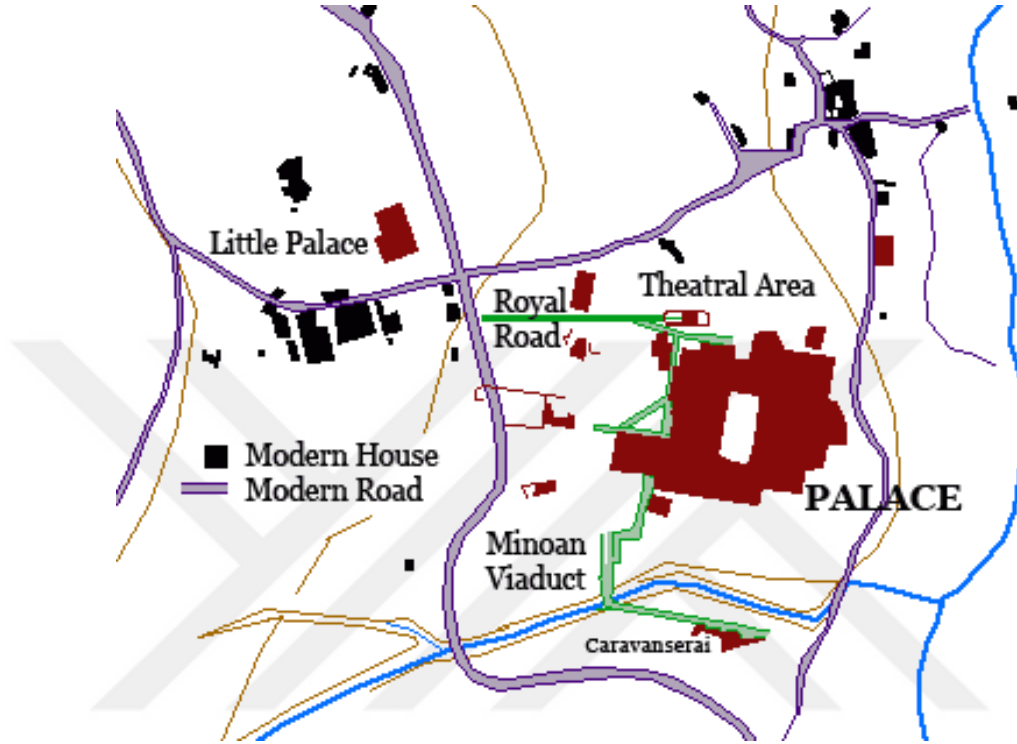

Şekil 7. Knossos, Minos Sarayı, Tunç Çağı plan ve bölümleri hava çekimi 1976

Kaynak: British School at Athens

Alanda yapılan arkeolojik araştırmalar ve koruma müdahaleleri:

- 19.yy'a kadar Knossos: Knossos'taki araştırmalar bilim insanlarının klasik Rönesans imgelemi olan efsanevi Minatour'un arkasında yatan tarihsel gerçeği araştırmaya karar vermeleriyle başlamıştır (Alexandre, 1993).

şekil 8. Knossos Sarayı ve Yakın Çevresi Haritası

Kaynak: <http://antiquatedantiquarian.blogspot.com/2015/04/the-minoans-urban-life.html>,
26.10.2018

Bazı Alman klasikçiler, antik sanat eserlerinde geçen metinleri, din ve dilbilim ile kombinleyerek mitin ilerisinde bir gerçekliğe ulaşmışlar; Antik Çağ'dan önce Girit için tarihi bir sentez üretmişlerdir. Tucydides tarafından Ege'nin hükümdarı olarak bahsedilen Kral Minos'un, Truva Savaşı'ndan önce bir dizi olaya imza attığı ve Knossos'u genişeterek, zenginleştirdiğini ne sürmüşlerdir. Bu tarihi dönem Minoan (Almanca Minoisch) olarak adlandırılmıştır (Karadimas, Momigliano, 2004, s.243).

Böyle si bir bilimle Pausanians ve Strabo'nun ayak izlerini sistematik bir şekilde takip etmek için Yunan topraklarını ziyaret eden gezginler, eğitimli Avrupalılar'ın çalışmaları için de bir zemin hazırlamışlardır. Anıtları resimleyip, gördüklerini seyahat notlarına yazmışlardır (Tsigakou, 1993). Bu araştırmalara

Homer tarafından bahsedilen, Girit'li Kral Minos ve Achaeans, Dorian ve Pelasgianlar dahil olmuştur (Farnoux, s.28-30).

Girit'in Osmanlı İmparatorluğu'ndan ayrılıp Yunanistan'a katılma sürecine denk gelen (1866) ve Arkeoloji için kamunun iştahı olmayan yıllarda Photiadis Paşa, 1881 yılında Amerikalı danışman W. Stillman'ın kazı talebini reddetmiştir. Osmanlı topraklarında olan Knossos için aralarında Heinrich Schliemann'ın, Fransız Andre' Joubin, İngiliz (Sör) John L. Myresand, Arthur Evans'ın aralarında bulunduğu kazı yapılabilmesi için alanın satın alınması talepleri reddedilmiştir (Brown, 2000, s.10).

- *Evans'ın Knossos'taki kazıları:* Arthur Evans, 1900 yılında kazılara başlamıştır. Seyahat günlüğü ve yazıları, tarih öncesi Girit kalıntıları için bir Miken vizyonunu desteklediğini ve bu prizmayla Knossos'u da görmeye başladığını ileri sürmektedir. Dahası, Miken bölgesi için uygun bir kazı stratejisi benimseyerek, Atina'daki İngiliz okulu yöneticisi David Hogarth'ın yönetimiyle Knossos tepesi üzerinde yoğunlaşarak civarda defin aramıştır. Bu strateji Akropolis'teki saray ve etrafındaki mezarları (örneğin Atreus Hazinesi) anımsatmaktadır (Brown, 2001).

Girit, Helen öncesi, ancak daha gelişmiş bir Avrupa uygarlığı ve aynı zamanda tarih öncesi Ege'de Minos tarafından yönetilen barışçıl bir deniz gücü olarak görülmektedir.

Evans, vizyonunu açıkça tanıtmak için çeşitli stratejiler kullanmıştır:

- Son bir kazı raporu yerine, onun bulgularına göre “Erken Girit Medeniyeti'nin aşamalarını karşılaştırmalı” sunan sentetik bir eser yayınlamıştır.

- Knossos'un mimari kalıntılarını restore etmiştir. Bu Restorasyon hava şartlarından mimariyi korumak için bir araç olarak başlamış olsa da çok daha gösterişli bir son ürün ile sonuçlanmıştır: Hem kurgusal, hem de yanlış rekonstrüksiyonlarla birlikte, Evans'ın mimarlarının Art Nouveau ve Art Deco estetik yaklaşımı tarih öncesi medeniyeti aşmıştır (Şekil 9).

- Son olarak, sarayın peyzajını çevreden ayırmak için ağaçlar dikilmiştir. Bu eylemin, Evans'ın araziyi satın alması ve “Villa Ariadni” adında bir ev inşa etmesi ile bağlantılı ağılanması gerekir. Evans, muhtemelen Knossos'un tümünün kişisel mülkiyeti olarak görerek, Büyük Savaş'tan sonraki dönemin daha geniş nostaljik atmosferine gömülü bir Minos temalı İngiliz peyzaj bahçesi

oluşturmuştur. Sonuç olarak Knossos arkeolojik sit alanı, tarihsel öneminden çok Evans'ın vizyonunu temsil etmektedir (Papadopoulos, 1995).

Şekil 9. Rekonstrüksiyon çalışmasından bir örnek

Kaynak: <http://www.kenneymencher.com/2015/02/art-history-minoan-art-knossos.html>,
26.10.2018

- *Evans'tan sonra Knossos Araştırmaları:* Knossos'ta Evans'ın çalışmalarının etkisi büyüktü. Evans, Minoan araştırmasını ayrı bir alt disiplin olarak egemen kılmıştır. Evans'ın Knossos'ta kazı yapması daha çok politik nedenlerle desteklenmişti.

Evans'tan sonra bölge için uzun bir araştırma dönemine ihtiyaç duyulmaktaydı. Çünkü Knossos çevresinde yapılan kazılar; sondaj çukurları ve kurtarma kazılarıyla sınırlıydı. Bu dönem, 1980 yılında Knossos bölgesindeki tüm yüzey hacmi saha çalışmaları gözden geçirilerek kapatılmıştır

- *1980-2000'ler:* 1980'ler, Evans'ın sistematik vizyonunun dekonstrüksiyonunu gördü. Knossos'da yapılan suiistimaller; yanlış, fazla modernist ve en önemlisi geri dönülmez olarak suçlandı.

Yunan Kültür Mirası Politikası da değişti. 1980'lerde ilk Yunan sosyalist hükümetinin popülizmi; İngiliz Arkeoloji Okulu da dahil olmak üzere, Yunan olmayan tüm arkeolojik kurumların saha çalışmalarına kısıtlamalar getirdi.

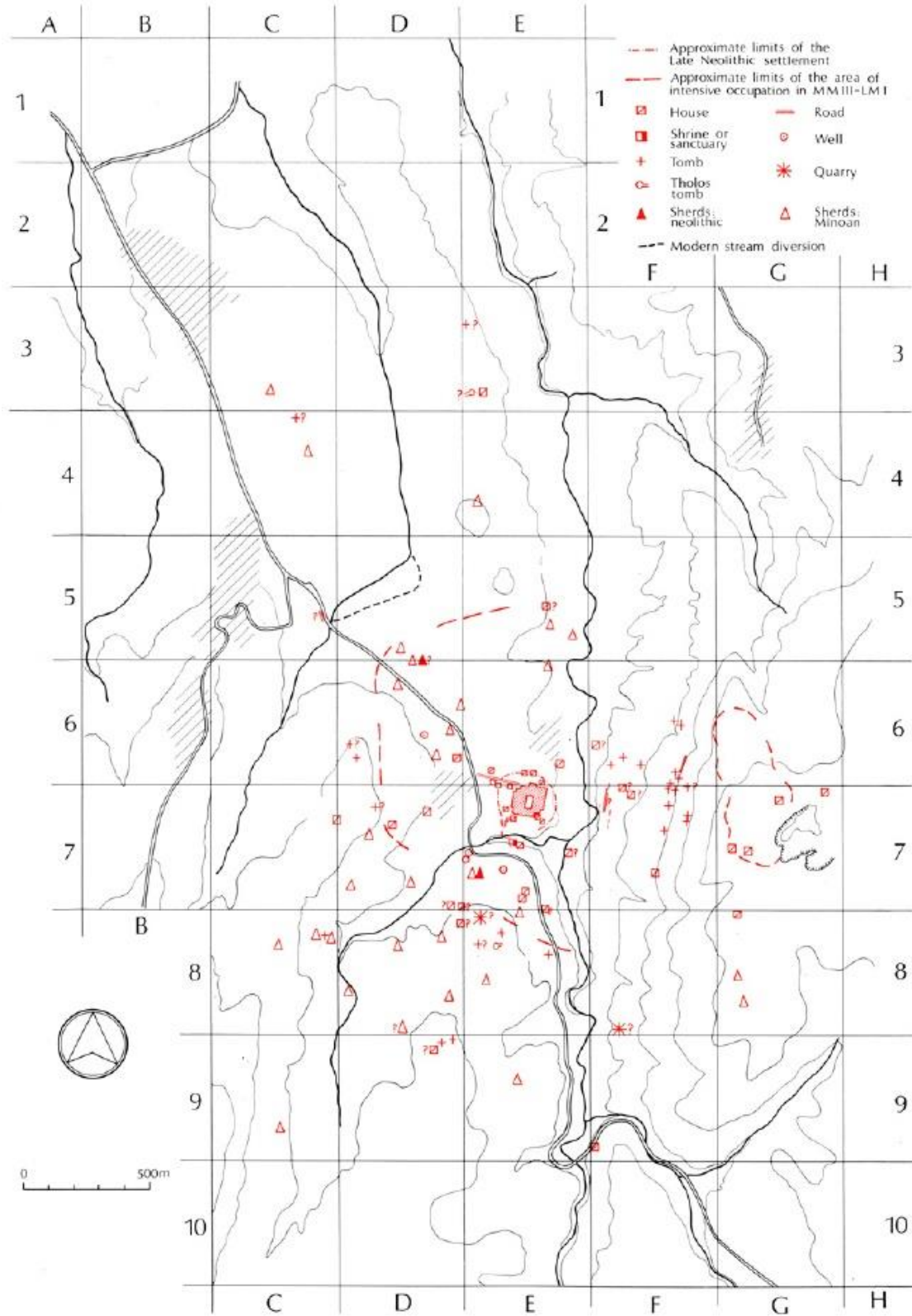
Bu kuralın zamanla gevşemesine rağmen; Knossos, resmi bir tutum benimseyen Arkeoloji Servisinin sorumluluğunda kalmaya devam etti.Örneğin, Saray'ın çevresine bir çit inşa edildi. İkincisi on yıllardır güvenliğini sağladığı

için, it arkeolojik sitenin korunması kadar, resmi olarak alanın sınırlarının belirlenmesi için de bir araçtı. Ayrıca, tarih öncesi kalıntıları, Evans'ın yorumlamaları ve "Villa Ariadni" için kapsamlı bir koruma ve tanıtım projesi hayata geçirilmiştir. Bu proje; siteyi ziyareti oldukça katı bir şekilde standart hale getiren, bir dizi ahşap, rampa yürüme yolunu içermekteydi. Rampalar, ziyaretçi sayısını arttırmayı hedefliyordu.

1970'lerden itibaren Yunanistan'da turizm patladı. 1990'lı yıllarda Knossos, Akropolis'ten sonra Delphi'den önce Yunanistan'ın en çok ziyaretçi alan ikinci arkeolojik sit alanı durumuna geldi (Karetsou, 2004, s.549). Ancak, kitle turizmi ve resmileştirilmiş rotaların kombinasyonu kaçınılmaz olarak; Knossos'a yapılan ziyaretleri neredeyse ritüelleşmiş bir deneyime; yeni restorasyonlar ile tarih öncesi kalıntıların Evans'ın yorumlamasıyla kaynaştığı yerel bir kültürel hacca dönüştürdü.

Sonuç olarak, Knossos'u 1995 yılında bir arkeolojik park haline getirme nerisi, alanın Yunan resmi politikasında kültürel bir miras olarak kurulduğunu işaret etmekteydi. Maalesef bu teklif gerçekleşmedi ve Knossos yerel algı içinde bir heterotopya olarak kaldı. Turist patlaması, kar beklentilerini artırdı ve yasadışı geleişme arttı.

Knossos'un hemen kuzeyindeki Girit niversitesi'nin bir bölümünün kurulması ve aynı bölgedeki ana şehir hastanesi olan Venizeleion Hastanesi'nin genişletilmesi ile daha fazla geleişme baskısı ortaya ıktı. Bu gelişmeler doğrultusunda, Herakleion şehri için yeni bir sosyal merkez oluşturuldu. Hem yerel, hem ulusal arkeolojik ajanslar, "*Knossian manzarasını*" koruma girişiminde bulundular. Bu koruma eylemleri gerçek ve aktif bir resmi ilgiyi gösterse de; daha geniş bir tablodan bakıldığında; kültürel miras söyleminin, yerel çıkarlar ile ziyaretçi giriş oranları arasındaki dengeye odaklanmaya devam ettiğini göstermektedir.

Şekil 10. Neolitik Dönem'den Geç Minoan I Dönemi'ni gösteren 1980 Knossos Arkeolojik yüzey araştırması haritası.

Kaynak: Hood, Smyth

• *Son gelişmeler:* 2000 yılında, Evans'ın Knossos'taki kazılarının yüzüncü yılı, Site'nin arkeolojik bilgilerini özetleyen ve yapıcı bir şekilde geçmiş araştırmalara yaklaşan bir konferansla kutlandı. Bunun yanında, Evans'ın çalışmalarıyla ilgili eleştirel yorumlar da devam etmekteydi. Bu nedenle, Evans'ın Victoria Dönemi önyargılarının ve Knossos'un yorumlanmasındaki öneminin altı çizilmiştir.

Bir bütün olarak, Knossos ve diğer Minoan sarayları üzerine yapılan araştırmalar önemli ölçüde farklılaşmıştır. Bir yanda sarayların, siyasi otoritenin uygulamasında varsayımsal olarak yer alan fraksiyonel liderlerin sandalyeleri olduğu ileri sürüldü.

Ayrıca, Minoan Prehistoryası'ndan “saray” terimini tamamen yanlış olduğu ve “bina” ile değiştirilmesi de önerildi.

Evans'ın “Minos Sarayı” vizyonu, Geç Tunç Çağı Girit'inin mükemmeliyetçi sosyo-politik merkezi olarak sağlam bir şekilde kurulmuştur. Bu görüş esasen Evans'ın vizyonunu, ayrıntılı bir kavramsal temele ve daha zengin veri kümelerine rağmen yeniden oluşturuyor (Ellen, 2006, s.36).

Şekil 11. Merkez avluda turist grubu. Evans'ın yorumlarını ve arka plandaki ağaçlarını, 1990'larda yapılan rampa projesini, şu anki restorasyon projesinin iskelesini görmek mümkün.

Kaynak: Hood, Smyth

Birkaç yeni alan projesi bu araştırma gelişmelerini yansıtmaktadır:

- Halen devam etmekte olan bir elektromanyetik kazı sondajı, Knossos'un erken tarihini aydınlatmayı amaçlamaktadır.

- Devam eden diğer bir jeofizik araştırma, Knossos'un güneyinde ve Tunç Çağı kentinin önemli bir banliyösünde bulunan bir tepelik olan Gypsades'e odaklanıyor.

- Üçüncü proje, Knossos Kentsel Peyzaj Projesi' (KULP) dir (Bredaki, Vasilakis, Whitelaw, 2007). Bu proje, tarih öncesi sarayın kent ortamındaki yerini anlamayı, eski kazıların bulgularını değerlendirmeyi ve Tarih Öncesi Dönem'den Bizans Dönemi'ne kadar uzanan uzun dönem Knossos tarihini daha iyi anlayabilmeyi amaçlayan yoğun bir yüzey araştırmasıdır.

KULP'un amaçlarından birincisi, Knossos'un antik manzaralarını modern manzarayla bağlamaktadır.

İkincisi, halihazırda var olan eğilimlerin vurgulanması ile karakterize edilmesidir. Örneğin, “*Evansian*” stili, ziyaretçilerin Knossos'a bakışlarını değiştirmemiş; aksine Knossos'un yıllık ziyaretlerinin sayısı daha da arttırmıştır.

Bunun yanında arkeolojik sit alanının çevresinde işyerleri (mağaza ve dükkanlar) gelişmektedir. Dahası, birçoğu komşu köyde ve Herakleion'un banliyölerinde bulunan iş yeri sahipleri, Knossos için farklı bir yol geliştirdiler:

Günlük bakım, kamu birimleri tarafından sıklıkla ihmal edildiğinden, kendi rollerini aktifleştirdiler. Örneğin, Evans döneminde dikilen yaşlı ve çürüyen ağaçların takibini yapıyor, civardaki çöpleri temizliyor ve yaz aylarında alanı yangından korumak için dikkat ediyorlar.

Ziyaretçilere rehberlik yaparken, işyerleri dinlenme tesislerine yönelik yoğun ihtiyaçlara cevap veriyor. Aynı zamanda bu insanlar arkeolojik alanla gurur duyuyorlar (Papadopoulos, 1995).

2011 yılında Knossos, Kültürel Miras Listesi'ne eklendi ve alanda bulunan tüm arkeolojik kalıntılar için detaylı ve geniş bir arkeopark projesi hazırlanmaya başlandı.

Alan yönetim planı hazırlanırken Knossos'ta, şehrin tarihi ve Evans vizyonu ile yeniden yorumlanması üzerine bazı noktalar üzerinde durulmuştur. Bunlar:

Knossos'un farklı algılara sahip bir vizyonla yeniden yazılmış olduğu iddia edilmektedir. Kazı bulguları, yenilenmiş bir Knossos vizyonunun temelini oluşturmaktadır. *Sonuç olarak, Minoan arkeolojisini yeni ve ayrık bir disiplin araştırmaları alanı olarak yayınlamıştır.*

Evans'ın yorumlayıcı çerçevesi, zamanın aksine ampirikçi paradigmalara rağmen, elli yıl boyunca Minos arkeolojisine egemen olmuştur.

Ayrıca vizyonu; iki dünya savaşı arasındaki dönemin nostaljik, pasifist, anlamsız ve cinsel olarak hoşgörölü entelektüel ve sosyal atmosferi ile uyumludur. *Bu nedenle geniş kitleler üzerinde büyük bir etkisi olmuş ve günümüze kadar süren ziyaretçi akınlarını yaratmıştır.* Bu ziyaretçiler, Knossos'un yeniden yorumlanan tarih öncesi kalıntılarını görmüştür: *Minos Disneyland.*

Dezavantajlarına rağmen, Evans'ın vizyonunun Knossos'taki mekanın önemliliği ile birleştiğini gösteriyor. *Tarih öncesi kalıntılar, bunların yeniden yapılandırılması, günlük yaşam ve turist ziyaretleri, heterojen ve ayrılmaz bir bütün halinde bir araya getirilmişlerdir.*

1980'lerde başlayıp ve özellikle de milenyumdan sonra araştırma eleştirisi ile Evans'ın yanlış kavramları açıklandı, fakat aynı zamanda hem araştırmaya hem de miras yönetimine yaptığı genel katkı da doğrulandı. Yeni araştırma gündemleri Herakleion'un kentsel gelişimi ile birleşti ve entegre oldu (Brock, 1957; Coldstream, 1974; Hoodand Smyth, 1981, s. 16-27; Myersand Cadogan, 1992, s.145-146; Papadopoulos, 1995, s.112-113).

Yukarıda aktarılan veriler doğrultusunda Tablo 4'de Knossos Antik Kenti SWOT analizi yapılarak; alanın güçlü yönleri, zayıf yönleri, fırsatları ve tehditleri belirtilmiştir.

Tablo 4.

Knossos Antik Kenti SWOT Analizi

KNOSSOS	Güçlü Yönler
	• İklim • Ulaşım • Gastronomi • Organik tarım • Zengin ve Korunmuş Kültürel tarihi • Yerel yaşam tarzı • Dini turizm • Deniz turizmi • Sağlık turizmi • Yeterli turizm konaklama yapıları ve rotaları • Kaliteli, çeşitli, geleneksel sanat ürünleri • Sürdürülebilir ve geliştirilebilir faaliyetleri destekleyecek kültürel ve doğal kaynaklar • Bilinçli kullanıcılar • Spor aktiviteleri • M.I.C.E.
KNOSSOS	Zayıf Yönler
	• Kamu altyapılarının göreceli olarak düşük kalite ve yetersiz olması • Destekleyici turizm faaliyetlerinde altyapı eksikliği • Arazi kullanımı üzerine kurumsal bir karar ve düzenlememenin olmaması • Turizm sezonun kısa olması (yaz turizmi) • Turizm sektöründe kalitenin tutturulamaması, eğitim eksikliği • Turizm pazarlama eksikliği • Diğer turizm destinasyonlarına göre düşük rekabet gücü • Yabancı, büyük turizm acentelerinin politikalarına, karar ve taleplerine bağımlı olunması • Düşük girişimci sayısı • Ziyaretçi başına düşen düşük harcama tutarı • Teknoloji ve bilgi gerektiren sektörlerde eğitimli insan eksikliği • İnovasyon kültürü eksikliği • İşletmeler ve araştırma kurumları arasında sınırlı işbirliği ve dolayısıyla girişimcilik dünyası ile tecrübeli (bilgi sahibi) kurumlar arasında zayıf bağlantı olması

Tablo 4 devamı

Knossos Antik Kenti SWOT Analizi

KNOSSOS	Fırsatlar
	• Kültürel miras, doğal kaynaklar, tarihsel önem, coğrafi konum ve denize yakınlık açısından karşılaştırmalı üstünlüklerin kullanılması • Tematik turizm geliştirme olanakları ve böylece yeni turist gruplarının bölgeye çekebilme imkanı • Bir turizm trendi olarak: Gastronomi ve sağlıklı beslenme • Turizm için finansal fırsatlar • Yeni pazarlarda; özel turist altyapılarının suistimali • Turistik ürünlerde Girit'in olumlu imajı • Yenilikleri bölgesel düzeyde teşvik etmeyi amaçlayan kaynakların finansal araçlar (örneğin HORIZON Programı) ile dağıtılması. • Gelişmekte olan üretim sektörlerinin potansiyeli • Ekolojik ve biyolojik ürün pazarının büyümesi ve çevre bilincinin artması. Özel turizm türlerine olan talebin sürekli artması • İnovasyonun teşviki için ulusal bir kurumsal çerçeve oluşturulması • İnovasyonun teşviki için bölgesel düzeyde ifade edilen siyasi irade
KNOSSOS	Tehditler
	• Güçlü uluslararası rekabet • Rekabet edilen ülkelere kıyasla reklam ve teşvikte geride kalmak • Kısıtlı kültür turizmi • Hava taşımacılığının geleceğine bağımlı olma • Konut kimliğinin değişmesi • Doğal çevrenin tahribatı • Kamu ve özel sektör arasında düşük düzeyde işbirliği • Yunanistan'da yaşanan ekonomik kriz. Diğer Avrupa ülkelerine göre daha yoğun ve uzun sürdü. • Girişimciler için finansal kurumların fon kısıtlamalarının uzatılması. • İnovasyonu kolaylaştırmak ve desteklemek için reformları sürdürmede yetersizlik • Uluslararası rekabette, teşvik eksikliği ve beyin göçü. • Geleneksel Girit ürünleri için güçlü uluslararası rekabet. • Yeni turistik destinasyonların ortaya çıkması.

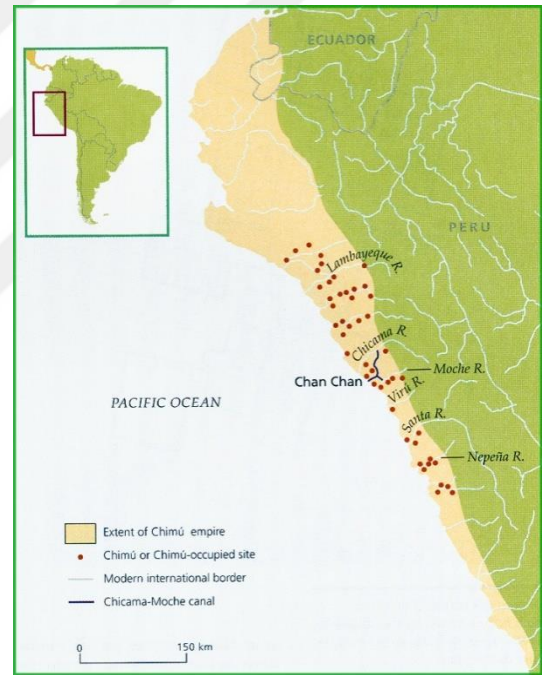
2.4.1.2. Chan Chan Antik Kenti, Peru

Chan Chan Antik Kenti'nin Konumu: Chan Chan, Moche veya Chimor Vadisi'nin kuzey kenarında, Peru'nun kuzey sahilindeki Trujillo kentine beş kilometre mesafede yer almaktadır. Güney Amerika'daki Kolomb öncesi çağın en büyük şehri olan Chan Chan, günümüzdeki La Libertad Bölgesi'nde, Trujillo Şehri'nin beşkilometre batısında yer alan arkeolojik bir bölgedir. Moche Vadisi'nin ağzında bulunan Chan Chan, kuzey Peru kıyı çölünün kurak bir kesiminde yer alır. Chan Chan Arkeolojik Bölgesi, 1986 yılında UNESCO tarafından Dünya Mirası olarak kabul edilmiştir (<https://www.unescodunya.miraslari.com>).

Şekil 12. Chimu Krallığı Haritası

Kaynak: latinamerican studies.org,
07.07.2019

Şekil 13. Chan Chan Arkeolojik Sit Alanı Haritası

Kaynak: latinamericanstudies.org,
07.07.2019

Şekil 14. Chan Chan Arkeolojik Alanı Google Map görüntüsü

Kaynak: Google Earth, 2019

Chan Chan'ın tarihi: 9. ve 13. yüzyıllar arasında Chimu Krallığı'nın başkenti olan kent, Güney Amerika'daki en büyük kerpiç yapı kompleksine sahip şehirlerden biridir. Şehir 20 km²'lik bir alana yayılmış; yoğunluğu 6 km²'yi bulan bir kentsel merkezden oluşmaktadır. Kent merkezinde yoğunlukla kraliyet ailesine ait (ciudadela) yapılar yer almaktadır. Kurak bir bölgede yer alması dolayısıyla, Chan Chan'ın ana su temini, Andlarda kaynağı olan nehirlerden olmuştur. Suyun debisi sayesinde, sulama sistemleri yapılmış; toprak ve suyun kontrolü sağlanmıştır (<https://www.unescodunyamiraslari.com>).

1470 yılında İnka'nın fethinden sonra şehir terk edilmiş ve güçlü Chimú İmparatorluğu, İnka'ya özel ürünler sağlayan yerel bir beyliğe indirgenmiştir. Bu yüzden Chan Chan, Orta And Dağları'nın, özellikle Peru'nun kuzey kıyılarındaki kültürel evriminin sentezini ve sonucunu temsil etmektedir.

Sitenin yorumlanması, kentin evrimini ve Moche Vadisi ve çevresindeki bölgenin kültürel süreçlerin anlaşılmasını sağlamaktadır. Çünkü Chan Chan, güçlü bir etki yaratan genişlemiş bir devletin baskın merkezidir. Bu bağlamda Chimú Toplumu'nun sosyal, ideolojik, politik ve ekonomik organizasyon gibi en önemli yönlerini yansıtmaktadır. Ayrıca bölge ve şehirlerde yer alan mimari ve kültürel eserlerin ortaya çıkmasını sağlamıştır (Castellanos, v.d., 2000, s.68-82).

Estetik düzeyde Chan Chan; mimariyi dekoratif yüzeylerle bütünleştiren mekan ve alanların organizasyonunu yansıtmaktadır. Chan Chan'daki yapı düzeni, tasarım, form ve mimari özellikler; mimarinin çevre ile uyumlu bir ilişki içinde olduğunu göstermektedir (Şekil 15 ve 16).

Bilimsel düzeyde Chan Chan; Peru'nun kuzey kıyılarındaki toplumların evrimi ve tarihinin anlaşılması için önemli bir rezervdir. Eski İspanyol Dönemi (pre-hispanic) öncesi tarımsal gelişim ve toprak binaların yapım teknolojileri üzerine yapılan çalışmalar, günümüzde çağdaş uygulamalar için hala yararlı olan verileri sağlamaktadır.

Sosyal düzeyde Chan Chan; farklı yerel ve bölgesel kültürel gruplar için kimlik duygusu, devamlılık ve geçmiş ile bugün arasında doğrudan kurulan bir bağlantı sunmaktadır. Alan, inşaat teknikleri, malzeme kullanımı, toprak ve su kullanımı, ekonomik faaliyetler, gelenekler ve inançlar konusunda önemli birmirasdır. Ayrıca Chan Chan; yerel, bölgesel ve ulusal düzeyde bir kimlik sembolü olarak hizmet eder ve bölgenin sosyo-kültürel gelişimi için önemli bir ekonomik potansiyele sahiptir. Site, arkeoloji ve toprak mimarinin korunması üzerine muazzam bir eğitim değeri sunmaktadır (Castellanos, v.d., 2000, s.68-82).

Alanda yapılan arkeolojik araştırmalar ve koruma müdahaleleri: Her ne kadar Chan Chan'daki resmi arkeolojik araştırmalar çok yeni olsa da, yerleşim alanı eldeki bulgularla büyük ölçüde bilinmektedir.

Bölgeye dair ilk kayıtlar İspanyollar ve daha sonra Chimu Krallığı'yla ilgilenen diğer Avrupalı gezginler tarafından yapılmıştır.

Chimu Kültürü'nü anlamak üzere ilk girişimler 19.yy'a dayanmaktadır ve tarihi arşivlerin incelemesi, anıtların açıklamaları, mimari incelemeler ve bazı izole kazıları kapsamaktadır.

20. yüzyılda, sistematik ve bilimsel arkeolojik araştırmalara başlanmıştır. Temel olarak saha ve yerleşim düzeni için göreceli kronoloji hakkında 1970 ve 1980 yılları arasında Harvard Üniversitesi'nden bir ekip tarafından üstlenilen sahadaki en kapsamlı araştırmalarla çalışmalar yürütülmüştür.

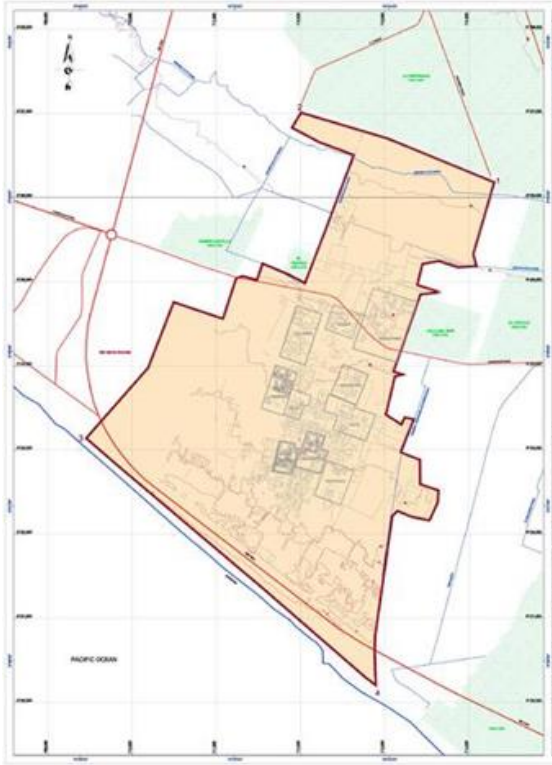
20. yüzyılda (1970-1980 yılları arasında) Harvard Üniversitesi'nden bir ekip tarafından yürütülen bilimsel arkeolojik araştırmalarda, temel olarak saha ve yerleşim modeli üzerine bağlantılı kronolojiye odaklanan sistematik bir çalışma yapılmıştır. Bu araştırma programı, sitenin gelişimi ve Chimu Kültürü

üzerindeki etkisinin daha iyi anlaşılmasını sağlamıştır. Aynı şekilde, tüm saraylar ve mimari öğeler üzerinde yapılan yüzey araştırmaları sitenin dokümantasyonun ana kaynağını oluşturmaktadır.

Sahadaki müdahalelerin tarihi, konservasyon çalışmaları üzerinden iki aşamaya ayrılabilir. İlk aşamada 1960'ların başından 1970'lerin başına kadar yapılan müdahaleler, büyük ölçüde Tschudi Sarayı üzerine hazırlanan görsel sunumlara yönelikti. 1974'ten itibaren, kapsamlı bir restorasyon çalışması yürütülmeden, mevcut kalıntıların korunmasına yönelik çalışmalar yapılmıştır.

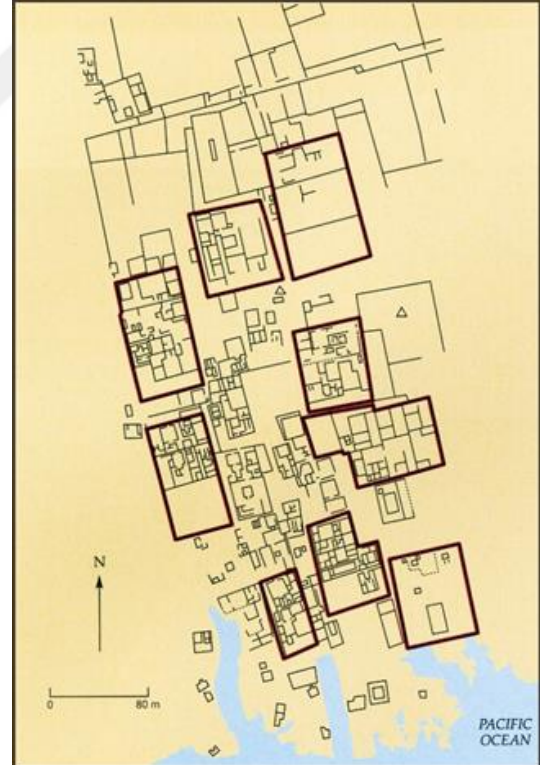
Günümüze kadar yapılan müdahalelerde, strüktürün korunması ve özverili bir projelendirme ile capping işlemi uygulanmasına odaklanılmış ve dekoratif öğelerden oluşan yüzeylerin çoğu yeniden inşa edilmiştir.

Benzer şekilde, 1998'de El Niño'nun etkileri sırasında koruyucu geçici barınakların inşa edilmesinden anlaşılacağı üzere, alanda mevcut eserlerin korunması üzerine daha etkili çalışmalar yürütülmüştür. (Castellanos, v.d., 2000, s.68-82).

Şekil 15. Chan Chan arkeolojik sit haritası

Kaynak: latinamericanstudies.org, 07.07.2019

Şekil 16. Chan Chan Plan Şeması

Kaynak: latinamericanstudies.org, 07.07.2019

Yönetim Planından Önceki Koşullar: Chan Chan Arkeolojik Kompleksi, yapıların ve dekoratif yüzeylerin sürekli bozulmasına ve inşaat malzemelerinin kaybına neden olan çevresel koşullara tabidir. Bunlar arasında rüzgar, güneş ve depremlerin etkisi de önemlidir; ancak, belki de bölgedeki en geniş bozulmaya neden olan El Niño Kasırgası'nın periyodik tekrarıdır.

Hispanik Dönem öncesi, ritüeller ve törensel işlevlerle ilişkili piramidal yapılar olan Chan Chan sarayları ve anıtlarının (huaca) konservasyonu, uluslararası ve ulusal oluşumların işbirliği ile daimi ve periyodik olarak yapılmıştır. Bununla birlikte yapılan müdahaleler finansal, insani ve ekonomik kaynakların sınırlılığı nedeni ile yetersiz kalmıştır.

Çevre ile ilgili koşullara ek olarak, Chan Chan'ın arkeolojik mirasının bozulmasında, özellikle alanın çevresinden kaynaklı yönetim ve sosyal bağlamı faktörlerin etkisi vardır. Kentsel istila, tarımsal ve endüstriyel üretim, bölgeye komşu yerleşimler tarafından baskı yaratarak, arkeolojik kalıntıların tahrip olmasına yol açtı. Ek olarak, kerpiç üretimi için toprağın sürekli çıkarılması manzarayı olumsuz yönde etkilemektedir.

Civarda yaşayan nüfusun düşük gelir seviyesine sahip olması, siteye kontrolsüz girişin artmasına, alanda yer alan eserlerin yağmalanmasına ve bozulmasına neden olmaktadır.

Alan, dış ve özel pazarda oldukça değerli olan yüksek kaliteli seramik ve tekstil ürünleri ile tanınmaktadır.

Bölgedeki yeni yerleşimler inşaat malzemelerini alandaki yapılardan temin etme eğilimindedir. Bu da alandaki yapıların tahribatına ve nihayetinde çökmesine veya tamamen kaybedilmesine neden olmaktadır.

Son olarak, ziyaretçi yönetimi stratejileri uygulanmayan kontrolsüz turizm de sitenin bozulmasında büyük rol oynamıştır.

Bu koşulların ele alınması için bazı özel önlemler alınmıştır. Öncelikle sitenin korunmasına ilişkin mevzuat taslağı hazırlanmış, ayrıca tarım ve sanayi faaliyetlerinde bulunmak üzere yasadışı kullanılan bölgelerin geri kazanılması için çalışmalar yapılmıştır. Bununla birlikte, bu eylemler sosyal veya politik destek görmemiş, koruma çabaları yetersiz kalmıştır. Bu nedenle alınan önlemlerin uzun vadede alana olumlu bir etkisi olmamıştır.

1996 yılında, INC-DRLL (Peru Kültür Bakanlığı La Libertad Enstitüsü), Milli Eğitim Bakanlığı için sitedeki konservasyon, araştırma, sunum, eğitim ve

koruma ihtiyaçlarını entegre etmeyi amaçlayan bir plan geliştirerek, sundu. Bununla birlikte, proje uygulanmadı ve alandaki koruma eylemlerine temel olarak acil durumlarda müdahale etme seviyesinde devam edildi.

1997 yılında, UNESCO Dünya Mirası Komitesi, İtalya Napoli’de toplandı ve Peru hükümetine Chan Chan için, “Dünya Mirası ve Tehlikedeki Dünya Mirası” statüsünün bir gereği olarak bir resmi yönetim planı hazırlanmasını önerdi (Castellanos, v.d., 2000, s.68-82).

Planlama Süreci: Chan Chan'ın planlama süreci üç aşamadan oluşmuştur:

- Çalışma ve belgeleme
- Analiz ve geri dönüş
- Metodolojik yaklaşım

Planın hazırlanmasındaki ana amaç: interdisipliner ve katılımcı bir yaklaşım ile saha çalışması yapılarak Chan Chan'ın önemli değerlerini korumak ve desteklemek isteyen aşamalı bir eylem planı geliştirmektir.

Eylem planı, arkeolojik araştırma ve konservasyondan, gelir seviyesine, eğitim, idare ve tanıtıma kadar değişen farklı alanlardan oluşmaktaydı. Planın öncelikli ihtiyaçlara yatırım yapılarak, sınırlı olan finansal ve insani kaynakların optimize edilmesi üzerine yardımcı olacağı varsayılmıştır. Planlamadaki amaç; sitenin karar verme sürecinde itici güç olarak sitenin kültürel önemini göz önünde bulundurarak, sitedeki mevcut koşullara bütüncül bir yaklaşımla cevap vermektir.

Değer odaklı süreç yönetiminde önerilen plan sitenin yapısal korunmasıyla sınırlı kalmadı. Aynı zamanda bölgedeki farklı sosyal grupların hayatlarında miras duygusunun anlamını etkileyen sosyal ve ekonomik sorunları da ele alarak kullanıcıların korumanın doğrudan yararlanıcıları olmalarını sağladı.

Alanın korunması ve yönetimi ile ilgili karmaşık konular göz önüne alındığında, planlama süreci farklı paydaşların aktif katılımını teşvik etti. Bu da hem koruma çabaları, hem de planın genel uygulaması için daha geniş bir taahhüt ve destek sağlanmasına neden oldu (Castellanos, v.d., 2000, s.68-82).

Ön Çalışma: Sürecin ilk oturumlarında amaç, planın geliştirilmesi için teklif önerisi hakkında fikir birliğine varılarak ortak bir vizyon ve metodolojik yaklaşımı paylaşan bir planlama ekibi oluşturmaktır. Yönetim planlamasında,

disiplinler arası bir yaklaşımın önemi göz önüne alındığında, planı geliştirmek için aşağıdaki uzmanlık alanlarına ihtiyaç duyulacağına karar verildi:

Arkeoloji, mimari, koruma, sosyal antropoloji, ekoloji, yönetim, eğitim, turizm teşviki, mevzuat ve planlama vb. uzmanlar kendi uzmanlık alanlarındaki bilgilere göre seçildi; çekirdek planlama ekibinin yanı sıra, INC-DRLL'den lojistik ve organizasyon için teknik destek ve ziyaretçilerle görüşme ve anket yapma, saha durumu raporlama, veri işleme vb. gibi farklı görevler üstlenen çeşitli üniversite öğrencilerinin katılımı sağlandı.

Yerel deneyime sahip bir ekip oluşturmak, girişimin uzun süre ve yüksek etki göstermesini sürdürmek, ayrıca Peru'nun sosyal, ekonomik ve politik bağlamında uygulanabilirliği olması için mevcut teknik özelliklere uygun bir plan tasarlanması önemliydi. Planlama ekibinin tanımına ek olarak; kamu ve özel kuruluşların yanı sıra, diğer paydaşların da planlama sürecinin farklı aşamalarında entegre edilebilecekleri belirlenmiştir.

Planın ilk aşaması: Bir yönetim planının geliştirilmesine ihtiyaç duyulan koşulların tespit edilmesi idi. Ortaya çıkan sorunlar aşağıdaki başlıklarda ele alınmıştır:

- Eylemlerin entegrasyonu ve programlanmasında kaynaklar daha verimli kullanmak,
- Ortak görevler tanımlayarak, topluluğun kültürel mirası koruma yönündeki çalışmalara katılımını sağlamak,
- Sosyal ve ekonomik sorunlar için alan üzerinden alternatif çözüm üretmek,
- Koruma kimliğinin ve sosyal bütünleşmenin güçlendirilmesi.

Bir sonraki aşamada çalışma ve belgelere odaklanılarak, mevcut bilgiler üzerinden güncellenmesi gereken durumlar ve planlama süreci için ihtiyaçlar hakkında fikirler edinildi. Birçok belge ve veri farklı zamanlarda tamamlanmış veya derlenmişti ancak; bilgilerin kullanım amacı hakkında net bir fikir olmadan ve sistematik bir analiz yapılmadığı görülmüştür. Sonuç olarak, tutarlı ve sistematik bilgi sağlamak üzere uygun araç ve yöntemler belirlenmiştir. Sadece dokuyla ilgili sorunların değil, aynı zamanda sosyal ve doğal çevrenin de alanı

anlamada önemli bir rol oynadığı ve bu nedenle bütünsel bir plan geliştirilmesi gerektiği vurgulanmıştır.

Hem planlama ekibi için, hem de diğer çıkar gruplarıyla etkili iletişim sağlanabilmesi için işbirliği mekanizmaları belirlenmiştir. Bunlardan bazıları:

- Kurumlar arası anlaşmalar ve komiteler oluşturulması,
- Bilginin derlenmesinde işbirliği yapacak, kurumsal meslektaşların atanması,

Gelişim değerlendirme toplantı planlarını içermektedir (Castellanos, v.d., 2000, s.68-82).

Çalışma ve Belgelendirme: Planlama aşaması, hem doğal hem de sosyal çevre göz önünde bulundurularak, arkeolojik kompleksin fiziksel ve tarihi evriminin belgelenmesine ve koruma koşullarının sahaya doğrudan veya dolaylı etkiyle uygulanmasına odaklanmıştır. Son olarak, siteyi etkileyen yasal, idari ve sosyal durumlar gibi yönetim çerçevesine ilişkin konular ele alınmıştır. Bibliyografik derleme ve durum analizi, ayrıntılı ve spesifik verilerin kesin bir irdelemeyle, koşullara cevap veren ve etkili bir şekilde uygulanabilecek programların tasarımına izin vermesi amaçlanarak yapılmıştır. Projenin koordinatörlerinin kendi uzmanlık alanlarına göre yönettiği planlama ekibi, tüm görevlerin yerine getirilmesini sağlamıştır.

Bu aşamanın en karmaşık kısmı sitenin durumunu kaydetmek olmuştur. Kaynaklar çok sınırlı olduğundan, belirli bir metodoloji geliştirilmiş ve öncelikli alanlar belirlenmiştir. Böylece, dekoratif yüzeylerin olduğu açık alanlarda daha ayrıntılı bir çalışma yapılmış, bulunmadığı yerlerde ise genel bir inceleme yapılmıştır. Konservatör, arkeolog ve mimarlardan oluşan 15 kişilik bir grup, sürecin ilk aşamasında ortaya koyulan amaç ve prensiplere uymak için bir araya getirilmiştir. Bu süreç, plan için tahsis edilen büyük miktarda kaynağa rağmen, başlangıçta planlanan zamanın iki katı zaman almıştır (Castellanos, v.d., 2000, s. 68-82).

Analizler: Planlama aşamasının amacı, sitenin kültürel önemini, siteye atfedilebilecek tarihi, bilimsel, estetik ve sosyal değerler açısından değerlendirmektir. Aynı şekilde sitenin fiziki durumu, sitenin korunması ve yönetim ile olan ilişkileri nedeniyle sosyal, yasal, idari, eğitim ve tanıtım konularında analizler yapılmıştır. Tüm bu unsurlar, müdahale aşamasındaki

amaç ve öncelikleri belirleme konusunda çok önemliydi (Castellanos, v.d., 2000, s.68-82).

Planlama sürecine katılımcı yaklaşım göz önüne alındığında, kamu ve özel kuruluşlardan temsilcilerin oluşturduğu genel kurullarda yukarıda belirtilen sorunların tamamı üzerine görüşler sunulmuştur. Farklı çıkar gruplarının temsilcileri tarafından yapılan alan hakkındaki objektif ve anlaşılabilir sunumlar, belirli konular üzerine yapılan detaylı tartışmalar öncelikle sitenin korunmasına ve yönetilmesine yönelik bir taahhüt elde edilmesini sağladı.

Bu toplantılar çerçevesinde değerlerin korunmasında öncelik sırası oluşturuldu. Bu sıralama, yol gösterici kriterler, alanın genel kapsamı içinde bir denge oluşturmak ve aynı zamanda alan için uzun vadeli bir vizyon oluşturmak olarak kararlaştırıldı. Alanın mevcut ve potansiyel ekonomik değerlerinin, özellikle kalkınma açısından önemli konular olduğu fikrinde anlaşıldı. Uzmanlık alanları ve bakış açıları arasında bir denge oluşturmaya çalışan tüm gruplar tarafından alanı etkileyen çeşitli konular üzerinde bir uzlaşmaya varmak için bütünsel bir yaklaşımla detaylı görüşmeler yapıldı. Hem alandaki doku hem de eğitim ve sosyal yardım gibi sosyal çevreyi doğrudan ilgilendiren öncelikler konusunda bir fikir birliğine varıldı. Açık ve işbirlikçi yaklaşım, paydaşların toplantılara doğrudan katılımı, planlanan programların geliştirilmesini teşvik eden bir ortam yaratmış oldu (Castellanos, v.d., 2000, s.68-82).

Müdahaleler: Bu aşama, sitenin korunması ve yönetimi için öngörülen tüm eylemlere referans olan ilkelerin tanımlanmasını kapsamaktadır.

Süreç gelişimini gösteren politikalara özetle birkaç örnek vermek gerekirse:

- Arkeolojik Kompleks'in, endüstriyel ve tarımsal gelişim de dahil olmak üzere komşu alanların ekonomik faaliyetleri ile entegrasyonu,
- Geleneksel sanatların ve kültürel gelişimin öneminin vurgulanması ve tanıtımı,
- Eğitim ve sosyal yardım faaliyetlerinin teşvik edilmesi,
- Arkeolojik Kompleks'in bölgenin sosyoekonomik gelişim aracı olarak tanıtılması,
- Asgari müdahale ile yapılacak konservasyonlar,
- Yoğun ve kapsamlı kullanım bölgelerinde koruma faaliyetlerine öncelik tanınması ve böylece daha fazla alanın tanıtılarak ve halka açılması.

Diğer bir önemli konu ise koruma amaçlı imar planı ve uygulaması idi. Farklı ilgi grupları INC-DRLL tarafından yapılan ilk öneriyi incelerken oldukça etkilendi. Alan için nihai imar planı, önerilen kullanımları mümkün kılmak için Büyükşehir Kalkınma Planına uygun olarak Trujillo Belediyesi ile kararlaştırılarak hazırlandı. Plana göre, bölgelerin ayrıştırılarak tanımlanmasına ve planda öngörülen yönetim eylemlerinin genel işleve cevap vereceğini garanti etmekteydi. Oluşturulan bölgeler yalnızca fiziksel alanın kullanımlarıyla ilgili değildi, bu nedenle ek olarak, yapılara müdahaleler ve yapısal uygulamalar da önceliğe alındı. Her bölgenin özellikleri ve koruma koşulları belirlenmiş, mevcut altyapının türüne göre konservasyon yöntemi, ziyaretçi kullanımı için güzergah ve tesis gereksinimleri ve kamu kullanımı için ek alanların oluşturulması üzerine fizibilite çalışmaları yapılmıştır.

Sonunda, Chan Chan'ın yönetimi ve korunması için yirmi dört alt program içeren yedi program ile yüz kırk proje belirlendi. Bu konular arasında, gelecekteki bilimsel araştırmalar üzerine hazırlanacak projeler, mimarinin ve dekoratif yüzeylerin korunması, acil durumlar için plan, sunum, ziyaretçi yönetimi, müze ve eğitim, sosyal yardım, alternatif kullanımlar ve yakın yerleşimler için sürdürülebilir kalkınma konuları yer almaktaydı.

Sonuç olarak; Chan Chan; sınırlı kullanım, yoğun kullanım, kapsamlı ve özel kullanımlar ve bir tampon bölge olarak beş bölgeye ayrılmıştır. Özel kullanım bölgesinin tarım topluluklarının geçim gereksinimlerini dengeleyecek tarımsal canlanmayı içermesi amaçlanmıştır. Tampon bölgenin kurulması, Trujillo Belediyesi'nin alanın geleceği konusundaki taahhüdünün ilk adımı olduğunu göstermektedir.

Chan Chan'ın yönetimi ve korunması için 24 alt program içeren yedi program ve 140 proje tanımlanmıştır. Projeler arasında; gelecekteki bilimsel araştırmalar, mimarinin ve dekoratif yüzeylerin korunması, acil durumlara hazırlık, sunum, ziyaretçi yönetimi, müze ve eğitim, sosyal yardım, alternatif kullanımlar ve komşu yerleşim alanlarında yaşayan kullanıcılar için sürdürülebilir kalkınma konuları yer almaktaydı.

Chan Chan Arkeolojik Sitesi uygulama planı bölgede pilot bir uygulama olmuştur. Projede katılımcılarla birlikte değer odaklı bir yönetim planlama yaklaşımıyla; farklı alanlarda doğan ihtiyaçlara, kapsamlı ve sürdürülebilir yanıtlar veren planların geliştirilmesi amaçlanmıştır.

Kültürel mirasın korunması amacıyla yapılan başarılı uygulamalarda, geniş katılımcılı görüşmeler vefarklı paydaşların ihtiyaçlarına yanıt verilmesinin öneminin altı çizilmiştir.

Proje'nin başlatılması planlanandan daha fazla zaman almasına rağmen, proje 2000 başlarında Peru hükümeti tarafından resmen onaylanmıştır. Ancak; Peru'da son dönemde yaşanan siyasi ve sosyal krizler, planın uygulamasını yavaşlatmıştır. Bununla birlikte, öncelikli projelerde sınırlı eylemler gerçekleştirilmiştir (Castellanos, v.d., 2000, s.68-82).

Şekil 17. 12 m'lik duvarla çevrili alan ve giriş kapısı

Kaynak: latinamericanstudies.com, 07.07.2019

Şekil 18. Duvarlardaki dekoratif süsleme detayları

Kaynak: latinamericanstudies.com, 07.07.2019

Şekil 19. Antik Kent'in su rezervleri

Kaynak: latinamericanstudies.com, 07.07.2019

Şekil 20. Arkeolojik Sit Alanı'nın hemen bitişiğinde yapılan Chan Chan Müzesi

Kaynak: latinamericanstudies.com, 07.07.2019

Şekil 21. Ziyaretçi karşılama merkezi

Kaynak: latinamericanstudies.com, 07.07.2019

Şekil 22. Müze'nin bahçesinden bir detay

Kaynak: latinamericanstudies.com, 07.07.2019

Yukarıda aktarılan veriler doğrultusunda tablo 5 de ChanChan Antik Kenti SWOT analizi yapılarak; alanın güçlü yönleri, zayıf yönleri, fırsatları ve tehditleri belirtilmiştir

Tablo 5.

Chan Chan Antik Kenti SWOT Analizi

CHAN CHAN	Güçlü Yönler
	• Kültürel tarih, • UNESCO Dünya Miras Listesinde yer alması • Alanın, inşaat teknikleri, malzeme kullanımı, toprak ve su kullanımı, ekonomik faaliyetler, gelenekler ve inançlar konusunda önemli bir miras olması, • Yerel, bölgesel ve ulusal düzeyde bir kimlik sembolü, • Bölgenin sosyo-kültürel gelişimi için önemli ekonomik potansiyel • Yüksek kalitede seramik ve tekstil ürünleri • Yeterli turizm ve konaklama yapıları
CHAN CHAN	Zayıf Yönler
	• Çöl iklimi, • Koruma müdahalelerinin yetersizliği, • Kentsel istila, • Arkeolojik alan sınırlarına dayanan tarımsal ve endüstriyel üretim alanları, • Düşük gelirli kullanıcıların alana kontrolsüz girişi ve eserlerin yağmalanması, • Bölgedeki yeni yerleşimlerin inşaat malzemelerini alandan temin etmeleri, • Yetersiz ziyaretçi yönetim planlaması ve kontrolsüz turizm, • Ülkedeki diğer turizm destinasyonlarına göre (Machu Pichu gibi) düşük rekabet gücü,

Tablo 5 devamı

Chan Chan Antik Kenti SWOT Analizi

CHAN CHAN	Fırsatlar
	• Sitenin korunmasına ilişkin mevzuat taslağı hazırlanması • Tarım ve sanayi faaliyetlerinde bulunmak üzere yasadışı kullanılan bölgelerin geri kazanılması için yapılan çalışmalar • Bağlı olduğu Belediye'nin alana katkısı (tampon bölge oluşturulması gibi) • Kamu ve sivil toplum örgütleri arasındaki işbirliği • Turizm için finansal fırsatlar
CHAN CHAN	Tehditler
	• Şiddetli yağmur, taşkınlar, sert rüzgarlar nedeniyle arkeolojik alan erozyon tehlikesiyle karşı karşıya • Kerpiç ve kırılğan mazemelerle yapılan kültür miraslarının • Nem dolayısıyla tabanda artan tuz kirliliği ve yapılarda bitkilenme • Küresel ısınma ve iklim değişikliği • Alan çevresindeki kontrolsüz yapılaşma • Alan Yönetimi ile ilgili alınan kararların finansal açıdan karşılanamaması • Farklı turistik destinasyonların ortaya çıkması.

2.4.2. Türkiye Örnekleri

Ülkemizde yer alan örneklerden, çalışma alanı ile benzer fiziki koşullara sahip; ören yeri ile modern kentin neredeyse iç içe olduğu Çanakkale sınırları içinde yer alan Assos Antik Kenti ve tarihi Neolitik Çağ'a dayanan ve kültürel miras yönetim alanı hazırlanarak günümüzde arkeopark ve açık hava müzesi olarak ziyaretçilere açılan Aktopraklık Höyük ile Kültürpark kapsamında bir bölgenin sosyal ve ekonomik yönden kalkınması amacıyla; geleneksel mimariyi, el sanatlarını ve kültürel özellikleri bir araya getiren, ülkemizde bulunan önemli oluşumlardan Bayburt Baksı Müzesi, SWOT analizleri yapılarak irdelenecektir.

2.4.2.1. Assos Antik Kenti, Çanakkale

Assos'un Konumu: Assos, Türkiye'nin kuzeybatı bölümünde, Troas Bölgesi'nin güney kıyı şeridinde bulunmaktadır (Şekil 23). Günümüzde, Çanakkale'nin Ayvacık İlçesi sınırlarında bulunan Behramkale Köyü'nde yer almaktadır (Madra, 1997, s.154). Kent'in denizden yüksekliği yaklaşık 235 m.'dir (Cook, 1973, s.240). Akropolis'in güneyinde; sahil şeridi ile karşıda bulunan Lesbos (Lesvos, Midilli) Adası'na hakim bir manzara ile karşılaşmaktadır. Kent'in kuzey bölümünde Tuzla Çayı (Sathioeis) ve günümüzde yerleşimin devam ettiği modern Behramkale köyü bulunmaktadır. Aralıklı olarak devam eden ve toplamda 30 yılı aşan çalışmalar ağırlıklı olarak güney ve güneybatıdaki alanlarda yoğunlaşmıştır. Bu alanlardan kentin birçok kalıntısı hala etkileyici bir biçimde görülmektedir (Kahraman, 2010, s.7).

Şekil 23. Assos'un Konumu

Kaynak: Kahraman, 2010

Assos'un Tarihi: Assos'un tarihi yer aldığı bölge ile benzer kronolojiye sahipken; farklı idari güçlerin yönetimi ele almasıyla farklı bir tarihi geçmişe sahip olmuştur. Eldeki kaynak ve veriler doğrultusunda, Assos'un erken dönem siyasi ve sosyal tarihi üzerine daha çok bilgi sahibi olunduğu düşünülmektedir.

Kentte bilinen ilk yaşam izleri Tunç Dönemi'ne uzanmaktadır (Serdaroğlu, 2005, s.9). Günümüzde bu döneme dair, mimari herhangi bir yapıya ulaşılmış olmasa da, kazılarda bulunan seramik parçalar, Kent'in tarihi sürecinin bu döneme dayandığının bir göstergesi olduğu düşünülmektedir.

Latinler, Franklar, Selçuklu ve Osmanlılar akropolise birçok kez seferler düzenlemişlerdir. Bizans Dönemi'nde piskoposluk olan Assos, 1080 yılında, Selçukluların egemenliği altına girmiş, ancak 17 yıl sonucunda, I. Haçlı Ordusu seferleri ile bölgede Bizans Egemenliği 1330 yılına kadar sürmüştür. 14.yüzyılda Karesi Beyliğisınırları dahilinde olan Assos, Çanakkale ve çevresi ile 1359 yılında Sultan I. Murat'a satılmıştır. Bölge böylece Osmanlı egemenliği altına girmiştir (Clarke, Bacon,Koldewey, 1902, s.2-3).

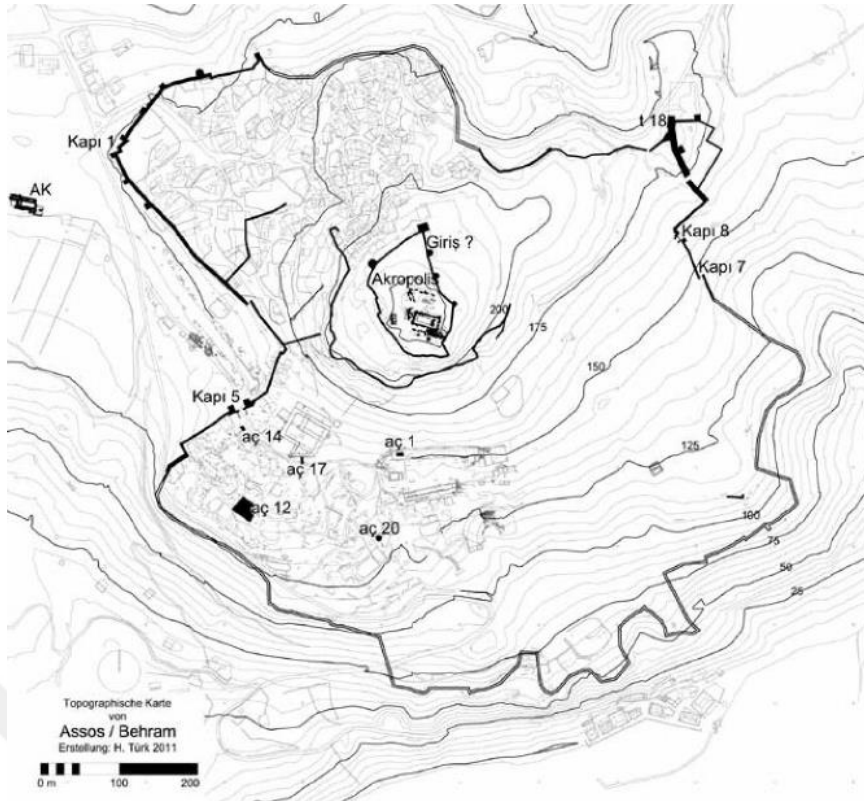
Assos'ta yapılan kazı ve araştırmalar: Kent üzerine yapılan ilk çalışmalardan biri Choiseul-Gouffier', *Picturesque Voyage* adlı çalışmasıdır. Bu

Çalışmada, kentin planını ve içinde yer alan kültür varlıklarını çizmiştir. Philip Barker Webb ise Assos'a kadar uzanan Troia dzliğnde çalışmış ve 1821'de *Bibliotica Acerbi* isimli İtalyanca eseri yayınlanmıştır (Kahraman, 2010, s.13-14).

1830'da Poujoulat ve Michaud, 1835'te Charles Texier bölgeyi incelemiş ve Texier kentin planını çıkarmıştır. Bir sonraki ziyaretçi 1865'te Assos'a gelen Pullan'dır. Pullan'ın ardından İngiliz Abbot, kente gelerek bazı önemli tanımlamalarda bulunmuştur (Clarke, Bacon, Koldewey, 1902, s.2-3).

Amerikan Arkeoloji Enstitüsü'nün Assos'ta çalışmalara başlaması 1878'de başlamış; 1883 yılına kadar srmştir. Çalışma sonucunda; Athena tapınağı, agora, tiyatro, batı nekropolis gibi birçok alanda çalışmalar yaparak, bu alanların restitüsyon projelerini çizmişlerdir. Bacon ve Clarke'nin çıkardığı eserlerin bir bölümü Osmanlı Devleti'nin izniyle ABD'de Boston Güzel Sanatlar Müzesi'nde sergilenmiştir (Dyson, 1998, s.70). Bu süreçten yaklaşık 100 yıl sonra, arkeolojik kazılar 1981 yılında Prof. Dr. Ümit Serdaroğlu tarafından başlatılmış, 24 yıl boyunca, Serdaroğlu'nun 2005 yılındaki vefatına kadar devam etmiştir. Serdaroğlu arkeolojik kazılara ek olarak tapınak ve tiyatronun restorasyon çalışmalarını da yürütmüş; özellikle batı nekropolde, ardından agora, tiyatro ve akropoliste çalışmıştır.

2005 yılında Kültür ve Turizm Bakanlığı izniyle kazı başkanlığını Prof. Dr. Nurettin Arslan almıştır. Arslan, batı nekropolde, kuzey stoada ve akropoliste kazı çalışmalarına devam etmektedir. Kazılar dışında, Athena tapınağı ve bazı alanlarda restorasyon projeleri üzerine uluslararası bir ekip ortaklığında çalışmalar yrtlmektedir (Kahraman, 2010).

Şekil 24. Assos'un topoğrafik özelliklerini gösteren ören yeri haritası

Kaynak: Serdaroğlu, 2005

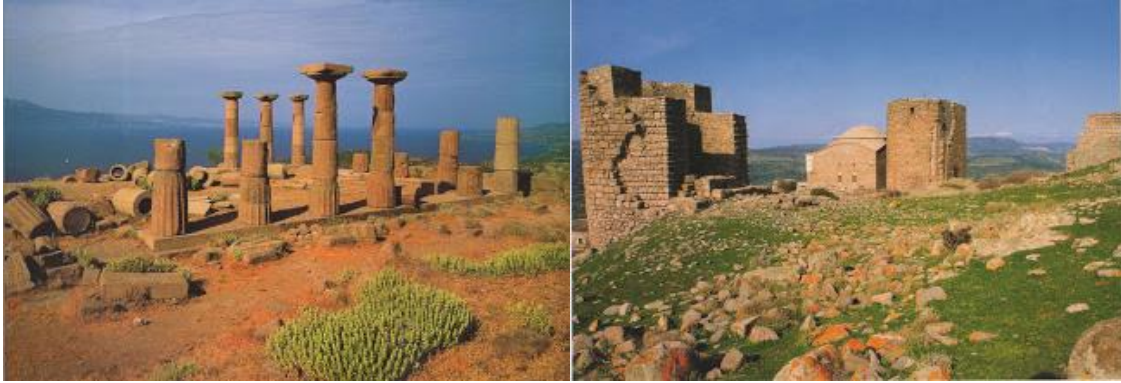
Şekil 25. Assos kazı alanı fotoğrafı

Kaynak: Serdaroğlu, 2005

Şekil 26. Assos Antik Kenti Planı: 1- Athena Tapınağı (MÖ. 6.yy) 2 Hüdavendigar Cami (14. yy) 3- Bizans Dönemi Akropol surları 4- Hellenistik Dönem surları (MÖ. 4. yy) 5- Batı kapısı (MÖ. 4. yy) 6- Hellenistik ve Roma Dönemleri nekropolü 7-Gymnasion (MÖ. 2. yy) 8-Agora (MÖ. 2. yy) 9-Agoranın kuzey stoası (MÖ. 3. yy) 10-Hellenistik Çağda inşa edilen dükkanlar 11-Agoranın güney stoası 12- Bouleuterion (Hellenistik Çağ) 13- Roma Dönemi hamamı 14 Tiyatro (MÖ. 3. yy'da yapılmış). 15- Bizans Kilisesi 16-Doğu Kapısı 17- Antik Liman

Kentte yer alan Kültür Varlıkları: Doğu ve batı taraflarında iki ana girişe sahip olan antik kent, güney yönünde uzanan teraslara kurulmuş yapılardan meydana gelmektedir. Şehir 3100 m. uzunluğunda surlarla çevrilidir ve bu surların önemli bir kısmı günümüze kadar ayakta kalmıştır. Akropol içindeki Athena Tapınağı, Arkaik Çağ'da Anadolu'da, Dor üslubuyla yapılmış tek tapındır. Deniz seviyesine doğru antik tiyatro, agora, gymnasium, bouleuterion ve nekropol sıralanmaktadır. Akropolün kuzey kısmında Osmanlı Dönemi'ne ait 14. Yüzyıl yapısı olan tek kubbeli bir cami yer almaktadır. Behramkale Köyü sınırları dahilinde Osmanlı Dönemi'nde inşa edilen Köprü tamamen ayakta olup; günümüzde de kullanılmaktadır (<http://www.kulturvarlikari.gov.tr>, 12.07.2019).

Şekil 27. Antik dor tapınağı Sur kalıntısı ve Murat Hüdavendigâr Camii

Kaynak: arkeoloji.biz, 13.07.2019

Şekil 28. Assos ören yeri görünüm

Kaynak: kulturvarliklari.gov.tr, 12.07.2019

Geleneksel Assos Yerleşimi ile Günümüzde Behramkale Köyü: Assos'un kayalık bir alana kurulumu, akropole doğru teraslarla yükselen bir yerleşimin oluşumuna neden olmuştur. Assos ve civarının bu topoğrafik yapısı, yerleşimde araziye bağlı kalınarak planlama yapılmasına ve Assos'un bir tepe şehri olmasına neden olmuştur. Bu organik yapılaşma sonucunda ortaya çıkan silüet, bölgeye farklı bir özellik kazandırmıştır. Yeni yerleşim alanı akropolün batısına denk gelmekte ve denize sırtını dönen yamaca doğru yayılım göstermektedir.

Doku incelendiğinde; köyün girişinden itibaren, tepedeki Athena Tapınağı'na kadar ulaşan ana aks; zamanla oluşmuş ve doğal sürecin bir sonucudur. Turizmin aktifleşmesiyle yoğunlaşan bu temel aks üzerine yeni işyerleri açılmakta, bölgenin temel işlev ve ihtiyaçları tamamlanmaktadır. Yerleşim alanında meydan özelliği taşıyan bir çok alan olmakla birlikte; yalnızca ana aks üzerinde yer alan meydanlar işlev kazanarak, canlanmıştır. Assos'un sokak kaplamaları arnavut kaldırım taş kaplama ile kaplıdır. Bu kaplama eğimli arazi olması nedeniyle oldukça kullanışlıdır. Bu kaplama kullanışlılığı nedeniyle Assos yerleşiminin neredeyse tamamında uygulanmıştır.

Ana aks üzerinde yoğun trafik ve yetersiz mahremiyet alanı olması nedeniyle konutlar ana akstan uzak, tali yollar üzerinde yer alan parsellere inşa edilmiştir. Tali sokaklar üzerinde yer almasına rağmen konutları mahremiyetin arttırılması amacıyla yüksek duvarlar çevrelemektedir. Bina oturumları geniş ön bahçe mesafesi bırakılarak ve genellikle ayırık nizamda yapılaşmaya gidilmiştir.

Yamaçlara doğru genişleyen parsellerin geniş bahçe ve konut imkanları sağladığı görülmektedir. Ayrıca günümüzde bu parseller üzerinde yer alan geleneksel yapılarda güncel ihtiyaca yönelik eklentilerin yapılması da kolaylaşmaktadır.

Geleneksel Mimari Dokunun İncelenmesi: Geleneksel Assos Konut tipleri yerleşiminin büyük bölümünde uygulanmış; eğimli araziden kaynaklı ortaya çıkan kot farklarına uygun çözümler ve yapılaşma geliştirilmiştir. Bu nedenle konut yapıları Z+1 kat sayısına sahip; farklı kotlara yerleşmiş, farklı tavan yükseklikleri ile yapıldığı için alanın sahip olduğu otantik doku daha net algılanmaktadır. Bu kotları birbirine bağlayan ara sokaklar ve yapıların manzaraya yönelimleri doğrultusunda ortaya çıkan organik görüntü; sürprizli ve kullanışlı sokak dokusunu ortaya çıkarmıştır.

Konutlarda geleneksel taş malzemeler kullanılmış; girişler parselin bulunduğu yol yönünde ve avlulu olarak yapılmıştır. Çatılar teras çatı şeklinde uygulanmış; yapıda yer alan avlular günümüz koridor mantığıyla düşünülerek odalar avlu çevresinde sıralanmıştır. Ayrıca yazlık ve kışlık mantığı ile yapılan konutların hem içinde hem de avlularında açık mutfak yer almaktadır. Avluda, taş ocak; kiler ya da dep, oturma alanı ve bir çoğunda alt kotlarda ahır ve avlunun en uzak köşesinde tuvalet bulunmaktadır.

Geleneksel Mimari Dokunun Günümüzde Kullanım Şekli ile İncelenmesi:

Bölgede turizmin canlanması ve ören yeri ile iç içe olan köyde zamanla farklı ihtiyaçlar oluşmuş; bu ihtiyaçlar konut tipleri göre farklı işlevsel özelliklerin eklenmesi sürecini ortaya çıkarmıştır.

Assos'ta konut plan tipleri incelendiğinde ortaya üç farklı plan tipi çıkmaktadır:

1. Çekirdek Plan Tipi,
2. Ön sofalı Plan Tipi,
3. Orta sofalı plan tipi.

Geleneksel yaşamın değişimi, teknolojik ihtiyaçlar, aile yapıları ve nüfuslarının değişimi doğrultusunda her plan tipi üzerinden alternatif eklentiler oluşmuştur. Ayrıca eski yerleşim bölgesi olarak adlandırılan Murat Hüdavendigar Camii ile Athena Tapınağı'na yakın olan bölümlerde değişen yaşam tarzları ve genişleyen ailelerin köyün farklı bölgelerine taşınması dolayısı ile daha çok yaşlı nüfus yaşamaktadır.

Turizmle birlikte, araç trafiği artmış, otopark ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda çözümler tek yapı tipinde, avluların genişletilerek otoparka çevrilmesi durumuyla çözülmeye çalışılmıştır.

Yeni yapılaşma kanunları, yerleşim dokusunun yoğunluğu nedeniyle genç nüfus, evlerini köy civarındaki "Yeni Mahalle" olarak isimlendirilen bölgeye taşımaktadırlar. Eski yerleşim bölgesinin ve konutların korunması bağlamında avantajlı bir durum olarak görülmekle birlikte; son dönemde yerli halk konutlarını bölgede yaşamak amacıyla dışardan gelen kullanıcılara satmaktadır. Bakımsız konutların onarımı açısından olumlu bir gelişme olan durum, yeni kullanıcıların ihtiyaçları ile geleneksel konut tipini ortak noktada buluşturmalı, köyün dokusunun korunması gerekliliği yönünde önlemlerin alınmasının önemli olduğu belirtilmektedir (Altıpat, 2001, s.66-70)

Bölgenin Sosyal Yapısı ve Ekonomi: Güney Truva Bölgesi'nin en önemli şehirlerinden biri olan Assos'a; kuzey, güney ve batı yönlerinden ulaşılabilir. Günümüzde Osmanlı Dönemi'ne ait olan köprü halen kullanılmaktadır (Serdaroglu, Stupperich, 1991). Ayrıca Assos'ta yer alan bir çok konutta antik kentin taşları kullanılmış, bunlardan en dikkat çeken ise belki de Osmanlı Dönemi yapısı olan Hüdavendigar Camii'nin giriş kapısında yer alan lento taşıdır. Üzerinde Doğu Roma Dönemi'ne ait bir yazıtın yer aldığı taşı,

Cami'nin yapıldığı dönemde bölgede ikamet eden Rumlar tarafından çevrilmiş ve inşasında kullanılmıştır (Bacon, 1902, Gemci, 1995, s. 54-55).

Bölgede buğday, zeytin ve üzüm üretilmektedir ve antik çağda da şarap, zeytinyağı ve meyvenin önemli ürünler olduğu bilinmektedir. Yine antik kaynaklarda koyun yünü ihracından ve kilim, halı dokumacılığından bahsetmedir ki; bahsedilen bu tarım ve hayvancılık ürünleri günümüzde de üretilmektedir. Bunun yanında Assos limanı da antik dönemde oldukça önemli olduğu bilinmektedir.

Günümüzde yeni yerleşim alanı Behramkale ile ören yeri iç içedir. Bu da yöre halkının turizmle tanışmasını sağlamış; yeni bir gelir kaynağı olmuştur: Sahil kesiminde yer alan meşe palamutu depoları zamanla restore edilerek, otel olarak işlevlendirilmiş; ayrıca yöre halkı evlerinin odalarını pansiyon olarak turistlere kiralamaya başlamıştır. Ayrıca yukarıda bahsedildiği gibi zeytin ve meyve üretimi ile geleneksel el sanatları ürünleri (Kilim, dantel vs) üretimleri devam etmektedir (Serdaroğlu, 1994).

Assos'un zengin kültürel tarihi ve bölgede bulunan kültür miraslarını korumaya yönelik uygulamalar; doğal yapının ve sokak dokusunun korunması üzerine yapılan çalışmalar, Kent'in güçlü yönleri arasındadır. Ancak genel bir alan yönetim planı olmaması ve alandaki koruma anlayışının daha çok tek yapı ölçeğinde olması, kullanıcıların yeterli koruma bilincine sahip olmaması, zayıf yönleri arasındadır. Bunun yanında alanda yeterli ziyaretçi ve konaklama binaları ile otopark gibi sosyal donatı alanlarının olmayışı da zayıf yönler arasındadır.

Bölgenin zeytin, meyve gibi tarım ürünleri konusunda elverişli olması ayrıca; halıcılık ve kilimcilik gibi geleneksel el sanatları üretimi konusunda bilinirliğinin olması güçlü yönleridir. Mavi bayraklı bir denize ve uzun sahillere sahip Kent'in, Antik Limanı'nın günümüzde kullanılması da bölgenin deniz turizmine oldukça elverişli olduğunu göstermektedir. Eğimli araziye kurulan kentin manzarası, yörede yaşayanların geleneksel yaşamlarını sürdürmesi kenti otantik kılan özelliklerdir.

Alanın potansiyelleri arasında; kültürel miras, doğal kaynaklar, tarihsel önem, coğrafi konum ve denize yakınlık açısından karşılaştırmalı üstünlüklerin kullanıma şansının bulunduğu nadir kentlerden biri olması, geleneksel el

sanatları ürünleri, tarım konusunda zengin bir bölge olması ve kırsal turizme artan talepler sıralanabilir.

Alanda, kısa vadede bir turizm ve yönetim planı hazırlanmadığı takdirde, kontrolsüz gelişim; kültürel mirasa ve doğal çevreye zarar verebilir. Bölgeyi sıradan ve kimliksiz bir turizm alanı haline getirmesi kentin geleceği için en önemli tehditler arasındadır.

Şekil 29. Assos sokak dokusu

Kaynak: ntv.com, 13.07.2019

Şekil 30. Geleneksel Assos konutları

Kaynak: assosrehberim.com, 13.07.2019)

Şekil 31. Geleneksel Assos konutları

Kaynak: assosrehberim.com, 13.07.2019

Şekil 32. Antik Liman

Kaynak: kulturvarliklari.gov.tr, 12.07.2019

Yukarıda aktarılan veriler doğrultusunda Tablo 6'da Assos Antik Kenti SWOT analizi yapılarak; alanın güçlü yönleri, zayıf yönleri, fırsatları ve tehditleri belirtilmiştir

Tablo 6.

Assos Antik Kenti SWOT Analizi

ASSOS	Güçlü Yönler
	• Zengin kültürel tarih, • Geleneksel yerleşim dokusunun korunması, • Doğal yapının büyük ölçüde korunuyor olması, • Ulaşım kolaylığı (İlçe, İzmir-Çanakkale-İstanbul güzergahında, Edremit ve Çanakkale havalanlarına yakın mesafede yer almaktadır), • Ayvacık'ta bulunan turizm meslek yüksek okulu, Çanakkale'de yer alan doktora düzeyinde eğitim veren ziraat ve turizm bölümleri. • Deniz turizmi, • Manzara • Geleneksel tarımsal faaliyetlerin sürdürülmesi, • Yerel yaşam tarzı (Köy kültürünün devam etmesi), • Halıcılık gibi geleneksel el sanatları, • Sürdürülebilir ve geliştirilebilir faaliyetleri destekleyecek kültürel ve doğal kaynaklar
ASSOS	Zayıf Yönler
	• Kamu altyapılarının göreceli olarak düşük kalite ve yetersiz olması • Destekleyici turizm faaliyetlerinde altyapı eksikliği • Arazi kullanımı üzerine kurumsal bir karar ve düzenlememenin olmaması • Turizm sezonun kısa olması (yaz turizmi) • Turizm sektöründe kalitenin tutturulamaması, eğitim eksikliği • Turizm pazarlama eksikliği • Diğer turizm destinasyonlarına göre düşük rekabet gücü • Ziyaretçi başına düşen düşük harcama tutarı • Teknoloji ve bilgi gerektiren sektörlerde eğitimli insan eksikliği • Farklı rotaların olmaması, • Konaklama ve yeme-içme mekanlarının yetersizliği, • Kırsal turizme yönelik planlama çalışmalarının olmayışı, • Festival ve şenliklerin yerel ölçekte kalması ve/veya yeterince tanıtılmaması, • Yerel halkın yeteri koruma bilincine sahip olmaması, • Yerel ürünlerde sertifikalı markalaşma eksikliği • Hizmet sektöründeki fiyat politikası hataları, • Yaşlı ve engelli bireylere yönelik mekânsal eksiklikler, sıradan ve kimliksiz bir turizm ,

Tablo 6 devamı

Assos Antik Kenti SWOT Analizi

ASSOS	Fırsatlar
	• Kültürel miras, doğal kaynaklar, tarihsel önem, coğrafi konum ve denize yakınlık açısından karşılaştırmalı üstünlüklerin kullanılması • Tematik turizm geliştirme olanakları ve böylece yeni turist gruplarının bölgeye çekebilme imkanı • Bir turizm trendi olarak: Gastronomi ve sağlıklı beslenme • Kırsal turizmin gelişimine yönelik teşvik destekleri, • Kırsal turizme taleplerin artması, • Topoğrafik çeşitlilikle farklı turizm aktivitelerinin yapılması • Ezine peyniri (peynir yapım sürecinin kırsal turizm kapsamında değerlendirilmesi)
ASSOS	Tehditler
	• Rekabet edilen destinasyonlara kıyasla reklam ve teşvikte geride kalmak • Kısıtlı kültür turizmi, • Kontrolsüz ve plansız yapılaşma sonucu konut kimliğinin değişmesi • Doğal çevrenin tahribatı, • Plansız ve hızlı turizm gelişiminin olması halinde doğal ve kültürel peyzajın tahribata uğrama ihtimali, • Rant değerinin artması ile arazi satışları ve tarımsal yapının olumsuz etkilenmesi, • Artan turizm faaliyetleriyle birlikte güvenlik sorunlarını ortaya çıkması, • Yerel halkın geleneksel özelliklerini kaybetmesi, • Turizm gelirlerinin büyük firmaların elde etmesi ile yerel halkın turizm desteğinin kaybolması, • Koruma ve turizm üzerine gerekli alan yönetiminin planlanmaması ile Artabilecek altyapı eksiklikleri

Aktopraklık Höyük'ün Tarihi: Tarihi Neolitik Çağ'a dayanan Aktopraklık Höyüğü ile bu kapsamda kurulan Arkeopark ve Açık hava Müzesi'nin hedef kitlesi; çevre illerde yaşayan, kültürel turizme ilgi duyan gününbirlik ziyaretçiler ile ilkokul, ortaokul, lise öğrencileridir. Aynı zamanda arkeoloji bilim dalı uzmanları ya da bu alanda eğitim gören öğrenciler için de eğitim ve aktivitelerin düzenlendiği ilgi çekici bir alandır.

Aktopraklık'ta yapılan kazı ve araştırmalar: İstanbul Üniversitesi Tarih Öncesi Arkeolojisi Anabilim Dalı ile birlikte Güney Marmara Arkeoloji Projesi altında yürütülen kazılarda bulunan höyükteki yaşam alanları A, B ve C noktaları olarak tanımlanmaktadır. Kazıların başladığı alan C noktası olarak adlandırılmış ve buraya eski yerleşim bölgesi adı verilmiştir. Ardından Kalkolitik Dönem'de mezarlığa çevrilen alanın yerleşim bölgesi B noktasına taşınmıştır. Kazı verilerine göre mezarlık yaklaşık 1.400 metrekarelik bir alanı kapsamaktadır. Son olarak kazıların halen devam ettiği A noktasının ise tarihsel süreci hakkında henüz kesin bilgi edinilememiştir. Bölgede yaşayanlar geçimlerini tarım ve hayvancılıktan sağlamıştır.

Alan Yönetim Planının hazırlanması ve içeriği: İstanbul Üniversitesi Tarih Öncesi Arkeolojisi Anabilim Dalı ile birlikte Güney Marmara Arkeoloji Projesi altında yürütülen alan yönetim planının kapsamı; kazılardan elde edilen bulguların ve bölgenin kültürel niteliklerinin değerlendirilmesi sonucunda belirlenmiştir.

Kültürel Miras Yönetim Planı ile alanda bulunan taşınır veya taşınmaz kültür varlıklarının yerinde korunması amaçlanmıştır. Ayrıca kültür varlıklarının korunması ile bölgenin canlanması ve sürdürülebilir turizm bağlamında bölge ekonomisinin desteklenmesi de hedeflenmiştir. Bunun yanında alanın gelişimi ile birlikte kullanıcıların kültürel bilincini arttırmak; sosyo-kültürel gereksinimlerinin karşılanması da alan planı hazırlanırken dikkate alınmıştır.

Proje ile; kazılardan elde edilen bulgular ışığında arkeolojik alanların korunması, çıkan eserlerin sergilenmesi ile tarihsel süreçte gelişen ve değişen önemli kültürel özelliklerin ve geleneksel köy yaşamının sunulmasını amaçlayan, deneysel uygulama bölgelerinin yer aldığı etkileşime uygun bir oluşum olması amaçlanmıştır.

2009 yılında hazırlanan projenin amacı elde edilen bilimsel veriler doğrultusunda ziyaretçilere sosyal ve kültürel alanlarda katkı sunacak bir

oluşum sağlamaktır. Projenin hedefleri beş maddeden oluşmakta olup bu başlıklar:

1. Ziyaretçi karşılama merkezi;
2. Arkeolojik kazılar sonucu çıkan kalıntıların konservasyonları yapılarak, yerinde sergilenmesi;
3. Prehistorik dönemdeki ve yakın tarihten günümüze kadar olan süreçte geleneksel köy yaşantısının canlandırılması;
4. Arkeoloji öğrencilerini veya bu alana ilgisi olan ziyaretçilere arkeolojik kazı eğitimi verilmesi üzerine; yapay höyük oluşturulması.
5. Ziyaretçilere konaklama hizmetleri, eğitim ve diğer aktiviteler sunulabilmesi amacıyla atölye ve tesisler kurulması olarak belirlenmiştir.

Projenin ziyaretçi hedef kitlesi:

- Bölgede veya çevre illerde yaşayan, tarihle ve arkeolojik sit alanlarına ilgi duyan günübirlik ziyaretçiler,
- Öğrencilere arkeoloji bilimini tanıtmak, tarihsel süreçleri anlatmak üzere düzenlenen gezi ve eğitimler,
- Arkeoloji alanında eğitim gören öğrenci ve uzmanlar.

Bu başlıklar çerçevesinde projenin 2009 yılı itibariyle uygulamaları başlatılmıştır. Arkeolojik kazıların bir taraftan sürdürüldüğü günümüzde Aktopraklı Höyük Arkeopark ve Açık hava müzesi ziyaretçilere açılmıştır.

Şekil 35. Aktopraklı Arkeopark ve Açık Hava Müzesi

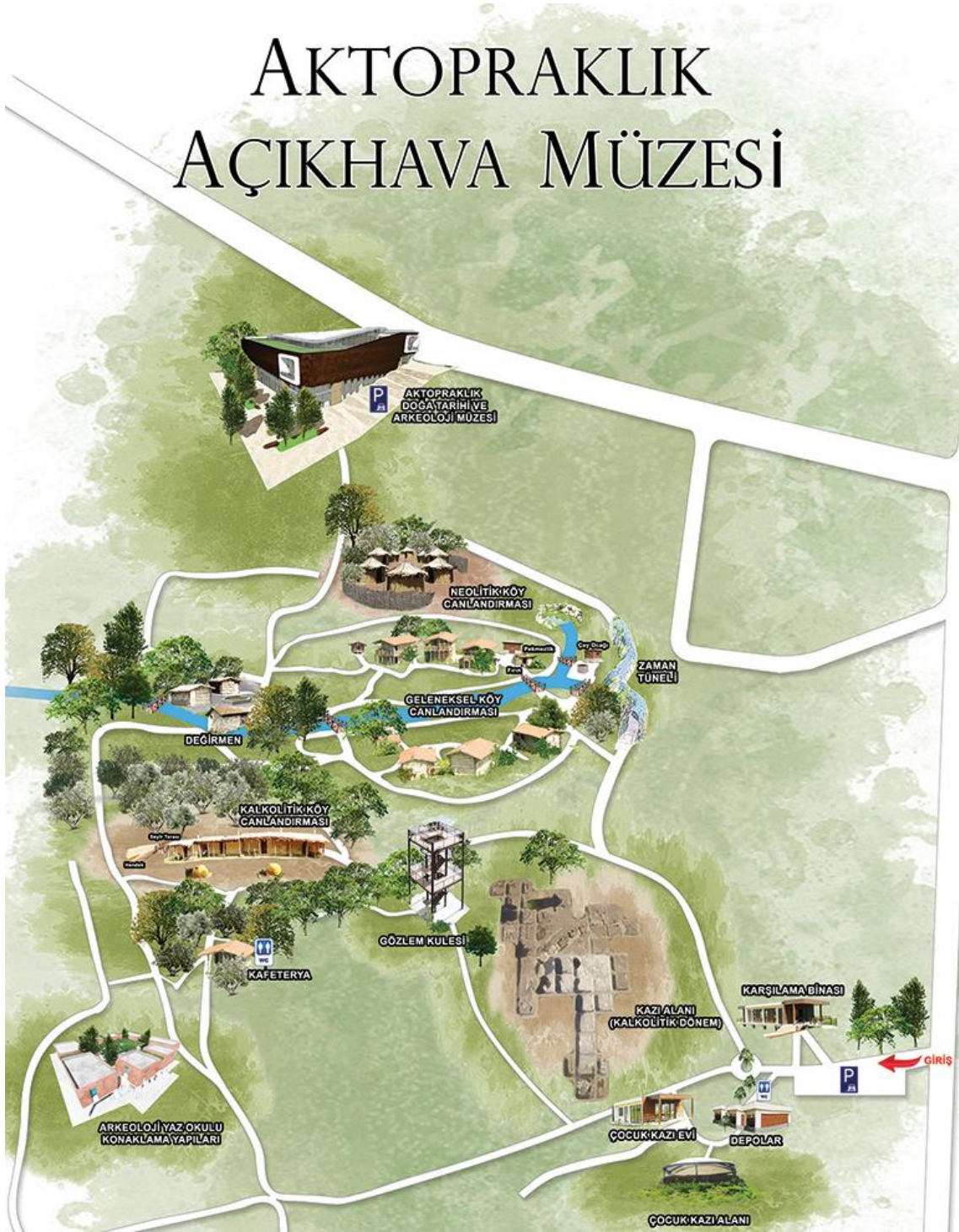
Kaynak: aktuelarkeoloji.com.tr, 11.09.2019

Şekil 36. Aktopraklı Höyük

Kaynak: aktuelarkeoloji.com.tr, 11.09.2019

AKTOPRAKLİK AÇIKHAVA MÜZESİ

Şekil 37. Aktopraklık Arkeopark ve Açık Hava Müzesi Haritası

Kaynak: www.decgrup.com, 2019)

Yukarıda aktarılan veriler doğrultusunda Tablo 7’de Aktopraklık Höyük SWOT analizi yapılarak; alanın güçlü yönleri, zayıf yönleri, fırsatları ve tehditleri belirtilmiştir.

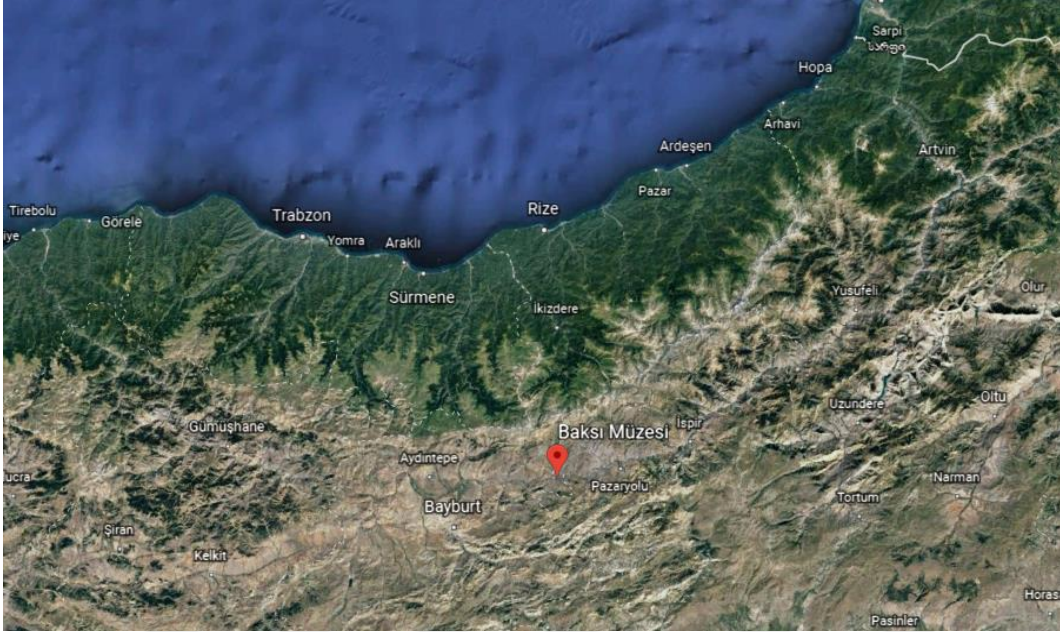
Tablo 7.

Aktopraklık Höyük SWOT Analizleri

AKTOPRAKLIK	Güçlü Yönler
	• Zengin kültürel tarih; alanın, geleneksel köy mimarisi, malzeme kullanımı, ekonomik faaliyetler, gelenekler ve inançlar konusunda önemli bir miras olması, • Ulaşım kolaylığı • Kültürel miras yönetim planının olması • Kompleks içerisinde ziyaretçi ihtiyaçlarına yönelik mekanlar, müze, arkeopark, sergi ve seminer salonları, atölyeler, yapay höyük gibi uygulamalı eğitim alanları ve konuk evi bulunması, • Bölgenin sosyo-kültürel gelişimi için önemli potansiyel
AKTOPRAKLIK	Zayıf Yönler
	• Arkeolojik alan sınırlarına dayanan tarımsal ve endüstriyel üretim alanları • Kamu altyapılarının göreceli olarak düşük kalite ve yetersiz olması • Kısıtlı kültür turizmi • Destekleyici turizm faaliyetleri eksikliği • Yerel ürünlerde sertifikalı markalaşma eksikliği
AKTOPRAKLIK	Fırsatlar
	• Özel turizm türlerine olan talebin sürekli artması • Tematik turizm geliştirme olanakları ve böylece yeni turist gruplarının bölgeye çekebilme imkanı
AKTOPRAKLIK	Tehditler
	• Kısıtlı kültür turizmi • Çevrede Aktopraklık Arkeopark ve Açık Hava Müzesi dışında aktivite ve rota eksikliği

2.4.2.3. Baksı Müzesi, Bayburt

Müze'nin Konumu: Baksı Müze Kompleksi, Doğu Karadeniz Bölgesi, Bayburt İli'nin Bayraktar (Baksı) Köyü'nde yer almaktadır. Müze, Sanatçı ve Akademisyen Prof. Dr. Hüsamettin Koçan tarafından kurulmuştur.

Şekil 38. Baksı Müzesi Konumu

Kaynak: Google Earth, 15.07.2019

Şekil 39. Baksı Müzesi Konumu

Kaynak: Google Earth, 15.07.2019

Şekil 40. Baksı Müze Kompleksi, Bayraktar Köyü

Kaynak: baksi.org, 01.09.2018

Hüsamettin Koçan, Baksı Köyü sakinlerinin maddi imkansızlıklar nedeniyle Köyden göç etmesi ve geçmişten gelen köy kültürünün yok olma tehlikesiyle karşı karşıya olması üzerine projeyi hayata geçirmeye karar vermiştir. Projenin amacı; yöreye özgü geleneksel kültür ve el sanatlarını yeniden canlandırarak, yörede yaşayanlara istihdam sağlamaktır. Bu nedenle 2 Ocak 2005'te Baksı Kültür ve Sanat Vakfı kurulmuştur. Ardından aynı yıl içinde müzenin ilk kısmı olan Halk Sanatları Merkezi açılmıştır (www.baksi.org, 01.09.2018).

Merkez'in amaçları:

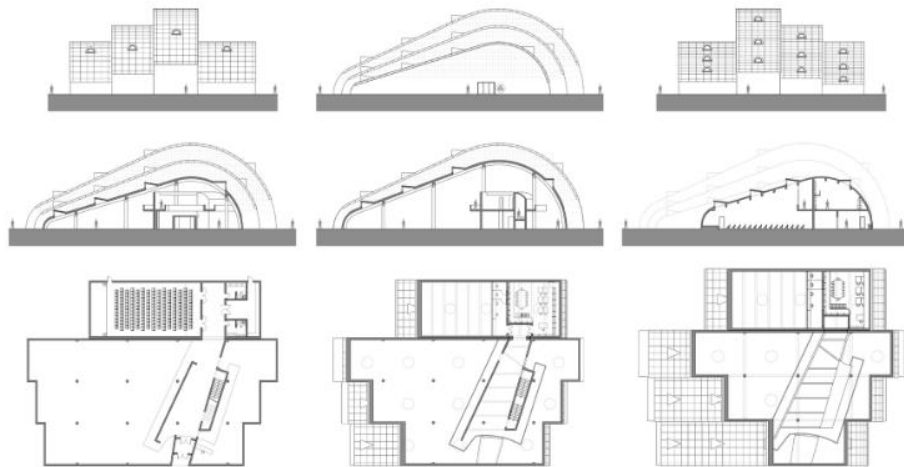
- Yerel el sanatlarını canlandırmak,
- Bölgenin ekonomik ve sosyal alanlarda canlanmasını sağlamak,
- Sanatı toplumla buluşturmak,
- Sanatçının doğa ile bütünleşmesini sağlamak,
- Üretimin yanı sıra kültür turizmini ve bölge ekonomisini hareketlendirmek,
- Merkezi kendi döngüsünden kurtarıp, merkezin çevre ile buluşmasını sağlamaktır (Razi, 2017, s.32).

Baksı Müzesi, Kent müzelerinin aksine kırsal bir bölgede; doğal peyzajla bütünleşen bir alana kurulmuştur. Müze Kompleksi, köyün yüksek tepeleri arasına inşa edilmiştir. Koçan bunun nedenini “doğduğu topraklarda nesilden nesile aktarılacak olan bir sanat mirasını bırakmak istemesi” olarak açıklamaktadır “Koçan, kişisel koleksiyonunu ve tüm sanatsal birikimini Baksı Müzesi’nde yöre halkı ve sanatseverlerle buluşturmaktadır” (Çelik, 2012).

Koçan, Baksı Kültür ve Sanat Vakfı’nı kurmasındaki amacını şöyle özetlemektedir:

Geleneği günümüze çağdaş anlayışla taşıyabilmemiz ve onun toplumsal hafıza ile sürdürülmesi için bir hayal taşıyan yenilikçi projelerle insanlara ulaştırılması gerekmektedir. Eğer geleneği çağdaşlıkla destekleyerek insanlara aktaramazsak; sanatla halkımız arasında devasa bir kopma oluşuyor ve yoz, uyduruk, sahte, anlamı olmayan sözde ürünler geçerli olmaya başlıyor. Asıl sorun zengin kültürel tarihimize ve geleneğimize dayalı güçlü bir gelecek kurmaktır (Koçan, 2010).

Baksı Müze Kompleksi ve İşlevleri: 20000 m² bir alanda toplam 3752 m² inşaat alanında kurulan Müze Kompleksi inşasına 2004 yılında başlanmış ve 2010 yılında tamamlanmıştır. Komplekste; ana bina, daimi ve geçici sergi, seminer salonları, kütüphane, çağdaş ve yerel sanat atölyeleri, mutfak ve konukevi yer almaktadır. 2012 yılında ise ihtiyaçlar doğrultusunda depo müze sergi salonu dahil edilmiştir.

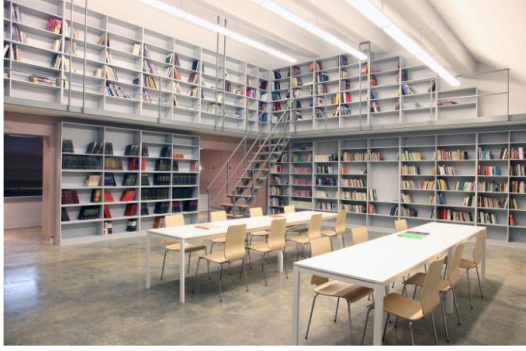
Şekil 41. Baksı Müzesi Ana Bina Z Kat, 1. Kat, Ara Kat Planları, Kesit ve Görünüşleri

Kaynak: <http://www.arkitera.com/galeri/detay/97681/22/proje/2647>, 15.07.2019

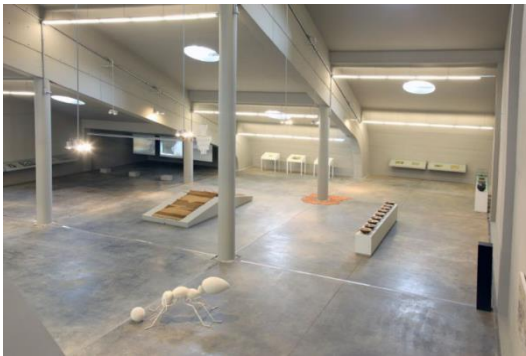
Şekil 42. Farklı ebatlarda dört adet boktan oluşan müze kompleksi

Kaynak: baksi.org, 01.09.2018

Şekil 43. Ara katta yer alan, Koçan'ın kendi kişisel kütüphanesini de bağışladığı 10.000 adet kitaptan oluşan kütüphane ve sergi salonu

Kaynak: <http://baksi.org>, 01.09.2018

Şekil 44. Depo müze sergi salonu

Kaynak: <http://baksi.org/tr/sergiler>

Şekil 45. Miro'ya açılan heykelli yok sergisi

Kaynak: <http://baksi.org/tr/sergiler>

Şekil 46. Konuk evleri dış görünüm ve odalar

Kaynak: <http://baksi.org>, 01.09.2018

Şekil 47. Bayburt mutfağı

Kaynak: <http://baksi.org>, 01.09.2018

Şekil 48. Atölye yapısının çatısı

Kaynak: <http://baksi.org>, 01.09.2018

Sonuç olarak Baksı Müzesi ve Kültür Merkezi'nin çalışma kapsamında irdelenmesinin nedeni ve müzeyi benzerlerinden ayıran özelliği; sadece bir yöne ve döneme ait olmadan gelenekselle çağdaşı aynı platformda bir araya getiren, içeriğinde kurduğu üretim alanlarıyla, ekonomik hedefler elde eden özel bir kimliğe sahip, özellikle kadın istihdam projelerini uygulamaya koyan bir kuruluş olmasıdır. Kuruluş çevrede yaşayan özel yetenekli çocuklara, burs vererek eğitimlerine katkıda bulunmakta, özellikle tasarım, sanat ve kültür alanlarında kendilerini yetiştirmeleri için destek vermektedir (Razi, 2017).

Yukarıda aktarılan veriler doğrultusunda Tablo 8'de Baksı Müzesi ve Kültür Merkezi SWOT analizi yapılarak; alanın güçlü yönleri, zayıf yönleri, fırsatları ve tehditleri belirtilmiştir.

Tablo 8.

Baksı Müzesi ve Kültür Merkezi SWOT Analizi

BAKSI MÜZESİ	Güçlü Yönler
	• Geleneksel mimari öğelerle dokuya uygun yapılaşma, • Kültür turizmi, • Doğal kaynaklar, • Kompleks içerisinde konuk evi, mutfak & restoran bulunması, • Farklı sanatsal aktivite ve sergilere katılım imkanları • Toplumun sanatla bütünleşmesi, • Yerel el sanatlarının canlandırılması, • Yöre halkına ekonomik ve sosyal alanlarda katkı, • Gastronomi, • Yerel yaşam tarzı, • Kaliteli, çeşitli, geleneksel sanat ürünleri,
BAKSI MÜZESİ	Zayıf Yönler
	• İklim, • Ulaşım , • Destekleyici turizm faaliyetleri eksikliği,
BAKSI MÜZESİ	Fırsatlar
	• Kültürel miras, doğal kaynaklar, • Tematik turizm geliştirme olanakları (doğa ve su sporları), • Sanatçının doğa ile bütünleşmesi, • Bölgedeki yetenekli öğrencilerin keşfedilmesi ve desteklenmesi, • Özel turizm türlerine olan talebin sürekli artması,
BAKSI MÜZESİ	Tehditler
	• Kısıtlı kültür turizmi, • Bölgenin tanıtımı ve turizmi üzerine kamudesteği olmaması , • Müze Kompleksi dışında aktivite ve rota eksikliği,

BÖLÜM III

BULGULAR

Bu bölümde Misis'in doğal ve çevresel başlığında; coğrafi konumu, alanın jeolojik ve jeomorfolojik yapısı ile iklim ve bitki örtüsü; sosyo-kültürel ve ekonomik yapısı araştırılmıştır. Ayrıca alanın tarihsel gelişimi, alanda yer alan kültür miraslarının tespitleri, dönemleri ve uygulanan koruma müdahaleleri irdelenmiştir. Misis'teki sit alanlarının sınırları ve dereceleri araştırılmış; arazi kullanımı ve yerleşim dokusu başlığında çalışma alanının morfolojik analizleri yapılarak; alandaki yapılaşma, kat sayısı, ulaşım durumu, mülkiyet durumları, açık kapalı alanlar tespit edilmiştir.

3.1. Misis'in Doğal ve Çevresel Yapısı

3.1.1. Coğrafi Konum

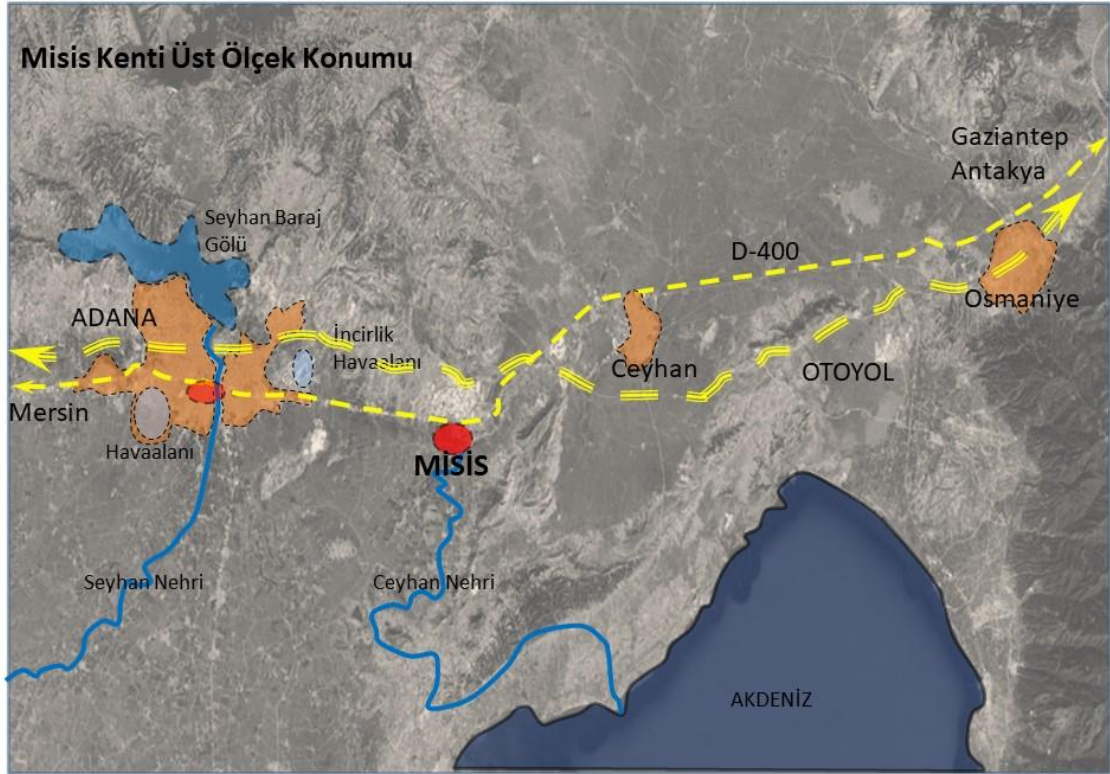
Akdeniz Bölgesi'nin Çukurova Ovası'nda yer alan Adana İli'ni; doğuda Osmaniye, Kahramanmaraş; batıda İçel; kuzeyde Kayseri; kuzeybatıda Niğde; güneybatıda Hatay çevrelemektedir. Güneyi yaklaşık 160 km Akdeniz kıyısıyla sınırlanmıştır. Şehrin yüzölçümü 17.253 km², merkezin denizden yüksekliği 23m'dir. Adana'ya bağlı Aladağ, Ceyhan, Çukurova, Feke, İmamoğlu, Karaisalı, Karataş, Kozan, Pozantı, Saimbeyli, Sarıçam, Seyhan, Tufanbeyli, Yumurtalık ve Yüreğir olmak üzere 15 İlçe bulunmaktadır.

Şekil 49. Misis Genel Görünüm Hava Çekimi

Kaynak: D'Agata, Salmeri, 2018

Çalışma alanı olan Misis, günümüzde Yakapınar Mahallesi olarak adlandırılmaktadır. Misis, Adana'nın 34 km doğusunda, Ceyhan Nehri kıyısında yer almaktadır. 1988 yılında belde belediyesi statüsüne geçen Yakapınar Köyü, 29.03.2009 tarihinden itibaren 5747 Sayılı Kanun ile genişleyen yedi adet belde arasında, Adana İli, Merkez Yüreğir İlçesi sınırları içerisine dahil olmuştur. Misis'i diğer beldelerden ayıran en önemli özellik antik bir şehir üzerinde kurulmuş olmasıdır.

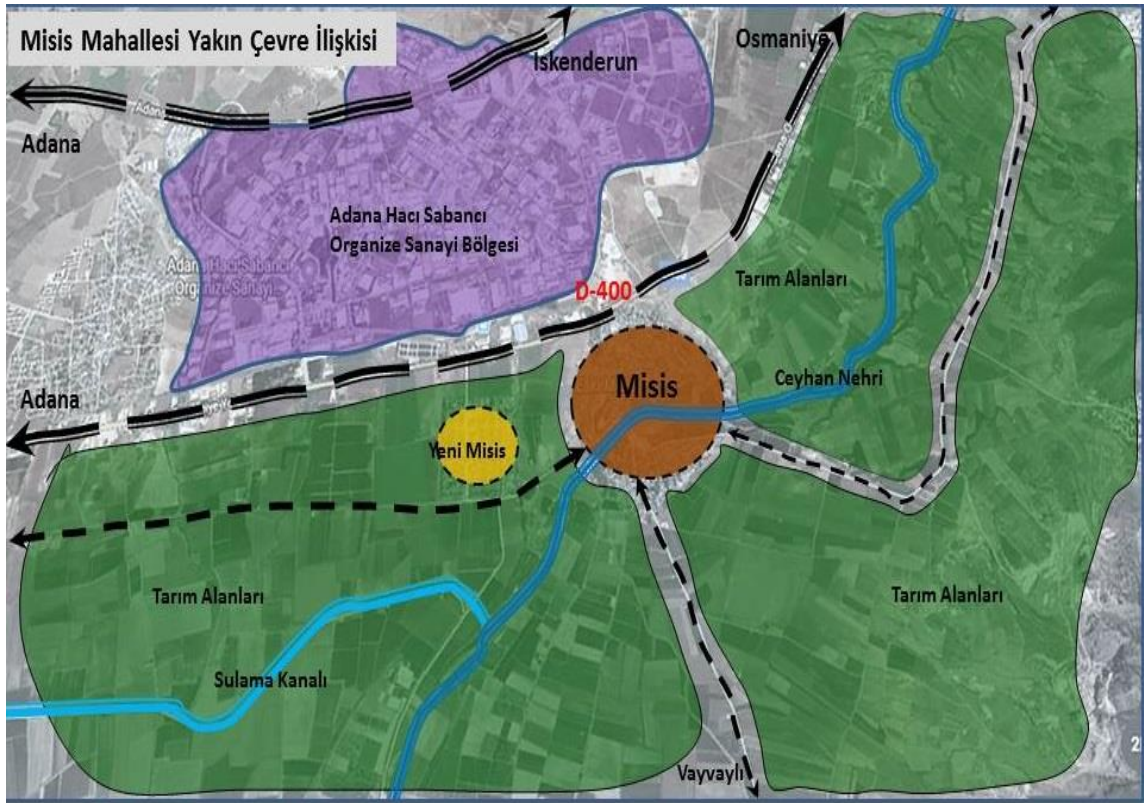
Şekil 50. Misis'in Üst Ölçek Konumu

Misis Antik Kenti'nin kurulduğu alan (günümüzde Yakapınar ve Geçitli Mahaleleri) toplam 90 hektar büyüklüğündedir. Yakapınar ve Geçitli yerleşkelerinin arasından Ceyhan Nehri geçmektedir.

Yerleşimin kuzeyinde AOSB (Adana Organize Sanayi Bölgesi) yer almaktadır. AOSB'nin güneyinden D400 karayolu, kuzeyinden Tem Otoyolu ve TCDD demiryolu geçmekte ve D400 karayolu ile Tem otoyolu'nun Misis ile bağlantısı bulunmaktadır.

Misis, Adana Uluslararası Havalimanı'na 34 km, Mersin Limanı'na 98 km, İskenderum Limanı'na 80 km, Yumurtalık Limanı'na 40 km uzaklıktadır. Misis Antik Kenti aynı zamanda İpek Yolu üzerinde kurulmuş olup; Adana'dan sonra gelen ikinci bir geçit olmuştur.

Çukurova, tarihi boyunca Akdeniz üzerinden Kıbrıs, Mısır ve Ege ile bağlantı kurmuştur. Antik Dönemde Misis, Karataş Koyu'ndan Ceyhan Nehri'nin ağzına giren gemiler için bir liman olmuştur.

Şekil 51. Misis'in Yakın Çevre ile İlişkisi

Tablo 9.

Misis'in yakın merkezlere uzaklıkları

Güzergah	Mesafe
Adana	27 km
Osmaniye	52 km
Mersin	105 km
Kahramanmaraş	150 km
Hatay	150 km
Gaziantep	179 km
Niğde	244 km
Ankara	524 km
Antalya	586 km

3.1.2. Jeolojik ve Jeomorfolojik Yapı

Bütünöyle Adana Ovası adı verilen havzanın güneyindeki bölümü Çukurova, kuzeyde kalan bölüm ise Yukarı Ova olarak adlandırılmaktadır. İki ovayı Misis (Cebelinur) Dağları ayırır. Tepe özelliği gösteren bu dağların en yüksek noktası 770 m dir.

Çukurova, kuzeyde Toroslar'ın sınırladığı, Akdeniz'e açılan sahil ovaları arasında en büyük olandır. Üçüncü zaman kıvrımlarına ait olan Toroslar'ın önünde kıvrımların çökmesiyle oluştuğu bilinen ova, Toroslar'dan doğan Seyhan, Ceyhan ve Tarsus Nehirleri'nin alüvyonlarıyla tarih boyunca verimli topraklara sahip olmuştur (<http://www.adana.gov.tr/cografya>).

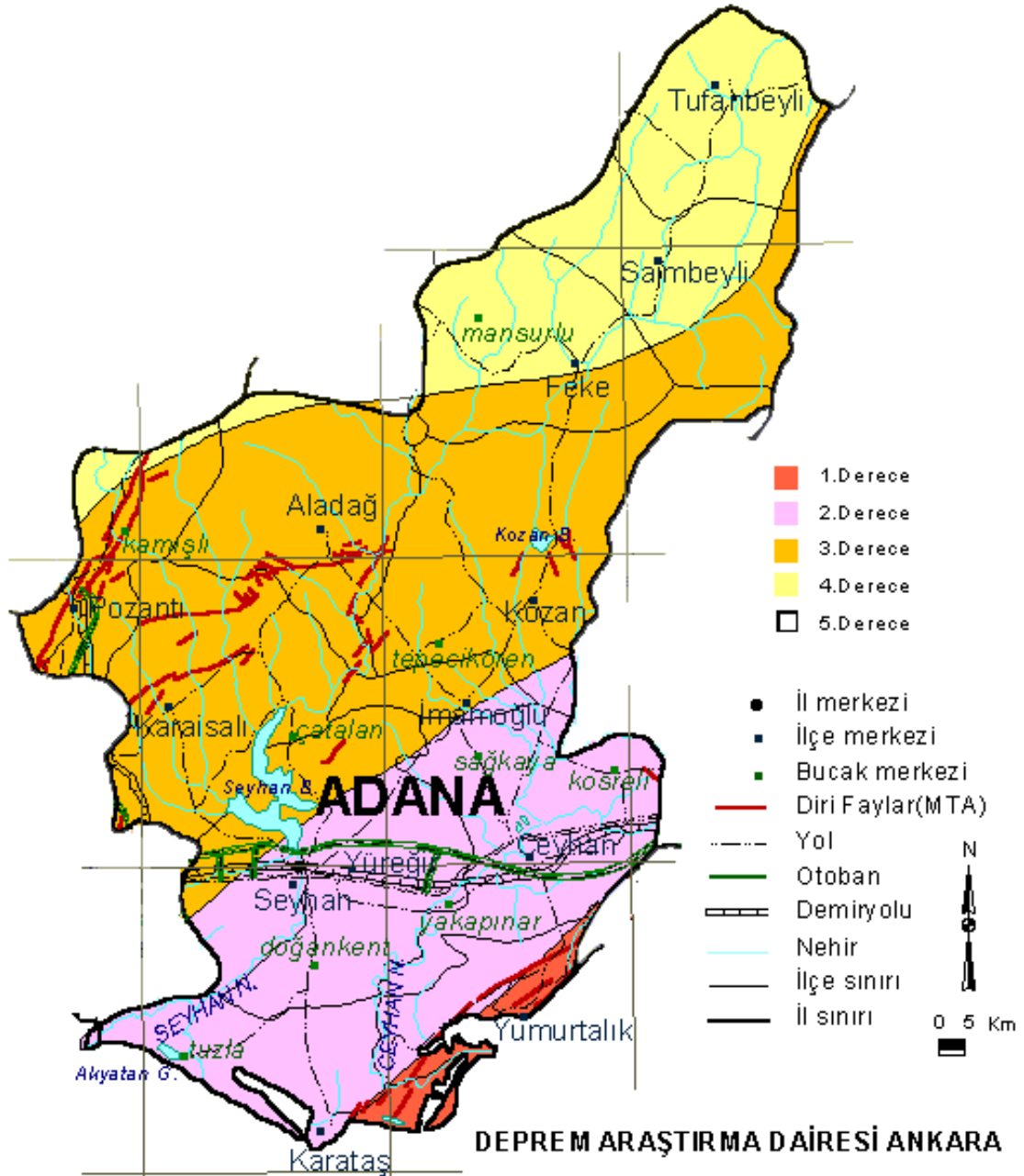
Çukurova,Toroslar'ın eteğinde denize doğru farklı yükseltilerde üç taraça halinde alçalır. Ovaya basamaklı bir görünüm sağlayan alüviyal taraçalar, ova tabanının çökme alanı olduğunu göstermektedir. 1000 m kalınlığındaki alüvyal malzeme bu çökmelerin açık kanıtıdır.

Yükseltisi bugün altı metreye kadar çıkan yeni delta üzerindeki akarsuların eski yatak izleri, Seyhan ve Ceyhan ırmaklarının bir kumul seti gerisinde daha önceleri Tuz Gölü ile Akyatan Göleri'nin dahil olduğu bölgede büyük bir lagüne döküldüklerini göstermektedir. MÖ.5.yy'da Seyhan Nehri batıya kayarak bu büyük lagünü orta yerde doldurmuş ve sonuçta Tuz Gölü ile Akyatan lagünleri oluşmuştur. Misis'ten geçen Ceyhan Nehri ise ani bir dönüşle Yumurtalık limanına akmıştır. Daha sonra Ceyhan Nehri, Akyatan ile Kokarot lagünleri arasındaki Hurma Boğazı yatağından akmıştır, farklı haritalardaki gösterimlerin tersine Nehir, 1935 yılından bu yana Hurma Boğazı'ndan geçerek Akdeniz'e dökülmektedir.

Misis'in de yer aldığı; Ovalık Kiliya'nın Aşağı Ova bölümü, denizden ortalama 25 m yüksekliktedir.

Misis Dağları, jeolojik çağlarda Toros Dağları'ndan koparak birer ada olarak denizin içine kaymış kara parçalarıdır. Zaman içinde ovanın alüvyonlarla dolmasıyla karanın içinde oturup kalmışlardır (Aksu, Uluğ, 1992; Yıldırım 2010). Bir görüşe göre de Adana ovaları birer çöküntü ovalarıdır ve pliosenden günümüze kadar devam eden ovalık kısmın çökmesi ve dağlık kısımların yükselmesi sonucu ortaya çıkmıştır (Göney, 1976, Yıldırım 2010).

Adana İli ve çevresi önemli fay hatlarına yakın bir konumda olup birinci ve ikinci derece deprem bölgesi sınırları içerisinde yer almaktadır. Bölge, Doğu Anadolu Fay Sistemi, Ecemiş Fay Zonu ve Helen- Kıbrıs yayı gibi aktif tektonik yapılar arasında, sismik açıdan etkin bir alanı kapsamaktadır. Dolayısı ile bölgenin depremselliği ana aktif yapılar ve bunların kolları tarafından denetlenmektedir.

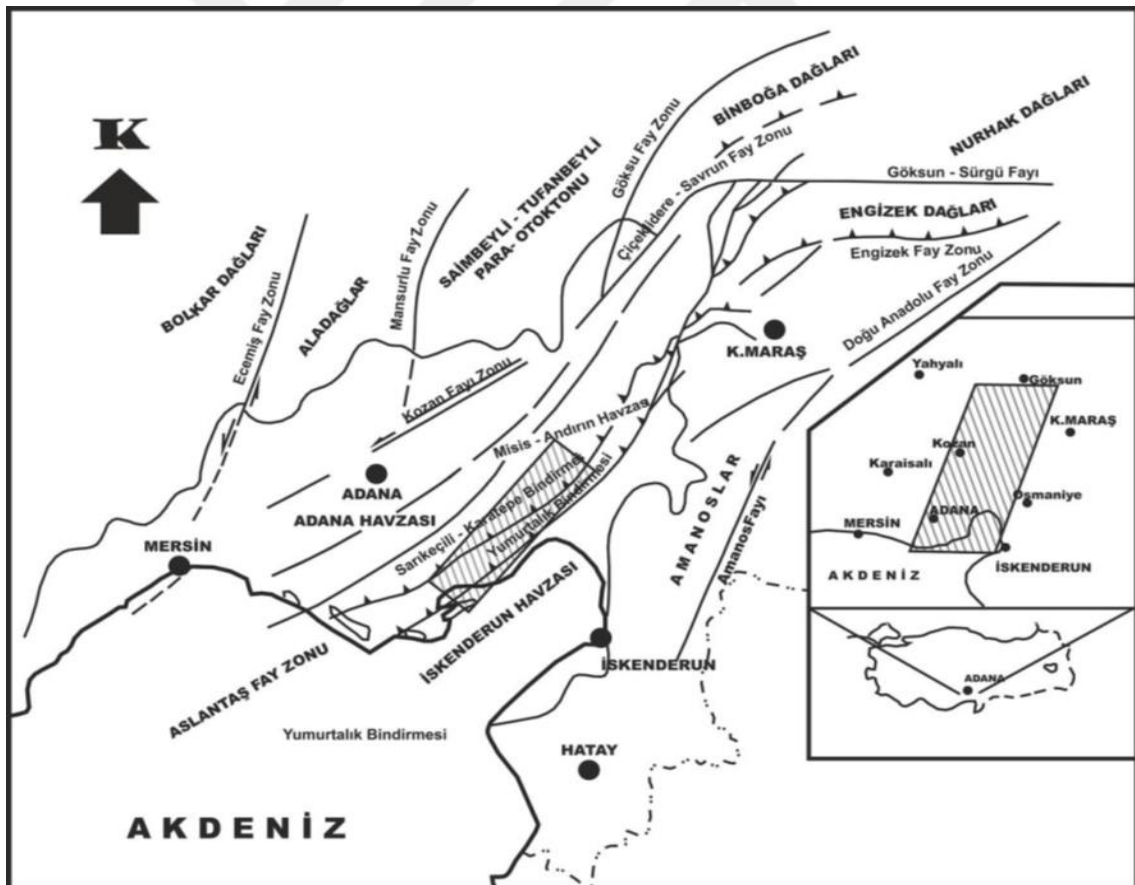

Şekil 52. Adana ve çevresi deprem risk haritası

Kaynak: Deprem Araştırma Dairesi, Ankara

Doğu Anadolu Fay Sistemi'nin bir kolu olarak değerlendirilen Misis Fayı, Andırın'ın kuzeydoğusundan Ceyhan'a ve Yumurtalık'a doğru uzanmaktadır. Çukurova Bölgesi'ni kuzeydoğu-güneybatı yönünde boydan boya kat eden bu fay, bölgenin sismisitesini denetleyen en etkin yapılar arasında yer almaktadır. Misis Fayı, 1945 yılında 6.0 büyüklüğünde; 1998 yılında 6.3 büyüklüğünde Adana-Ceyhan depremlerineneden olmuştur.

Güneydoğu Anadolu ve Doğu Akdeniz Havzalarını sınırlayan kenet kuşağı, Misis, Andırın ve Engizek hattı boyunca tektonik bir yükselim şekliyle uzanmaktadır. Bu alan Ceyhan'ın güneybatısında bulunmakta ve Misis yapısal yükselimi olarak adlandırılmaktadır. Misis Yapısal Yükselimi, Ceyhan, Yakapınar (Misis) ile Güveloğlu Mahalleleri arasında kalan alan boyunca yaklaşık kuzey doğu- güney batı doğrultulu bir uzanıma sahiptir (Çukurova Üniversitesi Jeoloji Mühendisliği Bölümü Basın Bildirisi, 2015).

Şekil 53. Misis-Andırın Havzası'nın Doğu Akdeniz bölgesi içindeki konumunu ve ana tektonik hatlar ile olan ilişkisini gösteren yapısal harita

Kaynak: Ünügenç ve Akıncı, 2017

Misis Yapısal Yükselimi; Adana'nın doğu-güneydoğusunda bulunan, kuzeydoğu – güneybatı istikametinde uzanan ve yüksekliği 750 metreye ulaşan ve yukarıda bahsedilen Misis Dağ silsilesi olup; Adana ve İskenderun havzalarını birbirinden ayırmaktadır. Anadolu, Afrika ve Arap levhalarının üçlü birleşme noktasına oldukça yakın konumda bulunan ve bu levhalar arasındaki jeodinamik hareketlerin etkisi ile şekillenmiş olan Misis Yapısal Yükselimi bölgenin depremselliği ve jeolojik geçmişi açısından önemli bir tektonik uzanım konumundadır (Ünüenç ve Akıncı, 2017).

Misis'te yapılan jeolojik ve jeoteknik etüt çalışmaları, araştırma alanı ve çevresinin jeolojik analizleri hakkında bilgi vermektedir. Misis Koruma Amaçlı İmar Planı çalışmaları kapsamında, Misis ve Geçitli Mahalleri'nde jeolojik-jeoteknik etüt çalışmaları 7,5 m ile 15 m arasında 24 noktada yapılmıştır.

Misis, birinci, ikinci ve üçüncü derece arkeolojik sit içerisinde yer almaktadır. Birinci ve ikinci derece arkeolojik sit alanları kesinlikle yapılaşmaya kapalı olduğu için seçilen noktalar üçüncü derece arkeolojik sit alanı sınırları içerisinde yer almaktadır. Çalışmada jeofizik yöntemlerden elektrik yöntemi, sismik kırılma-masw yöntemi ve mikro trömr yöntemleri kullanılmıştır.

Geçitli Mahallesi'nde 10 noktada, Yakapınar Mahallesi'de 7 noktada, Eski Misis Mahallesi'nde 7 noktada karotiyer işlemi yapılmıştır. Burada çeşitli derinliklerde zemin yapısı (Dolgu, nebati toprak, çakıllı kil, çakıllı kumlu kil, kalış girişimli kil, kumlu siltli kil, killi kumlu çakıl, kum taşı-mam ar dalanması, sert kalış, kumlu kalış) belirlenmiştir.

Karotiyer çalışmaları sonucu 15 m derinlikte güçlü bir tabakalaşma görülmektedir. Ceyhan Nehri'nin getirdiği kil, silt ve diğer materyaller farklı ar dalanmalar oluşturmuşlardır.

3.1.3. İklim

Akdeniz iklim özelliklerini taşıyan Misis'te yazlar sıcak ve kurak, kışlar ılık ve yağışlıdır. Çukurova Bölgesi'nde oluşan yağışlar, sıklıkla yamaç yağışları ve gezici hava kütlelerinin karşılaşması ile meydana gelmektedir. Yılın ortalama 74 günü yağışlı geçen bölgede yıllık yağış miktarı ortalama 625 mm yi bulmaktadır. Yağışlar %51 kışın, %26 ilkbaharda, %18 sonbaharda, %5 yazın düşer. Yazın hava nemli olmasına rağmen genellikle yağışsızdır. Yazları, alçak basınç

merkezi olan Çukurova'ya denizden ve Toroslar'dan hava akımı gelmektedir. Böylece dinamik nedenli bir yüksek basınç merkezi meydana gelmekte; denizden gelen nemli hava ile barajlar ve ovada yapılan sulamadan kaynaklı nem oranında artış görülmektedir. İklim ve enlemin etkisiyle ısınan hava, birikim nedeniyle ağırlaştığı için yükselemez ve doyma noktasına ulaşamaz. Dolayısıyla yaz mevsiminde hava nemli ve sıcaktır. Ortalama nisbi nem % 66 olmakla beraber, yazın % 90'ın üzerine çıkar. Yılın en soğuk ayı Ocak, en sıcak ayı Ağustos'tur. Ocak ayı ortalaması 9 C, Ağustos ayı ortalaması 28 C'dir. Ovanın sıcak olmasına karşın, bölgedeki toprakların yükseltisine ve yüzey şekillerine göre iklim şartları değişkenlik göstermektedir.

Bu değişim yağışlarda oranlarına da yansımaktadır. Dağlık kesimde yağışlar doğal olarak fazladır. Ovada nadiren görülen kar, dağlarda erken başlar ve bazan aylarca kalır. Adana'da yılın 195.6 günü yaz günüdür. Bu günlerin 134.4'ü tropik gün olarak belirlenmiştir (<http://www.adana.gov.tr/cografya>).

3.1.4. Bitki Örtüsü ve Doğal Peyzaj Özellikleri

Akdeniz iklimi özellikleri taşıyan bitki örtüsü, yüksekliği ortalama 700-800 metreye kadar olan bölgelerde, mersin (murt) (*myrturs cummunis*), sandal (*arbutus andrachne*) kermes meşesi (*quercus coccifera*), çınar (*platanus orientatis*), yabani zeytin (*oleaeuropea sylvestris*), akça kesme (*philyrea latifolia*), menengiç (*pistacia terebinthus*), sakız ağacı (*pistacia lentiscus*), funda (*erica verticillata*), erguvan (*cercis siliquastrum*), kara çalı (*paliurus spina*), zakkum (*nerium oleander*), okaliptus (*ecalypus spp*) gibi maki türü ağırlıklıdır. 800 metreden itibaren karaçam, sedir, yayvan yapraklı meşe (*quercus calliprinus*), kızılca (*cornusman*), defne (*laurus canseriensis*), daha yükseklerde çam türleri (*pinus nigra*, *pinus sylvestres*), ardıç (*junipearus*), kayın (*fagun*), toros göknarı (*abies cilicica*), sedir (*cedrus libani*) ve 2000 metreden sonra alp tipi çayırlar rengarenk çiçekleriyle doğal bir halı görünümü almaktadır.

Bölgede bahar aylarında sıklıkla yumrulu bitki türlerinden kardelen (*galanthus plicus*), yabani siklamen (*cyclamen mirabile hidebr*), ada soğanı, nergis (*narissus*), sümbül (*ylacinthus*) ve benzeri bitkiler görülmektedir. Kırsal kesimde ise bölgeye özgü bir gelincik (pampal) türü yetişmektedir (<http://www.adanakulturturizm.gov.tr>)

Özellikle yerleşim ve tarım alanlarının bulunduğu alçak alanlarda, doğal bitki örtüsü insan kaynaklı tahribe uğramış, çoğu yerde bütünüyle ortadan kaldırılmıştır. Önceleri bu yerlerin doğal bitki örtüsünü, dayanıklı kızılçam ve bazı meşe ormanları oluştururken, Akdeniz bölgesinin tamamında yayılma gösteren maki topluluğu, ormanların yok edilmesi sonucu ortaya çıkmıştır. Ormanların ortadan kaldırılmadıkları yerlerde ise, maki topluluklarının arasında küçük kızılçam orman kalıntılarına rastlanmaktadır (<http://adana.cukurova.edu.tr/default.asp>).

3.2. Misis'in Sosyo-Kültürel ve Ekonomik Yapısı

3.2.1. Sosyo-Kültürel Yapı

XIX. yy başlarında Misis çevresindeki bölgelere yerleşen göçebeler bu alanları hayvan besisi için uygun olan işlenebilir toprağın varlığı sebebiyle seçmişlerdir. XIX. Yüzyılın ortalarından itibaren ise tarıma elverişli arazilerin çevresine yerleşen göçebe grupların; dağ eteği köyleri veya toprağı sahiplenmeyen kavim topluluklarına kıyasla çok daha güncel bir uzanım sürdürdükleri bilinmektedir.

Adana 1867'de ayrı bir vilayet haline geldikten sonra, yeni bir idare biçimlendirmesi oluştu. O dönemde yaşanan göçmen hareketleri sonucunda bir Ermeni yerleşkesi olan Misis civarında da birçok yeni köyün oluşum ihtiyacını getirdi. Ayrıca bu dönemde kaza olan Misis'te bir devlet dairesi de kurulmuştur (Toksöz, 2010, s.71) Bu girişimler yine de bölgenin gelişmesine fayda sağlamamıştır.

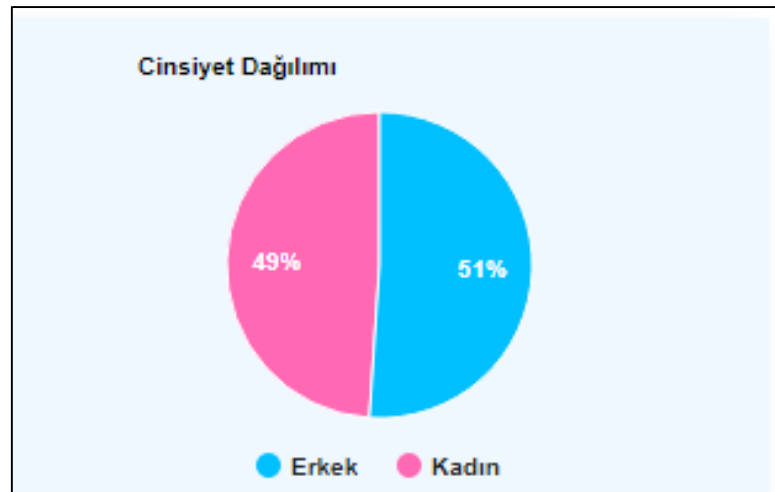
Çukurova'daki ikinci göçmen dalgası da yine Ceyhan Nehri etrafında, Yumurtalık ile Misis bölgesinde gerçekleşmiştir. Türkmen göçbelerin Yumurtalık ve Misis'i çevreleyen Cebel-i Bereket dağlarında XVI. yüzyıldan beri yaşadığı bilinmektedir. Reyhaniye Aşireti bu ova üzerinde güç sahibiydi. Bu aşiretler Misis'teki çoğunluğu Ermeni yerlisi olan gruplarla birlikte yüzyıllarca huzur içinde yaşadılar (Toksöz, 2010, s.76).

Misis'in eski önemini yitirmesinin ve nüfusunun azalmasının en önemli nedenlerinden biri depremlerdir. 20. yy'ın ikinci yarısından itibaren yaşanan depremler neticesinde yıkılan köye, daha çok Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nden göç eden mevsimsel tarım işçileri yerleşmiştir.

Misis'te yaşam 19. yy'ın sonlarından bu yana yavaş akmakta ve kalıntılarla birlikte ortak bir yaşam sürülmektedir (D'Agata, Salmeri, 2012).

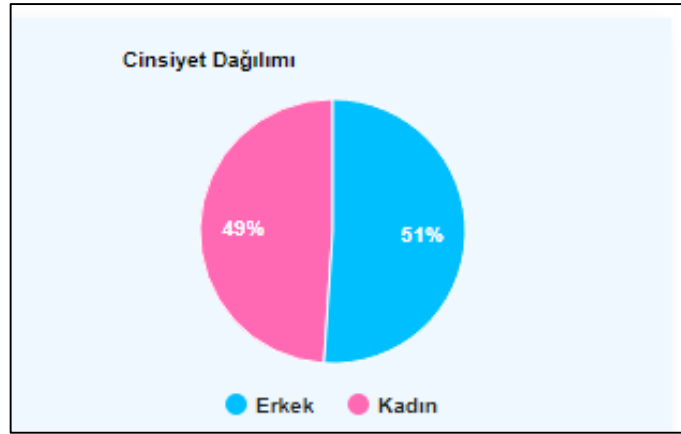
Misis'in adı 1960 yılında Yakapınar olarak değiştirilmiştir. 2009 yılına kadar belde statüsünde olan alan, 2009 yılında Merkez Yüreğir İlçesi'ne bağlanmıştır. Günümüzde Misis; Yakapınar, Geçitli Cumhuriyet, Havraniye ve Eski Misis Mahalleleri'nden oluşmaktadır.

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) verilerine göre yerleşkenin toplam nüfusu 2018 yılında 9449 olarak belirtilmiştir. Nüfusun 4740'ı erkek, 4709'u ise kadındır (TÜİK, 2019). Yakapınar Mahallesi'nin toplam nüfusu 2.766'dır. Önceki yıllara göre nüfus artış oranı %0,44 olup, artış miktarı 12'dir. Toplam nüfusun 1.412'si erkek, 1.354'ü kadındır. Geçitli Cumhuriyet Mahallesi'nin nüfusu toplam 2.347'dir. Bu nüfusun 1.198'i erkek, 1.149'u kadındır. Önceki yıllara göre nüfus artış oranı %0,95 olup, artış miktarı 22'dir. Eski Misis Mahallesi'nin nüfusu toplam 3.499'dur. Bu nüfusun 1.727'si erkek, 1.772'si kadındır. Önceki yıllara göre nüfus artış oranı ve artış miktarı bilgisi bulunmamaktadır. Havraniye Mahallesi'nin toplam nüfusu 837'dir. Bu nüfusun 403'ü erkek, 434'ü kadındır. Önceki yıllara göre nüfus azalış oranı %0,59 olup, azalış miktarı 5'dir.

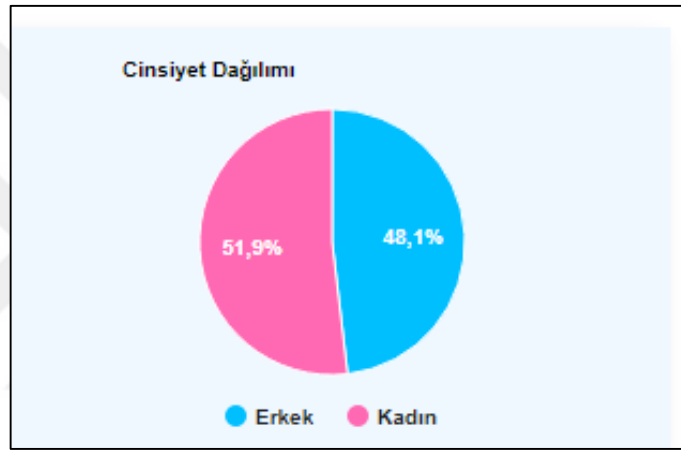
Şekil 54. Yakapınar Mahallesi'nin Nüfus Bilgilerinin Cinsiyete Göre Dağılımı

Kaynak: TÜİK, 2018

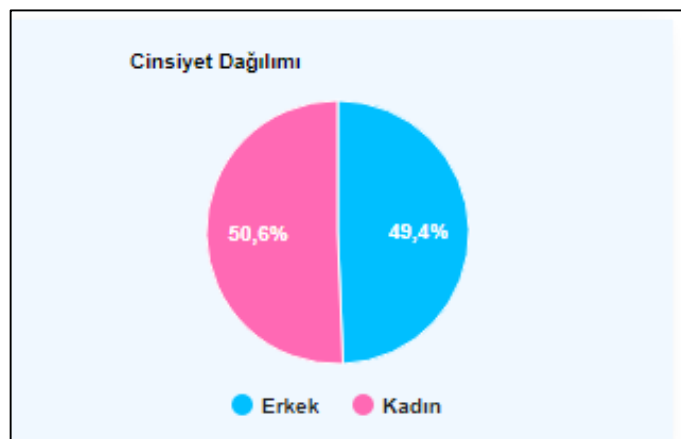
Şekil 55. Cinsiyete Göre Geçitli Mahallesi Nüfus Dağılımı Grafiği

Kaynak: TÜİK, 2018

Şekil 56. Eski Misis Mahallesi Cinsiyete Göre Dağılım Grafiği

Kaynak: TÜİK, 2018

Şekil 57. Havraniye Mahallesi Nüfus Bilgilerinin Cinsiyete göre dağılım grafiği

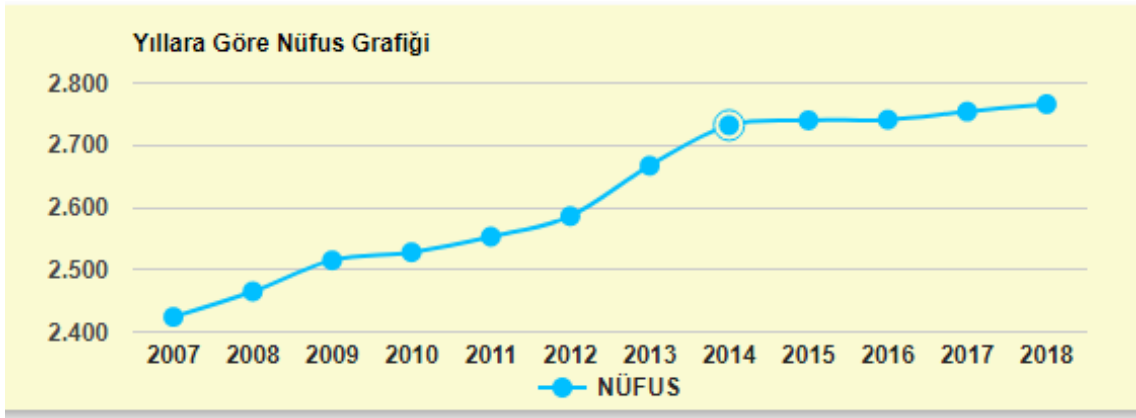
Kaynak: TÜİK, 2018

Tablo 10.

Yıllara göre Yakapınar, Geçitli, Havraniye Mahalleleri'nin Nüfusu

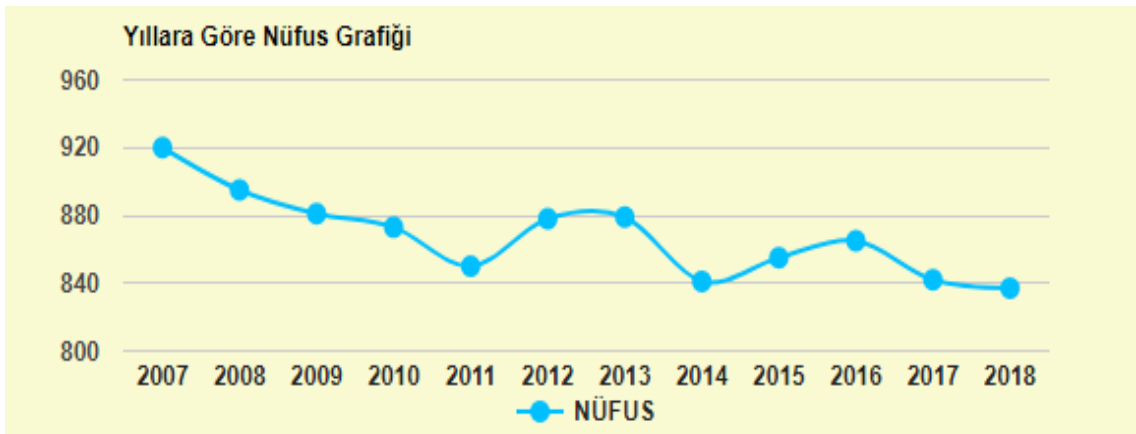
YIL	YAKAPINAR MAHALLESİ	GEÇİTLİ MAHALLESİ	HAVRANIYE MAHALLESİ	ESKİ MİSİSMAHALLESİ
2018	2.766	2.347	837	Yıllara göre nüfus bilgisi bulunmamaktadır.
2017	2.754	2.325	842	
2016	2.741	2.355	865	
2015	2.740	2.308	855	
2014	2.732	2.307	841	
2013	2.667	2.283	879	
2012	2.586	2.382	878	
2011	2.553	2.318	850	
2010	2.528	2.336	873	
2009	2.515	2.321	881	
2008	2.465	2.222	895	
2007	2.424	2.283	920	

Kaynak: TÜİK, 2018

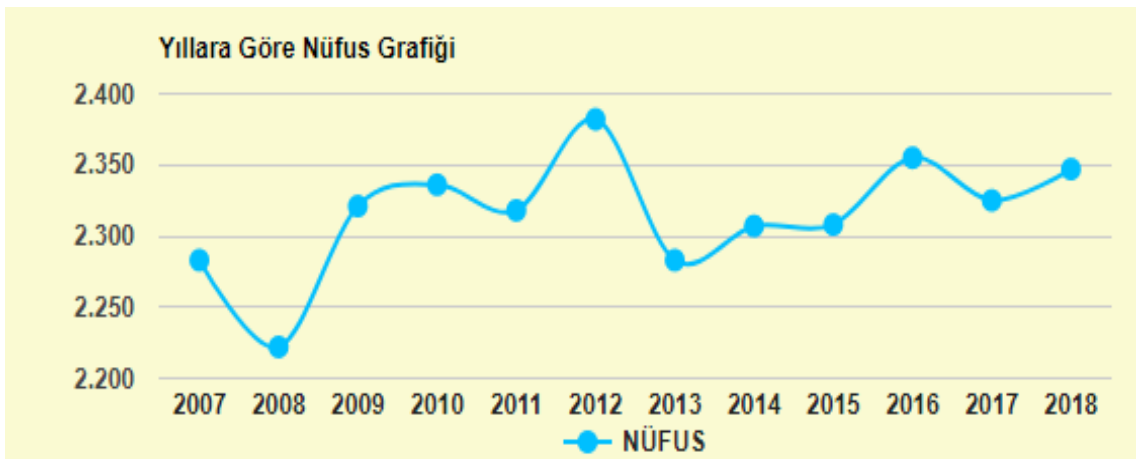
Şekil 58. Yıllara göre Yakapınar Mahallesi nüfus dağılımı

Kaynak: TÜİK, 2018

Şekil 59. Yıllara göre Geçitli Mahallesi nüfus dağılımı

Kaynak: TÜİK, 2018

Şekil 60. Yıllara göre Havraniye Mahallesi nüfus dağılımı

Kaynak: TÜİK, 2018

Alanda bulunan eğitim kurumları; Yakapınar Mahallesi'nde yer alan Veyssel Karani İlkokulu, Peyami Safa Ortaokulu, Geçitli Mahallesi'nde yer alan Şehit Muharrem Erdoğan İlkokulu ve Ortaokulu'dur. Bölgede yaşayan kullanıcıların eğitim ve okuma yazma durumu bilgilerine ulaşılamamıştır.

Misis'te, 2017 yılında Yüreğir Belediyesi'nin düzenlemiş olduğu Uluslararası Ölümsüzlük Şehri Misis Festivali yapılmıştır. Festivale Misis kazılarında görev yapan Türk ve İtalyan ekip ile birlikte Türkiye'den ve Avrupa'dan devlet yetkilileri, akademisyen ve sanatçılar katılmıştır.

Misis, özellikle 1980'lere kadar iyi korunan tarihi dokusu ile sinema sektörünün de ilgisini çeken bir kent olmuştur. Bunlar arasında 1967 yılında Yılmaz Duru'nun yönetmenliğini yaptığı ve Yılmaz Güney'in oynadığı İnce Cumali Filmi de yer almaktadır. Filmin en önemli sahneleri Misis Doğu ve Batı Değirmenlerinde çekilmiştir.

Çukurova Bölgesi'nin en önemli değerleri arasında yer alan yazarlar; Yaşar Kemal ve Orhan Kemal'de romanlarında Çukurova Bölgesi ile Misis ve çevresinden sıkça söz etmektedir.

Yaşar Kemal, Yer Demir Gök Bakır isimli eserinde Lokman Hekim Efsanesi hakkında şu satırları yazmıştır:

"Tan yeri ışıdı ışıyacak. Taba Lokman erkenden uyanmış. Ortalık koyu karanlık. Birden çınarın dibinden çat diye bir ses kopmuş. Oradan bir ışık patlamış. Bir an dört yan öyle aydınlanmış ki, karıncanın ayağını görürsün. O aydınlıktan bir ses: 'Ben ölümün ilacıyım.' Lokman: 'Çok Şükür' demiş, 'bunun da çaresini bulduk.' Ve defterine yazmış Koşa koşa dağdan inmiş gelmiş Misis Köprüsü'ne, bütün insanlara ilanât vermiş 'Ölümün çaresini buldum' demiş., insanlar birikmişler, birikmişler, yer gök insan olmuş. Taba Lokman'ın ağzından çıkacak sözü beklerlermiş. Elindeki defterde yazılıymış; okuyayım derken, şak bir kanat gelip deftere vurmuş, defter Ceyhan Irmağı'na düşmüş."

Yazar ayrıca İnce Memed, Yılanı Öldürseler romanlarındada Misis ve çevresinin sosyal yaşamından ve çevresel özelliklerinden bahseder.

3.2.2. Ekonomik Yapı

Misis; Antik Dönem'den itibaren bölgenin tarım ve askeri üssü konumunda olmuştur. İpekyolu ve Haç Güzergahı üzerinde yer alan, yüzyıllar boyunca bir sınır kenti konumunda olan kentte tarımla birlikte ticaret de gelişmişti.

Aşağı Ova'nın en bereketli tarım alanlarına sahip Misis, günümüzde degeçimini tarım ve hayvancılığa sürdürmektedir. Bunun yanında Adana ve çevresinin gelişimiyle birlikte; sanayi gelişiminin etkileri de yansımıştır. Ancak 2018 itibariyle Sosyo-ekonomik gelişmişlik sıralamasında 16. sırada bulunan Adana, uzun yıllar Ülkemizin gelişmiş illeri arasında yer almasına karşın son yıllarda ekonomik olarak geçmiş yıllardaki konumuna göre geriye düşmüştür.

1980'li yılların sonundan 2000'lerin başına kadar sanayi sektörü büyük bir hızla büyümüştür. Sanayi 1960'lardan başlayarak tarıma dayalı olarak gelişim göstermiş, Adana 1980'lere kadar Türkiye'nin ilk sanayileşen şehirleri arasında olmasına karşın bu tarihten günümüze kadar kent sanayisi beklenen gelişmeyi gösterememiştir.

Bu durumun Misis üzerinden örneği; 1940'lı yıllarda yapılan ve 2000'li yılların başına kadar aktif çalışan vekent ekonomisine önemli katkı sağlayan Çukobirlik Sawgin Tesisidir. Tesis, kurulduğu tarihten itibaren 1990'lı yıllara kadar büyüyerek çalışmaya devam etmesine karşın, günümüzde neredeyse atıl halde bulunmaktadır. Bölgede pamuk üretiminin azalması; dolayısıyla çırçır prese tesisine de ihtiyacı azaltmıştır. Yapı günümüzde birkaç depo ve kiralık ofis dışında kullanılmamaktadır.

İklimsel özellikleri ve Ceyhan Nehri'nin taşıdığı alüvyon ile Misis ve çevresi bir çok bitki türünün yetiştiği, yılda birkaç kez ürün alınabilen, verimli arazilere sahiptir. Alanın güney, doğu ve batı böğeleri tarım arazileriyle çevrilidir. Kentin bulunduğu coğrafi koşullarda yetişen ve tarımda en büyük ürünün elde edildiği narenciye bahçeleri, bölgede tarım yönünden en büyük alanı kaplamaktadır. Tarla ziraatı grubuna dahil, bölgede tarımcılığı yapılan bitkiler ise; pamuk, buğday, mısır, ay çiçeği, karpuz, marul, patates ve soğandır. Ancak plansız imarlaşma, miras yoluyla küçülen tarım arazileri gibi ülke genelinde yaygın olan sorunlar, Misis'in çevresi dahilinde de geçerli olmaktadır.

Misis'in kuzeyinde, sınırları D-400 karayolu ile ayrılan Adana Organize Sanayi Bölgesi yer almaktadır. Misis'te yaşayan nüfusun geneli AOSB'de yer alan sanayi tesislerinde veya civardaki tarım alanlarında mevsimlik işçi olarak çalışmaktadırlar. Mevsimlik işçilik yapan nüfusun bir bölümü, ilkbahar ve sonbaharda Misis Höyüğü'nde yapılan arkeolojik kazılarda da çalışmaktadır.

Misis'te Antik Dönem'den itibaren gelişen dericilik, ve Ceyhan Nehri'nin getirdiği alüvyonlar nedeniyle yüksek kalitede üretilen seramik çanak çömlek üretimi günümüzde kaybolan zanaat dalları arasındadır.

3.3 Misis'in Tarihsel Gelişimi

Günümüzde Çukurova olarak adlandırılan alan; M.Ö. 2. bin yılda Kizzuwatna sınırları dahilinde; M.Ö. 1. bin yılda ise Kilikya Bölgesi olarak tanımlanmaktaydı. Kilikya'nın sınırları günümüzde Ceyhan ve Seyhan Nehirleri'nin geçtiği alan ile Mersin Alanya arasındaki kıyı şeridi ile Toros Dağları'nın güney yamaçlarını kapsayan alan olarak tanımlanmaktaydı.

Bu alanlar günümüz Çukurova sınırlarından çok daha geniş bir coğrafi alanı kapsamaktaydı (Ünal, 2006). Kilikya Bölgesi, Kilikia Pedias (Ovalık Kilikya) ve Kilikia Trakheia (Dağlık Kilikya) olarak iki bölüme ayrılmıştı. Ovalık Kilikya İssos (İskenderun) ile Mersin Lamas (Limonlu) çayı ile sınırlanan bölgeyi kapsamakta ve araştırma alanı Misis, Ovalık Kilikya'da yer almaktaydı.

Misis, içinden geçen Ceyhan Nehri ve prehistorik dönemlerden itibaren bölgenin ana ulaşım güzergahı üzerinde olması dolayısıyla erken kentleşen başlıca şehirler arasındadır. Misis, güneydoğusunda yer alan Kızılgeçit ile Halep'e doğru giden doğu-batı yoluna geçit vermekteydi. Bu güzergah ulaşımı kolay hale getirerek Kilikya ile Hatay ve Kuzey Suriye mesafesini kısaltmış, bu stratejik konum Misis'in önemini arttırmıştır.

Misis, tarih boyunca bir çok farklı isim almıştır. Antikçağ'da, Troya savaşı'na katılan Mopsos'un kurduğu rivayet edilen şehre, Grekçe Mopsos'un Ocağı anlamına gelen Mopsuestia adı verilmiştir (Freely, 2008) Ancak kentin, Mopsos bölgeye gelmeden yaklaşık 4000 sene önce var olduğunu ve bu nedenle onun tarafından kurulmuş olmasının mümkün olmadığını belirtmek gerekir (Ünal ve Girginer, 2007).

Antik kaynaklarda Helenistik Dönem'den itibaren; M.Ö. 4-1. yüzyıllarda Mopsuestia olarak anılan şehre, Hititliler Pahora, Danunalar Pahri, Asurlular Pahru isimlerini vermiştir. Seleokoslar Selösi Araplar Kent'i Massisa, Ermeniler ise Mises, Mamestia ve Mamuestia gibi isimlerle anmıştır (Eger, 2012). Ortaçağ'da Mamistra, Mampsysta, Masiste gibi isimler verilmiştir (Langlois, 1947). Türkler şehri ele geçirdikleri ilk dönemlerde şehre Mansis ismini vermişlerdir. Latinler tarafından Mamistra olarak isimlendirilen kent, Bizans Döneminde Mampista ve Mensista gibi isimlerle anılmıştır (Ramsay, 1960). 14.yy'da Çukurova'yı ziyaret eden Fransız seyyah Bertrandon de la Broquière ise eserinde Misis'ten Misses olarak bahsetmiştir.

Kent'in Antikçağ'dan günümüze kadar bir çok farklı isimle anılması, kent tarihine ışık tutulmasını güçleştirmiş olsa da; yapılan araştırmalar, Misis'in Neolitik Çağ'dan günümüze kadar tarihsel dönemleri kapsayan nadir bir yerleşim merkezi olmasıyla birlikte; dönemler arası karşılaştırma yapılması imkanı sağlayan dönem kesitlerine ulaşma imkanı sunduğunu göstermektedir.

Kent'in zengin tarihi kronolijik sıraya göre Prehistorik Çağlar, Tunç ve Demir Çağları, Geç Antik Çağ'dan Orta Çağ Sonuna Kadar, XV.yüzyıl ile XVIII. Yüzyıl Sonuna Kadar ve XX. Yüzyılda Misis başlıkları altında araştırılmıştır.

Tablo 11.

Antik Kent'in eski isimleri ve dönemleri

Antik Kent'in eski isimleri	Dönem
Pahri, Pahru	M.Ö 10. yy-M.Ö. 5.yy
Selösi (Seleucia, Pyramum)	M.Ö 4. yy- M.Ö. 2.yy
Mopsuestia	M.Ö. 1.yy-7.yy
Massisa, al Massisa	8.yy-10.yy
Mamistra, Mampsysta, Masiste, Mamestia, Misses, Mises	11.yy-14.yy
Misis	15.yy'dan itibaren

Tablo 12.

Antik Kent'in Genel Tarihi

Dönem	Devlet
M.Ö 7000-4000	
M.Ö.1000-M.Ö.7.yy	Hititler, Que,Asurlar
M.Ö. 4.yy-M.Ö. 2.yy	Persler, Selekeuslar
M.Ö.1.yy- 3.yy	Roma,
4.yy-7.yy	Doğu Roma
8.yy-14.yy	Doğu Roma Emeviler, Abbasiler, Memlukler, Ermeniler
15.yy-19.yy	Ramazanoğulları, Osmanlı
20.yy-21.yy	Fransız Mandası, Türkiye Cumhuriyeti

i. Prehistorik Çağlar: Bu çağlarda Misis, Nehir imkanlarından faydalanan ve sırtını kayalık dağ silsilesine dayayarak ovanın imkanlarından faydalanan; önemli bir ulaşım ve ticaret merkeziydi.

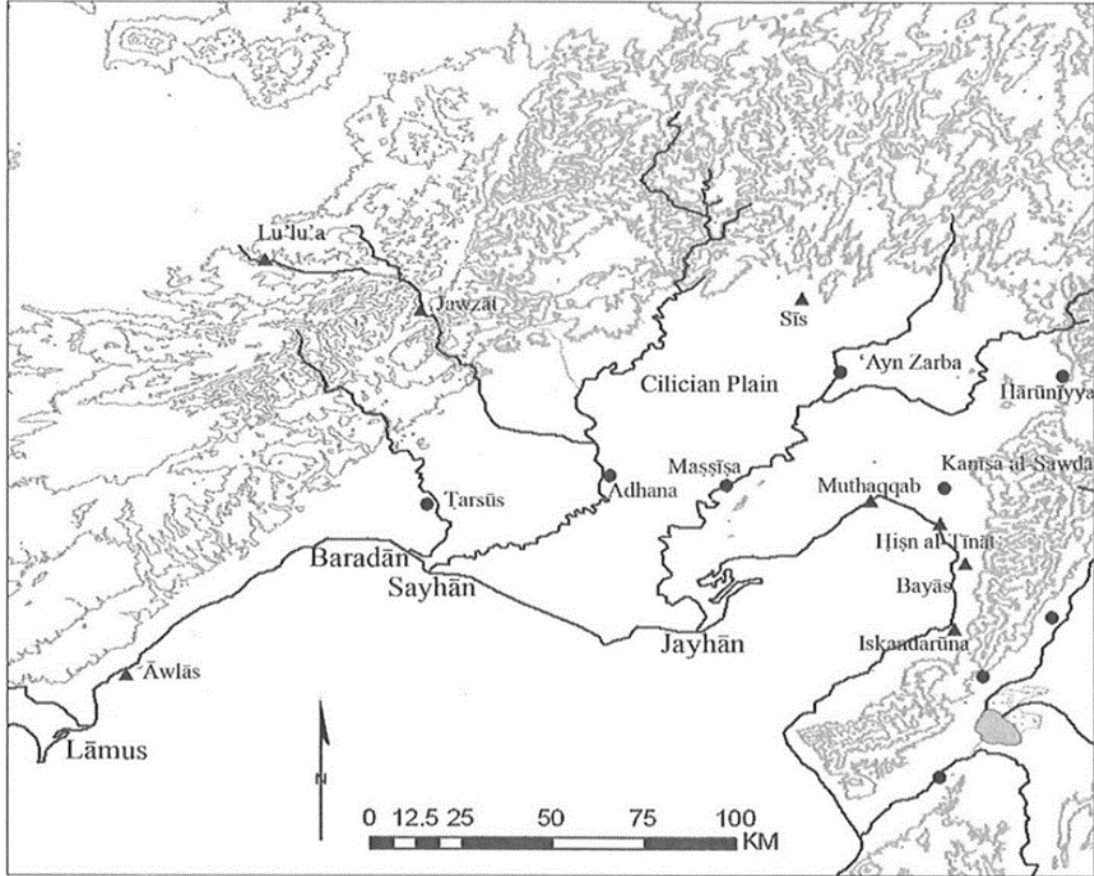
Misis'in en eski yerleşim bölgesi olduğu düşünülen Misis Höyüğü; Neolitik ve Kalkolitik dönemlere ait bir yerleşim yerinin izlerini taşımaktadır. Höyükteki katmanların dikkat çekici derinliği ve çıkan seramik eserlerin kalitesi ile obsidyan maddelerin miktarı bölgenin M.Ö. 7000 ve 4000 yılları arasında çok önemli bir yerleşim yeri olduğunu göstermektedir. Orta Kalkolitik Dönem'den itibaren hiyerarşik şekilde kurulmuş bir şehir olarak nitelendirilen Misis, bölgenin merkezi haline gelmiştir (D'Agata, Salmeri, 2012).

ii. Tunç ve Demir Çağları: Anadolu'nun en önemli yolları arasında olan Anadolu-Mezopotamya ve Mısır yolunun Gülek Boğazı'ndan Çukurova'ya açılmaktaydı. Dönemin önemli liman kentleri arasında olan Tarsus ile doğu yönünde Ceyhan Nehri kıyısındaki Misis bölgenin en önemli merkezleri konumundaydı (Yörük, 2015).

Misis'in Hitit İmparatorluğu'nun ilk kentlerinden biri olduğu düşünülmektedir (Marjory and Williams, 1954). Kentte M.Ö. 1. bin yılın ilk yarısında da Asur egemenliği söz konusudur (Freely, 2008). Que olarak da adlandırılan Asur İmparatorluğu'nun bir eyaleti olan Kilikya Ovası, Orta Demir Çağında (M.Ö. IX-VII. Yüzyıllar) otantik bir yerleşim artışının etkisi altına

girmiştir. Ceyhan Nehri' nin kuzey yakasında yer alan antik terasın büyük bir kısmını kaplamış yerleşme alanı höyüğün batısındaki tepelere kadar uzanmıştır (D'Agata and Salmeri, 2012).

M.Ö 334 yılından itibaren Büyük İskender'in egemenliğine giren kent Büyük İskender'in ölümüyle Seleukosların idaresine geçmiştir (Freely, 2008).

Şekil 61. Kilikya Bölgesi Haritası

Kaynak: Eger, 2012

iii. Geç Antik Çağdan Orta Çağ Sonuna Kadar: Antik kaynaklarda Helenistik Dönem'den itibaren (M.Ö. IV-I. yüzyıllar) Mopsuestia olarak anılan Misis, zaman içinde olağanüstü genişleme evrelerinden geçmiştir. Roma İmparatorluğu sınırlarına dahil olmasıyla birlikte (M.Ö.I. yy) zamanla mimari, kentleşme ve sosyal özelliklerin gelişmesiyle Doğu Roma İmparatorluğu'nun önemli kentlerinden biri haline gelmiştir. Mopsuestia Bölgesi, Roma İmparatorluğu hükümdarlığı altında kuzeyde Anazarbos, güneyde kıyıda Aegae' ye doğru uzanması, her iki komşusu için önemini arttırmıştır (D'Agata, Salmeri, 2012). Roma Dönemi'nin önemli güzergahlarından biri olan Tarsus-Adana-

Mopsuestia yolu Suriye'ye ulaşımı sağlamaktaydı (Langlois, 1947). Bu güzergah yörede halen "Halep Yolu" olarak bilinmektedir.

330 yılında Byzantium'un kurulmasından itibaren, Misis yaklaşık 300 yıl kadar İmparatorluk sınırları içerisinde kalmış; Anadolu'da Hristiyanlığın yayılmaya başladığı dönemle birlikte önemli merkez haline gelmiştir. Piskopos Theodoros sayesinde bilinirliğini arttırmıştır.

VI.yy'da Bizans sınırlarına dahil önemli bir şehir olan Misis, VII. yüzyılda Müslümanlar ile Bizanslıların arasında sınır bölgesi olarak kalmıştır. Daha sonraki devirlerde çeşitli siyasi gelişmelere ev sahipliği yapmış, Bizans İmparatorluğu'nun hâkimiyeti altına girmişse de 704 yılında Emeviler tarafından düzenlenen Kilikya Seferi sırasında Emevilerin eline geçmiştir (Demir, 2017). Antik Kent, Emevilerden sonra başa geçen Abbasiler Dönemi'nde oldukça hareketli bir dönemden geçmiştir. Harun Reşid zamanında (789-809); Bizans saldırıları sonucu harabe haline gelen Misis, Adana, Tarsus şehirleri ve bölgedeki diğer kaleler tahkim edilmiştir. Bu kalelere Horasan'dan getirilen ve çoğunluğu Türklerden oluşan kuvvetler yerleştirilmiş, akınlara karşı bölgeyi savunmuşlardır. Bu nedenle Adana, Tarsus ve Misis uç şehirler haline getirilmiştir (Yörük, 2015).

VIII. ve IX yüzyıllarda Kilikya Bölgesi'nin Arap, Bizans ve Haçlılar arasında tampon bölgesi olarak sayılan ve sınır hattında bulunan Kent'in sık sık el değiştirdiği görülmektedir.

X.yy sonlarında yeniden Bizans sınırlarına dahil olan kente Ermeniler yerleştirilmiştir. Ayrıca şehrin kapıları ganimet olarak Konstantinopolis'e gönderilmiştir (Langlois, 1947).

XI yüzyılda Çukurova'daki pek çok şehirle birlikte Misis Ermeni Krallığı'nın hakimiyetine girmiştir (Altan, 2008) .

Malazgirt Meydan Savaşı'nın Büyük Selçuklular tarafından kazanılmasından sonra Türkmenler bölgeye gelmeye başlamışlardır. Süleyman Şah 1083-1084 yıllarında Adana, Misis ve Anazarba'yı fethetmiştir (Andreasyan, 1962).

Kilikya (Çukurova) bölgesi, tarihi için diğer bir önemli gelişme olan I. Haçlı Seferleri'ne kadar Selçuklu hâkimiyetinde kalmıştır. XI.yy'da Tarsus, Adana ve Misis tekrar Bizans hakimiyetine girmiştir. İlerleyen süreçte Tankred ile Antakya

Prenslüğü arasında el değıştiren bölge XII.yy da tekrar Bizans hâkimiyeti altına girmiştir (Sevim, 2006; Altan, 2008) .

XII.yy'da Kilikya'ya gelen Yahudi Seyyah Benjamin,Misis'i deniz kıyısında güzel bir şehir olarak tanımlamış ve Rum (Bizans) İmparatorluğu'nun hudutlarının Misis'e kadar ulaştığını belirtmiştir (Arslantaş, 2009). Misis, Kilikya Ermeni Krallığı'nın sınırlarına dahil olduğu dönemlerde önemli bir Metropolitlik merkez olmuştur (Andreasyan, 1946). Bu doğrultuda, Misis'in Ermeniler için önem arz etmesinin nedeni de anlaşılmaktadır. Bu dönemde kent önemli bir dinimerkez olmuştur. XII. yy'da ise şehir defalarca Ermeni Krallığı ile Antakya Prenslüğü arasında el değıştirmiştir.

Misis şehri XIII. yüzyıl başlarında Kilikya Ermeni Kralığı'nın hâkimiyeti altında bulunan önemli şehirlerden birisi olmuştur. Yukarıda bahsedildiği üzere bölgenin Hristiyanlık merkezleri arasında yer almış; ayrıca siyasi açıdan önemini arttırmıştır.

1211 yılı kışında bölgeye gelen Wilbrand von Oldenburg, Antakya şehrinde Ceyhan Nehri kıyısında olduğunu söylediği Misis'e ulaşmıştır. Şehrin etrafının kuleli surlarla çevrili olduğunu belirtmiş ve Misis'i gösterişli bir şehir olarak tarif etmiştir. O devirde Misis, Ermeni Psikoposluk merkezidir. (Oldenburg; Ersan, 2000).

Şehir XIII. yüzyıl ortalarına değin genel bölgeyle birlikte nispeten durgun bir dönemden geçmiştir. Örneğin Selçuklu fetih hareketleri Kilikya'nın bazı bölgelerini etkilemiş olsa da Misis'e ulaşmamıştır. Ayrıca Ceyhan Nehri vasıtasıyla Hristiyan gemilerinin Misis'e kadar gelebilmesinden dolayı Selçuklular şehre saldırı düzenlememişlerdir (Tekindağ, 1949).

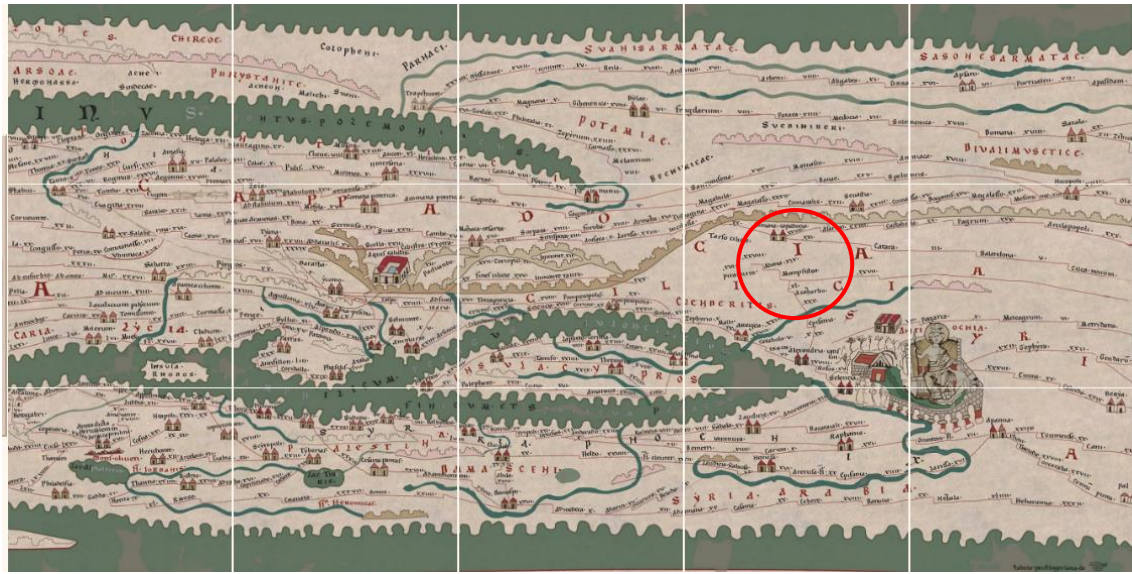
XIII. yüzyıl sonlarında Memlûklerin Kilikya seferleri devam etmiş, Memlûk ordusu Kilikya'da farklı kollara ayrılarak tüm bölgeye yayılmıştır. Memlukler Misis şehri'ni ele geçirmiş ve Misis Köprüsü'nü kontrol altına almıştır. (Yiğit, 2015).

Memlukler'den sonra Moğollar bölgeye intikal etmişler ve Misis'i ele geçirmişlerdir. Dolayısıyla Misis şehri Moğollar vasıtasıyla tekrar Ermenilerin eline geçmiştir (Yiğit, 2015). Uzun yıllar boyunca akınlar düzenlenen Kent tahrip olmuştur. Ayrıca uzun yıllar bir liman kenti olan Misis, Ceyhan Nehri'ndeki

kumlaşma nedeniyle bu özelliğini kaybetmiştir. Söz konusu nedenler yüzünden XIII. yüzyıl sonlarında önemini kaybetmeye başlamıştır.

Böylece kesintisiz Bizans, Memlûk ve Moğol akınları yaşayan Şehir genel olarak XIII. Yüzyılda Ermeniler'in himayesi altında kalmıştır. Ancak bu durum sonraki yüzyılda değişmiş, kentin silüeti farklılaşmıştır.

XIV.yüzyılda Memlukler Ermeni Krallığı'na son vererek, tekrar Misis, Adana, Tarsus, Sis, Anavarza'yı ele geçirmiştir. Bu seferler sırasında şehir yeniden tahrip edilmiştir.

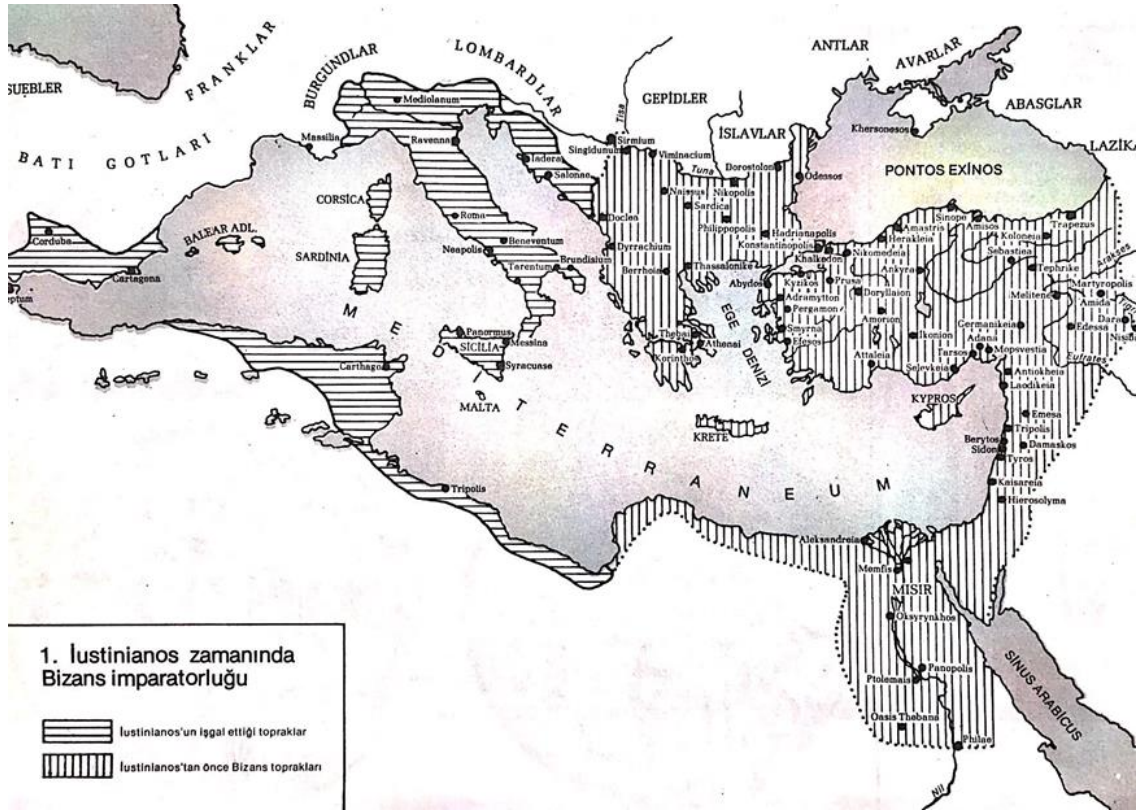
Şekil 62. 4.yy'da Augustus Dönemi'nde Roma İmparatorluğu sınırlarının bir bölümü (13.yy çizim, Tabula Peutingeriana)

Kaynak: <https://www.tabula-peutingeriana.de/tabula.html?segm=6>, 30.06.2019

Şekil 63. 4.yy'da Roma İmparatoru Augustus dönemi'nde Misis (Mompfistea)

Kaynak: <https://www.tabula-peutingeriana.de/tabula.html?segm=6>, 30.06.2019

Şekil 64. 1.Iustinianoz zamanında Bizans İmparatorluğu Sınırları

Kaynak: Anadolu Uygarlıkları Ansiklopedisi, 1982

iv. XVI.yüzyıl ile XVIII.yüzyıl Sonuna Kadar: Bölge Ermeniler'den sonra Ramazanoğulları ve Dulkadiroğulları tarafından yönetilmiştir. Yavuz Sultan Selim'in Mısır seferinin ardından bütün Çukurova Bölgesi ve Misis kesin olarak Osmanlı hâkimiyetine girmiş; Bölge 1602 yılına kadar Ramazanoğulları tarafından yönetilmiştir.

Osmanlı Dönemi'nde de Misis adıyla tanımlanan Kent'in, zamanla önemini yitirdiği ve sakinlerinin giderek azaldığı belirtilmektedir. Daha sonra XVII. Yüzyılda, geçmişteki parlak günlerini Geçitli'de (Ceyhan Nehri'nin güney yakası) inşa edilen ve sıkça yenilenen Kervansaray ile geçiş yollarının merkezindeki konumu sayesinde yeniden canlandırmayı amaçlamıştır (D'Agata, Salmeri, 2012).

XVII. yüzyılda sıkça eşkiya baskınlarına maruz kalan bölgede, eşkiyaların çeşitli bölgelere iskan edilmeleri gibi farklı uzaklaştırma çalışmalarına rağmen baskınlar devam etmiştir. Bu nedenle, Misis, Kurtkulağı, Çakıd gibi derbentlerde yer alan köprü ve hanların çevresine bölgeyi

canlandırmak ve asayişini sağlayabilmek amacıyla aşiretler yerleştirilmiştir (Yörük, 2015).

XVII.yüzyıl başlarında ortaya çıkan isyanlar nedeniyle bölgedeki iskan faaliyetlerini geliştirmek amacıyla Misis Kaza'sı kurulmuştur. Misis'in Kaza Merkezi olduğundan ilk defa Evliya Çelebi Seyahatnamesi'nde bahsetmiştir:

1671'de, Evliya Çelebi Misis'in harap ve küçük bir mevki olduğunu, şehir dışındaki köprünün diğer yakasında yer alan bakımsız hanın IV. Mehmed' Dönemi'nde Köprülü Mehmed Paşa tarafından bu hanın onarılacak yanına ocaklı kale gibi bir han ile hanın yanına geniş olmayan ve alçak minareli, kıymetli bir cami inşa edildiğini ve Misis'in küçük ve güzel bir hamamı olduğunu açıklamaktadır. Handa konaklayan yolculara ekmek ve çorba ikram edildiğini, 300 kişilik bir askerî birliğin handa konaklayan kervanları eşkiya baskınlarından koruduğunu, görevlerinin bittiği yerde kervanlardan "selâmet kâğıdı" aldıklarını, hanın etrafında çatısı toprak örtülü 380 ev, köprü ile han arasında kâğır dükkânlar ve karşı tarafta çok eskiden beri kullanılmakta olan değirmenlerin bulunduğunu kaydeder (Seyahatnâme, IX, 339).

1707 yılında Misis'e uğrayan Fransız Paul Lucas'ta, Misis'in Adana'ya hayvanla altı saat uzaklıkta olduğunu, burada Loire Irmağı kadar büyük ikinci bir nehir gördüğünü anlatmaktadır. Ceyhan Nehri'nin durgun olduğunu ve üzerinde dokuz gözlü bir taş köprüden geçerek bir handa kaldıklarını belirtir. Kervansarayın etrafındaki muazzam harabelerden bahseden Lucas, harabelerin geçmişte burada mamur bir şehrin bulunduğunun işareti olduğunu söyler. Ayrıca Misis'in dağlarında şifalı otların bulunduğunu, eski zaman doktorlarının buraya ilaçlık ot toplamaya geldiklerini anlatmaktadır.

XVIII. yüzyıl avarız, tevzi ve salyane kayıtlarında ise Misis Müstakil Kaza olarak geçmektedir (Yörük, 2015). Aynı yüzyılda, İstanbul- Şam- Mekke Haç yolu güzergahında Adana ile Kurtkulağı arasında menzil olan Misis'ten, Adana'ya yedi saat uzaklıkta yolu bozuk büyük bir köy olarak bahsedilmektedir. Köyde bulunan cami, hamam ve köprü başındaki han olduğu belirtilir. Bağ ve bostanı çok olan köyün önünden akan Ceyhun (Ceyhan) Nehri'nin üzerinde bulunan Misis Köprüsü'nden de bahsedilmiştir. Köprünün Adana tarafındaki başında (Günümüzde Yakapınar) daha önceleri medrese olan ve Yediler makamı olarak rivayet edilen harap bir yer olduğu söylenmektedir. Yaz

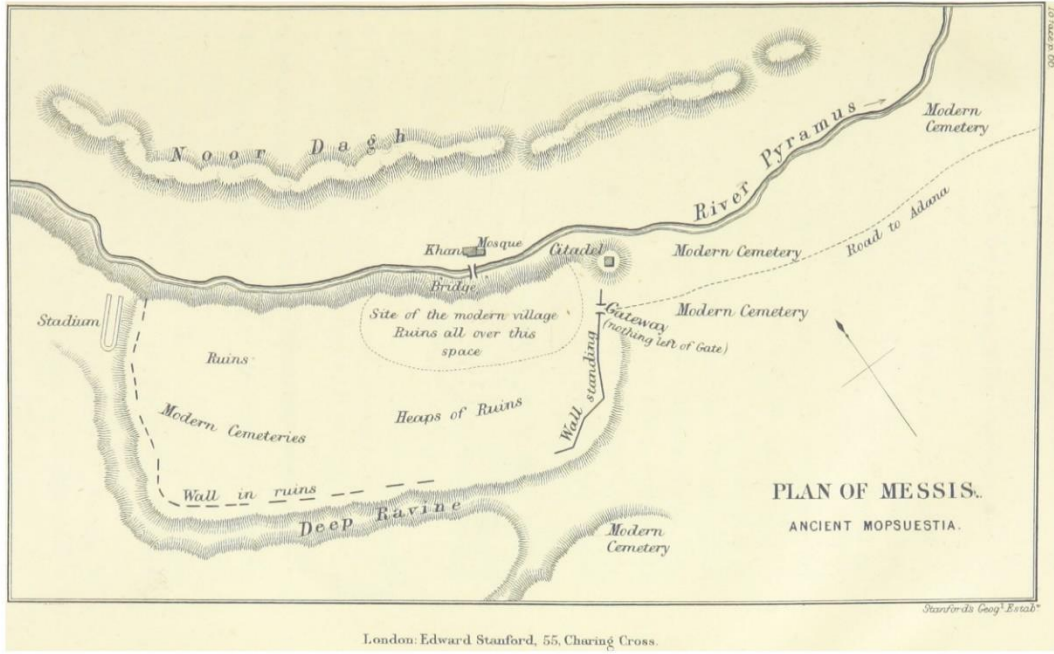
mevsiminde Misis'in ağır bir havası olduğu beirtilmiştir (Erünsal, v.d., 2000). Bu yüzyılın ortalarında Misis Köprüsü'nün orta kemeri yıkılmıştır. Kullanılamaz hale gelen Köprü onarım görmüştür. Köprü, XIX yüzyıl ortalarına doğru Mısır güçleriyle savaşan Osmanlı ordusu tarafından, tahrip edilmiştir. Bu dönemde Misis, Adana vilâyetine bağlı 2000 nüfuslu bir nahiye merkeziydi. Kalesi derbend olarak kullanılmaktaydı. Kervansaray da, bu dönemde onarım görmüştür (Demirkent, 2005).

XIX. yy'ın ilk yarısında Misis'e gelen Labord, köprüye bakan tepeden harap halde beş on adet ev ile minaresi kilise çan kulesini andıran eski bir camiden başka yapı göremediğini belirtmiştir. İşlevini kaybeden kervansaraya adamlarını ve hayvanlarını göndermiş, kendisi de köyde bir Ermeni evinde konaklamıştır. Labord köprüyü iyi durumda ve antik taşlarla inşa edilen mdoern bir köprü olarak tanımlamaktadır (Ener, 1990, s.195)

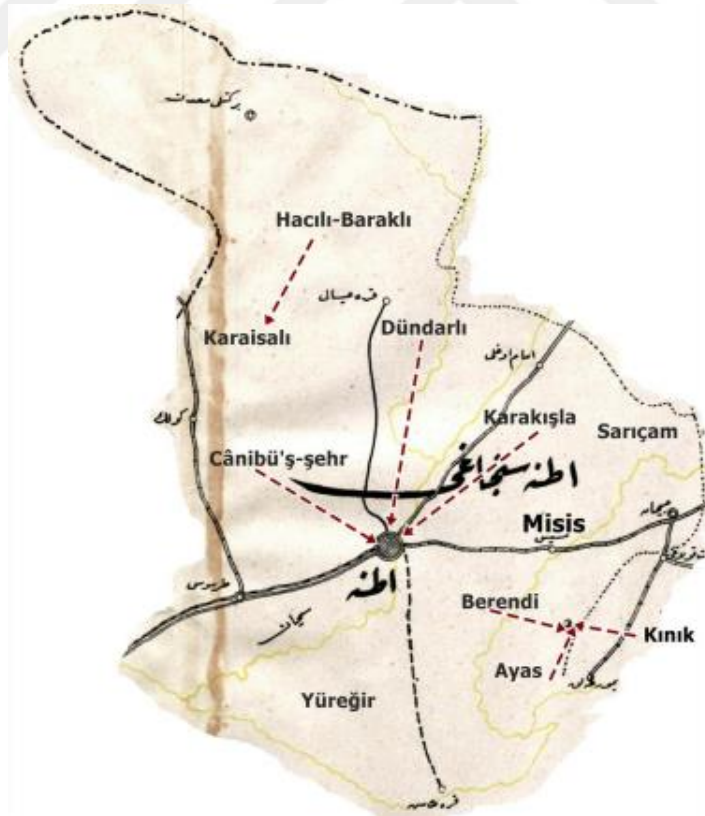
Şekil 65. Osmanlı Harita Mühendisi Yusuf Efendi'nin 1872 yılında çizimini gerçekleştirdiği Çukurova Haritası'nda Ceyhan Nehri'nin Misis'ten sonra denize ulaştığı güzergah ayrıntılı olarak gösteriliyor

Kaynak: <https://magarss.blogspot.com>

Şekil 66. Misis Haritası

Kaynak: Davis, 1879

Şekil 67. XVIII.Yüzyılda Memalik-i Osmaniyye'nin Taksimatı ve Mülkiyesi ve Yolarını Gösterir Haritası:Adana Sancağı'nın Kaza ve Nahiyeleri

Kaynak: Ergenoğu, Sofracı, 2017

v. XX.yüzyıl'da Misis: XX.yy'da Misis bir süre Fransız mandası himayesinde kalmış; 1919'da Fransızlar bölgeye Ermeni birlikleri yerleştirmiştir. 1920'de Türk kuvvetleri bölgeyi kontrol altına almışlardır (Demirkent, 2005, s.178-181).

XX.yy da bölgeye gelen Franz Xaver Schaffer ise, Misis'i denizden 30 m yükseklikte olan, kuruluşu Babillere dayanan bir kent olarak tanımlamaktadır. Misis'in önemini kaybetmiş ve sadece Suriye ticaret yolu üzerinde bulunması nedeniyle bilindiğini belirtir. Köyde yer alan bir yığın toprak damlı ev ve geçmişteki ihtişamlı şehrin izlerini taşıyan harabalar bulunmaktadır. Eski Misis'in geçmişte İmparator Konstantinus zamanında yapılan köprü ile; Ceyhan Nehri'nin karşı kıyısına kadar uzandığını, her yerde sayısız mermer sütun başlıkları ile antik yontma taşlar olduğunu belirtir. XII.yy'da büyük yelkenlilerin dahi geçtiği Ceyhan Nehri'ne o dönemde ancak kayıkla ulaşılabilceğini söylemektedir (Schaffer, 1903).

Cumhuriyet Dönemi'nden günümüze kadar gelen süreçte Çukurova'da yaşanan depremler nedeniyle zamanla Misis'in nüfusu azalmıştır. Bölgede 1933 yılında 5 şiddetinde; 1945 yılında 6 şiddetinde; 1952'de 5.6 şiddetinde; 1998 yılında 6.2 şiddetinde depremler meydana gelmiştir (<http://www.koeri.boun.edu.tr>, 30.06.2019). Depremler, Misis'te büyük yıkımlara ve tahribata neden olmuş ve dolayısıyla kentte yaşayanların göçüyle sonuçlanmıştır.

1933 yılındaki depremden Ceyhan Nehri de etkilenmiş, 1935 yılında ortaya çıkan taşma neticesinde güneye doğru yönelmiştir. Nehir 1935 yılında Hurma Boğazı'ndan Akdeniz'e dökülmeye başlamıştır (Kaplan, 2015, s. 6).

Depremler neticesinde yıkılan köyün üzerine daha çok Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nden göç eden mevsimsel tarım işçileri yerleşmiştir (Salmeri, D'agata, 2012, s.7). Bu süreçte yapılan binaların bir kısmında antik kentten toplanan devşirme taşlar kullanılmış, Antik Kent; deprem ve imara aykırı yapılaşma nedeniyle büyük zarar görmüştür.

XX. yüzyılın başında yapılan İstanbul-Bağdat demiryolu Misis'in kuzeyinden geçmektedir. Ayrıca Adana-Ceyhan D-400 Karayolu ve 17.06.1987 yılında yapımı başlayan ve 28.09.2002'te tamamlanan Adana-Gaziantep Otoyolu da Kent'in kuzeyinden geçmektedir (<http://www.tekfeninsaat.com.tr>, 30.06.2019).

Misis'in adı 1960 yılında Yakapınar olarak değiştirilmiştir.

Antik Kent'te bu yüzyılda inşa edilen en önemli yapı belki de; Höyük'ün batısında yer alan ve 20.yy'ın ilk yarısında kurulduğu tahmin edilen Çırçır-Pamuk Fabrikası'dır. Fabrika binalarının bir kısmının yapımında Antik Kent'in taşları kullanılmıştır. Günümüzde yapının bahçesinde Roma Dönemi sütun parçaları yer almaktadır.

Bir diğer önemli yapı ise 20.yy'ın başlarında yapıldığı düşünülen günümüzde Kazı Evi olarak tahsis edilen Eski Jandarma Binası'dır.

Çalışma Alanı'nın imarlaşma süreci içinde bir diğer önemli gelişme ise,Yakapınar (Misis)'in kuzeyinde Adana Ceyhan D-400 Karayolu üzerine kurulan tarıma elverişli olmayan 1590 hektar alan üzerine, 1973 tarih 7/6177 sayılı Bakanlar Kurulu kararı ile kurulan Adana Hacı Sabancı Organize Sanayi Bölgesi'dir (<https://www.adanaorganize.org.tr>, 30.06.2019). Antik Kent'in *nekropol* alanının bir bölümü günümüzde AOSB sınırları içerisinde kalmıştır.

Misis'in 1940, 1946, 1952, 1975 ve 1999 yıllarında çekilen hava fotoğraflarında; depremler sonrası tahribatı, Kent'in imarlaşma sürecini, ulaşım güzergahlarını, Organize Sanayi Bölgesi'nin gelişimi gösteren bir rehber niteliğindedir.

Örneğin; 1940 yılında hava fotoğrafında, Antik Kent'i çeviren surların büyük bölümünün hala ayakta olduğu görülmektedir. Ancak 1952 yılında meydana gelen deprem ve sonrasında yaşanan göç ve değişen kullanıcılar neticesinde surlardaki tahribat net olarak anlaşılmaktadır.

1956-1959 yılları arasında Prof. Dr. Helmuth Teodor Bossert başkanlığında kazılar yapılmıştır.

2012 yılından itibaren Misis Höyüğü'nde kazı çalışmaları yeniden başlamıştır. Adana Arkeoloji Müzesi başkanlığında, Prof. Dr. Anna Lucia D'agata ve Prof. Dr. Giovanni Salmeriile 2018 yılından itibaren Prof. Dr. Recai Tekoğlu bilimsel danışmanlığı'nda kazı çalışmaları yürütülmektedir.

Misis'te yaşam XIX. yy'ın sonlarından bu yana yavaş akmakta ve kalıntılarla birlikte ortak bir yaşam sürülmektedir (D'Agata, Salmeri, 2012).

2009 yılına kadar Belde statüsünde olan Misis, 2009 yılında Merkez Yüreğir İlçesi'ne bağlanmıştır. Bu dönemle birlikte Kültür Bakanlığı, Vakıflar Bölge Müdürlüğü, Adana Valiliği, Yüreğir Belediyesi, Pisa Üniversitesi, Roma

Ulusal Araştırmalar Enstitüsü (CNR), Çukurova Üniversitesi ile yapılan ortak projelerle; Misis'te arkeolojik kazılar, kültür varlıklarının restorasyonları ve Misis'in tanıtım üzerine çalışmalar yürütölmektedir .

Şekil 68. 1940 Misis THK Hava Fotoğrafi

Kaynak: Hülya Yüceer Arşivi

Şekil 69. 1946 THK hava fotoğrafı

Kaynak: Hülya Yüceer Arşivi

Şekil 70. 1952 THK yan çekim

Kaynak: Hülya Yüceer Arşivi

Şekil 71. 1952 THK hava fotoğrafı

Kaynak: Hülya Yüceer Arşivi

Şekil 72. 1975 THK hava fotoğrafı

Kaynak: Hülya Yüceer Arşivi

Şekil 73. 1992 THK hava fotoğrafı

Kaynak: Hülya Yüceer Arşivi

Şekil 74. Misis Uydu Görüntüsü

Kaynak: Google Earth, 2019

3.4. Misis'te Yer Alan Kültür Varlıkları

Neolitik  ağ'dan itibaren kesintisiz yaşamın sürdüğü Misis; stratejik konumundan dolayı özellikle Roma İmparatorluğu Dönemi ile 7.yy ile 14.yy arasında Doğu Roma, Araplar, Ermeniler ve Türkler arasında el değiştiren önemli bir merkez olmuştur. XVI.yy'dan itibaren de Osmanlı İmparatorluğu topraklarına dahil olmuştur. Osmanlı Dönemi'nde zamanla önemini yitirmiş olsa da XI.yy'da yapılan Kervansaray'ın bu dönemde yenilenmesi ve Misis Köprüsü'nün onarımıyla Misis yeniden önem kazanmıştır.

1987 Washington Tüzüğü ilkelerine göre korunması istenen alanın özellikleri; tarihi karakteri ile bu karakteri oluşturan somut ve soyut bileşenlerin toplamıdır denilmektedir. Bu kapsamda binaların ölçek, boyut, üslup, yapım tekniği, kullanılan malzemeler, renk ve bezemeler ile tanımlanan biçimleri ile i  ve dış görünüşlerinin tespit edilmesi gerektiği belirtilmektedir. Bu bağlamda alanda yer alan (tespit edilebilen) kültürel miraslar, Washington Tüzüğü ilkelerinde belirtilen nitelikleri ile birlikte araştırılmıştır.

Bölgede farklı dönemlere ait bir çok kültürel miras bulunmaktadır. Birçoğu harap halde olan bu mirasların günümüze kadar çok az bir bölümü korunabilmiştir.

Tamamı arkeolojik sit alanı olan Antik Misis Kenti'nde tescilli kültürel miraslar: Misis Höyüğü, Misis Köprüsü, Antik Tiyatro, Doğu ve Batı Değirmenleri, Sur kalıntıları, Su kemerleri, Havraniye Kervansarayı, Lokman Hekim Camii, Eski Misis Camii, Stadyum, nekropol, mozaikler ve tonozlu yapı kalıntısıdır. Bunların dışında, alan çalışmalarında ve literatür tarama sonucu korunması gerekli, tescile öneri yapılır da tespit edilmiştir.

Aşağıda genel özellikleri ile tanımlanan tescilli kültürel miraslar arasından Misis Höyüğü'nde yapılan çalışmalar ve höyüğün tarihçesi araştırılarak ayrı bir başlık altında detaylandırılmıştır. Ayrıca Misis Köprüsü, Havraniye Kervansarayı, Lokman Hekim Camii, Eski Misis Camii, Doğu ve Batı Değirmenleri de koruma projeleri hazırlanan veya uygulanan yapılar olması nedeniyle; yapıların tarihçeleri, koruma öncesi durumları, mimari özellikleri ve restorasyon projeleri, başlıklar altında detaylı olarak irdelenmiştir. Kültürel miras değeri taşıyan  ukobirlik  ır ır (sawgin) Tesisi de eldeki bilgi ve veriler

doğrultusunda araştırılmıştır. Ek olarak antik kentten alınan taşlarla yapılan nitelikli taşların kullanıldığı köy evleri ve yapılar üzerine de çalışma yapılmıştır.

Misis Höyüğü: İlk defa 1956-1959 yıllarında kazılan Höyük'te, arkeolojik kazılar 2012 yılında yeniden başlamıştır. Neolitik ve Kalkolitik Çağların izlerini taşıyan Misis Höyüğü'nün, Misis'in en eski yerleşim yeri olduğu düşünülmektedir.

Roma ve Doğu Roma Dönemi Yapıları: Roma ve Doğu Roma Dönemleri'nde en parlak zamanlarını yaşayan; askeri ve ticari bir merkez olan Misis'te bu dönemlere ait olduğu düşünülen antik köprü, stadyum, amfi tiyatro, sütunlu cadde, su kemerleri, bir kilise tabanında bulunan Nuh'un Gemisi tasvirli mozaikler, akropol, bouleterion, nekropol ile şehri çevreleyen surlar tespit edilmiştir.

Günümüzde, özellikle deprem, sel gibi doğal afetler ile; planlama, altyapı projeleri, imara aykırı yapılaşma, illegal kazılar gibi insan kökenli sorunlar nedeniyle, Köprü ve mozaikler dışında Roma Dönemi yapılarının neredeyse tamamı yıkılmıştır.

Misis Köprüsü: Yapıldığı tarihten günümüze kadar Ceyhan Nehri'nin Misis ve Geçitli yerleşkelerinin bağlantı yolu olmasıyla birlikte, önemli geçit yolları üzerinde yer aldığı için, tarih boyunca bir çok kez yıkılmasına rağmen; defalarca onarım görerek işlevini korumuştur.

*Mozaikler:*1955 yılında yapılan kazılarda Misis Höyüğü'nün batı yamacında çalışılmış ve M.S. 4.yy' a tarihlenen kilise taban mozaikleri bulunmuştur (Budde, 1969). Mozaiklerin birinci sınıf kalitede olduğu ve Antakyalı bir usta tarafından yapıldığı düşünülmektedir. Mozaiklerin bulunduğu kilise tahrip olduğu için, yapıyı kimin yaptırdığı ve yapının planı hakkında net bilgiye ulaşılamamıştır. Kilise yapısının altında ise Roma Dönemi'ne ait bir tapınak olduğu düşünülmektedir (Bossert, 1956). Nuh'un Gemisi tasvirini anlatan bu mozaikler bulunduğu yerde korunaklı bir bina içerisinde sergilenmiş (Eski Misis Mozaik Müzesi); 2017 yılında taşınarak Adana Arkeoloji Müzesi'nin yeni binasında sergilenmeye başlamıştır.

Amfi Tiyatro: 2.yy'da inşa edilen Amfi Tiyatro'nun günümüzde sadece batı paradosuayakta kalmıştır. Kireçtaşı'ndan yapılan yapının diğer mimari öğeleri tiyatronun kuzey-güney yönünde araziye dağılmıştır.Tiyatro'nun cavea'

bölümü yaklaşık 72 m çapında, *orquestra* ise yaklaşık 24 m genişliğindedir. Tiyatronun taşları 6.yy'da savunma duvarları olarak kullanılmıştır. Günümüzde ise tiyatronun olduğu alanda bir kısım taşlarının kullanılarak yapıldığı bir ev bulunmaktadır. Tiyatronun batı paradosu da bu evin deposu olarak kullanılmaktadır (D'agata, Salmeri, 2009) (Şekil 75).

Şekil 75. Tiyatronun ayakta kalan batı paradosu
Kaynak: Çardak, 2019

Şekil 76. Tiyatroya ait bezemeli parça
Kaynak: Yüreğir Belediyesi Arşivleri

Stadyum: Köprü'nün kuzey doğusunda bulunan ve günümüzde Eski Misis Mahallesi'nde, kısmen narenciye bahçeleri ve tarım arazilerinin içinde yer almaktadır. Stadyumun, iki yarış pisti ve bir kısmı korunagelmiş izleyiciler için 12 sıradan oluştuğu bilinmektedir (D'Agata and Salmeri, 2012). Neredeyse tamamen yok olan yapıda kullanılan mimari öğeler ve taşlar taşınarak, bölgedeki yapıların inşaatında kullanılmıştır (Şekil 78).

Şekil 77. Stadyumun yer aldığı günümüzde tarım arazisi olarak kullanılan alan
Kaynak: Çardak, 2019

Sütunlu Cadde: Sütunlu caddeler kent merkezinde bulunan ve agora gibi yapılarla bağlantısı olan görsel amaçlı gezinti yerleri olarak tanımlanmaktadır. Misis'te yer alan sütunlu caddede ise yoğun tahribat nedeniyle bu gibi özellikleri belirlemek oldukça güçtür. Roma Dönemi'nde Mopsuestia'yı, Adana ve Tarsus'a bağlayan antik cadde, günümüzde Misis Höyüğü'nün kuzeyinde yer almaktadır. Cadde yaklaşık 15 m genişliğinde ve 500 m uzunluğunda, sütun ve taşlardan oluşmaktaydı (D'Agata, Salmeri, 2012). Mermer plakalardan oluşan zeminin sütun ve tamburları andazit ve mermerden yapılmıştır. İzleri neredeyse tamamen yok olan caddeyi çevreleyen sütun ve taşlar, bölgedeki yapıların inşaatında kullanılmıştır (Şekil 78).

Şekil 78. Antik yolun sütun ve taşlarının bölgedeki yapılarda kullanımı

Kaynak: Çardak, 2019

Antik Su Kemerleri: Günümüzde Kuzeyden güneye doğru uzanan bu yapıdan kalan dört adet kemer günümüzde Misis'in kuzeyinde; Adana Organize Sanayi Bölgesi sınırında yer almaktadır (D'Agata, Salmeri, 2009). Neredeyse tamamen yok olan kemerlerin taşları, bölgedeki yapıların inşaatında kullanılmıştır.

Nekropol: Kireçtaşı bir platform üzerine kazılarak oluşturulan Nekropol, günümüzde Antik Kent'in kuzeybatı yönünde bir kısmı da Organize Sanayi Bölgesi sınırları içerisinde kalmıştır. D-40 yolunun ayırdığı nekropol kuzey ve güney nekropol olarak tanımlanmakta ve yaklaşık 2km*2km alan kaplamaktadır. Su kemeri kalıntısı kuzey nekropolün batısında yer almakta ve alanın sınırlarını belirlemektedir. 2009 yılında yapılan çalışmalarda toplam 127 adet mezar taşı bulunmuştur. Alanda çok fazla illegal kazı yapıldığı için bir çok

mezar tahrip olmuştur. Kentin nekropolü yüzyıllar boyunca kullanılmış, küçük dromosu ile yüzlerce yer altı mezarını barındırmaktadır (D'Agata, Salmeri, 2009).

Taş ocağı: Nekropol'ün bulunduğu kaya kütlelerinin güneydoğu kesiminde bir taş ocağı tespit edilmiştir. Stadyumun hemen doğusunda yer almakta olan ocaktan çıkan taşların tiyatronun yapımında kullanılması muhtemeldir (D'Agata, Sameri, 2009).

Antik Surlar: Antik Misis'in çevresini saran Orta Çağ yapılarının izlerine günümüzde belirli alanlarda rastlanmaktadır.

Bossert'in yaptığı sondajlar sonucunda kule ve kapılar tespit edilmiştir. Surların üç ana kapısı olduğunu düşünen Bossert; batıya açılan kapıyı Adana Kapısı, doğuya açılan kapıyı Halep Kapısı, iki yanı yüksek duvarlı geçit ile iç kaleye bağlanan kapıyı ise Köprü Kapısı olarak tanımlamaktadır (Bossert, 1957).

Sur kalıntılarının tescillenen kısmı Geçitli Mahallesi'nde yer almaktadır. 18.09.1996 tarih 2593 sayılı kararla AKVKBK tarafından tescillenen kalıntıların blok kaplamaları yer yer yok olmuştur. Kaplamalar blok kaba yonu taştan, surun içi moloz taştan inşa edilmiştir. Surdan sökülen taşlar muhtemelen bölgedeki evlerin inşasında kullanılmıştır.

Tonozlu Yapı: Geçitli Mahallesinde, 28 pafta no, 662 parselde yer alan yapının günümüze sadece bir bölümü kalmıştır. Kullanım amacı bilinmeyen yapı kare planlı olup; kaba yonu taş ve moloz taşla inşa edilmiş, tonozlu ve sivri kemerlidir. Raporlandığı tarihte 8m*8m ebatlarında olduğu ve güneyden kemerli giriş bölümünün taş duvarla örtülü olduğu, üzerinin toprak damla kaplı olduğu belirtilmiştir.

Yapı 18.09.1996 tarih 2593 sayılı kararla Adana Kültür Varlıkları Koruma Kurulu tarafından tescillenmiştir.

Misis Kalesi: Bazı Osmanlı Dönemi kaynaklarında ve Langlois'in gravürlerinde görülen Misis Kalesi günümüzde tamamen harap durumdadır. Kalenin höyük üzerinde yer aldığı düşünülmektedir. Höyükte bulunan su sarnıcının da bu kaleye ait olabileceği belirtilmiştir (Bossert, 1957)

Havraniye Kervansarayı: XI yy yapısı olan Havraniye Kervansarayı IV. Mehmed Dönemi'nde yenilenmiş; avlu tipi kervansarayın batısına salon tipi bir kervansaray eklenmiştir.

Lokman Hekim Camii: Kervansarayın hemen yanında yer alan ve kitabesi bulunmayan Mescidin de aynı dönemde ve kervansarayda konaklayan yolcular için yapıldığı düşünülmektedir.

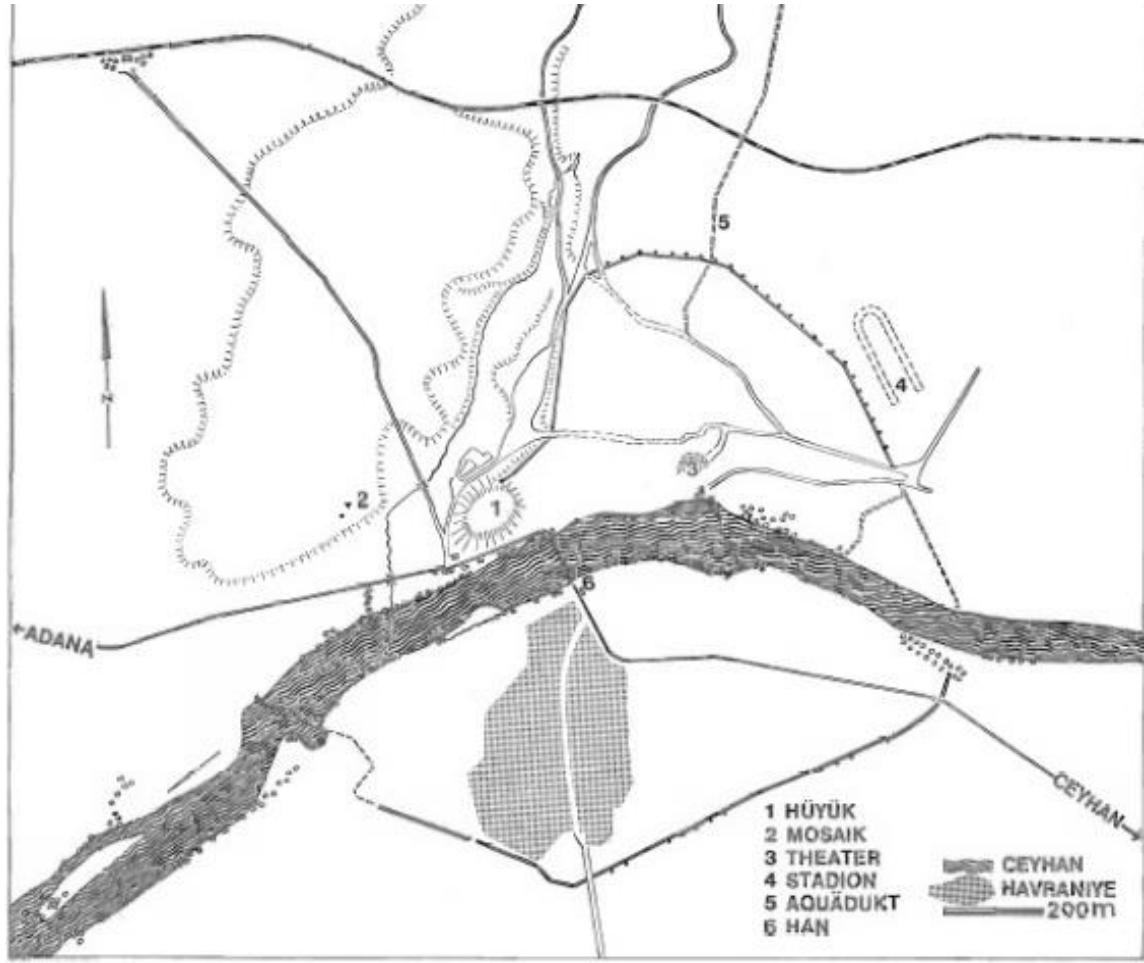
2015 yılında, mülkiyeti Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne ait Kervansaray ve Camii'nin restorasyon çalışmaları, yapılan protokol gereği Yüreğir Belediyesi tarafından başlatılmıştır.

Eski Misis Camii: XVII.yy yapısı olduğu düşünülen ve kitabesi bulunmayan Camii'nin de Kervansaray ile aynı dönemde inşa edildiği düşünülmektedir.

Misis Hamamı: Osmanlı Dönemi kaynaklarında bahsedilen hamamın yeri ve tarihi bilinmemektedir (Erünsal, Göyünç, İnalçık, Lowry, Kreiser, Şentürk, 2000).

Su Değirmenleri: Ceyhan Nehri kıyılarına konumlanmış, Misis sınırları dahilinde dört adet su değirmeni bulunmaktadır. Döneminin önemli endüstri yapıları arasında sayılan değirmenlerden günümüze kadar yalnızca iki tanesi ayakta kalmış, diğer iki değirmen tamamen yıkılmıştır. Ceyhan Nehri'nin iki yakasında karşılıklı konumlanmış değirmenlerden, nehrin kuzey kısmında (günümüzde Yakapınar Mahallesi sınırlarında) kalan Doğu ve Batı Değirmenleri kısmen ayakta kalmıştır. 2014 yılında Yüreğir Belediyesi tarafından kamulaştırılan Doğu ve Batı Değirmenleri'nin restorasyonlarına 2016 yılı itibarıyla başlanmıştır.

20.yy yapıları: Misis'te yer alan ve 20.yy yapıları olan *Misis Kazı Evi* ve Bölgenin endüstri mirasları arasında sayılan *Çukobirlik Çırçır Fabrikası* önemli yapılar arasında yer almaktadır.

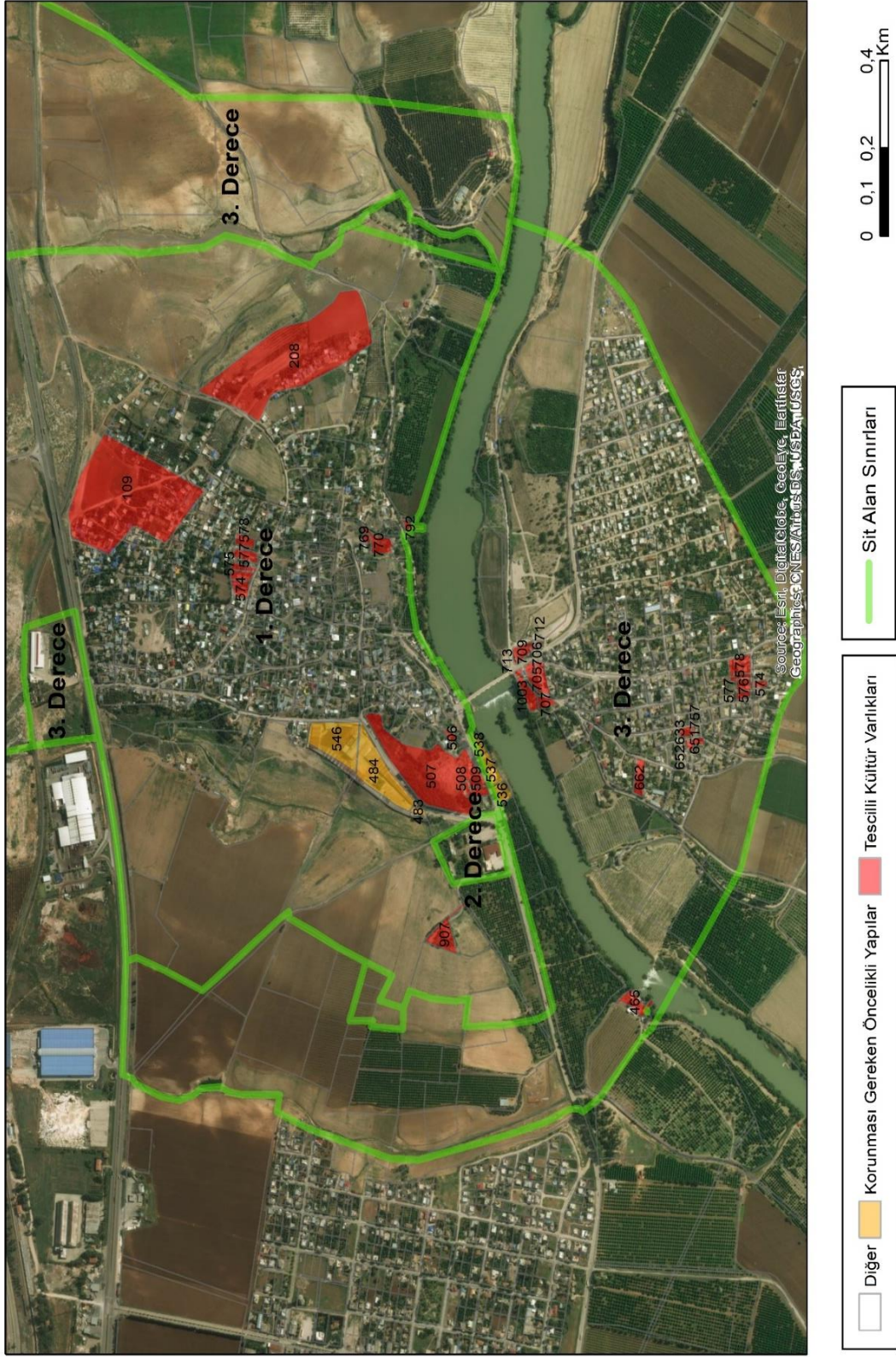

Şekil 79. Misis'teki önemli kültür mirasları haritası

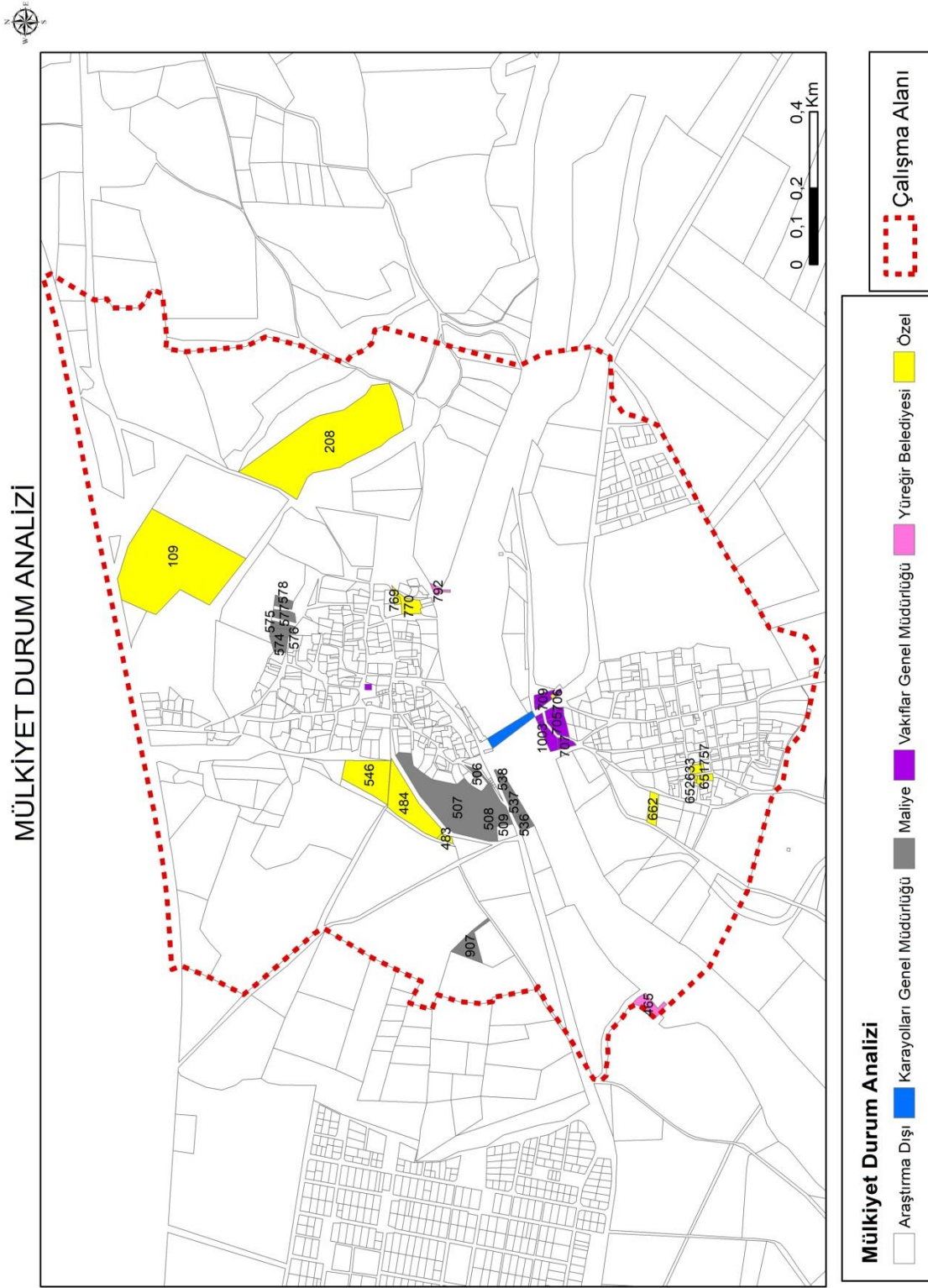
Kaynak: Budde,1969

ALANDAKİ KORUMA GEREKLİLİĞİ AÇISINDAN ÖNCELİKLİ KÜLTÜR VARLIKLARI

Şekil 81. Alandaki Koruma Gerekliği Açısından Öncelikli Kültür Varlıkları

Şekil 82. Mülkiyet Durum Analizi

3.4.1. Misis Höyüğü

i. Konumu: Yakapınar Mahallesi, 16 Pafta, 507 Parselde yer alan, Misis Höyüğü, Misis'e Adana yönünden (kuzeyden) girildikten itibaren kentin kuzey yakasında Misis Köprüsü'ne yaklaşık 100 m mesafede ve Köprü' nün kuzeybatısında yer almaktadır. Ceyhan Nehri'nin sağ kıyısında yeralan höyük, deniz seviyesinden 56,63 m. yüksekliktedir. Höyüğün tam karşısında 1920'li yıllarda inşa edilen, günümüzde Misis Kazı Evi olarak kullanılan Eski Misis Jandarma Binası yer almaktadır.

Şekil 83. Misis Höyüğü Genel Görünüş

Kaynak: D'Agata and Salmeri 2017

ii. Misis Höyüğü'nün Tarihçesi ve Arkeolojik Kazılar: Misis, Antik Dönem'de bölgedeki sayılı merkezler arasında yer almaktaydı.

Tarihte Misis Höyüğü bölgeyi ziyaret eden seyyahlar ve uzmanlar tarafından oldukça ilgi görmüştür. Örneğin; 1929 yılında Ulukışla, Ereğli, Pozantı, Gülek Boğazı güzergahından Tarsus ve Adana'yı ziyaret eden H. Von der Osten, buradan Ceyhan istikametine geçmiş ve Misis'e ulaşmıştır. Çukurova'da yer alan birçok höyüğü tespit etmiş olsa da bu höyükler arasından Çatalhöyük ve Misis' ten söz etmiştir (Osten, 1929).

Misis' in değeri ve potansiyel arkeolojik zenginlikleri 1954 yılında Kilikya araştırması yapan Veronica Seton-Williams tarafından da belirtilmiştir.

Misis Höyüğü üzerinde 1956-1959 yılları arasında Prof. Dr. Helmuth Teodor Bossert başkanlığında kazılar yapılmıştır. 1957 yılı kazısında höyük üzerinde İslami Dönem'e ait bir sarnıç bulunmuş, buna ek olarak Doğu Roma Dönemi'ne ait seramikler çıkarılmıştır. Konservasyonları yapılan seramik eserler, günümüzde Adana Arkeoloji Müzesi'nde sergilenmektedir. 1958 yılı kazısında Misis Höyüğü' nün doğu yamacında kazıya devam edilmiştir. 1959 yılı kazılarında Misis Höyüğü'nün batı yamacında çalışılmış ve M.S. 4.yy' a tarihlenen kilise taban mozaikleri bulunmuştur.

2000-2010 yılları arasında Prof. Dr. Giovanni Salmeri ve Prof. Dr. Anna Lucia D'Agata başkanlığında Kilikya Yüzey Araştırmaları Projesi (*Cilicia Survey Project*) kapsamında Ceyhan Nehri'nin oluşturduğu alüvyonel ovada bir dizi çalışma gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın başlangıç hedefi, M.Ö. 14. ve 4. yüzyıllar arasında bölgedeki 'Helenleşme' sürecinin incelenmesine katkı sağlamaktır. Yapılan arazi çalışmaları özellikle Misis ve civarında yoğunlaştırılmış ortaya çıkan bulguların bölgede başka bir yerle karşılaştırılmayacak kadar çeşitlilik ve bütünlük gösterdiği anlaşılmıştır. Bu durumun Geçitli Bölgesi için de geçerli olduğu görülmüştür. Anadolu'da M.Ö. 3500 civarında başlayan Bronz (Tunç) çağından, M.Ö. 1200'lerde başlayan Demir çağına Erken ve Orta evrelerine ait keramik kalıntıların bulunması, araştırmaları daha da derinleştirmiş nihayetinde 2004 yılında Akropol'ün batı yamacında yürütülen araştırmalarda ise M.Ö. 8000'lerde başlayan Neolitik çağdan M.Ö. 5500'lerde ortaya çıkan Kalkolitik çağa kadar tarihlenebilecek iştirak tabakalarına ait kalıntılar bulunmuştur.

Ceyhan'ın alt bölgesinde yapılan yüzey araştırmaları sonucunda arkeolojik kazıların başlatılmasına karar verilmiş (D'Agata, 2017); 2012 yılından itibaren Misis Höyüğü'nde kazı çalışmaları yeniden başlamıştır. Adana Arkeoloji Müzesi başkanlığında, Prof. Dr. Anna Lucia D'agata (Roma Ulusal Araştırma Merkezi, Akdeniz Araştırmaları Enstitüsü (CNR-ISMA)) ve Prof. Dr. Giovanni Salmeri (Pisa Üniversitesi) ile 2018 yılından itibaren Prof. Dr. Recai Tekoğlu (Dokuz Eylül Üniversitesi) bilimsel danışmanlığı ve Yüreğir Belediyesi koordinasyonunda güz ve bahar dönemleri olmak üzere yılda iki kez toplam beş ay süre ile kazı çalışmaları yürütülmektedir.

Modern stratigrafik yöntemlerin kullanılmasıyla yürütülen kazı çalışmalarına höyüğün güney batı uç noktasında ve Ceyhan Ovası'na açılan ve doğu batı arasındaki ulaşım noktasında stratejik açıdan kontrolünü sağlayan yamaçlarda başlanmıştır. Neolitik ve Kalkolitik dönemlere ait bir yerleşim yerinin izlerini taşımakta olan Misis Höyüğü'nde yapılan kazılarda duvar, bina, nesne yığınları olarak değil; belirli bir zaman diliminde ve yerde meydana gelmiş devamlı olaylar dizisinin sonuçlarına ulaşılması amaçlanmıştır

Höyükteki katmanların dikkat çekici derinliği ve çıkan seramik eserlerin kalitesi ile obsidyan maddelerin miktarı bölgenin M.Ö. 7000 ve 4000 yılları arasında çok önemli bir yerleşim yeri olduğunu göstermektedir. Orta Kalkolitik Dönem'den itibaren hiyerarşik şekilde kurulmuş bir şehir olarak nitelendirilen Misis, bölgenin merkezi haline gelmiştir (D'AgataandSalmeri, 2012).

Neolitik Dönem materyali ve daha çok onu takip eden Kalkolitik Dönem izleri, Misis'te ilk insan yerleşiminin kanıtıdır. Misis'te Demir Çağı'na dönüş, M.Ö. 8. yüzyılın ikinci yarısına tarihlenen anıtsal bir kalenin kalıntıları ile olmuştur. Roma Dönemi'nde Mopsouestia adı verilen Misis, muhtemelen Afrodit-Isis'e adanmış bir tapınakla tanınan, gelişmekte olan bir şehirdi. Tapınak için çevreden gelen heykelciklerin bazıları burada tekrar üretilmiştir. Orta Çağ'da Misis, Doğu Akdeniz'de büyük beğeni toplayan *Sgraffito Ware*'in (seramik eşyaların) üretim merkezi idi (D'Agata and Salmeri, 2018)

Günümüzde 2500 m²'yi aşan araştırılmış sahada, gün ışığına çıkarılmış olan yapılar, tepenin yüzyıllarca bir tahkimat alanı olarak kullanıldığını ortaya koymaktadır.

Höyükte yapılan kazılar sonucunda, Antik Dönem'de Misis'in; diğer özelliklerinin yanı sıra, doğuda Misis Dağı ile batıda Ceyhan Nehri havzası arasında kalan alanla sınırlanan merkezi bir yer olduğu görülmektedir

Höyükten çıkarılan Neolitik Çağ (Şekil 84), Kalkolitik Çağ (Şekil 85), Demir Çağı (Şekil 86), Roma Dönemi (Şekil 87) Orta Çağ (Şekil 88) eserleri günümüzde Adana Arkeoloji Müzesi'nde sergilenmektedir.

Şekil 84. Höyük'ten çıkarılan Neolitik
Çağ Eserleri

Kaynak: D'Agata and Salmeri, 2018

Şekil 85. Höyük'ten çıkarılan
Kalkolitik Çağ Eserleri

Kaynak: D'Agata and Salmeri, 2018

Şekil 86. Höyük'ten çıkarılan Demir Çağı Eserleri

Kaynak: D'Agata and Salmeri, 2018

Şekil 87. Höyük'ten çıkarılan Roma Dönemi'ne ait heykelcik

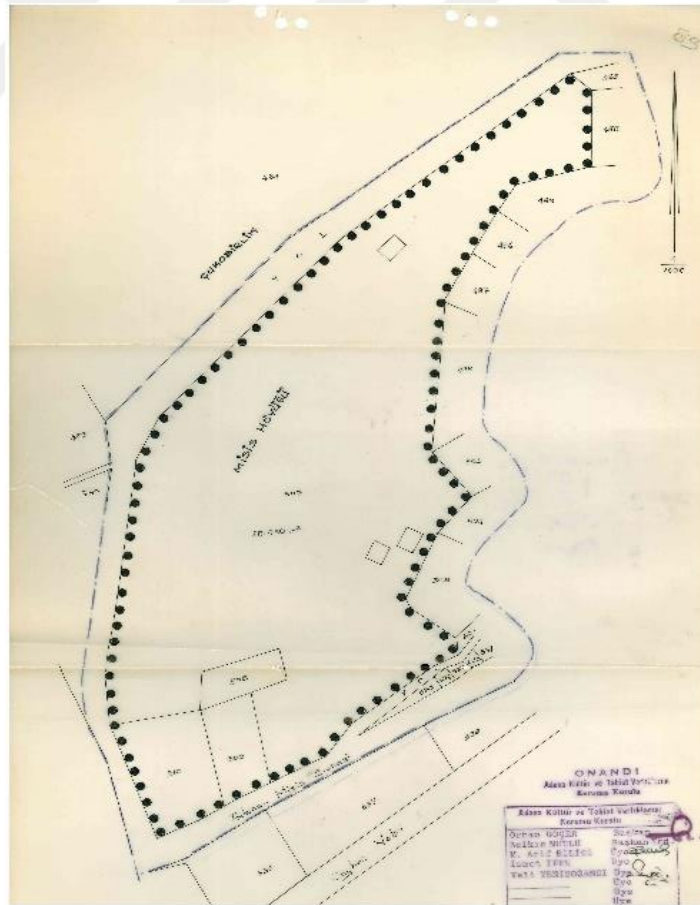
Kaynak: D'Agata and Salmeri, 2018

Şekil 88. Höyük'ten çıkarılan Orta Çağ Eserleri

Kaynak: D'Agata, Salmeri, 2018

iii. *Höyüğün Tescili*: Birinci Derece Arkeolojik Sit sınırları içerisinde yer alan Misis Höyüğü, Adana Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nun 15.04.1988 tarih ve 10 sayılı kararı ile tescillenmiştir (Ek 1).

Şekil 89. Höyük'te Tescilli Alanın Haritası

Kaynak: AKVKBK,1987

3.4.2. Misis Köprüsü

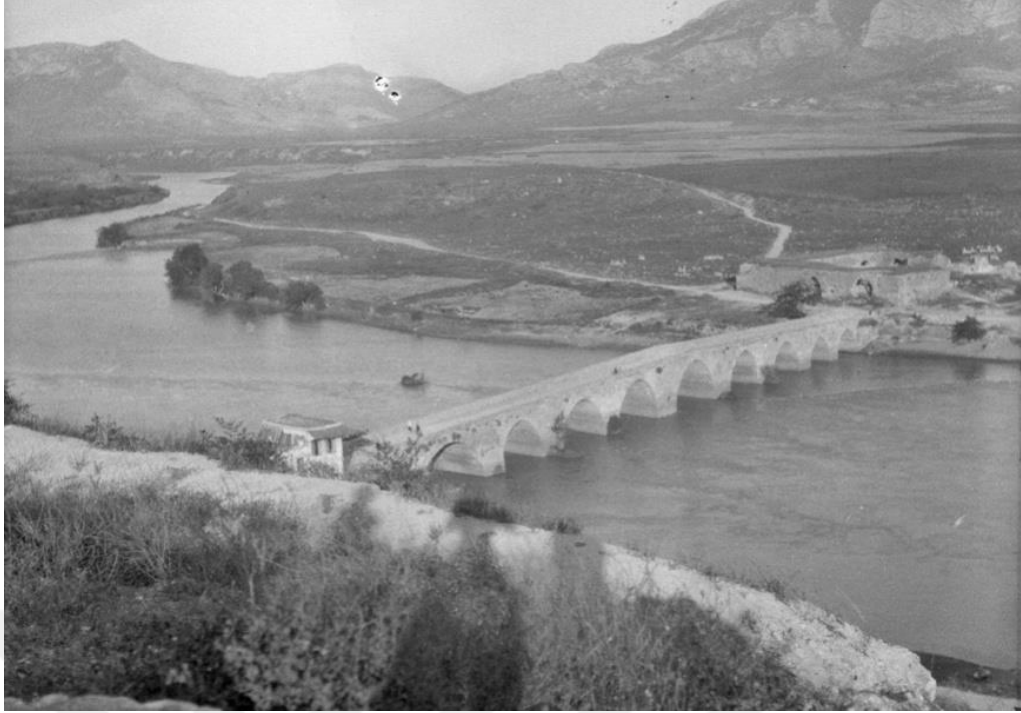
i. Yapının Konumu: Antik Misis Köprüsü; Ceyhan Nehri üzerinden Yakapınar ve Geçitli Mahallesi'ni birbirine bağlamaktadır. Geçitli üzerinde, Köprü'nün hemen bitiminde doğu yönünde Havraniye Kervansarayı, batı yönünde ise Lokman Hekim Camii yer almaktadır.

ii. Yapının Tarihçesi: Antik Çağ'da bölgedeki önemli yerleşim yerlerini bağlayan yollar üzerinde, büyük ve küçük akarsuları geçmek için, taş köprüler bulunmaktaydı. Pyramos (Ceyhan) Nehri üzerine inşa edilen Misis Köprüsü ile Saros (Seyhan) Nehri üzerindeki Adana (Adanos) Taş Köprü ve Sision (Kozan) Sabun Çayı üzerindeki köprüler bunlar arasında yer almakta olan Roma Dönemi yapılarıdır. Misis Köprüsü de dahil olmak üzere bu köprüler günümüze kadar birçok kez tadilat görmüş ve halen kullanılmaktadır.

Ceyhan Nehri'nin iki yakasındaki Yakapınar ile Geçitli'yi birbirine bağlayan Köprü, 6.yy'da Bizans İmparatoru I. Justinianus tarafından onarılmıştır (Sayar, 2003).

X. yüzyılda yazılmış olan Hududü'l-Âlem'de Misis ve Keferbeyya (Günümüzde Geçitli Mahallesi)'dan Ceyhan Nehri ile birbirinden ayrılan refah içerisinde yaşayan şehirler olarak bahsedilmektedir. Şehri ikiye ayıran akarsu üzerinde şehirle aynı adı taşıyan ve şehrin sembolü haline gelmiş olan ünlü "Misis Köprüsü" ile iki yakanın bağlandığı belirtilmektedir (Taeschner, 2010).

iii. Yapının Tescili: Mülkiyeti Karayolları Genel Müdürlüğü'ne ait Antik Misis Köprüsü, Adana Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulunun 18.09.1996 tarih ve 2593 sayılı kararı ile tescillenmiştir (Ek 2).

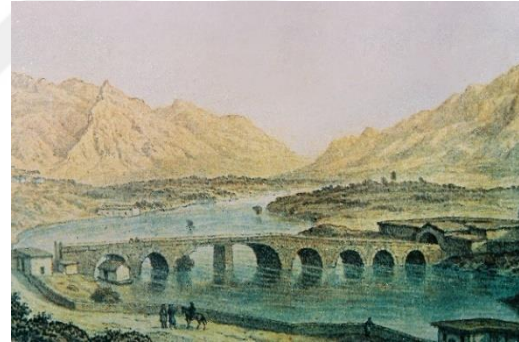
Şekil 90. 1929 yılı Misis Köprüsü

Kaynak: Anonim

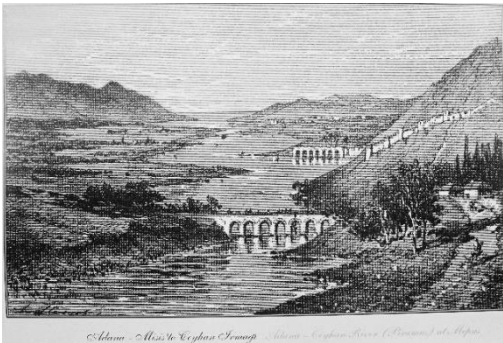
Şekil 91. 19.yy Misis Gravürü

Kaynak: Bartlett

Şekil 92. 19.yy Misis Gravürü

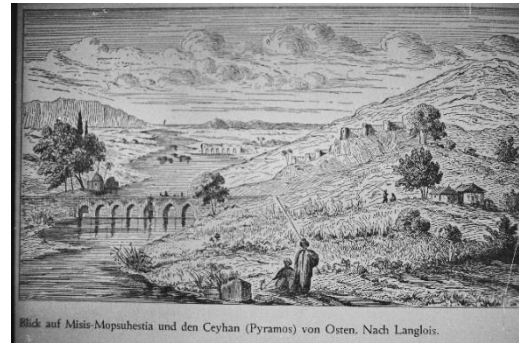
Kaynak: Davis, 1879

Şekil 93. 19.yy Ceyhan Nehri ve

Köprü Kartpostalı

Kaynak: Anonim

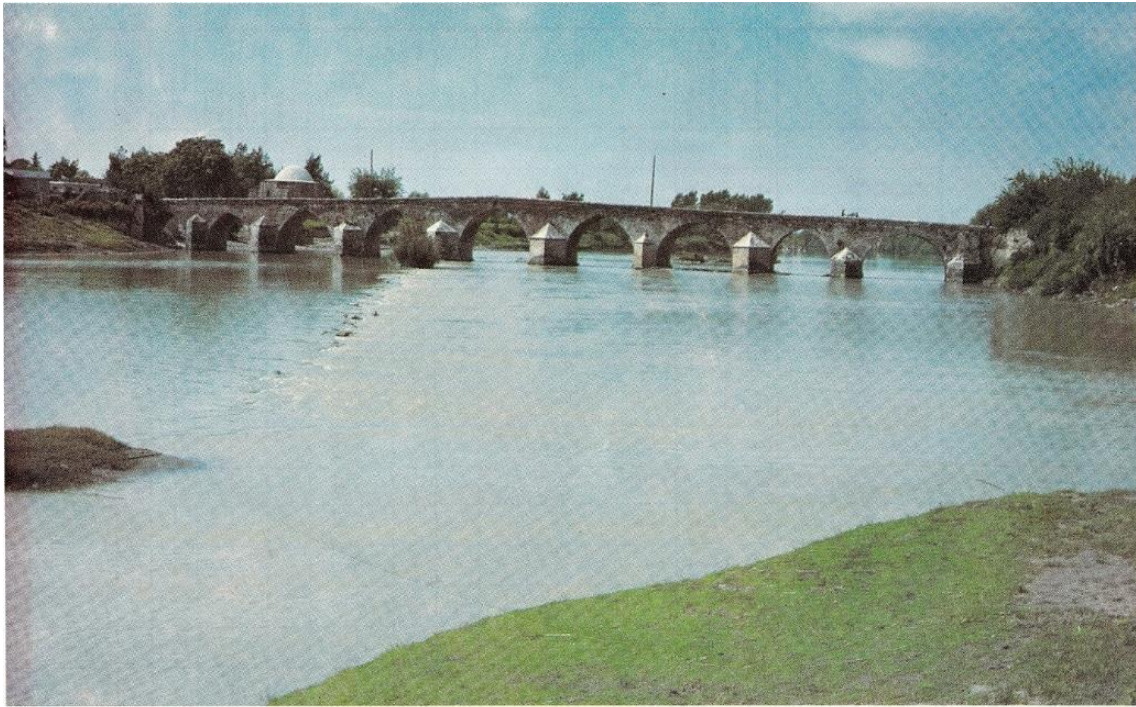

Şekil 94. 19.yy Langlois Misis

Kartpostalı

Kaynak: Anonim

iv. Yapının Mimari Tanımı: Yakapınar ve Geçitli Mahallesi'ni birbirine bağlayan, tarihi İpekyolu üzerinde yer alan Antik Misis Köprüsü; 7.70 m genişliğinde 130 m uzunluğundadır. Köprü düzgün kesme taşlarla inşa edilmiştir. Ortada büyük sivri kemer, kıyılara doğru küçülen sivri kemerler ve iki tarafa doğru dörder adet kemerden oluşmakta olup; korkuluklar da köprüyle aynı malzeme olan kesme taştan yapılmıştır. Günümüzde, taş döşemenin üstü asfalt kaplanmıştır. Köprü'nün kuzey-doğu kısmındaki cephesinde kemerler arasında su tahliyesi için balıksırtı yapılmıştır. Köprü günümüzde Yakapınar ve Geçitli Mahalleleri'ni birbirine bağlamakta; taşıt trafiğine açık olarak kullanılmaktadır.

5. Bİ./1	KÖPRÜ ADI	: Misis	CİNSİ - TİPİ	: Taş Kemer
	İLİ	: Adana	TÜM UZUNLUĞU	: 132.70 M. GENİŞLİĞİ : —+650+— SM.
	YOLU	: Yakapınar - Ceyhan	EN BÜYÜK AÇIKLIĞI	: 11.00 M. (9 Açıklıklı)
	K. K. No.	: 01-25 KM. : 1 + 200	PROJE HESAP YÜKÜ	: > H _{su} — S _{su} dan
	ÜZERİNDE BULUNDUĞU SU ADI	: Ceyhan N.	HİZMETE GİRDİĞİ TARİH	: 4. Yüzyılda yapılmış

Şekil 95. Misis Köprüsü Bilgi Fişi

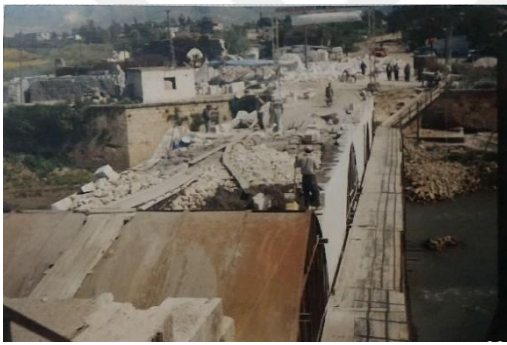
Kaynak: KGM, 1970

v. Restorasyon Çalışmaları: Misis Köprüsü yapıldığı dönemden günümüze kadar bir çok defa onarım görmüştür. İlk onarımı 6.yy'da Doğu Roma İmparatoru I. Justinianus tarafından olduğu bilinen köprü'nün, Sultan IV. Mehmed tarafından yaptırılan Havraniye Kervansarayı'nın inşası sırasında da onarım gördüğü bilinmektedir.

XV. yy'da Misis'i ziyaret eden Fransız gezgin Bertrandon de La Broquiere, Seyahatnamesi'nde de Ceyhan Nehri üzerinde taş bir köprü bulunduğundan, Köprü'nün kısmen yıkıldığı için ahşap malzeme ile tamir edildiğinden bahsetmektedir (Kum, 1955).

1998 yılı Adana Depremi'nden sonra ise büyük bir bölümü yıkılan Köprü'nün onarımı, Karayolları Genel Müdürlüğü tarafından yaptırılmıştır (Sayar, 2003).

Civarda bulunan kum ocakları ve tarım arazileri nedeniyle köprüden yüksek tonajlı araçlar geçmekte, statik açıdan bu ağırlığın köprüye yaptığı olumsuz etki nedeniyle, Adana Büyükşehir Belediyesi tarafından alternatif bir köprü yapılmasına ve böylece antik köprünün araç trafiğine kapatılmasına karar verilmiştir.

Şekil 96. 1998 Depremi Sonrası
Misis Köprüsü

Şekil 97. Misis Köprüsü

Kaynak: Yüreğir Belediyesi Arşivleri, 2014

3.4.3. Havraniye Kervansarayı

i. Yapının Konumu: Geçitli Mahallesi, 27 Pafta, 706, 708, 709, 710, 713 Parsellerde yer alan Havraniye Kervansarayı; Ceyhan Nehri'nin iki yakasını birleştiren, Misis Köprüsü'nün hemen doğusunda yer almaktadır.

ii. Yapının Tarihçesi: Misis Kervansarayı, Adana-Halep ticaret yolundaki kervanların konaklama merkezlerindendir. Kervansaray'ın kitabesi günümüze ulaşmadığından yapıldığı tarihi net olarak bilinmemektedir. Yapılan araştırmalarda kervansaraya ait bir vakfiyeye de ulaşılamamıştır. Yazılı kaynaklarda kervansarayın yapımıyla ilgili farklı bilgiler vardır.

İzgiz, yapının Mısır-Türk Memlukluları tarafından, 13. Yüzyılın ikinci yarısında inşa edildiğini düşünmektedir. Erdmann, Kervansaray'ın Osmanlı

Dönemi öncesi Memluk Dönemi'nde 13. Yüzyıl ortalarından 14. Yüzyıla kadar olan bir aralıkta inşa edildiğini, Sultan Han tipinde bir yapı olduğunu belirterek kesin bir tarih belirtilmemiştir. Özmen, Kervansaray'ın Misis, Anadolu Selçuklu hakimiyeti altındayken (1127-1155) ticaret kervanları ve hacıların güvenliğini sağlamak amacıyla yapıldığını söyler. 1671'de Misis'ten geçen Evliya Çelebi, Seyahatnamesi'nde Misis'ten harap bir mevki olarak bahsetmiş, köprünün başında yer alan küçük bir handan ve bu hanın yanına IV. Mehmed Dönemi'nde, Köprülü Mehmet Paşa tarafından kale gibi, 120 ocaklı büyük bir han inşa edildiğini belirtmiştir. IV. Mehmed Dönemi'nde yapılan kervansarayın kitabesi günümüzde Adana Arkeoloji Müzesi'nde bulunmaktadır.

Şekil 98. Kervansaray'ın 1830 (Hicri 1246) Tarihli Kitabesi

Kaynak: İzgiz, 1969

1998 Adana Depremi'ne kadar çekilen fotoğraflardan görülebileceği gibi; doğu cephesi ve avlu kapısı ayakta kalmış; doğu duvarının ve giriş kapısının kemer alınlığı yıkılmış, kemer taşları ise yerlerinden oynamıştır. Kervansaray ile

birlikte kare planlı, tek kubbeli bir mescidden oluşan yapı grubunun, koruma çalışmaları başlamadan önce neredeyse tamamen harabe halinde olduğu bilinmektedir.

iii. Yapının Tescili: Üçüncü Derece Arkeolojik Sit sınırları içerisinde kalan Misis Havraniye Kervansarayı, 18.09.1996 tarih ve 2593 sayılı AKVKBK kararı ile tescillenmiştir (Ek 3).

iv. Yapının Mimari Tanımı ve Koruma Öncesi Durumu: Kervansaraylar ve kervan yolları üzerine bir çok araştırmada plan, fotoğraf gibi detaylı çalışmalar yapılmış olsa da; Havraniye Kervansarayı'na ilişkin kapsamlı verilere ulaşmak oldukça zordur. Bu nedenle yapının planları ve yapım yılı hakkında net bilgiye ulaşılamamıştır.

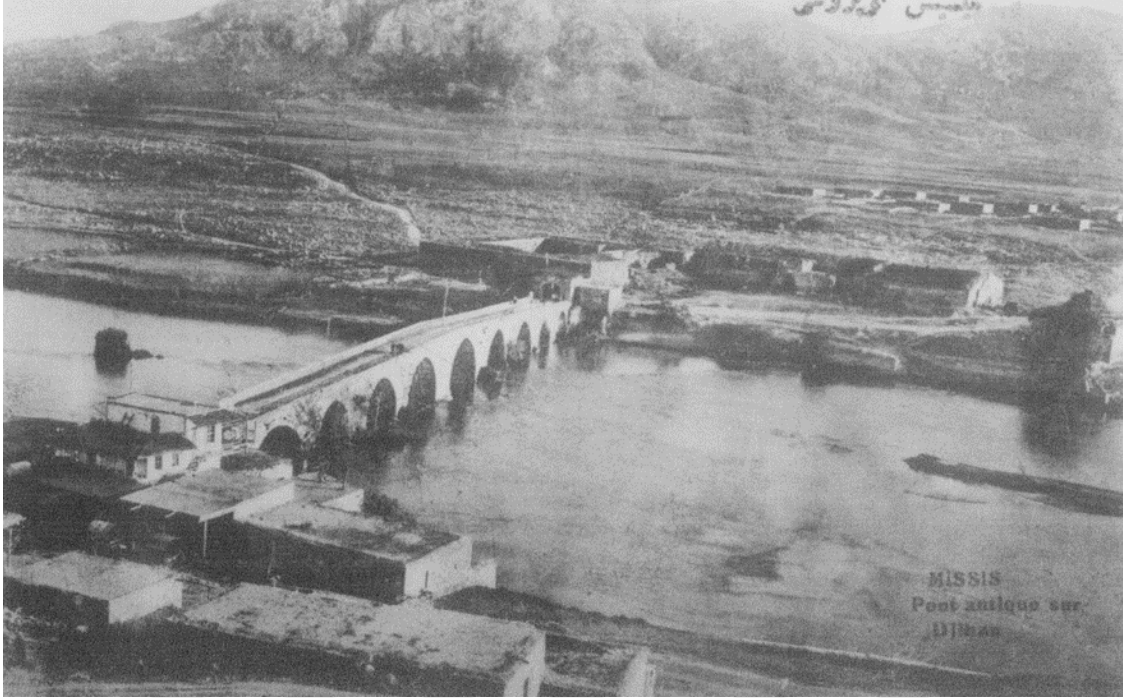
Kervansaraylar; XI. yüzyıldan beri çeşitli Türk devletleri tarafından devamlı olarak geliştirilen, günümüzde dahi benzerine az rastlanan geniş ölçüde teşkilatlandırılmış, kapsamlı sosyal yardım yapılarıdır. Bunlar aynı zamanda kervan yollarını, hac yollarını ve ticaret hayatını güvenlik altına almak amacıyla kurulmuşlardır (Aslanapa, 1962).

1952 yılında Misis'i, ziyaret eden Erdmann'a göre; ilk dönem yapısı avlulu han, Osmanlı Dönemi'nde eklenen ikinci dönem kervansaray ise salon tipi planlı olarak geçmektedir.

2015 yılında Yüreğir Belediyesi'nin başlattığı "Misis Havraniye Kervansarayı ve Lokman Hekim Camii Restorasyon İş'i" kapsamında, Adana Arkeoloji Müzesi uzmanları gözetiminde yapılan bilimsel arkeolojik kazılar, yapıların mimari özellikleri ve yapım teknikleri hakkında daha fazla bilgiye ulaşılmasını sağlamıştır.

Mevcut kısımdaki duvarlardan yapının, moloz taş örgü ve kesme taş kaplama tekniği ile inşa edildiği anlaşılmaktadır. Beden duvarları ile avlu arasında yonu kaplama taşlarından yapılmış yol yapısı mevcuttur. Kervansarayın avlu kısmı yonu kaplama taşlarla döşeli olup bazı yerleri tahrip olmuş durumdadır. Kervansarayın büyük oranda ayakta kalmış kuzey beden duvarı ve bu cephedeki giriş kapısının kemeri taşıyıcı özelliğini kaybetmiş durumdadır. İçteki kapı yıkılmış olmakla beraber kapının içinde olduğu büyük bir niş ayakta kalabilmiştir.

Bu verilerden yola çıkarak büyük oranda açığa çıkarılan kervansarayın kare planlı, hem kapalı bölümleri hem de avlulu yarı açık kervansaray olarak değerlendirebiliriz.

Şekil 99. Kervansaray ve Köprü'nün yer aldığı kartpostal

Kaynak: Anonim

Şekil 100. Kervansaray'ın güney cephesindeki giriş kapısı

Kaynak: İzgiz, 1969

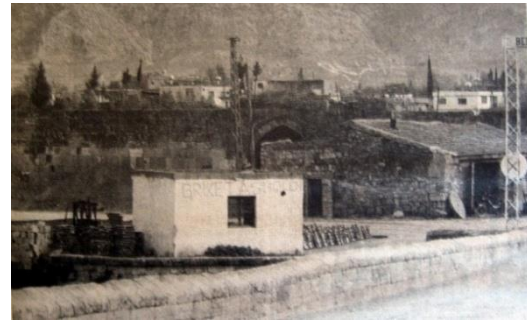
Şekil 101. Kervansaray'ın kuzey cephesindeki giriş kapısı

Kaynak: Schneider, 1943

Şekil 102. Depremden önce
kervansarayın kuzey görünüşü

Kaynak: Güney Medya, 1998

Şekil 103. Depremden sonra
kervansarayın kuzey görünüşü

Kaynak: Güney Medya, 1998

Şekil 104. Batı'daki Kervansaray'ın Kalıntıları

Kaynak: Schneider, 1943

iii. Koruma Kararları: Geçitli Mahallesi'nde bulunan ve mülkiyeti Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne ait, korunması gerekli kültür varlığı olarak tescillenen Misis Havraniye Kervansarayı; Yüreğir Belediyesi ve Vakıflar Bölge Müdürlüğü arasında hazırlanan protokol kapsamında, 2015 yılında Kervansaray'ın restorasyon çalışmaları Yüreğir Belediyesi tarafından başlatılmıştır. Çalışmalar 2019 yılında tamamlanmıştır.

Restorasyon sırasında uygun zemin iyileştirme yöntemini tespit etmek, uygun temel sistemini seçmek, Misis Havraniye Kervansarayı temel kalıntıları ile arkeolojik kalıntıları tespit edebilmek amacıyla yapılan sondaj kazıları; AKVKBK kararı ile kurtarma kazısı olarak devam etmiştir.

iv. Restorasyon Çalışmaları: Kurtarma kazıları nedeniyle AKVKBK kararı doğrultusunda revize restorasyon projeleri hazırlanan kervansarayda, büyük ölçekli bir tamamlamaya gidilmemesine ve tüm kalıntıların konservasyon yöntemi ile korunup, sergilenmesine yönelik uygulamalar yapılmıştır.

Kuzey cephede yapılan restorasyon çalışmasında, kemer askıya alınmış, duvarın yıkılmış olan kemer taşları özgününe uygun şekilde yeniden örülmüş, duvarlar ise kesme taş malzeme ile tamamlama yapılmıştır.

Yapının güneyinde yapılan kazılar sonucunda Osmanlı dönemi, Beylikler Dönemi, İslami Evre, 13 yy Ermeni Krallığı, 11-13 yy ait duvar kalıntılarına rastlanmıştır.

Kervansaray güneyinde duvarlar üzerinde konservasyon tamamlandıktan sonra alanın üzeri bir koruma çatısı ile kapatılıp sergiye hazır hale getirilmiştir. Bu koruma çatısında hafif çelik strüktür seçilmiştir. Alandaki açıklığın fazla olması ve kazının ilerleyen yıllarda batı bölüme doğru ilerleyeceği düşünüldüğü için modüler bir çatı sistemi geliştirilmiştir. Oluşturulan hafif çatı sistemi beton ayaklara oturtularak, alan çevresinde bir yürüme yolu tasarlanmış ve bu yol çatının ana taşıyıcı sistemine bağlanmıştır.

Havraniye Kervansarayı konservasyonu ve koruma çatısı uygulaması 2019 yılında tamamlanmıştır.

Şekil 105. Kervansaray ve güneyindeki alanda yapılan kurtarma kazıları hava fotoğrafı

Kaynak: Yüreğir Belediyesi Arşivi, 2016

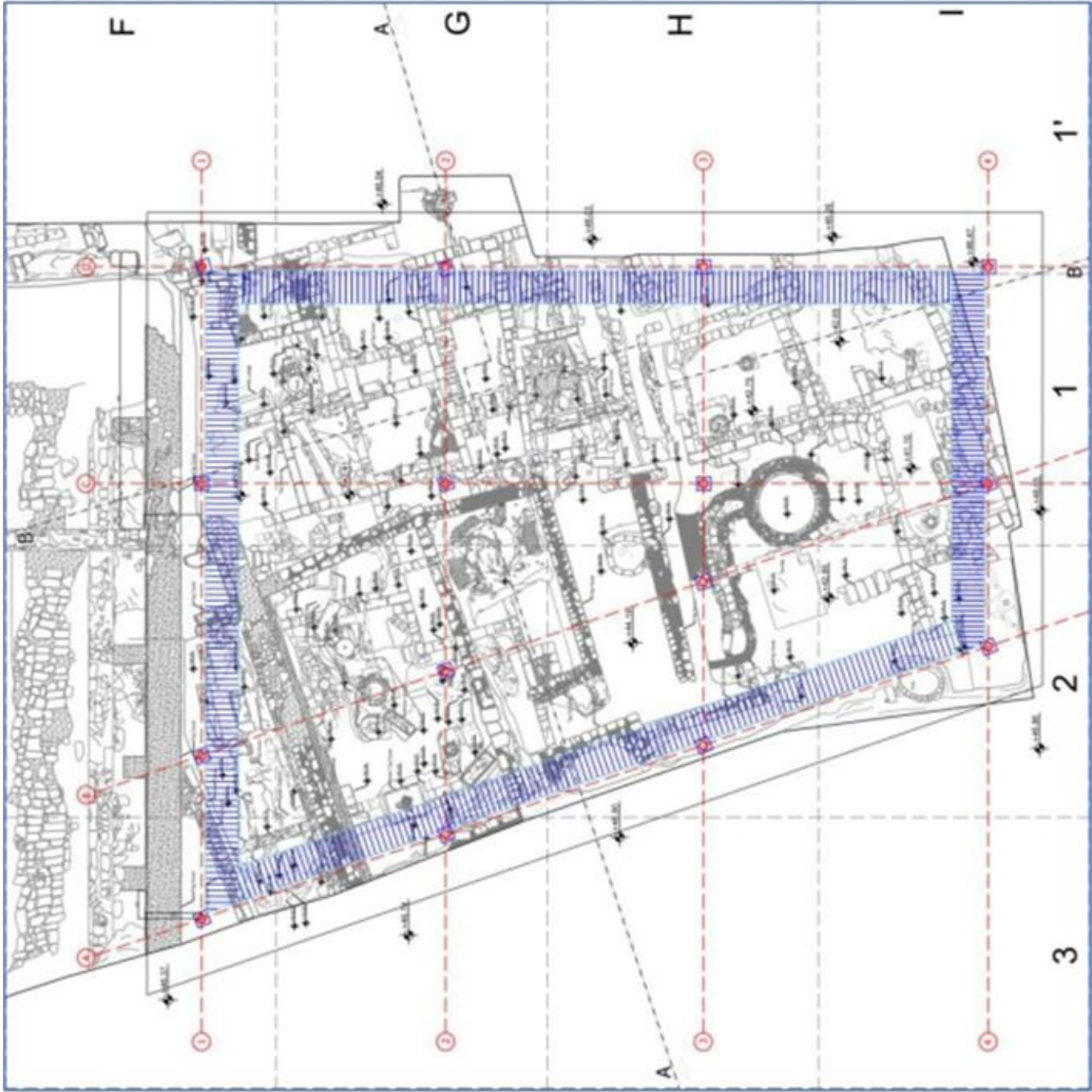
Şekil 106. Pembe renk ile gösterilen 13.yy Ermeni Krallığı duvar kalıntıları

Kaynak: Yüreğir Belediyesi Arşivleri, 2017

Şekil 107. Mavi renk ile gösterilmiş 11-13. yy duvar kalıntıları

Kaynak: Yüreğir Belediyesi Arşivleri, 2017

Şekil 108. Koruma çatısının kazı alanına oturum planı

Kaynak: Erturan, 2017

Şekil 109. Koruma öncesi kervansarayın kuzey cephesi

Kaynak: Çardak, 2017

Şekil 110. Koruma öncesi güney kısmında yer alan eyvan

Kaynak: Çardak, 2017

Şekil 111. Eyvan duvarlarındaki moloz taş dolgu

Kaynak: Çardak, 2017

Şekil 112 .Restorasyon öncesi kervansaray görünüşü,

Kaynak: Çardak, 2015

Şekil 113. Restorasyon öncesi kervansaray kuzey görünüşü

Kaynak: Çardak, 2015

Şekil 114. Kervansaray restorasyon uygulamasının bitmiş hali

Kaynak: Yüreğir Belediyesi Arşivleri, 2019

Şekil 115. Kervansaray restorasyon uygulamasının bitmiş hali

Kaynak: Yüreğir Belediyesi Arşivleri, 2019

Şekil 116. Havraniye Kervansarayı Restorasyon Sonrası

Kaynak: Çardak, 2019

Şekil 117. Havraniye Kervansarayı ve Güneyinde Kalan Koruma Çatısı

Kaynak: Çardak, 2019

3.4.4. Lokman Hekim Camii

i. Yapının Konumu: Adana İli, Yüreğir İlçesi, Geçitli Mahallesi, 27 Pafta, 1003 Parselde yer alan, Lokman Hekim (Havraniye) Camii; Ceyhan Nehri'nin iki yakasını birleştiren, Antik Misis Köprüsü'sünün batısında, Havraniye Kervansarayı'nın hemen yanına yapılmıştır. Camii, üçüncü derece arkeolojik sit alanı sınırları içerisinde yer almaktadır.

ii. Yapının Tarihçesi: Kitabesi bulunmayan mescidin inşa edildiği dönem ile ilgili yazılı kaynaklarda farklı bilgiler vardır. Mescidin güney yönünde küçük hazire ve türbe ayrıca yol kenarında bir de mezar vardır. Mescidin bulunduğu arsanın çevre duvarında lahit kapağı ve etrafta devşirme taşlar malzeme olarak kullanılmıştır.

Yapının Klasik Osmanlı tarzının örneklerinden biri olmasından yola çıkarak; Altay, yapının XV. yüzyılın son çeyreğinde yapılmış olabileceğini söylemektedir (Altay, 1965). Çam ise yapının XVII. yüzyılın ortalarında Köprülü Mehmet Paşa'nın emriyle inşa edildiğini düşünmektedir (Çam, 2010). XVII. yüzyılda onarılan Kervansaray ve Misis Köprüsü'nün kayıtlarından (Çelebi, 2005) yola çıkarak İzgiz de Cami'nin bu dönem yapısı olabileceği görüşündedir (İzgiz, 1969). Cami'nin, Kervansaray kullanıcılarının ibadet ihtiyaçlarını gerçekleştirmek amacıyla yapıldığı düşünülmektedir (Özmen, 2000). Kum ise farklı olarak Cami'nin IV. Mehmed'in emriyle derbent bekçilerinin kullanımı amacı ile yapıldığını ifade etmektedir (Kum, 1955).

1998 yılı Adana Depremi'nde yıkıldığı bilinen Lokman Hekim Camii'nin yalnızca doğu duvarının bir kısmı ve güneybatı köşesinin bir kısmının ayakta kaldığını görülmektedir.

iii. Yapının Tescili: Adana Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulunun 18.09.1996 tarihli ve 2593 sayılı kararı ile tescillenen Lokman Hekim Camisi, 3. Derece arkeolojik sit alanı içerisinde yer almaktadır (Ek 3).

iv. Yapının Mimari Tanımı ve Koruma Öncesi Durumu: Günümüze ulaşan bilgi, belge, plan ve fotoğraflara dayanarak mescidi şu şekilde tanımlayabiliriz:

v. Koruma Kararları: Camii 11,9mx11,9m boyutlarında kare planlı, tek kubbeli olarak tasarlanmıştır. Kesme taş malzemeden yapılmış olan caminin, özgün duvar kalınlığı 1.70 m'dir. Fakat doğu duvarı üzerinde bir güçlendirme yapıldığı için bu bölümdeki duvar kalınlığı 2 m olarak tespit edilmiştir. Duvarların iç ve dış yüzeylerinde kesme taş kullanılmış, arada kalan bölümde ise moloz taş dolgu yapılmıştır. Caminin köşe bölümlerinde duvar kalınlığı genişletilmiştir. Genişleme sonucunda arada kalan açıklık sivri kemer ile geçilmiştir (İzgiz, 1969). Duvarların dört kenarında büyük nişler meydana getiren takviye kemerleri üzerindeki taş kubbe mekanı örter (Bayrak, 2006). Kubbeye pandantiflerle geçilmektedir (İzgiz, 1969). Yapının eski fotoğraflarında kubbenin sekizgen bir kasnak üzerine oturduğu görülmektedir (şekil caminin görünüşü net eski foto). Kubbe üzeri önce alaturka kiremitle kaplı iken sonra betonla sıvanmıştır. Kuzeyde yer alan basık yay kemerligiriş kapısı sivri kemerli bir niş içine alınmıştır. Her cephede biri altta, diğeri saçak altında ikişer penceresi olan mescidin alt sıra pencereleri taş silmeli, üsttekiler ise ağaç hatıllıdır. Mescidin içi sıvanmış, tabanı taş kaplanmıştır. Güney duvarı ekseninde yarım daire biçiminde nişi olan yuvarlak kemerli, dikdörtgen taş mihrap bulunduğu düşünülmektedir (Bayrak, 2006).

1998 yılında yaşanan Adana Depremi'nde yapı neredeyse tamamen yıkılmıştır. Deprem'den sonra, yapının doğu beden duvarının bir kısmı ile güneybatı köşesinin bir bölümü günümüze kadar ulaşmıştır. Yapının doğu duvarında, dikdörtgen şeklinde demir parmaklıklı bir pencere boşluğu bulunmaktadır. Cami'nin günümüze ulaşan duvarlarından moloz taş örgü ve kesme taş kaplama tekniğiyle inşa edildiği anlaşılmaktadır.

Yapının yapım tarihinden itibaren geçirdiği onarım çalışmaları hakkında kayıt bulunmamaktadır. Bunun yanında, üstü oluklu kiremitlerle kaplı olduğu dönemde ahır işlevi gördüğü, kiremitlerin zarar görmesi sonucu çimento esaslı harç ile kapatılan üst örtünün tamamlanması ile yeniden cami işlevi kazandığı bilinmektedir (Cantay,1971).

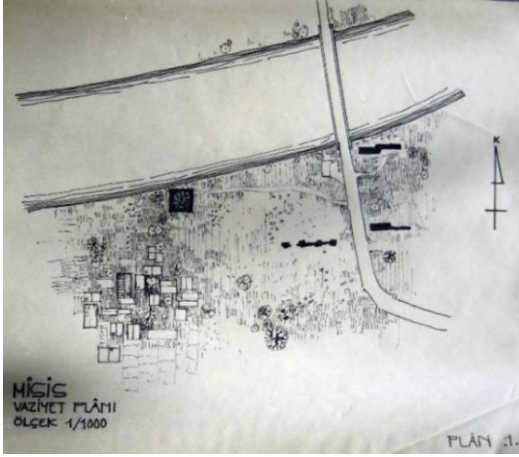
Şekil 118. Lokman Hekim Camii

Kaynak: Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivleri

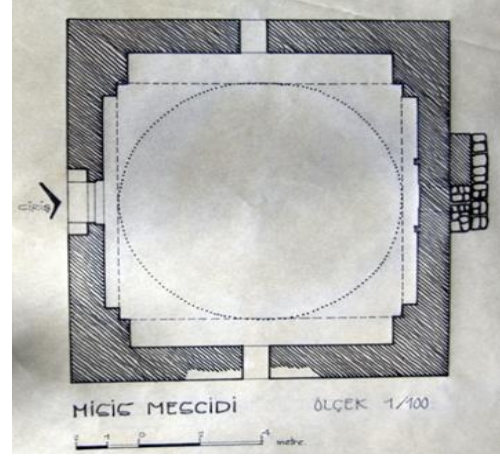
Şekil 119. Lokman Hekim Camii'nin yıkılmadan önceki hali ve tadilat gördüğü bir dönem

Kaynak: Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivleri

Şekil 120. Kervansarayve Cami
vaziyet planı

Kaynak: İzgiz, 1969

Şekil 121. Lokman Hekim Cami
planı

Kaynak: İzgiz, 1969

Şekil 122. Cami'nin batı ve kuzey cepheleri

Kaynak: İzgiz, 1969

vi. *Restorasyon Çalışmaları:* Geçitli Mahallesi'nde bulunan ve mülkiyeti Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne ait, korunması gerekli kültür varlığı olarak tescillenen Misis Lokman Hekim Camisi; 2014 yılında Yüreğir Belediyesi ve Vakıflar Bölge Müdürlüğü arasında hazırlanan protokol kapsamında; "Havraniye

Kervansaray ile Lokman Hekim Camii Restorasyonu” yapım işinin Yüreğir Belediyesi tarafından yapılacağı belirtilmiştir.

İkinci derece arkeolojik sit alanında bulunan Lokman Hekim Cami’nde temizlik, kazı ve sondaj çalışmaları yapıldıktan sonra; AKVKBK kararı doğrultusunda kazılar kurtarma kazılarına dönüşmüştür.

Şekil 123. Restorasyon öncesi Lokman Hekim Camii kalıntıları

Kaynak: Yüreğir Belediyesi Arşivleri, 2014

Şekil 124. Cami arazisinde yapılan sondaj kazıları

Kaynak: Yüreğir Belediyesi Arşivleri, 2014

Şekil 125. Temizleme işlemi sonrası duvar kalıntılarının görüntüsü

Kaynak: Yüreğir Belediyesi Arşivleri, 2015

Restorasyon aşamasında öncelikle yapı çevresinde bulunan taşlar temizlenip, numaralandırılarak, bahçe bölümünde depolanmıştır. Bitki ve taş temizliği yapıldıktan sonra yapının olduğu kısımda ve bahçesinde sondaj çalışmalarına başlanmıştır. Çalışmalar, sonucunda yapı zemininde ve bahçede buluntulara rastlandığı için Adana Müzesi ve AKVKBK tarafından, yapı yakın çevresinin tamamının kazılarak ortaya çıkarılmasına karar vermiştir (Şekil 128).

Şekil 126. Cami kurtarma kazısının hava fotoğrafı

Kaynak: Yüreğir Belediyesi Arşivleri, 2016

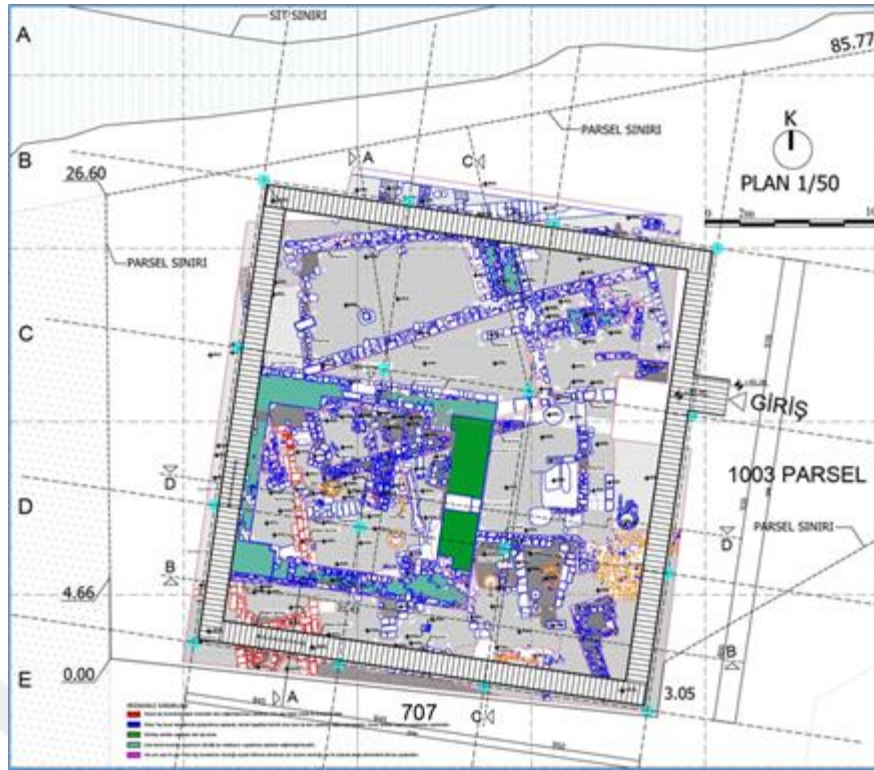

Şekil 127. Cami duvarında kullanılan devşirme değirmen taşı

Kaynak: Yüreğir Belediyesi Arşivleri, 2016

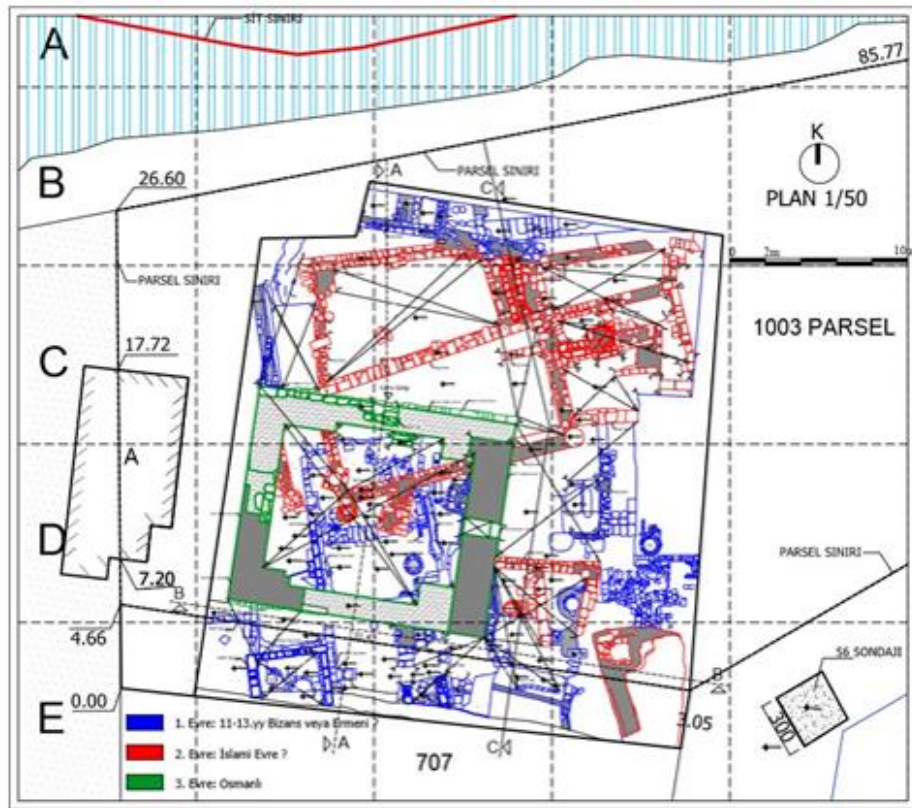
Lokman Hekim Camii parselinde yapılan kazı sonucunda ortaya çıkan kalıntılar, Roma, Ermeni, Erken İslam Dönemleri'ni kapsamaktadır. Bu dönemlerin sergilenmesi için koruma projesinde rekonstrüksiyon kararından vazgeçilmesi uygun görülmüştür. Kararın nedeni, Cami rekonstrüksiyonu sırasında yapılması gerekli zemin güçlendirme çalışmalarının açığa çıkan kalıntıları tahrip etme olasılığıdır. AKVKBK kararı doğrultusunda Cami parselinde koruma çatısı yapılmasına karar verilmiştir. Ancak proje uygulanmamıştır.

Lokman Hekim Camii ve çevresinde yaklaşık 750 metrekarelik alanda kazı çalışması yapılmıştır. Camii'nin mevcut temel duvarlarının tamamı açığa çıkarılıp, temel duvarlarının camiinin orijinal temel duvarları olup başka bir yapının üstüne inşa edilmediği anlaşılmıştır. Temel duvarlarında kullanılan taşlar başka bir yapıdan devşirme olarak kullanılmıştır. Yapı çevresinde ve içinde erken dönem duvar kalıntılarına rastlanmıştır. Bu evreler XI. ve XVII. Yüzyıllar arasında değişmektedir. Kazının dönem analizi yapıldığında üç evre gözlemlenmektedir. İlk olarak en alt bölümde ortaya çıkarılan XI.-XIII. Yüzyıla ait Bizans veya Ermeni Krallığı (Mavi renk ile gösterilmiştir) dönemine ait kalıntılardır. Daha sonra İslami evreye (Kırmızı renk ile gösterilmiştir) ait duvar kalıntıları mevcuttur. Son olarak da Osmanlı evresine ait (Yeşil renk ile gösterilmiştir) duvar kalıntılarıdır.

Şekil 130. Dönem Analiz Paftası

Kaynak: Yüreğir Belediyesi Arşivleri, 2017

Şekil 131. Dönem Analiz Paftası

Kaynak: Yüreğir Belediyesi Arşivleri, 2017

Şekil 132. Dönem Analiz Kuzey Bölümü Paftası

Kaynak: Yüreğir Belediyesi Arşivleri, 2017

3.4.5. Doğu Değirmeni

i. Yapının Konumu: Yakapınar Mahallesi, 21 Pafta, 792 Parselde yer alan, Doğu Değirmeni; Adana yönünden Misis' e girişte, Misis Köprüsü'nü geçtikten 200 m kadar sonra, Ceyhan Nehri'nin kuzey kıyısında yer almaktadır.

ii. Yapının Tarihçesi: Yapının mimari özelliklerinin net bir şekilde anlaşılması için kısaca değirmenlerin tanımı:

İnsan gücü dışında farklı enerji gücü alternatiflerinin ilk çalışmalarından biri olan değirmenler klasik dönemin önemli endüstri yapıları arasındadır. Bazı bilim insanları su değirmenlerinin icadının MÖ II. yüzyılın sonu ya da I. yüzyılın başları olarak değerlendirirken, bazıları da MÖ III. yüzyılın ikinci yarısına tarihlemektedir (Acar, 2016).

Keşfedilmesinden itibaren yerleşik hayatın önemli öğeleri arasında yer alan değirmenler 20. yy da gelişen teknoloji ile farklılaşarak modern fabrikalara dönüşmüştür. Bu nedenle İkinci ve Üçüncü Sanayi Devrimleri'ne kadar işlevsel olarak varlığını sürdüren değirmenlerin sayısı zamanla eksilerek, yok olmaya yüz tutmaktadır. Ancak kırsal alanlarda üretimin devam etmekte olduğu ve bazı yapılarda yeniden işlev kazandırılarak kullanıldığı anlaşılmaktadır. Değirmenler, etkin kullanıldıkları dönemlerde sosyal yaşamda da etkin yer almışlardır.

Tarihi endüstri yapıları olan bir çok su değirmeninin Ceyhan Nehri boyunca sıralanmış olduğu bilinmektedir. Misis sınırları dahilinde ise kısmen ayakta kalan iki adet beş gözlü değirmen ile bu yapıların tam karşısına konumlanmış (Ceyhan Nehri'nin güney yakasında) tamamen harap olmuş iki adet iki gözlü olmak üzere toplam dört adet su değirmeni tespit edilmiştir.

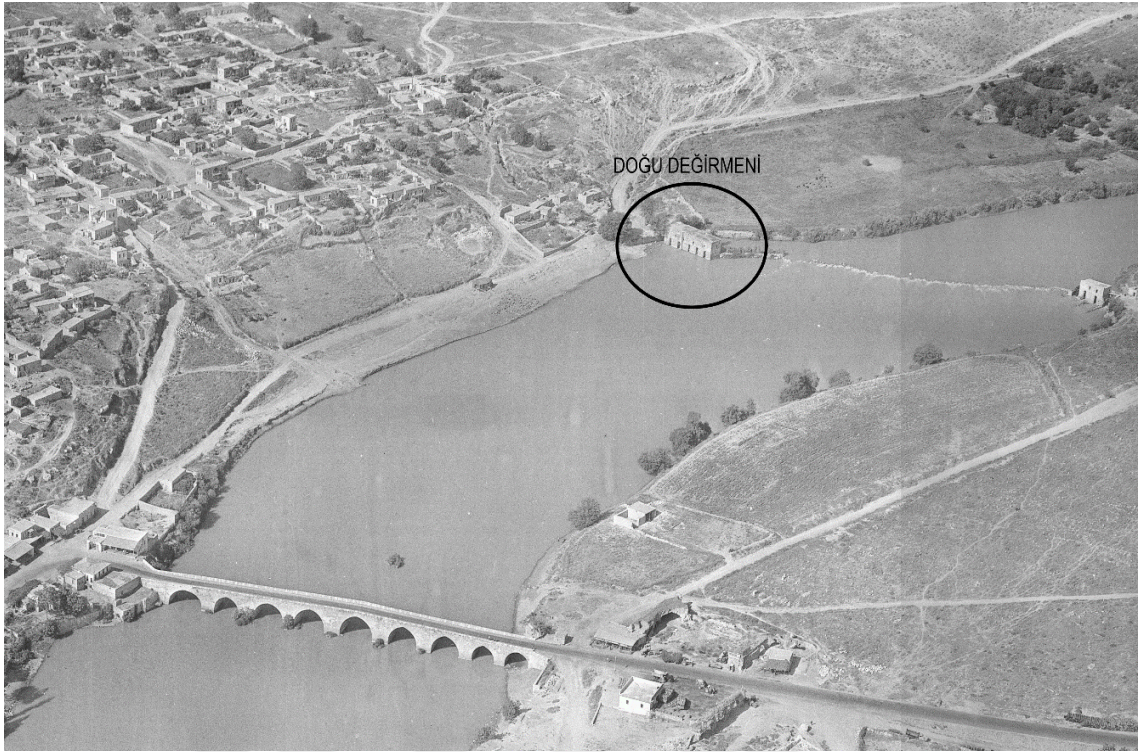
Yapı raporunda, Misis'in bölgenin adeta buğday ambarı olması ve aynı zamanda ordunun kışladığı bir alan olması nedeniyle; değirmenlerin Roma İmparatorluğu Dönemi yapıları olduğu savında bulunmaktadır (Yüreğir Belediyesi Arşivleri, 2015). Ancak değirmenlerin yapım tekniği ve bölgede bulunan benzer mimari özellikteki su değirmenlerinin yapım tarihlerine bakıldığında bu yapıların aslında Orta Çağ yapıları olduğu düşünülmektedir. Roma Dönemi'ne tarihlendirilmelerinin nedeninin, Misis'te yer alan Roma yapılarında kullanılan taşların (antik tiyatro, stadyum gibi), değirmenlerin inşasında kullanılmış olmasından kaynaklandığı düşünülmektedir.

Değirmenlerin 1970'li yıllara kadar aktif olarak kullanılması, bölgede yaşayanların hafızalarında yer edinmesi, yapılara ait bir çok fotoğraf ve doküman bulunması, ayrıca 1967 yılında Yılmaz Duru'nun yönetmenliğini yaptığı ve Yılmaz Güney'in oynadığı İnce Cumali Filmi'nin en önemli sahnelerinin Doğu ve Batı Değirmenleri'nde çekilmesi nedeniyle ,yapının plan ve görünüşleri ile ilgili bir çok bilgiye ulaşılmıştır.

iii. Yapının Tescili: 1. Derece Arkeolojik Sit Alanı içerisinde kalan Misis Doğu Değirmeni Adana Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulunun 28.11.2014 tarih ve 4463 sayılı kararı ile tescillenmiştir (Ek 5).

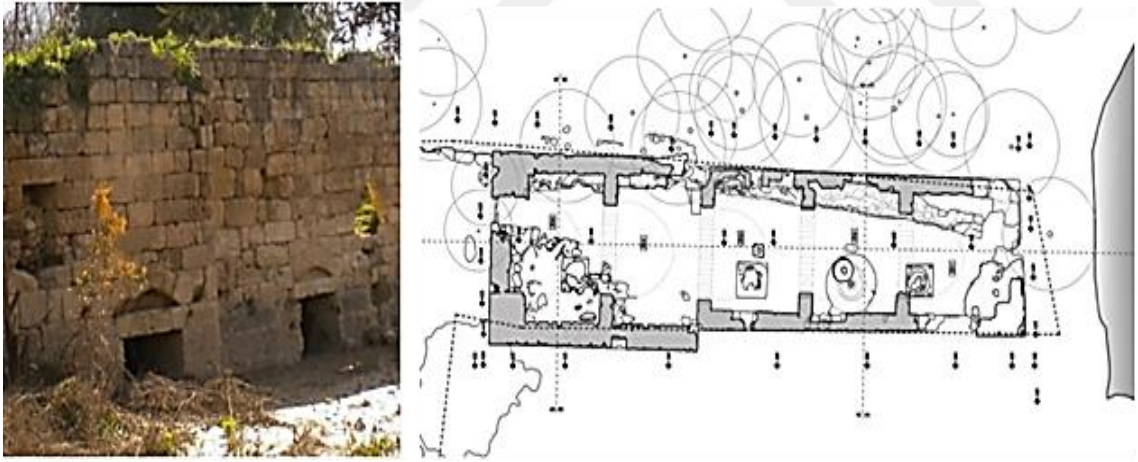
iv. Yapının Mimari Tanımı ve Koruma Öncesi Durumu: Yapı, kendisinden 1 km. kadar batıda kentin hemen girişinde bulunan "Misis Batı Değirmeni" gibi iki katlı olup katlar arasında kuzey ve güney cephelerin iç yüzeyinde merdivenler bulunmaktadır. Yapıya giriş kuzey/kara tarafında yer alan basık kemerli bir kapıdan sağlanmaktadır. Zemin katta dört adet kesme taş sivri kemerin ayırdığı/ bağladığı beş gözlü tek bir mekan bulunmaktadır. Bu beş gözden kuzeydeki iki tanesi güneydekilere göre yaklaşık 80 cm daha geniştir. Aynı yerde bölümlerin duvar teknikleri arasında da ciddi farklılıklar izlenmektedir.

Yığma taş yapının ana taşıyıcısı olan duvarlarının iki yüzünde de kullanılan kesme taş arası kireç harcı dolgu ile inşa edilmiştir. Yapının su çarklarının zamanında yer almış olduğu, domuzluk olarak da adlandırılan bölümde alt kotta, duvarlar yine kesme taş örülmüş olmasına karşın taşların boyutları oldukça iridir. Bu katta sistem öncelikle dış duvarların ve kemerli açıklıklarının yapılmasının ardından, içeride çapraz tonozlu sisteme geçecek daha geniş açıklıkların kemerlerin ve açıklıklarının tamamını birbirine bağlayan çapraz tonozlu üst örtünün yapılmasına dayanır.

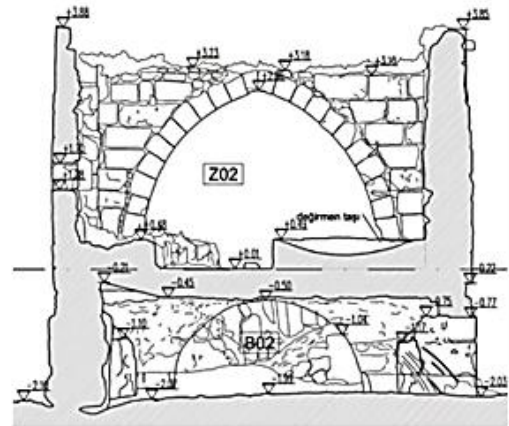
Şekil 133. 1975 Misis Doğu Değirmeni

Kaynak: Hülya Yüceer Arşivi

Şekil 134. Batı cephedeki farklı duvar teknikleri ve zemin kat planı

Kaynak: Yüreğir Belediyesi Arşivleri

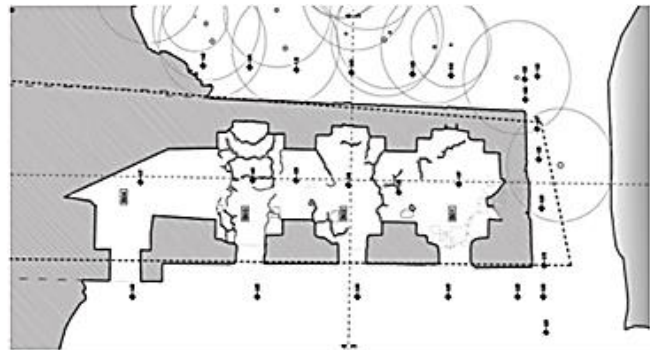
Şekil 135. Zemin kat iç mekan görünüşü ve enine kesit rölövesi

Kaynak: Yüreğir Belediyesi Arşivleri, 2016

Şekil 136. Yapıda farklı içerikteki kayıplar

Kaynak: Yüreğir Belediyesi Arşivleri, 2016

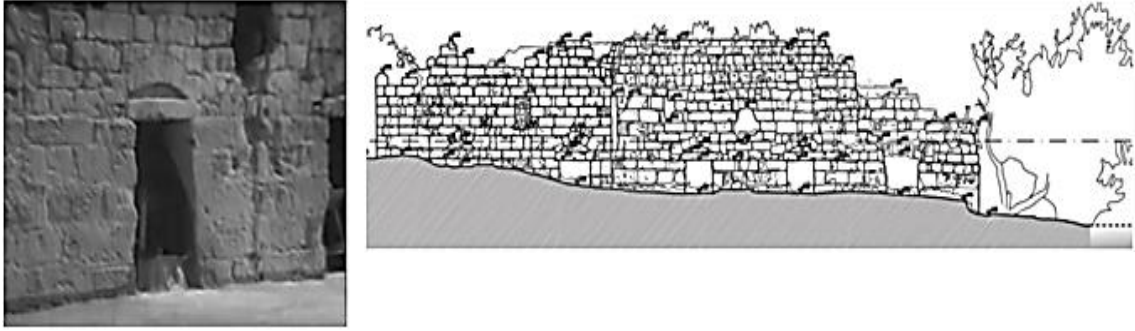

Şekil 137. Bodrum kat dolgu malzemesi

Kaynak: Yüreğir Belediyesi Arşivleri

Şekil 138. Bodrum kat planı.

Kaynak: Yüreğir Belediyesi Arşivleri

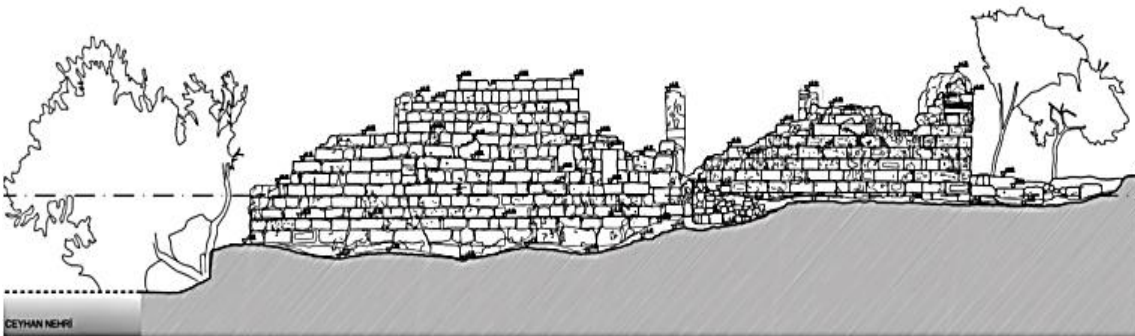
Şekil 139. Su çarkının çalışır durumu ve Batı cephesi rölövesi

Kaynak: Yüreğir Belediyesi Arşivleri

Şekil 140. Farklı açılardan Doğu cephesinden görüntüler

Kaynak: Yüreğir Belediyesi Arşivleri

Şekil 141. Doğu Cephesi rölövesi

Kaynak: Yüreğir Belediyesi Arşivleri

v. *Restitüsyon Çalışmaları ve Koruma Kararları:* Yakapınar Mahallesi'nde bulunan ve mülkiyeti Yüreğir Belediyesi'ne ait, korunması gerekli kültür varlığı

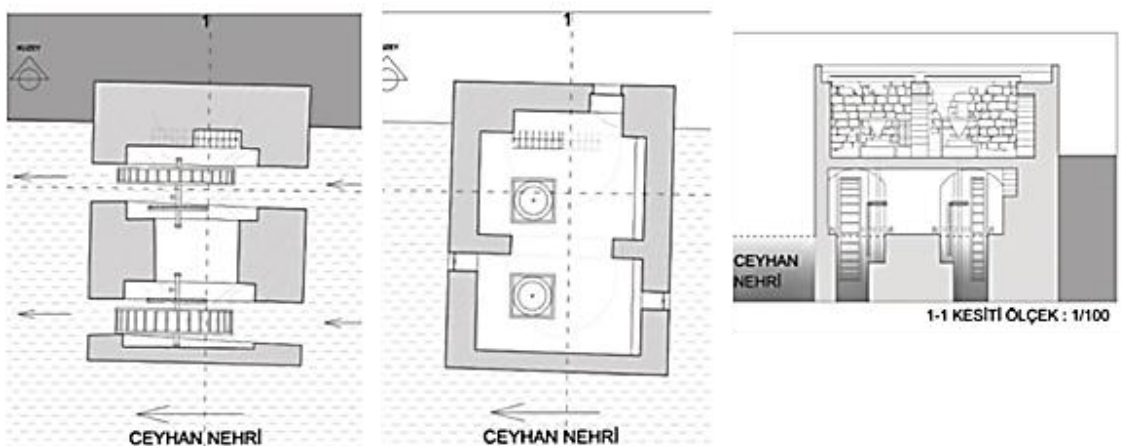
olarak tescillenen Misis Doğu Değirmeni'nin restorasyon çalışmalarına 2016 yılında başlanmış olup; çalışmalar 2019 yılında tamamlanmıştır.

Tamlamaya esas olacak dört unsurdan kullanılan yazılı ve görsel kaynaklar, değirmen restorasyon proje raporundan faydalanılarak, karşılaştırmalı çalışma için; Doğu Değirmeni ile aynı dönemden kalan ve onun 1 km. kadar batısında bulunan ve de benzer büyüklükteki Batı Değirmeni kullanılmıştır.

Yapının tamlaması esas olarak iki dönemde ele alınmıştır. Zira yukarıda kısmen aktarıldığı gibi, Zemin/üst katta bugünkü halde beş gözlü tek bir mekandan oluşan yapının, kuzeydeki iki gözü ile güneydeki üç gözü arasındaki bazı farklılıklar ve detay sorunları söz konusu iki dönem fikrini son derece güçlendirmektedir.

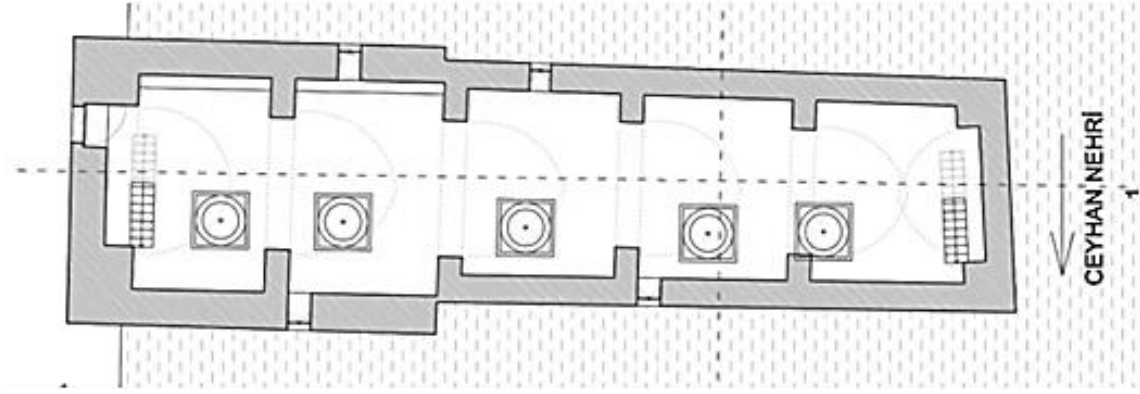
Yapının genişletilmesinin birinci nedeni Ceyhan Nehri'nin iklimsel değişimler nedeniyle yatağının küçülmesi veya değişmesidir. İkinci neden ise, un öğütme ihtiyacının yani Misis ve civarında askeri kullanıma da bağlı olabilecek nüfus artışı ve ona bağlı olarak yiyecek talebinin artışı olmalıdır.

- *1. Tamlama Dönemi:* Yukarıda aktarılanlar dolayısıyla, Yapının birinci dönemi kuzeyden itibaren iki gözlü tek bir yapıdan ibarettir. Alt domuzluk katı da buna bağlı olarak iki su koridoru ve aralarında yer alacak bir platformdan ve merdivenden ibarettir.

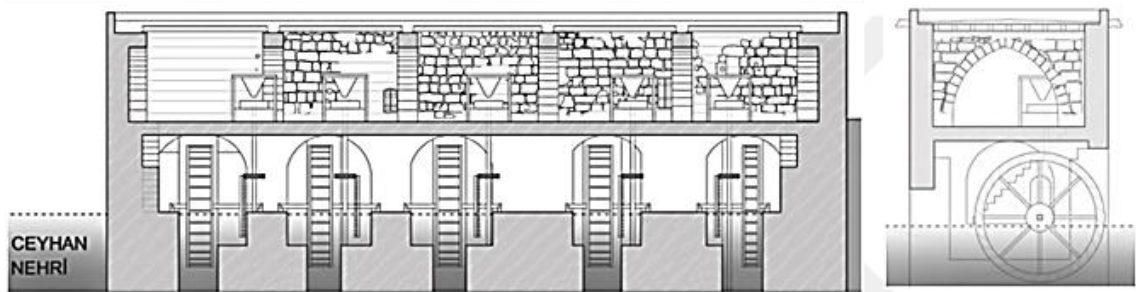
Şekil 142. 1. Dönem restitüsyon plan ve kesitleri

Kaynak: Yüreğir Belediyesi Arşivleri

Şekil 144. Misis Doğu Değirmeni restitüsyon plan

Kaynak: Yüreğir Belediyesi Arşivleri

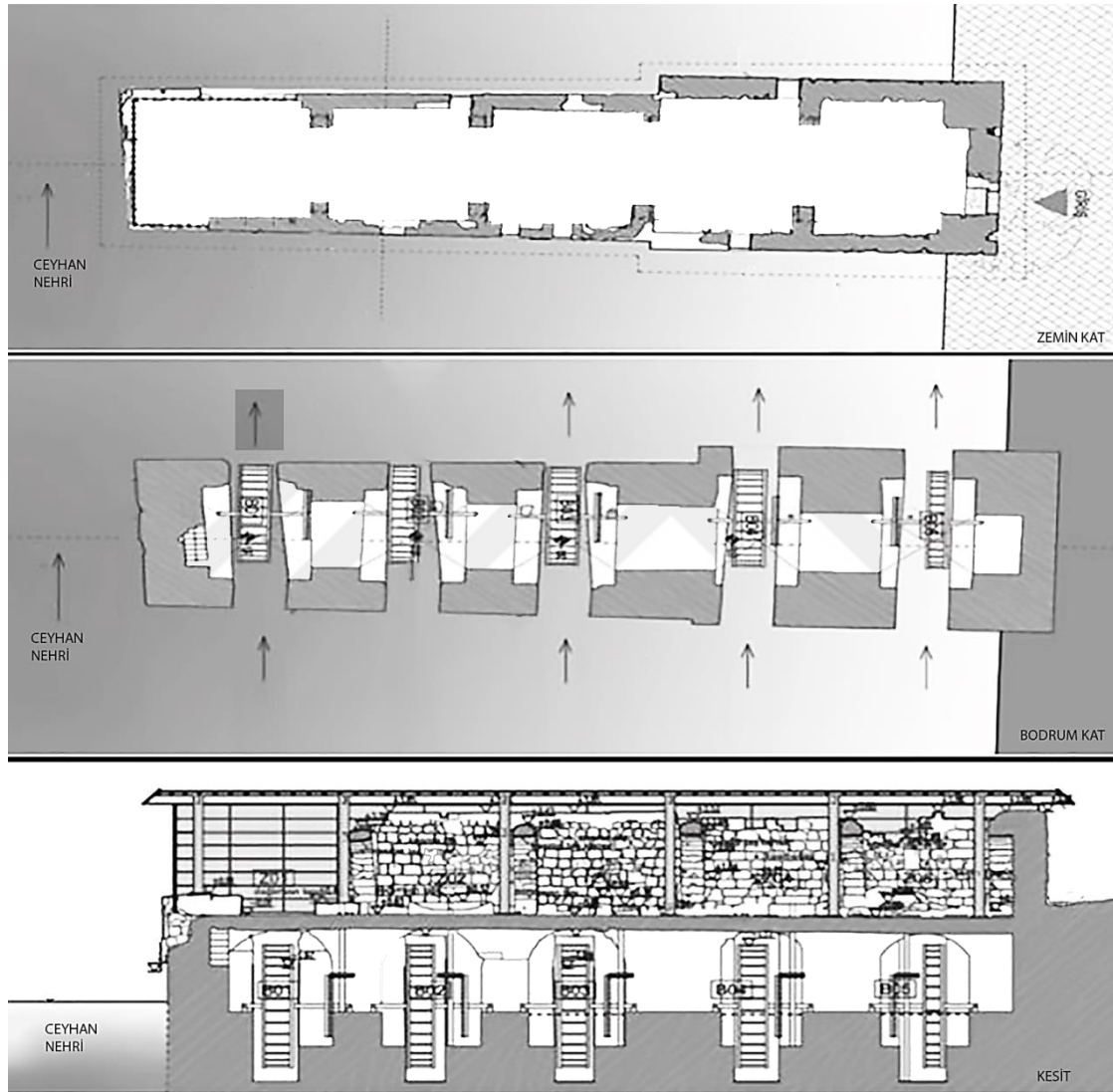
Şekil 145. 2. Dönem tamlama-restitüsyon kesitler

Kaynak: Yüreğir Belediyesi Arşivleri

vi. *Restorasyon Çalışmaları:* Yapıda çalışmalar; öncelikle yapının üzerinde yakın dönemlerde beton vb. malzemeler kullanılarak yapılan müdahale ve ekler ile sistemin uzun süredir kullanılmamasından kaynaklı Ceyhan Nehri'nin taşıyarak doldurduğu bodrum katındaki milli toprak dolgulardan yapının arındırılması sağlanarak başlamıştır.

Yenileme yerine her zaman koruyarak/sağlamlaştırarak onarma benimsenmesi hedeflenmiştir. Bir başka deyişle değirmenin yığma taş yapısını bir tür konservasyon tekniği ile sağlıklılaştırıp dondurarak, tamamlamadan gelecek nesillere taşımak öngörülmüştür. Diğer yandan düz dam olduğu düşünülen ancak bugüne bir izi kalmamış olan yapının çatı örtüsü için, yapının duvar kemer vb. gibi ana taşıyıcı sistemlerine dokunmaksızın içerden kurulan çelik konstrüksiyon taşıyıcılarla, yapıdan bağımsız, çağdaş malzeme kullanılarak (alüminyum ve fırın boyalı galvaniz sac levha) ile bir çatı yapılmıştır.

Yapının zemin katında nehre bakan güney cephesinde büyük ölçüde yok olmuş olan duvarın yerine de alüminyum doğramalar üzeri giydirme cephe cam uygulaması yapılmıştır. Yani üst yapıya ilişkin bütün yeni müdahaleler ve bulunduğumuz zaman kesitinin çağdaş malzeme ve detayları uygulanmıştır (Şekil 148).

Şekil 146. Misis Doğu Değirmeni restorasyon projesi; planlar ve boyuna kesit

Kaynak: Yüreğir Belediyesi Arşivleri

Şekil 147. Doğu Değirmeni Öncesi ve Sonrası

Kaynak: Yüreğir Belediyesi Arşivleri

Şekil 148. Doğu Değirmeni Restorasyon Restorasyon Aşaması

Kaynak: Yüreğir Belediyesi Arşivleri

3.4.6. Batı Değirmeni

i. *Yapının Konumu:* Adana İli, Yüreğir İlçesi, Yakapınar Mahallesi, 3 Pafta, 465 Parselde yer alan, Batı Değirmeni; Misis'e Adana yönünden (kuzeyden) girildikten itibaren kentin kuzey yakasında Misis Köprüsü ve merkeze yaklaşık 500 m. mesafede, Eski Misis Mozaik.Müzesi'nin doğusunda Ceyhan Nehri'nin kuzey kıyısına konumlanmıştır.

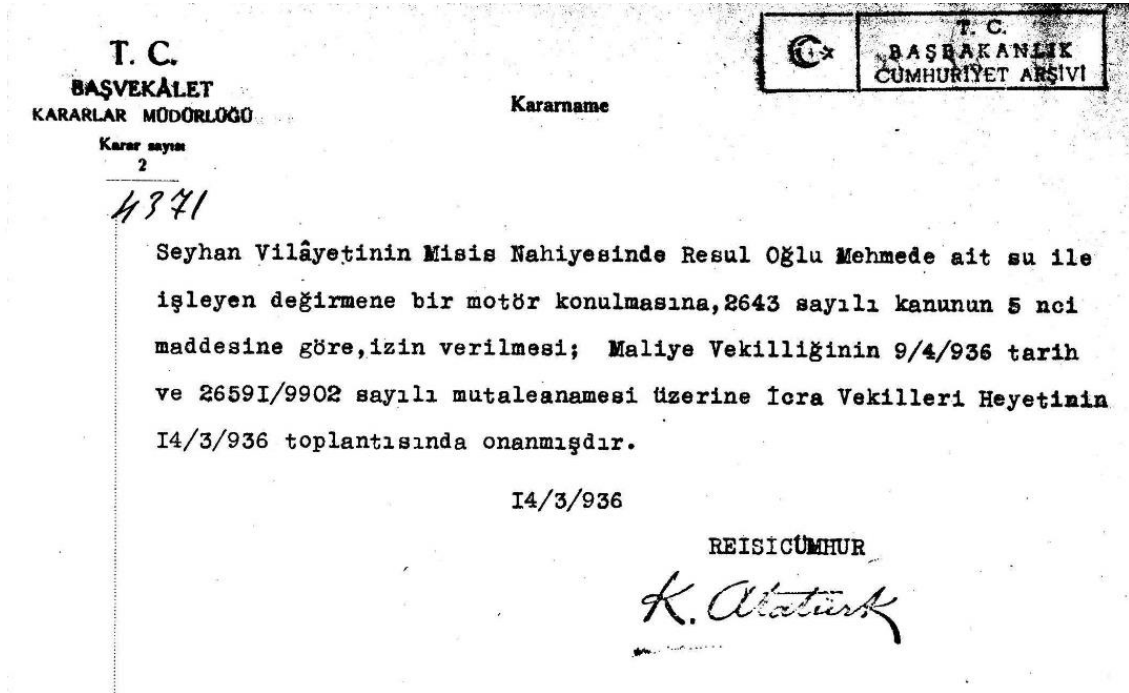
ii. *Yapının Tarihçesi:* Yapının mimari özelliklerinin net bir şekilde anlaşılması için değirmenlerin tanımı ve plan türleri üzerine Doğu Değirmeni kısmında daha önce bahsedilmiştir.

Doğu Değirmeni ile aynı dönemde yapıldığı düşünülen ve benzer mimari özelliklere sahip Batı Değirmeni yapı raporunda da, Misis'in bölgenin adeta buğday ambarı olması ve aynı zamanda ordunun kışladığı bir alan olması nedeniyle; değirmenlerin Roma İmparatorluğu Dönemi yapıları olduğu savında bulunmaktadır (Yüreğir Belediyesi Arşivleri, 2015). Ancak değirmenlerin yapım tekniği ve bölgede bulunan benzer mimari özellikteki su değirmenlerinin yapım tarihlerine bakıldığında bu yapıların Orta Çağ yapıları olabileceği düşünülmektedir. Roma Dönemi'ne tarihlendirilmelerinin nedeninin, Misis'te yer alan Roma yapılarında kullanılan taşların (antik tiyatro, stadyum gibi), değirmenlerin inşasında kullanılmış olmasından kaynaklandığı düşünülmektedir.

Değirmen'in Cumhuriyet'in kurulduğu ilk yıllarda ve 1970'li yıllara kadar aktif olarak kullanılması, bölgede yaşayanların hafızalarında yer edinmesi,

yapılara ait bir çok fotoğraf ve doküman bulunması, ayrıca 1967 yılında Yılmaz Duru'nun yönetmenliğini yaptığı ve Yılmaz Güney'in oynadığı İnce Cumali Filmi'nin en önemli sahnelerinin Doğu ve Batı Değirmenleri'nde çekilmesi nedeniyle,yapının plan ve görünüşleri ile ilgili bir çok bilgiye ulaşılmıştır.

Mustafa Kemal Atatürk'ün 1936 yılında değirmenlerin çalışması için yeni motor alımı için imzaladığı kararname de mevcuttur.

Şekil 149. 14.03.1936 tarihli Misis su değirmeni motor alımı için kararname

Kaynak: BOA

Şekil 150. Su çarkları

Kaynak: İnce Cumali,1967

Şekil 151. Değirmen taşı ve tekne

Kaynak: İnce Cumali, 1967

iii. Yapının Tescili: Üçüncü derece arkeolojik sit alanı içerisinde kalan Misis Batı Değirmeni, AKVKBK'nun 28.11.2014 tarih ve 4464 sayılı kararı ile tescillenmiştir (Ek 6).

iv. Yapının Mimari Tanımı ve Koruma Öncesi Durumu: Yapı, kendisinden 1 km. kadar doğuda bulunan “Misis Doğu Değirmeni” gibi iki katlı olup katlar arasında kuzey ve güney cephelerin iç yüzeyinde merdivenler bulunmaktadır.

Batı Değirmeni, nehir kenarında nehre doğru uzanan, zarif dikdörtgen formuyla çağının modern yapılarından. Prizma formu ve etrafındaki flora / narenciye örtüsü ile önemli bir kültürel peyzaj ögesidir.

Değirmen doğuda bir bölümü ile karaya, batıda büyük bir bölümü ile nehir yatağına inşa edilmiştir. Nehrin batısında konumlanmış olan dikdörtgen formlu kütlelerin bir bölümü Misis antik kentinin izlerini tanımlayan bugün üçüncü derece sit alanı olarak tanımlanan tescilli alan içinde kalmaktadır. Düzgün kesme taş ve moloz taşın kireç harcı ile bağlanarak inşa edilen, üst katı yıkık olan yapıya karadan, doğudaki bir kapı açıklığından ulaşılmaktadır.

29 m x 8 m boyutlarında dikdörtgen formlu değirmen yapısı teknik olarak su ile ilişkili “domuzluk” olarak tanımlanan su çarklarının bulunduğu mekân ve öğütme işleminin yapıldığı mekân olmak üzere iki bölümden oluşmaktadır.

Çarkların bulunduğu zemin kat düşey çark boşluklarına göre tanımlanırsa; su seviyesi ile ilişkili beş bölüm ve bu bölümler arasında su seviyesinden yaklaşık 1,50 m yüksekliğinde altı platformdan oluşan plan şemasına sahiptir. Tonoz örtülü mekânın kuzey ve güney duvarlarında karşılıklı duran, farklı boyutlarda beş adet kemerli açıklık bulunmaktadır. Kuzey dış cephede kemer ayaklarında suyun akış hızını düzenlemek amaçlı inşa edilmiş farklı boyutlarda üçgen formlu selyaranlar yer almaktadır. Suyun değirmene girdiği, enerjisini çark(lar)a vererek sistemi çalıştırdığı ve çarktan çıkan suyun dışarı atıldığı bu bölümde farklı yükseklikte platformlar yer almaktadır.

Bodrum kattan, doğu ve batıdaki merdivenlerle ulaşılan zemin katın ana girişi kuzeybatı cephesinde, dikdörtgen formlu bir kapı ile sağlanmaktadır.

Bir bölümü yıkılmış olan mekânın zemini dolgu toprak, duvarları belli bir kota kadar kesme taş arası kireç harçlıdır. Duvarların üstleri farklı kotlarda yıkılmıştır. Pencere, merdiven, un öğütme çarkı gibi bazı mimari öğelerinin izlenebildiği mekânın Ceyhan nehrine açılan güneydoğu duvarı tamamen yıkılmıştır. .

1970'li yıllara kadar sürekli kullanılan yapıya farklı dönem müdahaleleri yapılmıştır. Bu müdahalelerden geç dönem müdahalelerinde kullanılan çimento, yapı malzemelerinde bozulmaya neden olurken; işçilik ve detaylardaki özensizlik görsel sorunlara neden olmuştur.

v. *Restitüsyon Çalışmaları ve Koruma Kararları*: Yakapınar Mahallesi'nde bulunan ve mülkiyeti Yüreğir Belediyesi'ne ait, korunması gerekli kültür varlığı olarak tescillenen Misis Batı Değirmeni'nin restorasyon çalışmalarına 2016 yılında başlanmış olup; çalışmalar 2019 yılında tamamlanmıştır.

Tamlamaya esas olacak dört unsurdan kullanılan yazılı ve görsel kaynaklar, değirmen restorasyon proje raporundan faydalanılarak, karşılaştırmalı çalışma için; Batı Değirmeni ile aynı dönemden kalan ve onun 1 km kadar doğusunda bulunan ve de benzer büyüklükteki Doğu Değirmeni kullanılmıştır.

Yapının tamlaması duvar örgü tekniklerine göre olası iki müdahale döneminden söz etmek mümkündür.

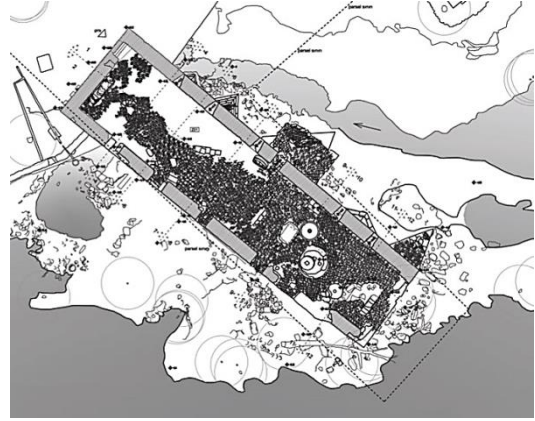
- *1. Dönem*: Yapının iki katlı ve bugünkü boyutlarında ve dikdörtgen formu olduğu düşünülmektedir. Domuzluk katındaki platform kotları, duvarlardaki çark izleri ve tavandaki düzgün boşluklar, zemin kattaki öğütme taşları bodrum ve zemin kat mekanizma bağlantıları, kullanılan öğelerin form ve boyutlarına yönelik bilgileri aktaran verilerdir.

- *2. Dönem*: Yapının yıkılan üst katın zemin katta kullanılan kesme taşlardan farklı işçilikte kesme taşlarla yeniden inşa edildiği düşünülmektedir. Bu esnada güneyde pencerelerin büyütüldüğü; kuzey cephede ortada yer alan sel yaranın üzerine, çıkılan bir balkon ögesinin eklendiği, üst örtünün ortada ahşap dikmelerle taşınan ahşap makaslı kırma çatı ile inşa edildiği görülmektedir. Bu tanımlama 1967 yılı yapımlı İnce Cumali Filmi'nde görülen iç mekan düzenidir. Yapının zemin kat duvarlarının üst kotlarında daha geç döneme tarihlenebilecek moloz taş, kireç harçlı duvar eklenmiştir. Ancak bu veri yakıngeçmiş müdahalesi olarak değerlendirilmektedir.

Şekil 152. Batı Değirmeni Bodrum Kat Rölövesi

Kaynak: Yüreğir Belediyesi Arşivleri

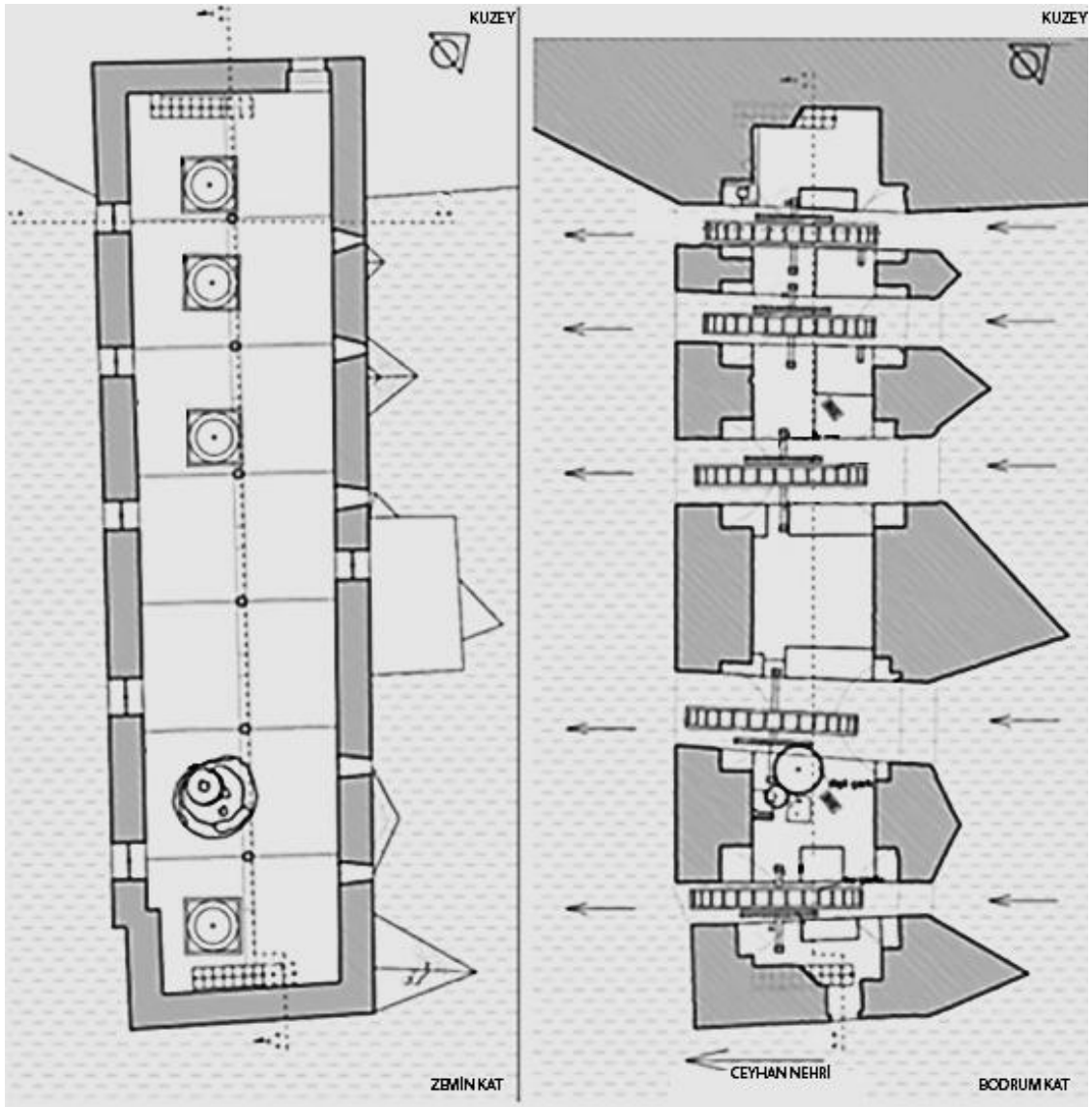
Şekil 153. Batı Değirmeni Zemin Kat Rölövesi

Kaynak: Yüreğir Belediyesi Arşivleri

vi. Restorasyon Çalışmaları: Öncelikle yapının üzerinde yakın dönemlerde beton vb. malzemeler kullanılarak yapılan müdahale ve ekler ile sistemin uzun süredir kullanılmamasından kaynaklı Ceyhan Nehri'nin taşıyarak doldurduğu bodrum katındaki milli toprak dolgulardan yapının arındırılması sağlanarak başlamıştır. Bu arındırmalar sonucunda başlatılan onarım ve rehabilitasyon sürecinde, özellikle çark yataklarının yer aldığı domuzluk katında ve zemin katın ayakta olan bütün duvar ve mimari elemanlarında bulunan unsurları ve izleri kaybetmeyecek müdahaleler uygulanmıştır.

Yenileme yerine her zaman koruyarak/sağlamlaştırarak onarma benimsenmesi hedeflenmiştir. Bir başka deyişle değirmenin yığma taş yapısını bir tür konservasyon tekniği ile sağlıklılaştırıp dondurarak, bilinirliğe göre tamamlamamalar yapılmıştır. Strüktürel sorunların olduğu bölümlerde, (çatlak, kayma, deformasyonların olduğu) bölümlerde sağlamaştırma yapısal müdahale aşamasından sonra taş duvarlar üzerinde malzeme koruma amaçlı yüzey koruyucu malzemeler kullanılmıştır.

Batı Değirmeni yapısında uygulanan müdahalelerde temel ilke; özgün malzemelerle aynı nitelikte malzemelerin ve yapım tekniklerinin kullanılması olmuştur.

Şekil 154. Zemin Kat ve Bodrum Kat Restitüsyon Çizimleri

Kaynak: Yüreğir Belediyesi Arşivleri

Şekil 155. Doğu Değirmeni Kuzey Cephesi, 2019

Kaynak: Yüreğir Belediyesi Arşivleri

Şekil 156. Doğu Değirmeni Yakın Çevre, 2019

Kaynak: Yüreğir Belediyesi Arşivleri

Şekil 157. Batı Değirmeni batı cephesi restorasyon öncesi ve sonrası

Kaynak: Yüreğir Belediyesi Arşivleri

Şekil 158. Batı Değirmeni doğu cephesi restorasyon öncesi ve sonrası

Kaynak: Yüreğir Belediyesi Arşivleri

3.4.7. Eski Misis Camii

i. *Yapının Konumu:* Yakapınar Mahallesi, 665 Parselde yer almaktadır.

ii. *Yapının Tarihçesi:* Tescil fişinde XVII. yy dönem yapısı olarak geçen Camii'nin kitabesi bulunmamaktadır. Ancak Camii'nin inşasının 1659-1660 yıllarında yapıldığı düşünülmektedir (Ek 7). Bu tarih Havraniye Kervansarayı'nın 1659 yılında Sultan IV. Mehmed tarafından yeniden inşa edildiği tarihtir. Muhtemelen cami aynı tarihte inşa edilmiş olmalıdır.

iii. *Yapının Tescili:* Birinci derece arkeolojik sit sınırlarında kalan Eski Misis Camii, AKVKBK'nın 29.01.2008 tarih ve 3479 sayılı kararı ile tescillenmiştir (Ek 7).

iv. *Yapının Mimari Tanımı ve Koruma Öncesi Durumu:* Cami boyuna dikdörtgen planlıdır. Önünde bulunan son cemaat yerinin döşemesi taş kaplı; tavanı toplam altı adet ahşap direk üzerine ahşap kirişle örtülüdür. Batı tarafında minare kaidesi yer almaktadır. Son cemaat yerinden basık kemerli kapı ile harim kısmına girilmektedir. Üç nefli harim kible duvarına paraleldir. Ortada yer alan ikişerden toplam dört adet, devşirme malzeme başlıklı sütun birbirine doğu ve batı duvarına bitişik ayaklara doğru batı yönünde atılmış beşik kemerle bağlanmıştır. Sütunların taşıdığı kemerler ahşap kirişli tavanı

taşımaktadır. Mihrap kemerli basit niş şeklindedir. İçeride toplam altı adet ahşap ayağa oturan ahşap mahfil katı yer almaktadır. Minare çıkış kapısı mahfile açılmaktadır. Sonradan yükseltelen duvarlar, sıralı moloz taş örgülüdür. Batı dış duvarına bitişik, taş basamaklarla düz toprak dam örtülü çatıya çıkılmakta iken, sonradan düz toprak dam üzerine saç kaplı ahşap çatı yapılmıştır. Minare, son cemaat yerinin batısına bitişik ve taştan yapılmıştır. Kare planlı kaideden silindirik gövdeye köşeleri pahlı pabuçla geçilmektedir.

v. *Restorasyon Çalışmaları:* Cami, 1982 yılında Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından onarılmış olup; bu onarımdan sonra son cemaat yerinin sol tarafına bir oda ilave edilmiştir.

Şekil 159. Eski Misis Camii

Kaynak: www.kulturportali.gov.tr, 16.07.2019

3.4.8. Çukobirlik Çırçır Fabrikası (Sawgin Tesisi)

i. *Yapının Konumu:* Yakapınar Mahallesi, 546, 484, 483 parsellerde yer alan ve Çukobirlik bünyesindeki sawgin tesislerinden biri olan yapı kompleksi, Misis Höyük'ün hemen kuzeyinde bulunmaktadır. Yapı kompleksine giriş; 483 No'lu parselden, İpek Yolu Sokak üzerinden sağlanmaktadır.

ii. *Yapının Tarihçesi:* Bir kooperatifler birliği olan Çukobirlik 15.10.1940 tarihinde Çukurova'da pamuk yetiştiricilerini desteklemek hedefiyle kurulmuştur. Zamanla büyüyerek Mersin merkezli Yerfıstığı Tarım Satış Kooperatifleri Birliği ile 01.07.1989 tarihinde birleşmiş; çalışma alanına

yerfıstığı ve soya fasulyesi de eklenmesiyle birlikte “Çukurova Pamuk, Yerfıstığı ve Yağlı Tohumlar Tarım Satış Kooperatifleri Birliği” adını almıştır. 16.06.2000 tarihli Resmi Gazete’de yayınlanan “4572 Sayılı yeni Tarım Satış Kooperatifi ve Birlikleri” Kanunu’nun yayınlanmasıyla birlikte; bu kanun kapsamında özerk yapıya geçmiştir.

Merkez binası Adana-Mersin karayolu üzerinde bulunan ve üye kooperatiflerin satın aldıkları pamuğu kendi tesislerinde işlenmesine imkan veren Kurum’un, bu kapsamda biri Misis’te yer almak üzere 6 sawgin, 5 rollergin prese tesisi bulunmaktadır.

Günümüzde bir bölümü çalışmakta ve depo olarak kullanılan yapılar, Adana sanayi yapıları arasında yer alan önemli bir endüstri mirası niteliğindedir. Ayrıca 484 ve 546 parsellerin birleşim noktasının doğusunda yer alan Çarşı Sokak’ın; Roma Dönemi’nde Kent’in sütunlu caddesi olduğu ve Antik Kent’in batı girişinin buradan olduğu düşünülmektedir.

Yapım tarihi hakkında net bir bilgiye ulaşılamamış olan tesisin; bölge halkıyla yapılan görüşmelerde ve Misis’in 1940 yılından itibaren çekilen hava fotoğraflarından yapıldığı dönem ve gelişim süreci hakkında kısmi bilgilere ulaşılmıştır.

iii. Yapının tescili: Yapı tescil edilmemiştir.

iv. Yapının Mimari Tanımı ve Koruma Öncesi Durumu: Yapının bir bölümünün 1940’lı yılların başlarında yapıldığı bilinmektedir. 1940 yılı hava fotoğraflarında parsel üzerinde iki adet yapı olduğu görülmektedir. 1952 yılında ise parselin doğusunda yer alan yapının (günümüzde depoların yer aldığı kısım) büyütüldüğü, ayrıca parselin batı bölümüne yeni bir bina eklendiği görülmektedir.

1975 yılından itibaren ise yapı kompleksinin tamamlandığı ve depremde hasar gören kısım dışında bugünkü kütsel ve mekânsal yapı ile çok benzediği görülmektedir. 1952 hava fotoğraflarında görülen kuzeyde yer alan yapının yıkıldığı (günümüzde 482 parsel) görülmektedir. Bu dönem genişleyen tesis; idari binalar; yarı açık ve kapalı depolar, sawgin tesisinden oluşmaktadır. Binaların merkezine bir de yangın havuzu eklendiği görülmektedir. Binaların bazı bölümlerinde Antik Kent’in sur duvarlarının taşları kullanılmıştır.

İlk dönem yapıları kargir duvar; ahşap çatı strüktürü ve üzeri metal levha ile kaplanmış beşik çatı formundadır. Zemin topraktır. 484 ve 546 No'lu parsellerin batısında yer alan iki katlı idari bina ve tek katlı depolar betonarme strüktürlü, düz çatı sistemi ile yapılmıştır. Tadilat yapılan bölümlerde briket ve tuğla malzemelerin kullanıldığı görülmektedir. Sawgin tesisi yaklaşık 8.50 m yüksekliğinde, betonarme strüktürlü, metal levha kaplı beşik çatılı bir yapıdır. Yapı sawgin makine ve ekipmanlarına göre tasarlanmış; dış cephesinden geçen makine boruları yapının doğusunda yer alan depoya bağlanmaktadır. Günümüzde kullanılmayan idari bina ile depo arasında, 484 No'lu parselin batısında yer alan ve 1998 Adana Depremi'nde yıkılan yapının yerine almaktadır.

Yapı malzemeleri ve tekniğindeki değişimler dönem ekleri veya depremlerden sonra yapılan tadilatları gösterdiği düşünülmektedir.

ÇUKOBİRLİK FABRİKASININ TESBİT VE ANALİZ TABLOSU

Tesisin Adı: MisisÇukobirlik Sawgin Tesisi	İli: Adana	İlçesi: Yüreğir
Türü: Tekstil	Özel İşlevi: Çırçır prese (sawgin) tesisi	
Önemi: Bölgenin tarımdan sanayiye geçiş döneminin sembolleri arasında yer almaktadır.		
Risk Durumu: Kimi yerlerinde güçlendirme gerekmektedir. Günümüze kadar yapılan tadilatlar koruma uygulama kapsamına girmemekte ve yetersiz kalmaktadır.		

Yapının tarihçesi ve binalar hakkında ayrıntılı bilgi: Yapı'nın ilk bölümünün 1940'lı yılların başlarında yapıldığı bilinmektedir. 1952 yılında ise parselin doğusunda yer alan yapının büyütüldüğü, ayrıca parselin batı bölümüne yeni bir bina eklendiği görülmektedir. Bu dönem genişleyen tesis; idari binalar; yarı açık ve kapalı depolar, sawgin tesisinden oluşmaktadır. Binaların merkezine bir de yangın havuzu eklendiği görülmektedir. Binaların bazı bölümlerinde Antik Kent'in sur duvarlarının taşları kullanılmıştır. 1975 yılından itibaren ise yapı kompleksinin tamamlandığı ve depremde hasar gören kısım dışında neredeyse günümüze tamamen ulaştığı görülmektedir.	Enerji Türü: <table><tr><td>İnsan</td><td></td></tr><tr><td>Rüzgar</td><td></td></tr><tr><td>Su</td><td></td></tr><tr><td>Buhar</td><td></td></tr><tr><td>Motor</td><td></td></tr><tr><td>Elektrik</td><td>X</td></tr></table>	İnsan		Rüzgar		Su		Buhar		Motor		Elektrik	X
İnsan													
Rüzgar													
Su													
Buhar													
Motor													
Elektrik	X												

Vaziyet Planı:

Şekil 160. Çukobirlik Fabrikasının Tesbit ve Analizi

1940

1946

1952

1975

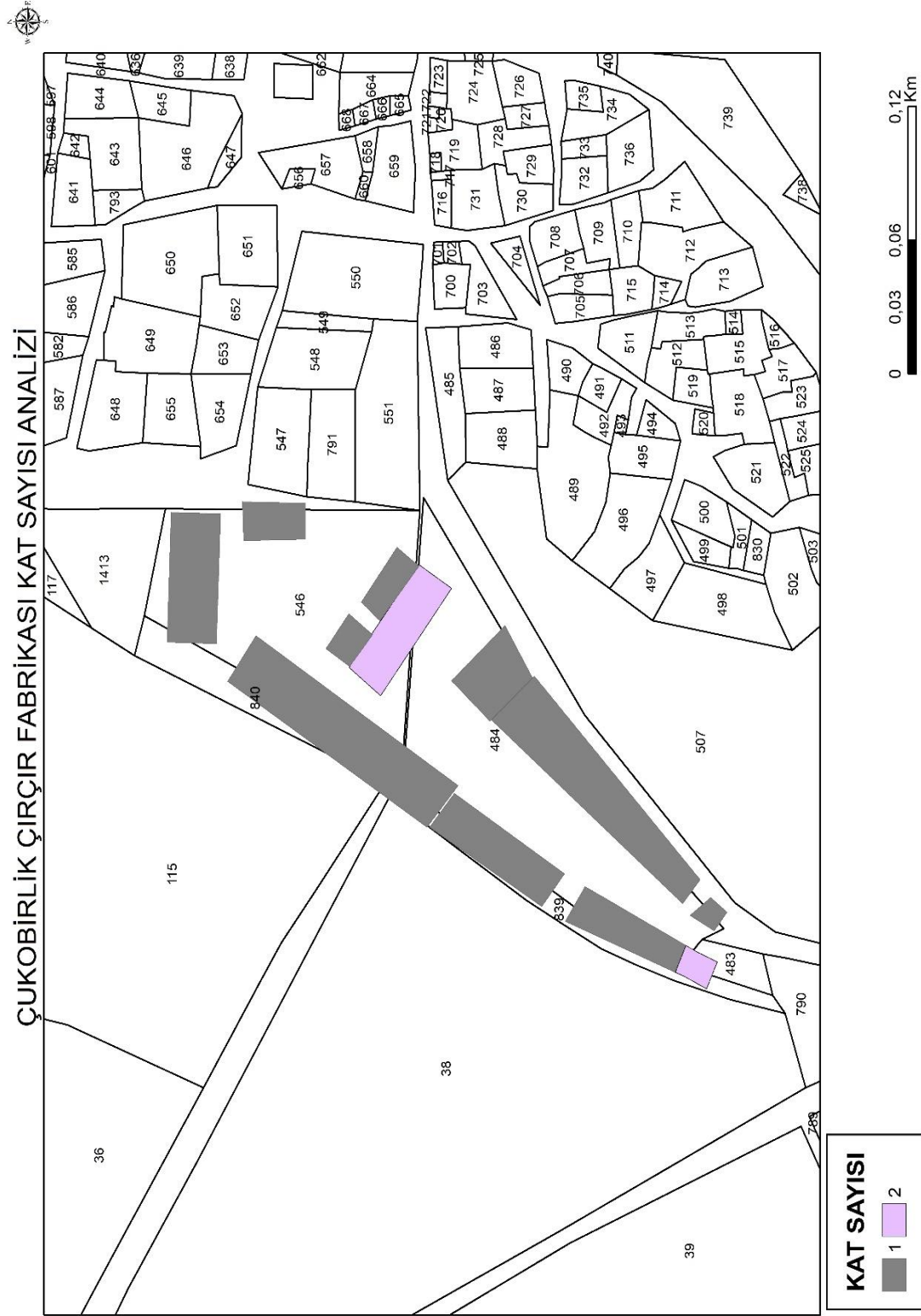
2009

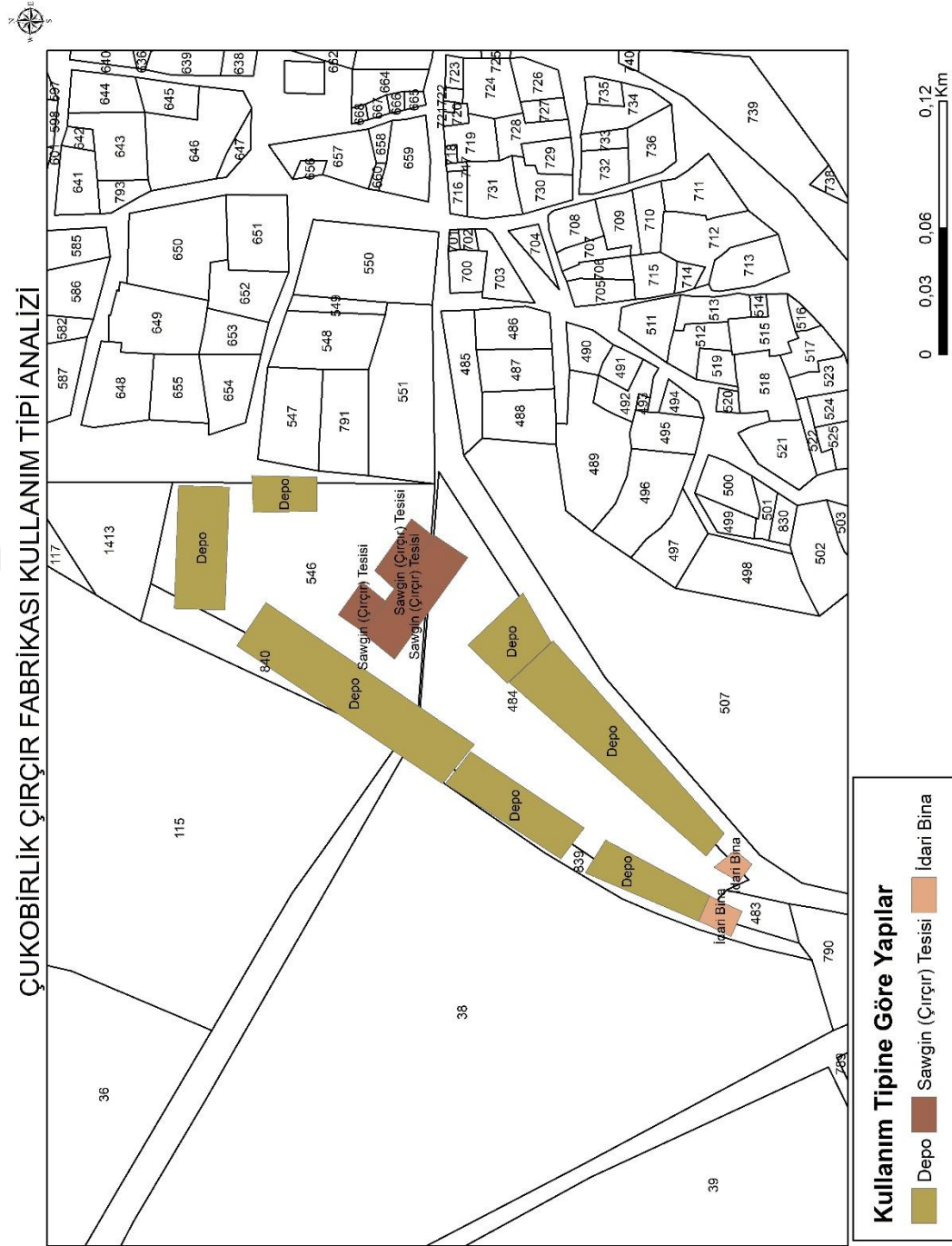
2019

Şekil 161. Çukubirlik Çırçır Fabrikasının Uydu Görüntüleri

Kaynak: Hülya Yüceer Arşivi

Şekil 162. Çukobirlik Çirçir Fabrikası kat yüksekliği analizi

Şekil 163. Çukobirlik Çirçir Fabrikası kullanım analizi

Şekil 164. Çukobirlik Çırçır Fabrikası dönem analizi

Şekil 165. Çukobirlik Çırçır Fabrikası bahçesi ve alanda yer alan yapıların bir bölümü

Kaynak: Çardak, 2019

Şekil 166. 1. Evre'de yapılan depolar

Kaynak: Çardak, 2019

Şekil 167. Depolar genel görünüm

Kaynak: Çardak, 2019

Şekil 168. 1998 Adana Depremi'nde yıkılan bölüme yapılan ve günümüzde ofis olarak kullanılan bina

Kaynak: Çardak, 2019

Şekil 169. 2. Evrede yapılan depolar ve sawgin tesisi

Kaynak: Çardak, 2019

Şekil 170. Depolar dış mekan görünüşü

Kaynak: Çardak, 2019

Şekil 171. Depolar iç mekan görünüşü

Kaynak: Çardak, 2019

Şekil 172. Depolarda kullanılan antik kent taşları

Kaynak: Çardak, 2019

Şekil 173. Sawgin tesisi

Kaynak: Çardak, 2019

Şekil 174. Sawgin tesis binası ve depo ile bağlantısı

Kaynak: Çardak, 2019

3.4.9. Nitelikli Taşların Kullanıldığı Yapılar

Bölgede yer alan anıtsal yapıların taşları zaman içerisinde tahrip edilerek köyde yapılan yeni binalarda kullanılmıştır. Özellikle Roma Dönemi'ne ait sütunlu yolun (bir kısmı günümüzdeki Çarşı Sokak'a denk gelmektedir) çevresindeki yapıların çevre duvarları ve temellerinde antik yolun taş ve sütunlarının sıklıkla kullanıldığı görülmektedir.

Antik taşların sıklıkla kullanıldığı bir diğer bölge ise yine Roma Dönemi'ne ait amfi tiyatronun bulunduğu alanın çevresinde yer alan yapılardır. Antik tiyatronun bulunduğu parselde iki adet yapı yer almaktadır. Tiyatronun *parodos* bölümü ise halen ayakta ve aynı parselde bulunan konut yapılarının deposu olarak kullanılmaktadır.

Şekil 175. Sütunlu yolda yer alan taş ve sütunların günümüzde köy evlerinin duvarlarında kullanılması

Kaynak : Çardak, 2019

Şekil 176. Antik tiyatro taş ve sütun kaidesinin günümüzde köy evlerinde kullanılması

Kaynak: Çardak, 2019

Şekil 177. Sütun kaidesinin bir köy evinin bahçesinde ocak ve masa amaçlı kullanımı

Kaynak: Çardak, 2019

3.5. Misis'te Arazi Kullanımı ve Yerleşim Dokusu

1987 Washington Tüzüğü'ne göre korunması istenen alanın özellikleri; tarihi karakteri ile bu karakteri oluşturan somut ve soyut bileşenlerdir. İlkelerde korumaya alınması düşünülen çevrede:

- a) Parsel ve sokakların tanımladığı kent dokuları,
- b) Binalarla yeşil ve açık alanlar arasındaki ilişkiler,
- c) Binaların nitelikleri tespit edilmelidir denilmektedir.

Bu ilkeler doğrultusunda Misis'te arazi kullanımı ve yerleşim dokusunun tespiti üzerine morfolojik analizler yapılarak ; kentteki sit alanları ve planlı alanların sınırları, kültür varlıkları (tescilli ve tescilsiz), sokak dokusu, ulaşım, açık-kapalı mekan ilişkileri, kat sayıları, yapı kullanım analizleri hazırlanmıştır.

14.05.2018 Tarih ve 76, 78 sayılı kararlara göre Yakapınar Mahallesi, revizyon uygulama imar planı, 03.09.1997 tarih ve 20/1 sayılı Büyükşehir Belediye meclis kararıyla Geçitli Mahallesi beş paftadan oluşan koruma amaçlı imar planları onaylanmıştır.

05.07.1992 tarih ve 1256 sayılı kararla Yakapınar Mahallesi birinci derece arkeolojik sit alanı, 18.09.1996 tarih 2593 sayılı kararla Geçitli Mahallesi üçüncü derece arkeolojik sit alanı, 09.08.2010 tarih ve 6269 sayılı kararla Misis Antik Kenti sit paftası hazırlanarak onaylanmıştır. Bu alanların dereceleri ve sınırları Misis'te Sit Alanlarının Mevcut Durumu başlığında detaylı olarak irdelenmiştir.

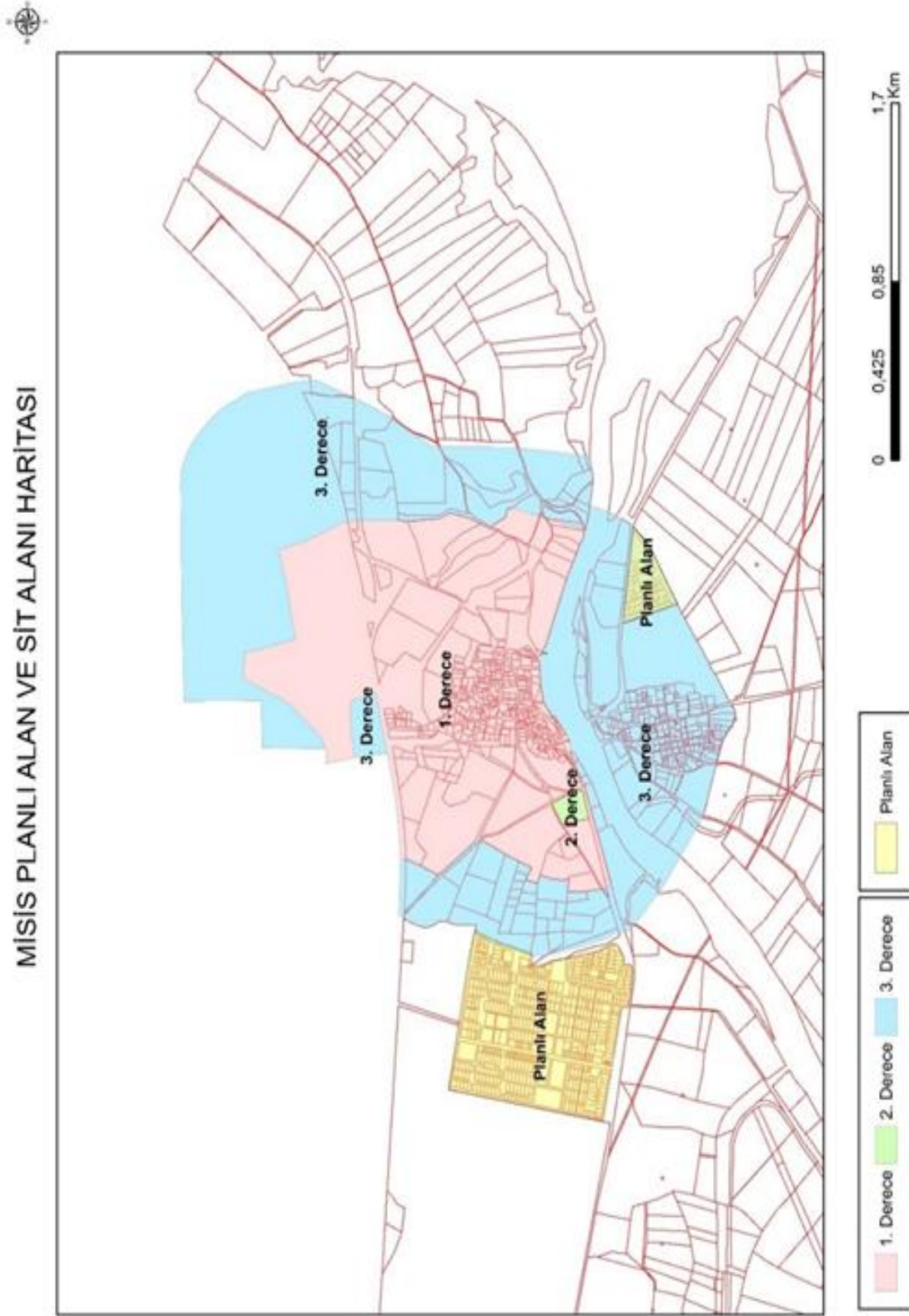
Misis, her ne kadar günümüzde merkez ilçeye bağlı mahalle statüsünde olsa da, kırsal yaşam biçiminin süregeldiği bir yerleşkedir. Bu bağlamda alanda antik kentin kalıntıları haricinde tek katlı, teras çatılı, çoğu betonarme konut ağırlıklı bir yapılaşma oluşmuştur.

Yakapınar ve Geçitli Mahalleleri'nin bir bölümü planlı alan olarak düzenlenmiş, ızgara sokak düzenine sahiptir. Misis'te toplam 123 bina için yapı ruhsatı ve bu binaların 55 adeti için yapı kullanma izni bulunmaktadır. itibariyle Ancak arkeolojik sit alanı üzerinde tamamı ruhsata aykırı olan 932 yapı bulunmaktadır. Bu alanlarda düzensiz yapılaşma nedeniyle ve tarihi kent dokusunun devamı olarak sokak düzeninin organik bir şekilde geliştiği söylenebilir.

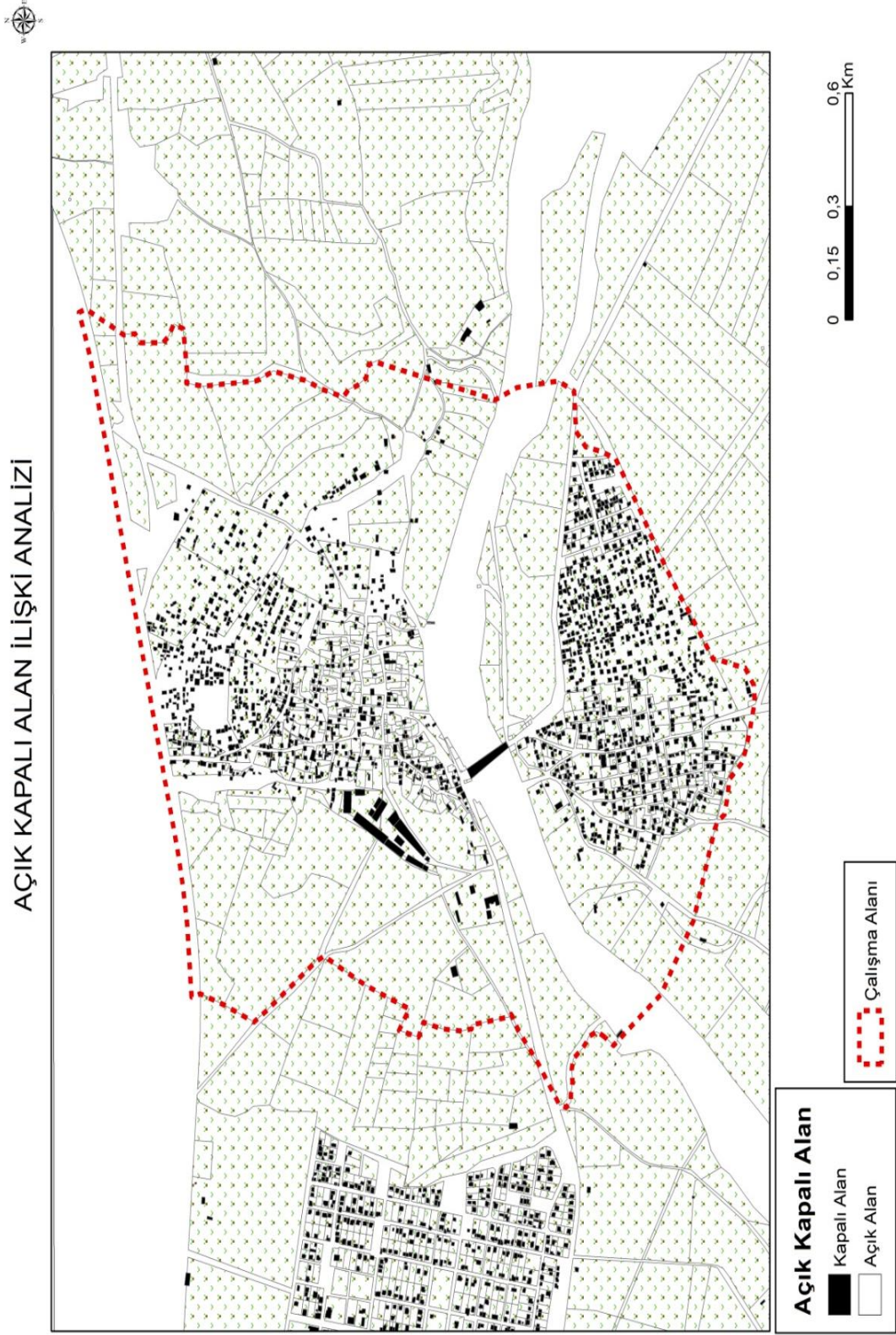
Kırsal bir alanda tek katlı, düşük yoğunluklu yapılaşma olması nedeniyle, açık-kapalı alan ilişkisi bakımından incelendiğinde; yeşil alanların oldukça fazla olduğu görülmektedir. Ancak bu alanların çoğu özel mülkiyete ait ve tarım arazileri ile narenciye bahçelerinden oluşmaktadır.

Misis'e ulaşım, alanın kuzeyinden geçen D-400 karayolundan, Yakapınar ve Eski Misis Mahalleri'ne bağlanan yollar ile sağlanmaktadır. Yakapınar Mahallesi'nden geçen Gazi Paşa Caddesi ana arter olup, Misis

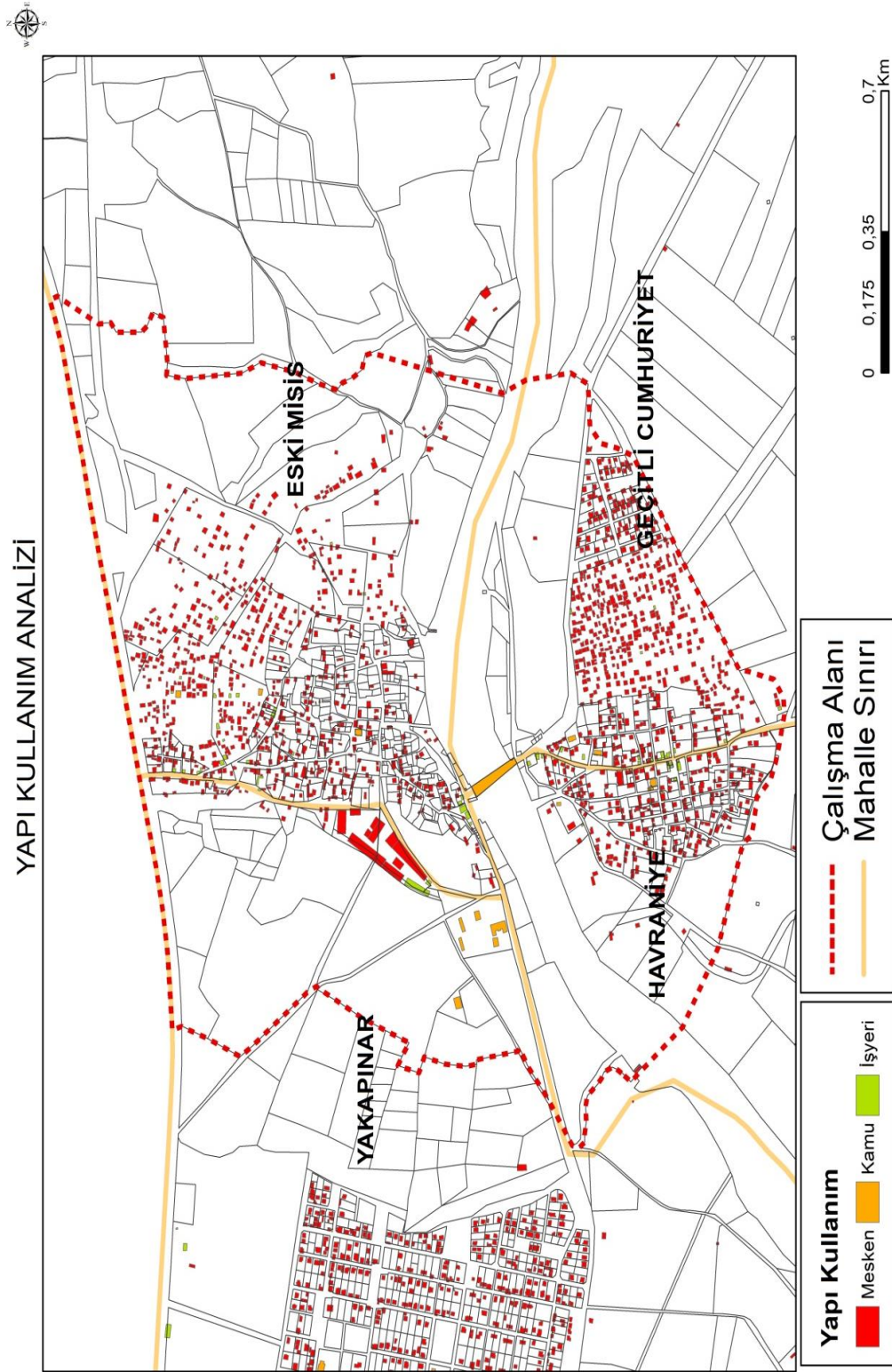
Köprüsü üzerinden Geçitli ve Havraniye Mahalleri ile Misis'in güneyinde yer alan diğer yerleşkelere ulaşmaktadır.

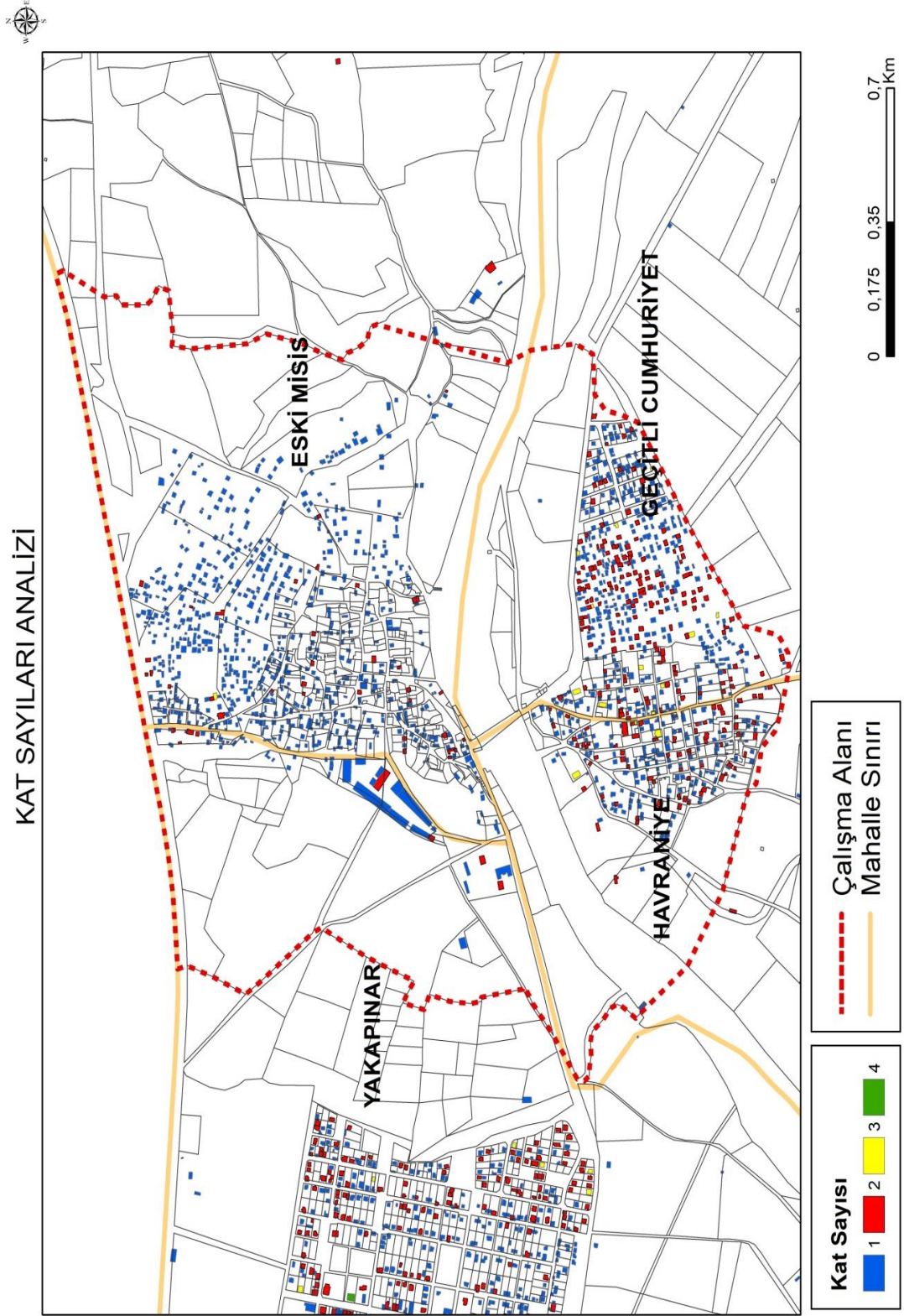
Şekil 178. Misis Sit Alanları ve İmarlı Alanlar Paftası

Şekil 179. Misis Sit Alanları Açık Kapalı Alan İlişki Analizi

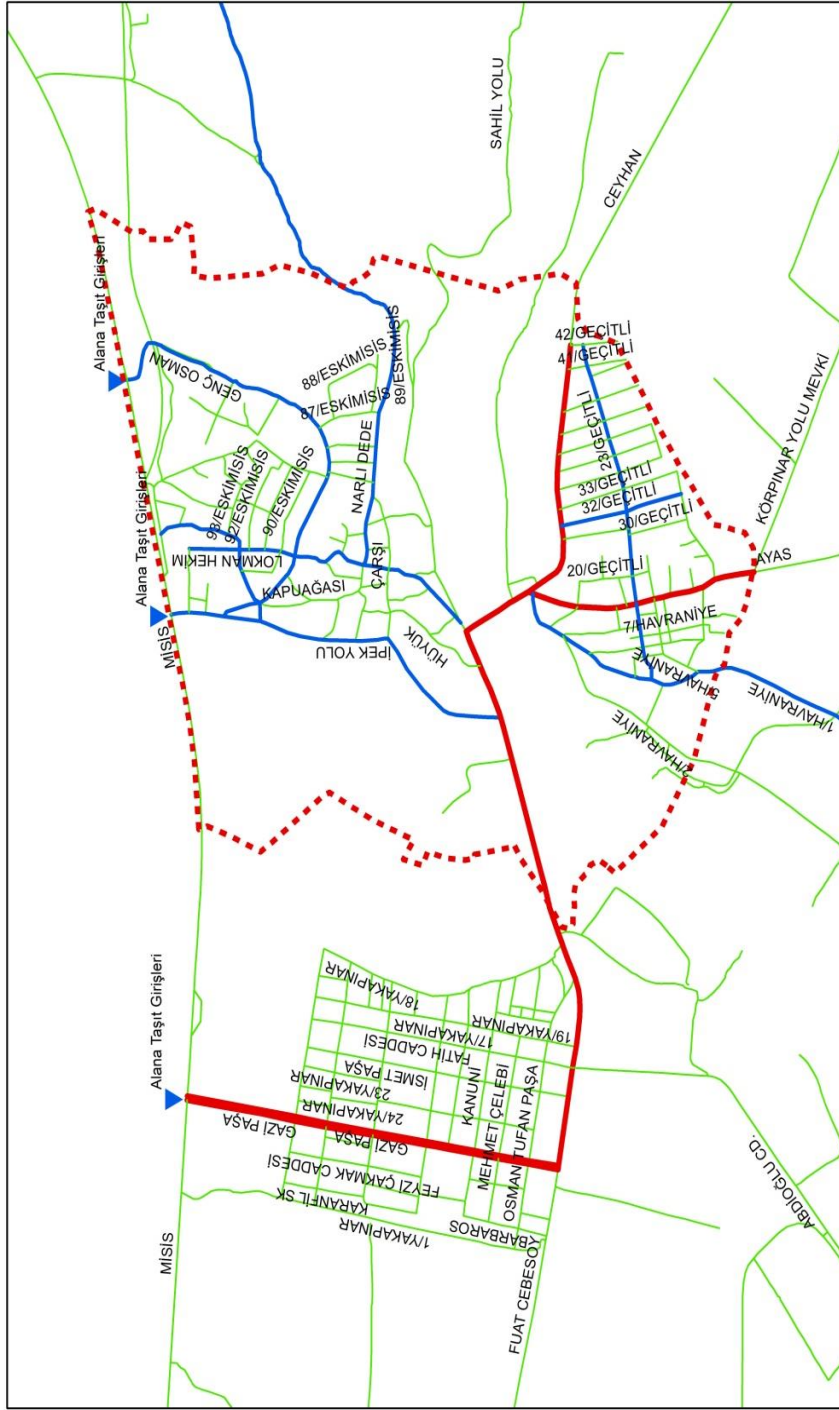
Şekil 180. Misis arkeolojik sit alanı yapı kullanım analizi

Şekil 181. Misis arkeolojik sit alanı kat sayıları analizi

ULAŞIM ANALİZİ

Ulaşım Analizi

- 1. Derece Yollar
- 2. Derece Yollar
- 3. Derece Yollar
- Alana Taşıt Girişleri

Çalışma Alanı

Şekil 182. Misis planlı alanlar ve arkeolojik sit alanı ulaşım analizi

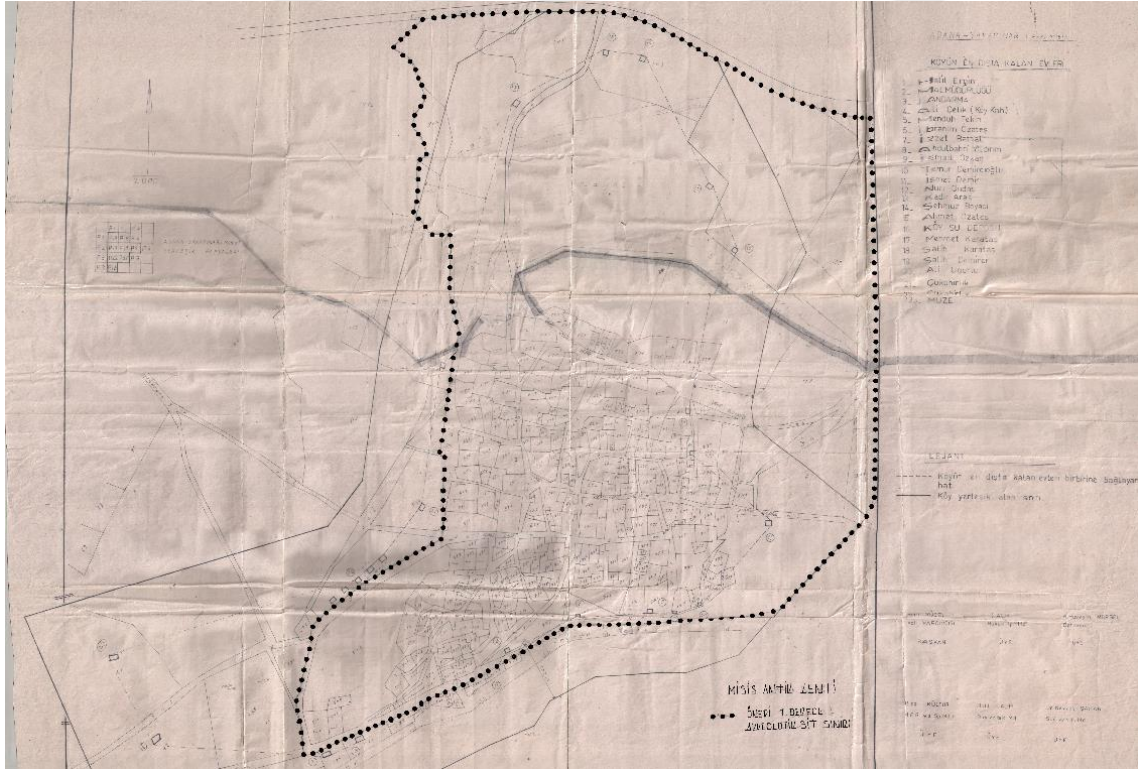
3.6. Misis Arkeolojik Sit Alanının Mevcut Durum Değerlendirilmesi

Çalışma alanının tamamı, birinci, ikinci ve üçüncü derece arkeolojik sit alanı olarak derecelendirilmiştir. Sit alanlarının belirlenmesinde alanda yapılan sondaj kazıları, yüzey araştırmaları ve farklı dönemlere ait bir çok kültür varlığı kalıntısının tespit edilmesi etken olmuştur.

Yüzeyde yer alan kültür varlıkları tespit edilip tescil altına alınmış olsa da tescil edildikleri tarihten itibaren deprem ve tahribatlar dolayısıyla süreç içerisinde bir kısmı yok olmaya yüz tutmuştur.

05.07.1992 tarih ve 1256 sayılı kararla Yakapınar Mahallesi birinci derece arkeolojik sit alanı, 18.09.1996 tarih 2593 sayılı kararla Geçitli Mahallesi üçüncü derece arkeolojik sit alanı ilan edilmiş; 09.08.2010 tarih ve 6269 sayılı kararla Misis Antik Kenti sit paftası onaylanmıştır.

04.09.2018 tarih itibarıyla bölgenin bağlı olduğu Yüreğir Belediyesitarafından “Misis Yakapınar Mahallesi Arkeolojik Sit Alanı 1/5000 Ölçekli Koruma Amaçlı İmar Planı Hazırlanması” üzerine gerekli izinler için başvurular için hazırlıklar yapılmaya başlanmıştır.

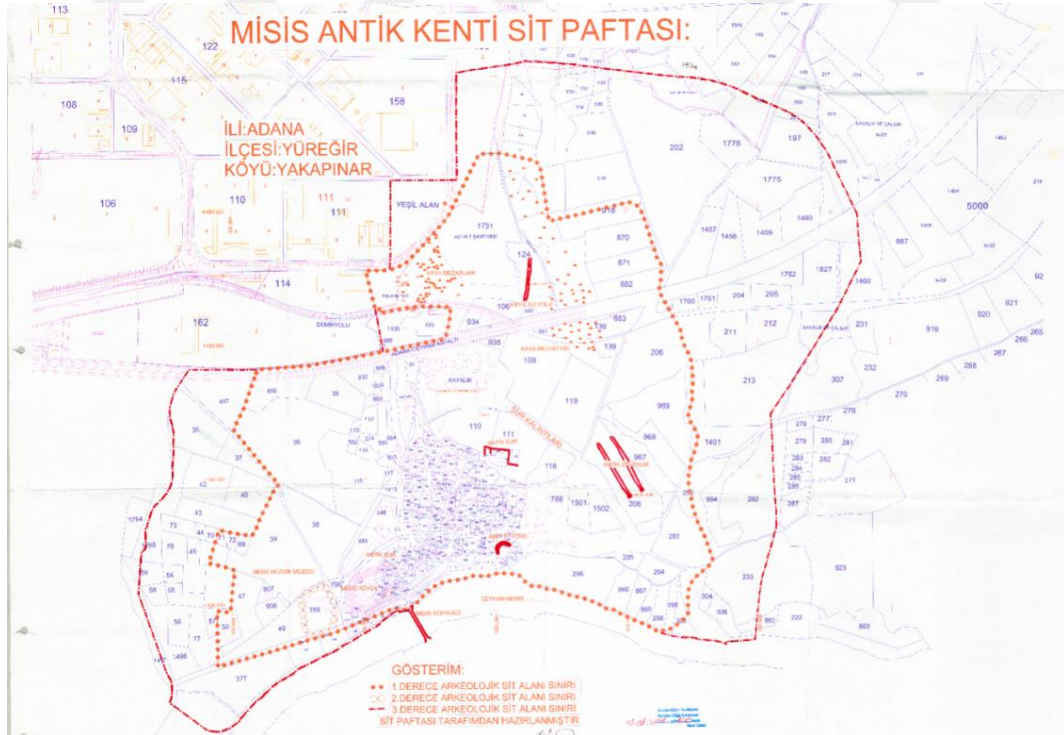
Şekil 183. Kültür Varlıkları Koruma Bölge Kurulu Misis Antik Kenti Sit paftası, 1992

Kaynak: AKVBKKBK

Şekil 184. Kültür Varlıkları Koruma Bölge Kurulu Geçitli Mahallesi üçüncü derece arkeolojik sit alanı haritası, 1996

Kaynak: AKVKBK

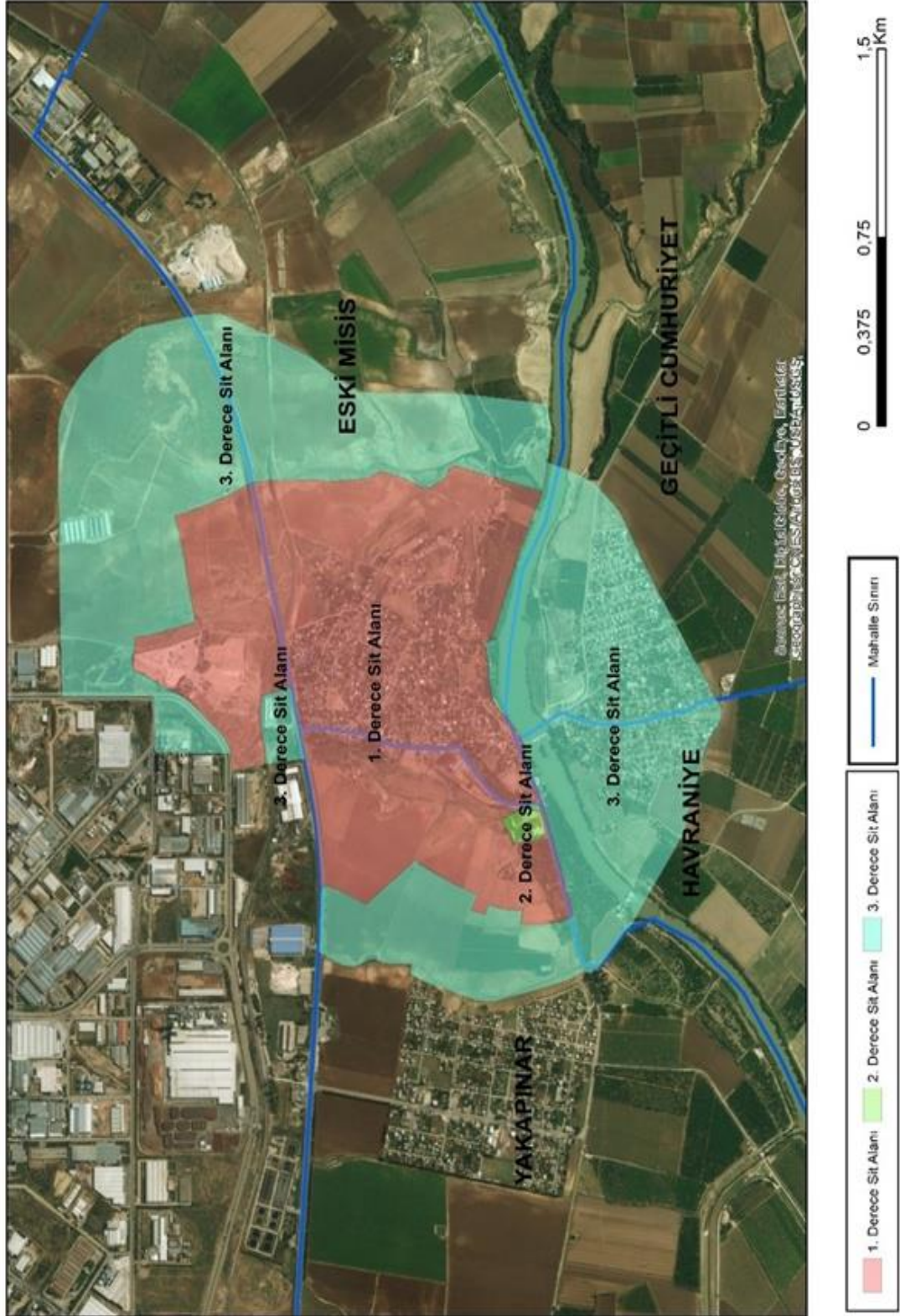

Şekil 185. Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Misis Antik Kenti sit paftası, 2010

Kaynak: AKVKBK

MİSİS ARKEOLOJİK SİT ALANI HARİTASI

Şekil 186. Misis arkeolojik sit alanları paftası

3.6.1. Birinci Derece Arkeolojik Sit Alanları

Ceyhan Nehri'nin kuzeyinde yer alan yerleşim bölgesi günümüzde Yakapınar Mahallesi olarak adlandırılmaktadır. Yaklaşık 176 Ha bir bölge *birinci derece arkeolojik sit alanıdır*. 09.08.2010 Tarih 6269 sayılı AKVKBK kararına göre birinci derece sit alanı sınırları kuzeyde; D400 Karayolu'nun kuzeyi, Adana Organize Sanayi Bölgesi'nin güneydoğusunda, 1731, 1430, 918, No'lu parseller, doğuda; tarım arazilerine doğru uzanan, 918, 870, 871, 882, 883, 206, 969, 968, 967, 293, 299, 300 No'lu parseller, güneyde; Ceyhan Nehri' nin kimi yerlerde doğal sınırı oluşturduğu, 300, 299, 298, 868, 867, 866, 296, 792, 543, 542, 560, 509, 510, 49 No'u parseller ile batıda; Eski Misis Mozaik Müzesi' nin de yer aldığı 39 No'lu parsel ile, 50, 47, 71, 36, 889 No'lu parseller arasında tanımlanmaktadır.

Yakapınar (Misis)'da birinci derece sit alanında, Antik Stadyum, Kaya Mezarları, Sur Kalıntıları, Antik Sur, Antik Su Yolu Misis Höyük, Eski Misis Mozaik Müzesi, Anfi Tiyatro, Doğu Değirmeni gibi farklı dönemlere ait kültür varlıkları kalıntıları tespit edilmiştir.

3.6.2. İkinci Derece Arkeolojik Sit Alanları

09.08.2010 Tarih 6269 sayılı AKVKBK kararına göre; Misis Mozaik Müzesi'nin güneyinde, Misis Höyüğü'nün batısında kalangünümüzde Yakapına Peyami Safa Ortaokulu'nun da yer aldığı yaklaşık 2 Ha alana sahip, 789 No'lu parsel *ikinci derece arkeolojik sit alanı* olarak belirlenmiştir.

3.6.3. Üçüncü Derece Arkeolojik Sit Alanları

Araştırma alanı dahilinde yer alan *üçüncü derece arkeolojik sit alanları* Ceyhan Nehri' nin ayırdığı ve nehrin kuzeyinde kalan Yakapınar ile güneyinde kalan Geçitli Mahalleleri ayrı olarak incelenecektir.

09.08.2010 Tarih 6269 sayılı AKVKBK kararına göre, Yakapınar üçüncü derece arkeolojik sit alanı 100 Ha alanda olup, kuzeyde; AOSB'nin bir bölümü ve tarım arazileri sınırlanmıştır. Alan, Kaya Mezarları'nın kuzeyinde yer alan 98, 131, 132, 133, 201, 202, 197, 195 No'lu parseller, doğuda; 197, 1835, 1460,

213, 292, 233 No'lu genellikle tarım amaçlı kullanılan parseller, güneyde; Ceyhan Nehri Kiyısı'nda yer alan 306, 300, 541, 539, 538, 537, 536, 785, 787, 377 No'lu parseller ile batıda; 897, 35, 1765, 59, 58, 1496, 377 No'lu çoğunluğu turunçgil bahçeleri olan parsellerle sınırlanmaktadır.

Ceyhan Nehri'nin güneyinde kalan, Tarihi Kervansaray ve Cami gibi kültür varlıklarının bulunduğu Geçitli' de ise günümüzde imarlı alan ile portakal baheleriye sınırlı bölgenin neredeyse tamamı *nc derece arkeolojik sit alanı* sınırlarında kalmakta olup, yaklaşık 82 Ha alanı kapsamaktadır.

BÖLÜM IV

DEĞERLENDİRMELER

Misis'te tarihi çevrenin koruma ve yeniden değerlendirilme çalışmasında SWOT analiz yönteminden yararlanılarak; Misis'in güçlü ve zayıf yönleri, alandaki fırsatlar ve tehditler belirlenmiştir. Çalışmanın ikinci bölümünde irdelenen örnek analizleri ile araştırma alanının analizleri karşılaştırılmıştır.

4.1. Misis'in Swot Analizi

Alan genel olarak değerlendirilirken; Misis'in konumu; D-400 Karayolu üzerinde bulunması, Adana İli'ne, Adana-Gaziantep Otoyolu'na ve demiryolu bağlantısına yakınlığı ile ulaşımın kolay olduğu bir bölgede bulunması alanın değerleri arasında yer almaktadır.

Bölgede yaşayan nüfusun yerel yaşam tarzını sürdürmesi, Misis'in Ceyhan Nehri kıyısında yer alması, Misis'in doğusunda yer alan Misis Dağları ile doğal peyzaj alanlarına ve verimli tarım arazilerine sahip olması; bölgede yer alan narenciye bahçeleri ile geleneksel tarım yöntemlerinin sürdürülmesi alanın önemli değerleridir. Akdeniz'e dökülen Ceyhan Nehri bölgenin en önemli su kaynak değerleri arasında yer almaktadır.

Arkeolojik kazıların devam ettiği Misis Höyüğü ve farklı dönemlere ait kültür varlıkları ile zengin bir kültürel tarihe sahip olması, bölgeye değer katan nitelikleri oluşturmaktadır.

Misis ayranı ve sıkma; D-400 karayolu ve otoyol üzerinde bulunan konaklama tesislerinde sunulan ve bölgeye marka değeri katan; gastronomik değerler arasında yer almaktadır.

Misis'in önemli marka değerleri arasında Lokman Hekim'de yer almaktadır. Efsaneye göre ölümün çaresini bulan ve bunu kitap haline getiren Lokman Hekim, kitabı Misis Köprüsü'nün üzerinden geçerken Ceyhan Nehri'ne düşürmüştür. Misis günümüzde bu efsane ile tanınmaktadır (Bayat, 2000). Endemik bitki türleri açısından zengin olduğu bilinen Çukurova Bölgesi ve Dioscorides'in yazdığı ve bilinen en eski tıp kitabı olduğu düşünülen "De Materia Medica"'nın bu bölgede yazılmış olmasının Lokman Hekim Efsanesi'nin bölge ile anılmasının nedenlerinden biri olduğu da düşünülmektedir.

Yüreğir Belediyesi ile Adana Valiliği, Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün çalışmaları ile korunan kültürel miraslar, Adana İl Kültür Müdürlüğü, Adana Müzesi, Roma Akdeniz Araştırmaları Enstitüsü, Pisa Üniversitesi, Çukurova Üniversitesi ve Alparslan Türkeş Bilim ve Teknoloji Üniversitesi ve Misis Arkeolojik Kazıları Destekleme Derneği ile yürütülen ortak projeler ve Yüreğir Belediyesi tarafından düzenlenen uluslararası festival tarihi dokunun korunarak tanıtılması ve turizme kazandırılması açısından önemli değerler arasında yer almaktadır.

Misis ile ilgili genel sorunlar, ulaşımın kolay olmasına rağmen az bilinen bir yerleşim merkezi olması, yetersiz alan yönetimi ve ziyaretçi planlaması, alt yapı eksikliklerinden kaynaklı turizmin gelişmesinde yaşanan zorluklar olarak görülmektedir.

Arkeolojik sit alanı üzerinde kontrolsüz tarım alanları, ruhsata aykırı yapılaşma, Ceyhan Nehri kıyısının bakımsız ve işlevsiz olmasından kaynaklı sorunlar; Misis'te yer alan kültür varlıklarına koruma müdahalelerin yetersiz kalması ve bölgede yaşayan nüfusun kültürel bilince sahip olmaması, Antik Kent'e kontrolsüz giriş ve Kent'in tahrip edilmesi alanın sorunları arasında yer almaktadır..

Antik Kent sınırlarına dayanan AOSB'nin yarattığı çevre kirliliği, D-400 karayolunun sit alanları arasında bağlantıyı koparması, yeni dokuyu birbirinden ayırması ve karayolunun tarihi kentin nehirle olan bağlantısını koparması olarak tespit edilmiştir

Düşük girişimci sayısı, turizm, teknoloji ve bilgi gerektiren sektörler konusunda bölgede yaşayan eğitimli insan eksikliğinin alanın sorunları arasında yer aldığı görülmüştür.

Misis'in genel değerlendirilmesinde, gelecekte değer oluşturacak potansiyeller arasında bölgenin sosyo-kültürel gelişimi için önemli ekonomik potansiyel yaratması yer almaktadır.

Misis'in fiziki özelliklerinden dolayı sürdürülebilir ve geliştirilebilir faaliyetleri destekleyecek kültürel ve doğal kaynakların yer alması ve bu alanlarda planlanacak aktiviteler önemli potansiyeller arasındadır. Kent'in bağlı olduğu Yüreğir Belediyesi'nin alana katkısı ile diğer kamu kurumları ve sivil toplum örgütleri arasındaki işbirliği bölgenin geleceği açısından önemlidir.

Tarihi çevre ve tek yapı ölçeğinde korumaya yönelik destek projelerinin artması ile bölgede yer alan kültürel mirasların korunması ve işlevlendirilmesi yönünde hazırlanan projelerin desteklenmesi, Antik Kent'in geleceği için önemli fırsatlar arasında yer almaktadır.

Misis'in geleceğinde sorun olarak karşılaşılabilecek tehditlerin başında yağmur ve nehir taşkınları, nedeniyle arkeolojik alanın zarar görmesi ile sit alanı üzerinde kontrolsüz yapılaşma sonucu tarihi dokunun geri dönüşü olmayacak şekilde tahrip olması yer almaktadır. Ayrıca kontrolsüzce yayılan tarım alanları ile sanayi faaliyetlerinde bulunmak üzere yasadışı kullanılan bölgelerin artması da tehditler arasındadır.

Kültürel mirasların restorasyonlarında yanlış müdahaleler ve işlevlendirmeler ile özellikle nehir kıyısında yer alan su değirmenleri ile diğer önemli yapıların nem dolayısıyla tuzlanma ve bitkilenme problemi koruma anlamında başlıca tehditler arasında yer almaktadır.

Antik Kent ziyaretçilere açılmadan önce uygulanabilir bir alan yönetimi planının hazırlanmaması veya hazırlanacak alan yönetimi planı ile ilgili alınacak kararların finansal açıdan karşılanamaması, Misis turizme açıldığı takdirde, turizm alanında kalitenin tutturulamaması, veya pazarlamaya eksikliği tehditler arasında yer almaktadır.

Sit alanı üzerinde ruhsata aykırı yapılarda yaşayan nüfusun geleceği üzerine yapılan planlamaların yetersiz veya eksik kalması bölgede yaşayan nüfus için sosyal ve ekonomik alanlarda başlıcatehditler arasında yer almaktadır.

Tablo 13.

Misis'in Swot Analizi

MİSİS	Güçlü Yönler
	• Ulaşım, • Zengin kültürel tarih, • Doğal kaynaklar (Ceyhan Nehri) ve doğal peyzaj ile bölgede yetişen endemik bitki türleri, • Alanın bölgede önemli birkültür mirası olması, • Yerel yaşam tarzı, • Gastronomi(Misis ayanı, sıkma), • Tarım, • Yaz aylarında kent merkezine göre sıcaklığın daha düşük olması, • Höyük'te yapılan arkeolojik kazılar, • Bölgede yer alan kültür varlıklarının restorasyonlarının yapılması (Misis Köprüsü, Havraniye Kervansarayı, Doğu Değirmeni, Batı Değirmeni), • Kent'in bağlı olduğu Yüreğir Belediyesi'nin Kent'in korunması ve turizme kazandırılması yönündeki proje ve uygulamaları • Yerel yönetim ile Merkezi yönetim birimlerinin (Kültür ve Turizm Bakanlığı, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Adana Valiliği) bölgenin değerleri ve korunması üzerine yapılan ortak çalışmaları • Bölgenin tanıtımı için yapılan uluslararası festival, • Lokman Hekim Efsanesi • Sivil toplum kuruluşlarının desteği (Misis Derneği)
MİSİS	Zayıf Yönler
	• Deprem bölgesinde yer alması, • Koruma müdahalelerinin yetersizliği, • Sit alanı üzerinde ruhsata aykırı yapılaşma, • Kullanıcılarda kültürel bilinç eksikliği, • Nehir kıyısının bakımsız ve işlevsiz olması, • Arkeolojik alan sınırlarına dayanan konut, tarım ve sanayi (AOSB) alanları, • AOSB'nin yarattığı çevre kirliliği, • Alana kontrolsüz giriş ve eserlerin yağmalanması, • Bölgedeki yeni yerleşimlerin inşaat malzemelerini antik kentten temin etmeleri, • Yetersiz ziyaretçi yönetim planlaması, • Kamu altyapılarının yetersiz olması, • Destekleyici turizm faaliyetlerinde altyapı eksikliği, • Turizm pazarlama eksikliği, • Festival ve organizasyonların yerel ölçekte kalması ya da yeterince tanıtılmaması, • Diğer turizm destinasyonlarına göre düşük rekabet gücü, • Düşük girişimci sayısı, • Teknoloji ve bilgi gerektiren sektörlerde eğitilmiş insan eksikliği, • İnovasyon kültürü eksikliği,

Tablo 13 Devamı

Misis'in Swot Analizi

Misis	Fırsatlar
	• Bölgenin sosyo-kültürel gelişimi için önemli ekonomik potansiyel, • Sürdürülebilir ve geliştirilebilir faaliyetleri destekleyecek kültürel ve doğal kaynaklar (su sporları, bisiklet, yürüyüş rotalarının oluşturulması vb) • Bağlı olduğu Yüreğir Belediyesi'nin alana katkısı, • Kamu ve sivil toplum örgütleri arasındaki işbirliği, • Tarihi çevre ve tek yapı ölçeğinde korumalara yönelik destek projeler, • Bölgede bulunan zengin kültürel tarihe sahip yerleşkelerle birlikte (Anavarza, Yumurtalık, Güveloğlu, Kurtkulağı vb) kültürel bir rota oluşturulması, • Alanda yapılan kamulaştırmalar,
Misis	Tehditler
	• Yağmur ve nehir taşkınları, nedeniyle arkeolojik alanın zarar görmesi, • Tarihi çevrede, sit alanı üzerindeki kontrolsüz yapılaşma • Tarım ve sanayi faaliyetlerinde bulunmak üzere yasadışı kullanılan bölgelerin artması, • Nem dolayısıyla özellikle su değirmenleri yapılarında bitkilenme problemi • Uygulanabilir bir alan yönetimi planının hazırlanmaması, • Alan Yönetimi ile ilgili alınan kararların finansal açıdan karşılanamaması • Turizm sektöründe kalitenin tutturulamaması, eğitim eksikliği • Turizm pazarlama eksikliği • Ruhsata aykırı yapılarda yaşayan nüfusun geleceği

4.2. Misis'in Antik Kent ve Kültürpark Örnekleri ile Karşılaştırılması

Misis Antik Kenti'nde tespit edilen sorunların bir kısmı bölgeye özgü iken bir çoğu çalışmanın ikinci bölümünde irdelenen tarihi çevrelerde ve kültürel turizme açılan bölgelerde tespit edilen sorunlarla benzerlik göstermektedir.

Misis SWOT analizleri ile Knossos, Chan Chan, Assos Antik Kentleri ve Baksı Müzesi SWOT analizleri karşılaştırılmıştır. Benzer sorunlara getirilen çözümler değerlendirilerek, örnekler üzerinden aktarılmıştır.

Tablo 14.

Misis Antik Kenti'nin sorunlarının Diğer Antik Kentler ile Karşılaştırılması

Misis Antik Kenti Sorunları	Benzer Sorunlar				
	Knossos	Chan Chan	Aktopraklık	Assos	Bakı
Fiziki koşullar		X	X		
Ören yeri ile yerleşkenin iç içe olması		X		X	
Kentsel istila		X			
Sit alanı üzerinde ruhsata aykırı yapılaşma				X	
Kullanıcılarda kültürel bilinç eksikliği		X		X	X
Nehir kıyısının bakımsız ve işlevsiz olması					X
Arkeolojik alan sınırlarına dayanan konut, tarım ve sanayi alanları		X	X		
Sanayi tesislerinin yarattığı çevre kirliliği		X	X		
Düşük gelirli kullanıcıların alana kontrolsüz girişi ve eserlerin yağmalanması		X		X	
Bölgedeki yeni yerleşimlerin inşaat malzemelerini antik kentten temin etmeleri		X		X	
Yetersiz ziyaretçi yönetim planlaması	X	X		X	
Kamu altyapılarının yetersiz olması	X	X		X	X
Destekleyici turizm faaliyetlerinde altyapı eksikliği	X	X		X	X
Turizm pazarlama eksikliği			X	X	X
Festival ve organizasyonların yerel ölçekte kalması ya da yeterince tanıtılmaması				X	
Diğer turizm destinasyonlarına göre düşük rekabet gücü	X	X	X	X	X
Düşük girişimci sayısı	X			X	X
Teknoloji ve bilgi gerektiren sektörlerde eğitimli insan eksikliği	X			X	X
İnovasyon kültürü eksikliği	X	X		X	X

• **Knossos Antik Kenti ile Misis'in karşılaştırılması:** Misis Antik Kenti'nin sorunları arasında yer alan kentsel istila, sit alanı üzerinde ruhsata aykırı yapılaşma, alan sınırlarına dayanan konut, tarım, sanayi alanları gibi tehditler, Knossos Antik Kenti'nde bulunmamaktadır. Bu sorunların önüne Knossos Antik Kenti'nin korunması ve kentin ziyaretçi akışı için gerekli altyapıların planlandığı imar uygulamaları ile geçilmiştir. Ayrıca bölgede yaşayan kullanıcıların kültürel bilince sahip olması dolayısıyla antik kenti sahiplenerek, kültür miraslarına sosyal sorumluluk anlayışı ile yaklaşmaları alanda bu yönde sorunlar yaşanmamasında etkindir.

Kullanıcılardaki kültürel bilinç ise; özellikle antik kente yoğun turist akışı sağlanmasıyla birlikte sosyal ve ekonomik getirilerin elde edilmesiyle artmıştır. Çevredeki iş yeri sahipleri, antik kentin günlük bakımı kamu birimleri tarafından sıklıkla ihmal edildiğinden, kendi rollerini aktifleştirmişler (yaşlı ve çürüyen ağaçların takibi, çöplerin temizlenmesi, yaz aylarında yangın tehlikelerine karşı dikkat edilmesi, ziyaretçilere rehberlik yapmak ve civardaki işyerlerinde dinlenme tesislerine yönelik yoğun ihtiyaçlara cevap verilmesi gibi), kamu hizmetlerinin yetersiz kaldığı durumlarda alanın günlük bakımları yaparak, korunmasında etkin rol almışlardır.

Tablo 15.

Misis Antik Kenti ile benzer sorunlara Knossos Antik Kenti'nde getirilen çözümler

Misis Antik Kenti Sorunları	Çözümler
	Knossos
Yetersiz ziyaretçi yönetim planlaması	Tarih öncesi kalıntılar ile günlük yaşam ve turist ziyaretleri, heterojen ve ayrılmaz bir bütün halinde bir araya getirildiği bir plan hazırlanmış.
Kamu altyapılarının yetersiz olması	Ziyaretçilere rehberlik yapan çevredeki işyerleri dinlenme tesislerine yönelik ihtiyaçları cevap vermektedir.
Destekleyici turizm faaliyetlerinde altyapı eksikliği	X
Turizm pazarlama eksikliği	X
Diğer turizm destinasyonlarına göre düşük rekabet gücü	X
Düşük girişimci sayısı	X
Teknoloji ve bilgi gerektiren sektörlerde eğitimli insan eksikliği	X

• **Chan Chan Antik Kenti ile Misis'in karşılaştırılması:** Chan Chan Kültürparkı kapsamında yapılan kapsamlı çalışmalarda alınan kararlar, ülkenin içinde bulunduğu siyasi ve ekonomik sıkıntılar nedeni ile kısmen gerçekleşmiştir. Ancak Antik Kent'in kültürpark yönetim planı; kültürel mirasın korunması, bölgedeki kullanıcılara sağlayacağı katkı ve ziyaretçi planlamasına yönelik projelerin geliştirilmesi için oldukça önemlidir.

Tablo 16.

Misis Antik Kenti ile benzer sorunları Chan Chan Antik Kenti'nde getirilen çözümler

Misis Antik Kenti Sorunları	Çözümler
	Chan Chan
Fiziki koşullar	Kültür miraslarının düzenli onarımı
Ören yeri ile yerleşkenin iç içe olması	Her bölgenin özellikleri ve koruma koşullarını kapsayan mevcut altyapının türüne göre konservasyon yöntemin belirlendiği kapsamlı bir koruma amaçlı imar planı hazırlanması
Kentsel istila	Antik kenti çevreleyen tampon bölge
Kullanıcılarda kültürel bilinç eksikliği	Kamu kurumları ve sivil toplum örgütlerinin ortak çalışma ve eğitim programları
Arkeolojik alan sınırlarına dayanan konut, tarım ve sanayi alanları	Antik kenti çevreleyen tampon bölge
Sanayi tesislerinin yarattığı çevre kirliliği	Arkeolojik Kompleks'in, endüstriyel ve tarımsal gelişim de dahil olmak üzere komşu alanların ekonomik faaliyetleri ile entegrasyonu
Düşük gelirli kullanıcıların alana kontrolsüz girişi ve eserlerin yağmalanması	X
Bölgedeki yeni yerleşimlerin inşaat malzemelerini antik kentten temin etmeleri	Alanı koruma altına alarak kontrollü girişin sağlanması
Yetersiz ziyaretçi yönetim planlaması	Alanı koruma altına alarak kontrollü girişin sağlanması
Kamu altyapılarının yetersiz olması	Ziyaretçi kullanımı için güzergah ve tesis gereksinimleri ve kamu kullanımı için ek alanların oluşturulması üzerine fizibilite çalışmaları
Destekleyici turizm faaliyetlerinde altyapı eksikliği	Sürdürülebilir kalkınma planlarının hazırlanması
Diğer turizm destinasyonlarına göre düşük rekabet gücü	Sürdürülebilir kalkınma planlarının hazırlanması
İnovasyon kültürü eksikliği	Yoğun ve kapsamlı kullanım bölgelerinde koruma faaliyetlerine öncelik tanınması ve böylece daha fazla alanın tanıtılarak ve ziyaretçilere açılması
	Farklı çıkar grupları ile yol gösterici kriterler ile alan için uzun vadeli bir vizyon oluşturma üzerine yapılan toplantılar

• **Assos Antik Kenti ile Misis'in karşılaştırılması:** Kentsel arkeolojik sit alanı olan antik kentin, koruma amaçlı imar planı bulunmamaktadır. Koruma amaçlı imar planı olmayan sit alanlarında, bölgelerin bağlı oldukları koruma kurulları tarafından yapılaşmaya getirilen belirli koşullar bulunmaktadır. Bu koşullar daha çok parsel/tek yapı ölçeğinde kaldığı için Assos'un alan yönetimine ve tarihi çevresinin korunmasına sınırlı etkisi olmaktadır. Sit

alanında ruhsata aykırı yapılaşma karşısında, kullanıcıların bilinçlenmesi ve yaptırım gücüyle bu yönde kamuoyu oluşturmalarının da kentin korunmasına pozitif etkisi olmaktadır.

Assos' da Misis gibi prehistorik çağlardan itibaren kesintisiz yaşamın sürdüğü köklü tarihe sahip bir antik kent olması nedeniyle farklı dönemlere ait kültürel miraslara ev sahipliği yapmaktadır. Her iki antik kentin de gelişimleri Roma Dönemi'nde olmuştur. Ayrıca her iki kentte de Osmanlı Dönemi yapıları (Misis Lokman Hekim Camii, Assos Hüdavendigar Camii) yer almaktadır.

Assos'ta da yeni yerleşim yerlerinde antik kentin taşları kullanılmış, antik kent tahrip edilmiştir.

Ören yeri ile yerleşkenin iç içe olduğu kentte yaşayanların ana geçim kaynağı tarımdır. Ancak Assos'ta turizmin canlanmasıyla kullanıcılar için yeni bir gelir kaynağı ortaya çıkmıştır. Örneğin; daha önceleri meşe palamutu depoları olarak kullanılan yapılar; restore edilerek otellere dönüştürülmüştür. Ayrıca yöre halkı evlerinin odalarını pansiyon olarak ziyaretçilere kiralamaya başlamıştır. Zeytin ve meyve üretimi ile geleneksel el sanatları ürünleri (Kilim, dantel vs) üretimleri de devam etmekte, bu ürünler ziyaretçiler tarafından da ilgi görmektedir.

Assos Antik Kenti'nde ana aks üzerinde yer alan yapılarda daha çok turizme yönelik ticaret alanları yer alırken; ana aksa bağlı sokaklar üzerindeki geleneksel Assos evleri yerleşim yeri olarak kullanılmaya devam edilmektedir. Böylece tarihi kent merkezinde kentin topografik özelliklerinin de etkisiyle ana bir aks oluşarak ziyaretçi akışı için bir güzergah oluşmuştur. Ancak kontrolsüz turizm, planlı bir ziyaretçi programı olmaması ve yetersiz kamu altyapıları nedeniyle kent, bu durumdan olumsuz etkilenmektedir.

Assos'da yaşanan sorunlar dikkate alındığında; antik kentlerin planlamasında; alanın korunması ve ziyaretçi akışının, tahmini ziyaretçi sayısının belirlenmesi, güzergahların oluşturulması ve yeterli kamu altyapısının sağlanmasının önemi anlaşılmaktadır.

Kültürel miras alanında kontrolsüz turizmin yarattığı sorunlardan bir diğeri ise Geleneksel Assos Evleri'nin, kullanıcılar tarafından otel veya pansiyonlara dönüştürülmesidir. Konutlarda daha fazla kapalı alan sağlanması amacıyla yapılan özgün yapılara uyumsuz eklentiler ve konuklara otopark sağlamak amacıyla geleneksel avlu tipi konutların bahçe dokusunun tahrip edildiği

görülmektedir. Bu durumda, tarihi çevre koruma ve kültürel turizm planlamasında sosyal donatı ve altyapı alanlarının, kentin ziyaretçi kapasitesi tespit edilerek tasarlanmasının önemi anlaşılmaktadır.

Tablo17.

Misis Antik Kenti ile benzer sorunlara Assos Antik Kenti'nde getirilen çözümler

Misis Antik Kenti Sorunları	Çözümler
	Assos
Ören yeri ile yerleşkenin iç içe olması	Koruma amaçlı imar planı olmadığı için koruma kurulu kontrolleriyle sınırlı kalmaktadır.
Sit alanı üzerinde ruhsata aykırı yapılaşma	Bilinçli kullanıcıların kamuoyu oluşturması
Kullanıcılarda kültürel bilinç eksikliği	Bölgenin canlanmasıyla, kullanıcılara sosyo-kültürel ve ekonomik katkı sağlaması kültürel bilinci arttırmaktadır.
Düşük gelirli kullanıcıların alana kontrolsüz girişi ve eserlerin yağmalanması	X
Bölgedeki yeni yerleşimlerin inşaat malzemelerini antik kentten temin etmeleri	X
Yetersiz ziyaretçi yönetim planlaması	X
Kamu altyapılarının yetersiz olması	X
Destekleyici turizm faaliyetlerinde altyapı eksikliği	X
Turizm pazarlama eksikliği	X
Festival ve organizasyonların yerel ölçekte kalması ya da yeterince tanıtılmaması	X
Diğer turizm destinasyonlarına göre düşük rekabet gücü	X
Düşük girişimci sayısı	X
Teknoloji ve bilgi gerektiren sektörlerde eğitimli insan eksikliği	X
İnovasyon kültürü eksikliği	X

• **Aktopraklık Höyük ile Misis'in karşılaştırılması:** Aktopraklık Höyük kültürel miras alan yönetim planı olan bir arkeolojik sit alanı olması nedeniyle, kültürel mirasın korunması, alanın kültürel turizme açılarak, kültürel bilincin artırılması ve bölgedeki kullanıcılara sağlayacağı katkı ile ziyaretçi planlamasına yönelik projelerin geliştirilmesi yönüyle oldukça önemlidir.

Tablo18.

Misis Antik Kenti ile benzer sorunlara Aktopraklık Antik Kenti'nde getirilen çözümler

Misis Antik Kenti Sorunları	Çözümler
	Aktopraklık
Arkeolojik alan sınırlarına dayanan konut, tarım ve sanayi alanları	Alan yönetim planı ile alanın koruma altına alınması
Sanayi tesislerinin yarattığı çevre kirliliği	X
Turizm pazarlama eksikliği	X
Diğer turizm destinasyonlarına göre düşük rekabet gücü	X

• **Baksı Müzesi ile Misis'in karşılaştırılması:** Müze kompleksi tarihi bir çevrede veya sitte yer almamaktadır. Kırsal alanda yer alan müzenin çevresinde kamu altyapıları bulunmamaktadır. Ayrıca turizm pazarlama eksikliği, diğer turizm alanlarına göre düşük rekabet gücü gibi durumlar kaçınılmaz olmaktadır. Ancak kamu desteği olmadan vakfın bölgedeki kullanıcılara sağladığı olanaklar (eğitim, istihdam, kültürel bilincin artırılması, sergi salonları, kütüphane, müze) ile kültürel mirasın korunması (geleneksel el sanatlarının, mutfak kültürünün, köy yaşantısının sürdürülmesi) yönünde atılan adımlar oldukça önemlidir. Bu bağlamda müze kompleksinin bölgeye sağladığı katkı ve kullanıcılar üzerindeki etkisi ile kültürparkların kapsamında değerlendirilebileceği düşünülmektedir.

Baksı Müzesi'nin yer aldığı Bayraktar Köyü'nden geçen Çoruh Nehri; kıyılarında yapılaşma olmaması, doğal peyzaj ve manzara olgusu; doğal hayatın korunması ve şehir hayatından uzaklaşmak isteyen ziyaretçilerin beklentilerinin karşılanması açısından önemli bir değerdir. Ancak destekleyici turizm yönünden irdelendiğinde, nehir çevresinin aktivitelere imkan tanımadığı görülmektedir. Bu bağlamda Misis'ten geçen ve çevresinde yerleşim alanı olan Ceyhan Nehri ile yerleşim bölgesi dışında kalan Çoruh Nehri kıyılarının bakımsız ve işlevsiz olması kısmen benzer durumlardır

Tablo19.

Misis Antik Kenti ile benzer sorunlara Baksı'da getirilen çözümler

Misis Antik Kenti Sorunları	Çözümler
	Baksı
Kullanıcılarda kültürel bilinç eksikliği	Baksı Müze Kompleksi ile verilen eğitimlerle kullanıcıların kültürel bilincinin artırılması amaçlanmıştır.
Nehir kıyısının bakımsız ve işlevsiz olması	X
Kamu altyapılarının yetersiz olması	X
Destekleyici turizm faaliyetlerinde altyapı eksikliği	X
Turizm pazarlama eksikliği	X
Diğer turizm destinasyonlarına göre düşük rekabet gücü	X
Düşük girişimci sayısı	X

BÖLÜM V

SONUÇ VE ÖNERİLER

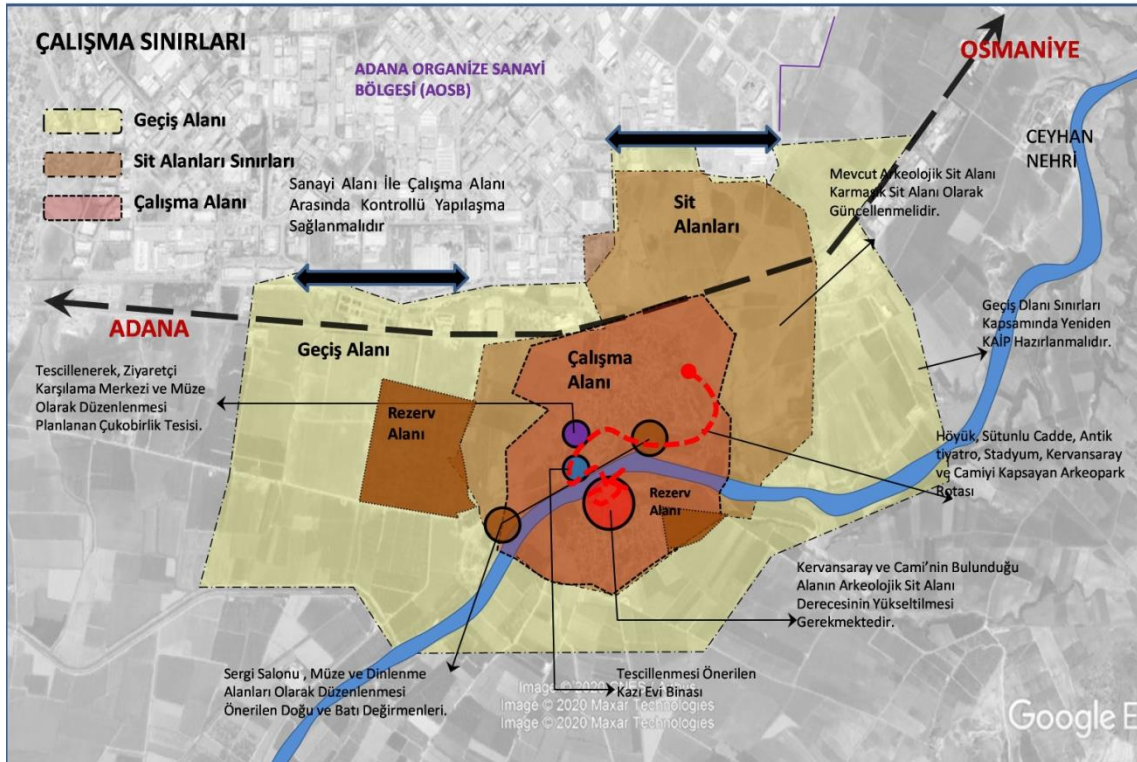
Son bölüm kapsamında, önceki dört bölümde elde edilen veriler çerçevesinde; sit kavramı ve türleri, koruma kavramı ve kültürpark kavramı, kuramsal, kavramsal ve uygulama olmak üzere, çok boyutlu bir yaklaşımla ele alınmıştır.

Çalışmada Dünya ve Türkiye’de yer alan tarihsel ve kültürel değerleri içinde barındıran ve örnek teşkil edebilecek oluşumlar incelenmiş; SWOT analizleri ile değerlendirilerek kentsel istila, sit alanı üzerinde ruhsata aykırı yapılaşma, alan sınırlarına dayanan konut, tarım, sanayi alanları gibi tehditler, kontrolsüz turizm, koruma amaçlı imar planlarının olmayışı, kullanıcıların kültürel bilinç eksikliği gibi sorunlar tespit edilmiştir. Bu sorunlar doğrultusunda yetkili kurum ve kuruluşların aldığı önlemlerin başında alanların korunmasına yönelik çok boyutlu yönetim planlarının hazırlanması gelmektedir. Ayrıca kullanıcıların kültür miraslarına sosyal sorumluluk anlayışı ile yaklaşmaları gerekliliğinin önemi de ortaya çıkmaktadır. Bu sonuçlar doğrultusunda incelenen örneklerin tamamında birincil amacın doğal ve tarihi oluşumların sürdürülebilirliğinin sağlanması olduğu anlaşılmaktadır. Bu alanların kültürel turizme kazandırılması; yaşayan kullanıcıların istihdamı ve eğitimi ile bölge ekonomisine katkı sağlanması ve bölgenin kültürel özelliklerinin ziyaretçilere farklı ve zengin içerikler ile sunulması ise diğer önemli amaçlar arasında yer almaktadır.

Benzer şekilde Misis Antik Kenti için de alanın mevcut koşulları, zengin ve çok katmanlı kültürel tarihi incelenmiş, antik kalıntılar içinde kırsal yaşamın devam ettiği alandaki tarihi çevrenin ve arkeolojik sit alanının korunması ve kültürel turizme kazandırılması gerektiği ortaya çıkmıştır.

Bu bağlamda:

- Misis Antik Kenti, diğer sit önerileri kapsamında değerlendirilmiştir.
- Antik Kent için kültürpark tasarım modeli önerisi geliştirilerek, model için bir alt yapı hazırlanması amaçlanmıştır.
- Çalışma alanında tespit edilen kültür varlıklarının korunması ve sürdürülebilirliği için öneriler geliştirilmiştir.

Şekil 187. Antik Misis Kenti İçin Öneriler Paftası

5.1. Misis İçin Önerilen Diğer Sit Türleri

- Misis, günümüzde kırsal hayatın etkisinde; zengin bir tarihsel sürece sahip ve bir çok uygarlığa ait kültürel mirası barındıran özel bir alan olarak tanımlanabilir. Misis'in *tarihi sit alanı* ilan edilmesi, bölgede yer alan kültürel mirasın korunması açısından önemlidir.

- Misis günümüzde kırsal yaşamın hakim olduğu bir bölgedir. Ancak tarihsel süreci göz önünde bulundurulduğunda; alanda tarih öncesi devirlerden 21.yy'a kadar farklı dönemlere ait, yapıldığı zamanın koşullarında önemli niteliklere sahip kültürel mirasların yer aldığı anlaşılmaktadır. Bu nedenle alan *kentsel arkeolojik sit alanı* olarak da değerlendirilebilir.

- Misis'in içinden geçen ve bölgeyi besleyen en önemli akarsulardan biri olan Ceyhan Nehri, Misis Dağları'nda yetişen endemik bitkiler ve bölgenin sahip olduğu doğal peyzaj özellikleri bir araya geldiğinde, alanın *doğal sit alanı* olarak da değerlendirilebileceği anlaşılmaktadır. Bu bağlamda içinde barındırdığı özellikler bakımından Misis'in; "*karmaşık sit*" kavramı kapsamında değerlendirilmesi önerilmektedir.

2015 yılından itibaren kervansaray, Cami ve iki adet su değirmeni, Yüreğir Belediyesi tarafından koruma altına alınarak, bu yapıların restorasyon uygulamaları tamamlanmıştır. Restorasyon çalışmaları sırasında AKVKK kararıyla, kültür varlıklarının yer aldığı parsellerde Adana Arkeoloji Müzesi denetiminde kurtarma kazıları yürütülmüştür. Sonuçta, farklı dönemlere ait bir çok mimari miras ve esere ulaşılmıştır. Geçitli’de yer alan kervansaray ve Cami’nin bulunduğu parseller ile komşu parseller günümüzde üçüncü derece sit alanı sınırlarındadır. Ancak kurtarma kazılarında ortaya çıkan buluntular neticesinde, bu alanın arkeolojik sit alanı derecesinin yükseltilmesi gerekliliğini ortaya koymaktadır.

5.2. Misis Kültürpark Tasarım Modeli

Misis için hazırlanan SWOT analizleri doğrultusunda belirlenen, alanın güçlü yönleri ve fırsatları değerlendirilmiş ve bu bağlamda Misis’in kültürel turizme kazandırılması için bir kültür park model önerisi geliştirilmiştir. Kültürpark kapsamında işlevlendirilebilecek kültür varlıkları belirlenmiştir. Alanın mevcut koşulları, zengin ve çok katmanlı kültürel tarihi dolayısı ile kültürparkın etaplar halinde geliştirilmesi için yakın, orta, uzun vade sınırları için bir harita hazırlanmıştır.

Misis gibi antik kalıntılar içerisinde kırsal yaşamın devam ettiği bölgelerde, tarihi çevrenin ve arkeolojik sit alanının korunması ve kültürel turizme kazandırılması ile burada yaşayan kullanıcıların memnuniyet ve beklentileri göz önünde bulundurulduğunda; önerilecek modelin çok boyutlu ve sürdürülebilir bir yaklaşımla geliştirilmesi gerekmektedir. Bu nedenle, çalışmada araştırılan Dünya’da ve Türkiye’de yer alan örneklerle Misis Antik Kenti’nin içinde bulunduğu benzer sorunlar karşılaştırılmıştır. İncelenen örneklerde Misis ile ortak sorunlara getirilen çözümler doğrultusunda geliştirilen önerilerin, alanın korunması ve kültürel turizme kazandırılması için yapılacak çalışmalara katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

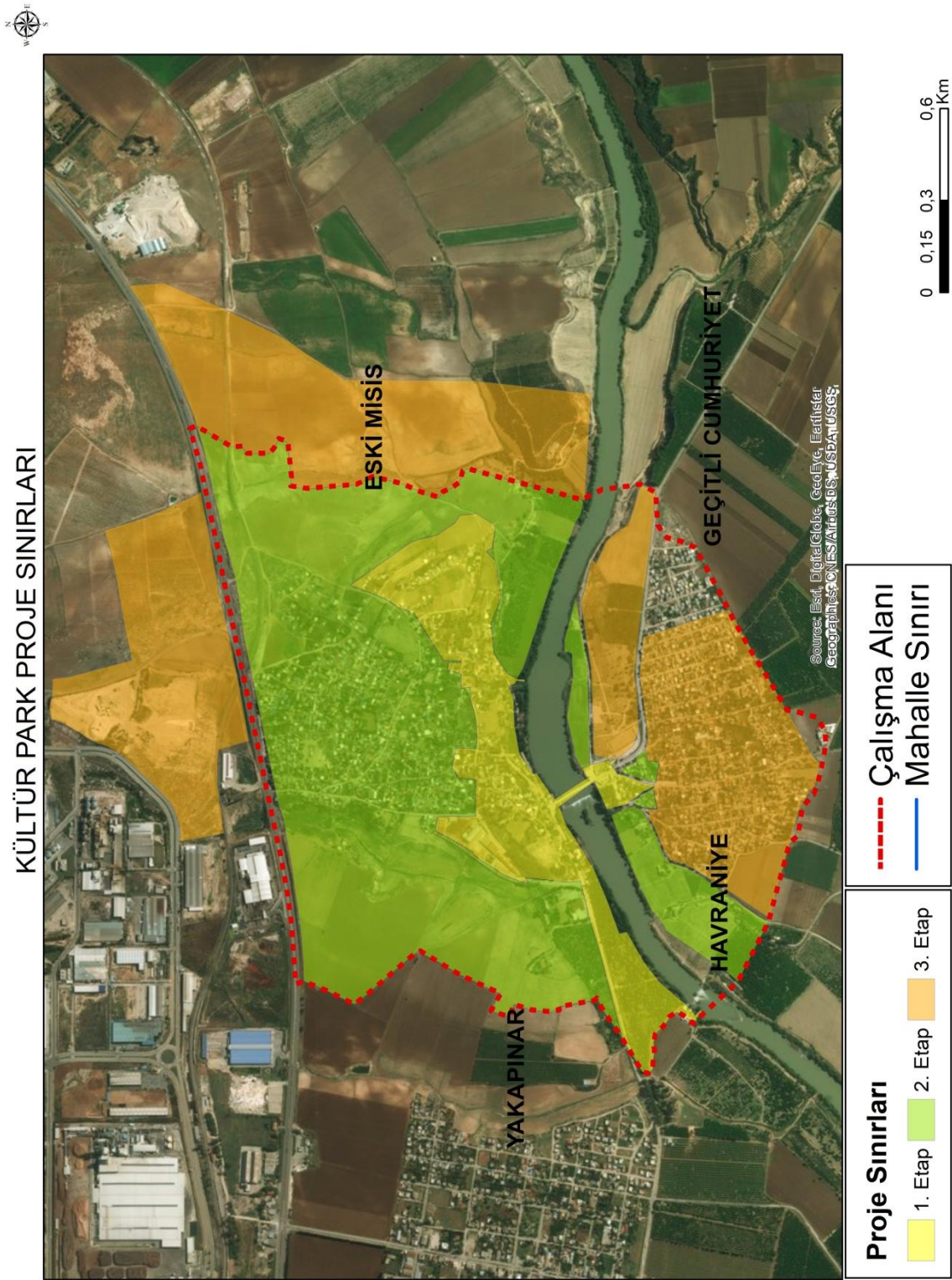
Alanın büyüklüğü ve yapılaşma koşulları dikkate alındığında, planlamanın etaplar halinde yapılması; birinci, ikinci, üçüncü etap (yakın, orta ve uzun vadeli) sınırlar ile bu sınırlar dahilindeki uygulamaların işlev ve içeriğinin belirlenmesi gerekliliği ortaya çıkmıştır (Şekil 188). Sınırlar belirlenirken, birinci

etapta; tespit edilebilen kültür varlıklarının yoğunlukta olduğu ve günümüzde restorasyon uygulamalarının tamamlandığı parsellerin dahil olduğu bir alan belirlenmiştir. Ayrıca Ceyhan Nehri kıyılarının da, manzara ve işlevsellik yönleriyle alanadeğer katması nedeni ile nehrin bir bölümünün de birinci etap sınırlarına dahil edilmesi önerilmektedir.

Birinci etap (yakın vade) için önerilen kültürpark sınırları, doğuda; üçüncü derece arkeolojik sit alanı içinde kalan Doğu Değirmeni ile başlayan alan, kuzeyde; birinci derece arkeolojik sit alanı dahilinde Misis Höyüğü, Çukobirlik Çırçır Fabrikası, Eski Misis Camii ile sütunlu caddenin bir bölümünü kapsamaktadır. Batıda; birinci derece arkeolojik sit alanda yer alan antik stadyumla sınırlanan, Batı Değirmeni ile amfi tiyatro da alana dahil edilmiştir. Kültürparkın güney sınırları ise; üçüncü derece sit alanı olan, Geçitli Mahallesi'ndeki Havraniye Kervansarayı ve Lokman Hekim Camii ile bu yapıların yakın çevrelerini içine almaktadır. Belirlenen alana Ceyhan Nehri ve Misis Köprüsü'de dahil olmaktadır.

İkinci etap (orta vade) sınırları, D-400 karayolu'nun güneyinde kalan ve birinci derece arkeolojik sit alanının tamamı ile Geçitli'nin doğu ve batı kısımlarında, günümüzde tamamen yıkılan su değirmenlerinin (Doğu ve Batı Değirmenleri'nin tam karşı yakasında) sınırladığı nehir kıyısında kalan alan olarak önerilmektedir.

Üçüncü etap (uzun vade) sınırları ise Misis (Yakapınar, Eski Misis, Geçitli, Havraniye Mahalleleri) 1. Derece, 2. Derece ve 3. Derece arkeolojik sit alanlarının tamamını kapsamaktadır.

Şekil 188. Kùltürpark proje sınırları

Kültürpark sınırlarının etaplar halinde belirlenmesine ek olarak, bu alanlarda yapılacak öncelikli uygulamaların ve hedeflerin belirlenmesi gerekmektedir. Misis'te yer alan ve bu çalışmada tespit edilen kültürel mirasın işlevlendirilmesi için bazı öneriler geliştirilmiştir. Bu bağlamda kültürparklarda kültürel mirasa yeniden işlev kazandırılması planlanırken; girdi olarak, işlevini bitirmiş fakat yapının daha önce işlev kazanmasına etken olmuş çevresel koşullar ve kullanıcı ihtiyaçlarının dikkate alınması gerekliliği yaklaşımı ile bir planlama yapılmıştır. Örneğin, tarihi değeri olan bir binaya işlev önerisi getirilirken, mevcut mekanın algılanması ve mekanın felsefesinin göz önünde bulundurulmasının önemi dikkate alınmıştır.

Misis kültür varlıkları içinde kültürpark kapsamında işlev önerileri getirilen kültür varlıkları ve yapılar:

- *Çukobirlik Çırçır (Sawgin) Tesis:* Mimari mirasların, sadece anıtsal binalar olarak değil; dinamik bir kentin canlı elemanları olarak düşünülerek planlandığı, Adana' da sanayi dönemi yapıları arasında önemli bir sembol olan Çukobirlik Çırçır Tesis'i'nin Wehdorn'un üç türe ayırdığı koruma yaklaşımlarından, yeniden işlevlendirme ve bina kompleksinin bir bölümünde bölge tarım ve sanayi tarihine geçiş üzerine bilgi verme amacıyla üretimin durdurularak korunması yaklaşımı ile bir müze önerisi ile birlikte, ziyaretçi karşılama merkezi ve aktivite alanı olarak planlanması önerilmektedir.

Proje kapsamında tescili önerilen yapı kompleksinin öncelikli olarak kamulaştırılarak, Misis Kültürparkı'nın ziyaretçi karşılama merkezi olarak planlanması ve restorasyon proje ve uygulamalarının bu doğrultuda yapılması önerilmektedir. Ziyaretçi karşılama merkezinde:

- Alana gelen günöbirlik ziyaretçilerin ihtiyaçları doğrultusunda düzenlenecek mekanlar,
- Tesisin bir bölümünün işlevini koruyarak çırçır fabrikası müzesi olması,
- Daimi ve geçici sergiler, festival ve etkinlikler için sergi ve seminer salonları,
- Bölgenin kil kalitesi göz önünde bulundurulduğunda, Antik Dönem'den itibaren yüzyıllar boyunca yapılan seramik üretiminin canlandırılması ve atöleyelerde bölge kullanıcılarına eğitim verilerek, kullanıcıların kültürpark kapsamında istihdamının sağlanması,

- Bölgede yetişen bitkilerden, doğal sabun, esans, mum atölyeleri kurulması ve atölyelerde bölge kullanıcılara eğitim verirelerek, kullanıcıların költürpark kapsamında istihdamının sağlanması,

- Tesisin bir bölümünün konaklama alanı olarak planlanması önerilmektedir.

Yapı yeniden işlevlendirilirken amaç; geleneği, modern, eğitim ve sanat ile iş imkanlarını birlikte sunabilmek olmalıdır. Bu bağlamda atölye çalışmaları ile unutulmaya yüz tutmuş geleneksel el sanatları yeniden canlandırılacak, kullanıcıların katılımıyla yapılan projeler ile kullanıcılara sanatkar olma ve gelir elde etme fırsatı doğabilecektir. Böylece nesilden nesile sanatın taşınması da sağlanabilecektir.

Ziyaretçi karşılama merkezinde planlanan müzede; Misis arkeolojik kazılarında çıkan eserler için bir arkeoloji müzesi, sanayi makineleri müzesi, çevrede yetişen endemik bitkiler üzerine Lokman Hekim Müzesi gibi farklı içeriklere sahip mekanların planlanması önerilmektedir. Ayrıca Misis'te geçmişten günümüze farklı inançlara sahip birçok uygarlık yaşamış olup; Misis kazılarında çıkarılan ve farklı inançları temsil eden eserler için de bir alan planlanması önerilmektedir. Müzenin, geçmişten günümüze inanç faktörünün uygarlıklardaki yerinin anlaşılması ve inanç turizmi açısından alana değer katacaktır.

- *Doğu ve Batı Değirmenleri*: Költürpark kapsamında değerlendirilmesi önerilen yapılar arasında bulunan değirmen yapılarının restorasyon uygulamaları tamamlanmıştır. Her iki miras da tarihsel süreçleri, işlevleri ve Ceyhan Nehri ile alanın doğal peyzajına hakim konumları nedeniyle de oldukça önemli yapılardır. Bu bağlamda günümüzde henüz ziyaretçilere açılmamış olan ve restorasyon raporunda ziyaretçi karşılama merkezi olarak önerilen Batı Değirmeni'nin; değirmen müzesi ve kafeterya olarak kullanılması önerilmektedir. Restorasyon raporunda müze ve sergi salonu olması planlanan Doğu Değirmeni'nin de çevresi ile birlikte planlanarak bir edebiyat parkı ve sergi salonu olarak işlevlendirilmesi önerilmektedir.

Batı Değirmeni'nde yer alan müzede, ziyaretçilere tarihi su değirmeninin çalışma prensiplerinin aktarılmasının ilgi çekici ve öğretici bir sunum yöntemi olacağı düşünülmektedir.

Doğu Değirmeni ise çevresi ile birlikte bir sinema ve edebiyat parkına dönüştürülerek; bölgenin yetiştirdiği sanatçıların Misis konulu eserleri, hem açık alanda hem de değirmen içerisinde sergilenebilecektir.

Kültürel mirasın restorasyonu ve yeniden işlevlendirilmesine ek olarak alanın arkeolojik değerlerinin korunması ve sunulması amacıyla Misis için bir arkeopark projesi hazırlanması ve rota belirlenmesi önerilmektedir. Rota dahilinde yer alacak kültürel miraslar:

- *Misis Höyüğü*: Arkeopark kapsamında Misis Höyüğü alanın en önemli bölümünü oluşturmaktadır. Arkeolojik kazıların devam etmesi nedeniyle müze ve kazı ekibinin karar ve planları doğrultusunda alan etaplar halinde ziyaretçilere açılabilir. Höyüğün hemen kuzeyinde bulunan sütunlu cadde ve üzerinde yer alan yapılarda kullanılan taş ve sütunlarla arkeopark güzergahı antik tiyatro ve stadyuma kadar uzanabilecektir. Antik Tiyatro ve stadyum alanlarında yapılacak arkeolojik kazılarla kalıntılar ortaya çıkarılarak koruma altına alındığı takdirde; her iki miras da arkeopark güzergahına eklenebilecektir.

Misis Höyüğü ve sütunlu cadde, Çukobirlik Çırçır Fabrikası'nın hemen doğusunda yer almaktadır. Ziyaretçi karşılama merkezi olması önerilen bu alandan, arkeoparka geçiş de kolaylıkla sağlanabilecektir.

- *Havraniye Kervansarayı ve Lokman Hekim Camii*: Geçitli'de kervansaray ve kervansarayın güneyinde çıkan kalıntılar ile Camii'nin bulunduğu alandaki kalıntılarda arkeopark kapsamında değerlendirilebilecektir. Ayrıca Havraniye Kervansarayı'nın batısında Adana Yumurtalık yolu geçmektedir. IV. Mehmed Dönemi'nde yapılan Kervansaray'ın kalıntılarının bir bölümü bu yol altında kalmıştır. Yol altında kalan kalıntıların ortaya çıkartılması için bu yol güzergahının kervansaray sınırları dışına taşınması ve yapının batısında bulunan akaryakıt istasyonu ile sonradan eklenen yapıların kaldırılarak bu parsellerde bir çevre düzenleme çalışmasının yapılması önerilmektedir. Böylece bu alan, her iki kervansaray ve Camii'yi içine alan bir peyzaj çalışması ile arkeopark alanına dahil edilebilecektir.

- *Nitelikli taşlar*: Alandaki anıtsal yapıların taşları zaman içerisinde tahrip edilerek bir kısmı köyde yapılan yeni binalarda kullanılmıştır. Bu yeni yapılar değerlendirilmediği takdirde, antik kentin anıtsal yapılarında kullanılan taş ve

donatıların bir kısmının da zarar görecektir. Bu nedenle bu yapıların daardeopark kapsamında işlevlendirilerek değerlendirilmeleri önerilmektedir.

Açık alanlarda veya yapılardan bağımsız halde bulunan taş, sütun ve donatıların ait oldukları kültürel miraslar tespit edilerek, müzede veya restorasyonlarda kullanılmak üzere envanterlerinin yapılmasının kültürel mirasın korunması ve kültürel turizme katkı sağlanması açısından oldukça önemlidir.

5.3. Misis'te Tarihi Çevrenin Korunması

Misis'in tarihsel süreci ve Roma Dönemi'nden 21.yy'a kadar uzanan kültürel mirasların korunması üzerine, günümüze kadar yapılan koruma müdahaleleri özetlenerek; alanda tescile önerilen ve korunması önerilen yapılar belirlenmiştir.

Tarihi çevre koruma planlanırken; merkezi yönetim, yerel yönetim, sivil toplum kuruluşları ile bölgede yaşayan kullanıcıların birlikte hareket etmelerinin oldukça önemli olduğu düşünülmelidir.

Yakapınar, Eski Misis, Geçitli ve Havraniye Mahalleleri'nden oluşan Misis'te kültürel mirasın yoğunlukta olduğu alanda ruhsata aykırı yapılaşma, tarihi çevrenin korunmasının önündeki en büyük sorunlardan biridir. Bu bağlamda koruma amaçlı imar planının öncelikli olarak hazırlanması ve Misis Höyüğü ile yakın çevresini kapsayan kamulaştırma çalışmalarının sürdürülmesi önerilmektedir.

Tek yapı ölçeğinde yapılan restorasyon çalışmalarında biten yapıların bakım ve onarımlarının düzenli olarak yapılması ve bu yapıların çevrelerinin de koruma altına alınmasının önemlidir.

Kültürel mirasın korunması ve kültürpark kapsamında değerlendirilmesi bağlamında Çukobirlik Çırçır Tesisi, Misis Kazı evinin tescil altına alınması ve kültürel mirasların kamulaştırma çalışmalarının yapılması, Lokman Hekim Camii alanı kurtarma kazılarında ortaya çıkan buluntuların koruma projesi hazırlanarak uygulanması önerilmektedir.

Misis'te birinci ve ikinci derece arkeolojik sit alanlarında yaşayan kullanıcıların Yakapınar ve Geçitli Mahallelerinin planlı bölgelerine taşınması; bu alanlarda alt yapının, sosyal donatı alanlarının, yeşil alan ve tarım alanları ile ulaşımın çözülmesi amaçlanarak planlanması gerekmektedir. Ancak Misis'i

otantik kılan en önemli özelliklerinden biri tarihi değerlerinin yanı sıra yaşayan bir antik kent olması olduğu göz ardı edilmemelidir. Bu nedenle kültürpark ve tarihi dokunun korunması bağlamında yapılacak planlamada; kentin tamamen boşaltılarak korunmasının Misis'in özgünlüğünü yitirmesine neden olabileceği dikkate alınmalıdır. Burada, günümüzle geçmişin entegre olarak korunması ve yaşatılması amaçlanmalıdır.

Bölgede yer alan anıtsal yapıların taşları zaman içerisinde tahrip edilmiş, bir bölümü köyde yapılan yeni binalarda kullanılmıştır. Bu yeni yapılar değerlendirilmediği takdirde antik kentin anıtsal yapılarında kullanılan taş ve donatılar da zarar görecektir. Bu nedenle nitelikli taşların kullanıldığı yapılar başlığında tespit edilen yapıların; tescil altına alınarak, kültür park kapsamında değerlendirilmesi önerilmektedir.

Bahçelerde veya yapılardan bağımsız halde bulunan taş ve donatıların, ait oldukları kültürel miraslar tespit edilerek, müzede sergilenmek veya restorasyonda kullanılmak üzere envanterlerinin çıkarılması gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- Afyoncu, F. (2001). *XVII. yüzyılda Hassa Mimarlar Ocağı*, Birinci Baskı, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayını.
- Ahunbay, Z. (1996). *Tarihi çevre koruma ve restorasyon*, İstanbul: YEM.
- Ahunbay, Z. (2004). *Tarihi çevre koruma ve restorasyon*. İstanbul: Yapı Yayın.
- Akcura, N. (1975). *Çevre ölçeğinde koruma konusunda öneriler*. Mimarlık Fakültesi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara.
- Aksoylu, S. (2000). Eski kent dokularında koruma imar planlarının doku karakterine olumsuz etkileri, *Arradamento Mimarlık Dergisi*, 11, 117-121.
- Akurgal, E. (2000). *Anadolu uygarlıkları*, İstanbul: Net Yayıncılık.
- Alexandre, F. (1993). *Cnossos: l'arche' ologied' unre`ve*. Paris: Gallimard. Kopaka.
- Allen, S. H.(2002). "Americans in east: Francis Henry Bacon, Joseph Thacher Clarke, and The AIA at Assos", *Excavating Our Past: Perspectives on the History of the AIA*, Boston, s. 63.
- Al-Qudah, Y. (2006). Amman (Ürdün) kent parklarının peyzaj erişilebilirliği yönünden incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Alsaç, Ü. (1992). *Türkiye'de restorasyon*. Birinci Baskı, İstanbul: İletişim Yayını.
- Altan, E. (2008). *Ortaçağ'da Antakya (969-1098)*. Yay. Haz. A. Özaydın, F. Başar, E. Altan, B. Küçüksipahioğlu. İstanbul.
- Andreasyan, H.D. (1946). *Başkumandan Simbat, Vekayiname (951-1334)*. (TTK'da Basılmamış Nüsha Tercüme No:68). İstanbul .
- Andreasyan, H.D.(1962). *Urfalı Mateos Vekayi-namesi (952-1136) ve Papaz Grigor'un Zeyli (1136-1162)*. Ankara.
- Anonim (1972). *Hududü'l-âlem* (= Anonim, Hududü'l-Âlem mine'l-Maşrık ile'l-Mağrib) Kullanılan Çeviriler: Anonim, Hududü'l-Âlem mine'l-Maşrık ile'l-Mağrib. Çev. Yusuf el-Hâdi. Kahire 2002. Anonim, Hududü'l-Âlem mine'l-Maşrık ile'l-Mağrib. Çev. V. Minorsky. London.
- Anonim (2001). *Taç Vakfının 25 Yılı*, Düzenleyen: Haluk Sezgin, İstanbul: Taç Vakfı Yayını.

- Aragón, (1997). Ley 12/1997, de Parques Culturales de Aragón, Gobierno de Aragón.
- Arlantaş. N. (2009). *Tudelalı Benjamin ve Ratisbonlu Petachia, Ortaçağda İki Yahudi Seyyahın İslâm Dünyası Gözlemleri*. İstanbul
- Arseven, C. E. (1947). *Sanat ansiklopedisi*. II.Cilt., MEB, İstanbul.
- Asatekin, G. (2004). *Kültür ve doğa varlıklarımız neyi, niçin, nasıl korumalıyız?* Kültür ve Turizm Bakanlığı. Ankara: DÖSİMM Basımevi.
- Ashworth, G.J. & Tunbridge, J.E. (2000). *The Tourist-Historic City*, 1st Edition, Oxford.
- Aslanapa, O. (1962). *Ortaçağda Türklerin ileri bir sosyal yardım müessesesi: kervansaraylar*. Ankara: Türk Kültürü.
- Ayçiçek, A. (2019). Bayburt Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Dergisi Sayı 1, Mart 2018, 1-9, <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/441594>, Erişim tarihi: 23.03.2019
- Bayat, A.H. (2000). *Türk kültüründe Lokman Hekim*. İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları.
- Bayrak, H. (2006). *Adana Misis Kervansarayı ve Mescidi restorasyon raporu*. Ankara.
- Berkol, F.(1970). *Vakıf Müessesesi: Hukuki Mahiyeti ve Tarihi Tekamülü*. Vakıflar Bülteni 1, Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınlarından. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Bildiş, A. (2006). Kentsel koruma bağlamında eski kentlerin geliştirilmesine yönelik bir araştırma; Tokat-Zile örneğinde irdelemeler. *Yüksek Lisans Tezi*, Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul.
- Binan, C. (1999). *Mimari koruma alanında Venedik Tüzüğü'nden günümüze düşünsel gelişmenin uluslararası evrim süreci*. Yayın No: 489, İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi Basım Yayın Merkezi.
- Bolden, R. Lewis P. (2002). *The Pocked Guide to Saint Paul: Coins Encountered by the Apostle on His Travels*. South Australia: Wakefield Press,
- Bossert, H. (1957). 1956 yaz mevsiminde Misis'te yapılan kazı hakkında rapor. *Türk Arkeoloji Dergisi, Sayı VII-1*, Maarif Basımevi, Ankara.

- Bostancı, F. (1989). Korunması gerekli tarihi kentsel dokulardaki bozulma nedenleri ve İskilip Çarşı Mahallesi'nde örneklenmesi. *Yüksek Lisans Tezi*. Gazi Üniversitesi. Ankara.
- Bozkurt, E. (1995). Anadolu Selçuklu Kervansarayları. *Kültür ve Sanat*, s.31, Ankara.
- Bredaki, M., Vasilakis A. & Whitelaw T. (2007). The Knossos Urban Landscape Project: Investigating the Long-term Dynamics of an Urban Landscape', *Archeology International*, 10 (28), 31.
- Brock, J.K. (1957). *Fortetsa: Early Greek Tombs near Knossos*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Broqui re, B. (2000). *Bertrandon de la Broqui re, Voyaged'Outremer*. Kullanılan  eviri: Bertrandon de la Broqui re, Bertrandon de la Broqui re'nin Deniza ır  Seyahati.  ev. İ. Arda. İstanbul.
- Brown, A. (2000). *Evans in Crete before 1900*. in D. Huxley (ed.), *Cretan Quests: British Explorers, Excavators and Historians* , London: The British School at Athens.
- Buckley, T. (2005). *Aspects of Greek History 750-323 B.C*. London: Taylor&Francis e-Library.
- Budde, L. (1969). *Antike Mosaiken in Kilikien Band I Fr hchrist liche Mosaiken in Misis-Mopsuestia*. Verlag Aurel Bongers Recklinghausen, Germany.
- Bustamante, L. P. & Ponce C.P. (2004). Paisajes culturales: el parque patrimonial como instrumento de revalorizaci n y revitalizaci n del territorio. *Theoria*, 13, 9-24.
- Casabonne, O. (1996): *Notes Ciliciennes I-II*, ANAN IV, 111-119., 1999: *Notes Ciliciennes 5-6*, ANAN VII, 69-98.
- Ceylan, S. (2014). Kaybolmakta olan bir kırsal maddi kültür  rneği: su değirmenleri (Ağlasun  rneği). *Doğu Coğrafya Dergisi*, 31, 65-82.
- Chroust, A.H. (1972). Aristotle's Sojourn in Assos. *Historia: Zeitschrift f r Alte Geschichte*, 21(2), 171.
- Clarke, J.T. (1888). "Gargara, Lamponia and Pionia: Towns of the Troad, *The American Journal of Archaeology and of the History of the Fine Arts*, 4(3), 292 293.

- Clarke, T.J., Bacon F.H. & Koldewey R. (1902). *Investigations at Assos: Drawings and Photographs of the Buildings and Object Discovered during the Excavations of 1881–1882–1883*. Boston: Expedition of the Archaeological Institute of America.
- Coldstream, J. N. (1974). Knossos the Sanctuary of Demeter London: *British School Archeoogy at Athens*, 48(191).
- Cook, J.M. (1973). *The Troad: An Archaeological and Topographical Study*. London: Oxford University Press.
- Çeçener, B. (1982). *Taşınmaz eski eser koruma olayı kararları organları koruma politikası ve ülkemiz*. Ankara: Türkiye Birinci Şehircilik Kongresi, 2. Kitap.
- Çelik, D. ve Yazgan, M. (2007). Kentsel peyzaj tasarımı kapsamında tarihi çevre korumaya yönelik yasa ve yönetmeliklerin irdelenmesi. *Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Bartın Orman Fakültesi Dergisi*, 9 (11), 1-10.
- Çelik, S. (2012). Türkiye’de özel müzecilik ve Baksı Müzesi. *Yüksek Lisans Tezi*, Atatürk Üniversitesi, Erzurum.
- Çelikyay, S. H. (1995). Kentsel sit alanları için tasarım yönlendiricileri, Bartın Örneği. *Yüksek Lisans Tezi*, Mimar Sinan Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Şehir Bölge Planlama Anabilim Dalı Kentsel Tasarım Programı, İstanbul.
- D’Agata, A. (2017). *Altorientalische Forschungen, Cilician Chronology Group A Comparative Stratigraphy of Cilicia Results of the first three Cilician Chronology Workshops: Misis Hoyuk*.
- D’Agata, A.L. & Salmeri, G. (2010). *Cilicia Survey 2009*. İstanbul: Kültür ve Turizm Bakanlığı 28. Araştırma Toplantısı Sonuçları, 2.Cilt.
- D’Agata, A.L., Salmeri, G., Çelik, Z. & Ünlü, F. (2011). *Ölümsüzlük Şehri Misis Projesi*, Yüreğir Belediyesi, Adana.
- Daly, J. (2003). Heritage areas: connecting people to their place and history. *Forum, Journal*, 17, 5-12.
- Dyson, S. (1998). *Ancient Marbles to American Shores: Classical Archaeology in United States*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
- Eger, A. (2012). *The Spaces Between the Teeth A Gazetteer of Towns on the Islamic-Byzantine Frontier*. İstanbul.

- Eke, F. & Özcan, Ü. (1988). Tarihi dokunun korunması ve uluslararası deneyimler. *Mimarlık Dergisi*, 2: 34-35.
- Ellen, A.(2006). Social Strategies and Spatial Dynamics in Neopalatial Crete: An Analysis of the North-central Area, *American Journal of Archaeology*, 110, 1-36.
- Erder, C. (1975). *Tarihi çevre bilinci*. Yayın No: 24, Ankara: ODTÜ Mimarlık Fakültesi Yayınları.
- Ergenoğlu, M. ve Sofracı, İ. E. (2017). Osmanlı mali sisteminde bir gelir tahsilatı yöntemi olarak malikane uygulaması: XVIII İlk Yıllarında Adana Sancağı Örneği. *Çukurova Araştırmaları Dergisi*, 3(2).
- Erturan, Y. P. (2017). *Lokman Hekim Camii rölöve-restitüsyon-restorasyon raporu*.
- Erünsal, İ., Göyünç, N., İnalçık, H., Lowry, H.W. , Kreiser, K. & Şentürk, A., (2000). *Osmanlı araştırmaları XX*. İstanbul: Enderun Kitabevi.
- Evliya Çelebi, *Seyahatname*. C.IX , 9. Kitap.
- Farooqi, S. (1984). *Towns and Townsmen of Ottoman Anatolia*. Cambridge: Trade, Crafts and Food Production in an Urban Setting.
- Fine, J.V.A. (1985). *The Ancient Greek: A Critical History*. Massachusetts: Harvard University Press, Cambridge.
- Freely, J. (2008). *Türkiye Uygarlıklar Rehberi 4 Akdeniz Kıyıları*. (Çev. Tuncay Birkan, Gürol Koca, Aslı Biçen). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Freely, J. (2004). *The Western Shores of Turkey: Discovering the Aegean and Mediterranean Coasts*. London: Tauris Parke Paperback.
- Gemci, A. (1995). Mevcut tarihi yerleşimlerin turizm amaçlı kullanımları ve Behramkale’de örnek alan çalışması. *Yüksek Lisans Tezi*, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Gonzales, P. A. (2011). Preserving the future, Projecting the past. What is a Cultural Park? *Master of Philosophy Degree*, Spanish National Research Council.
- Gordelevski, V. A. (1938). Konya İrva ve İska tarihine dair materyaller. (Çev., Hasan Ortekin). *Konya Halkevi Dergisi*, (18)19, 1053.

- Göksu, E. (1993). *Mimari ve kentsel korumanın kavramsal temelleri ve ilkeleri: Uluslararası düzlemde belirlenen çerçevenin ulusal düzeyde irdelenmesi*. 1. Kentsel Koruma ve Yenileme Uygulamalar Kolokiyumu, Mimar Sinan Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, İstanbul: MSÜ Matbaası.
- Güçhan, N.Ş. & Kurul, E. (2005). *2003-2005 döneminde gerçekleştirilen yeni yasal düzenlemeler ve koruma alanına etkileri: bir ön değerlendirme. Korumada 50 Yıl*. Mimar Sinan Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi, 17-18 Kasım, İstanbul.
- Gündoğdu, S. (2003). Tarihi süreç içinde kültürparklar ve Bursa örneği. *Yüksek Lisans Tezi*, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Hild, F. & Hellenkemper H. (1990). *KilikienundIsaurien*. 2. Cilt, Wien: TIB 5.
- Hood, S. & Smyth, D. (1981). *Archeoogical Survey of the Knossos Area*. Oxford: British School of Athens.
- ICOMOS, (2013). Türkiye Mimari Mirası Koruma Bildirgesi, [http://www.icomos.org.tr /Dosyalar/ ICOMOSTR_tr0784192001542192602.pdf](http://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_tr0784192001542192602.pdf), Erişim tarihi: 27.7.2019
- İzgiz, S. (1969). Misis, Kozan ve Belen'deki Türk sserleri. *Yayınlanmamış Lisans Tezi*. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Bölümü, İstanbul.
- Kahya, C. N. (2007). Doğu Karadeniz Bölgesi kentsel sitlerinde koruma sürecinin değerlendirilmesi. *Doktora Tezi*, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Trabzon.
- Kanadoğlu, S. (1998). *Kültür ve tabiat varlıklarını koruma hukuku*. Birinci Baskı, Ankara: Turhan Kitabevi Yayını.
- Kaplan, A. (2005). Hellenistik ve Roma Döneminde KilikiaPedias (Çukurova) yerleşimleri. *Doktora Tezi*, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Kaplan, H. Öztürk, M. (2005). *Koruma planlamasında geçiş dönemi yapılaşma koşulları ile koruma amaçlı imar planları ilişkisinin kurulması ve yeni (5226 Sayılı) yasa çerçevesinde değerlendirilmesi*. Korumada 50 Yıl, Mimar Sinan Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi, 17-18 Kasım, 195-205, İstanbul.

- Karadimas, N. (2009). Prolegomena to Aegean Archaeology from the Renaissance to 1875, *PhD Thesis*, University of Bristol, pp. 63–8.
- Karadimas, N. & Momigliano, N. (2004). On the Term “Minoan” before Evans’s Work in Crete (1894). *Studi Micenei ed Egeo-Anatolici*, 46(2), 243-258.
- Karetsou A. (2004). Knossos after Evans: Past Interventions, Present State and Future Solutions, in Cadogan, Vasilakis and Hatzaki (eds), Knossos: Palace, City, State, British School at Athens.
- Keleş, R. (1998). Kent bilim terimleri sözlüğü. Ankara: İmge Kitabevi.
- Kenny, A. (2006). *Ancient Philosophy*, Vol: 1, New York: Oxford University Press.
- Kızıldere, A.E. (2009). Sanat akımları açısından Türkiye ve diğer ülkelerdeki başlıca parklar (19.yüzyıl-21.yüzyıl arası). *Yüksek Lisans Tezi*, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Kiper, P. (2006). *Küreselleşme sürecinde kentlerin tarihsel-kültürel değerlerinin korunması, Türkiye-Bodrum örneği*. Birinci Baskı, İstanbul: Sosyal Araştırmalar Vakfı Yayını.
- Koç, Ü. (2004). XVI. Yüzyıl Anadolu’sunda Değirmenler. *Türk Dünyası Araştırmaları*, İstanbul, 149, 181-190.
- Koçan, H. (2010). *Bayburt sanata daha yakın*. İstanbul: Bayburt Vakfı.
- Köksal, A. (2009). *Anlamanın sınırı*. İstanbul: Arkoloji ve Sanat Yayınları.
- KTB (1987). 19660 Sayılı Korunması Gerekli Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıklarının Tespit ve Tescili Hakkında Yönetmelik. <http://teftis.kulturturizm.gov.tr/TR-14437/korunmasi-gerekli-tasinmaz-kultur-ve-tabiatarliklarin-.html>, Erişim tarihi: 30.01.2019.
- KTB (2004). 5226 Sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu ile Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun. <http://www.kultur.gov.tr/teftis/Genel/> Erişim tarihi: 30.01.2019.
- KTB (2006). 4.10.2006 tarih 720 sayılı Kültür Ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu, <http://www.kulturvarliklari.gov.tr/TR-44332/ilke-karari--karar-no-720--karar-tarihi-04102006.html>, Erişim tarihi: 1.02.2019.
- Kuban, D. (2000). *Tarihi çevre korumanın mimarlık boyutu*. Birinci Baskı, İstanbul: YEM Yayın.
- Kum, N. (1955). *İslâm ve Osmanlı Türkleri Devrinde Misis Anıtlar, Kitabeler*. Anadolu Araştırmaları.

- Kuter, N. (2007). Çankırı kenti açık ve yeşil alan varlığı içinde tarihi kent merkezinin kentsel peyzaj tasarımı açısından değerlendirilmesi. *Doktora Tezi*, Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı, Ankara.
- Langlois (1947). *Eski Kilikya*. Çev. M. R. Balaban, Mersin
- Leaf, W. (1923). *Strabo on Troad*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Madra, B. (1997). Assos. *Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi*, Cilt.1, İstanbul: Yapı-Endüstri Yayınları.
- Madran, E. & Özgönül, N. (2005). *Kültürel ve doğal değerlerin korunması*. Ankara: TMMOB Mimarlar Odası Yayınları.
- Madran, E. (2002). *Tanzimattan Cumhuriyete kültür varlıklarının korunmasına ilişkin tutumlar ve düzenlemeler: 1800-1950*. Ankara: ODTÜ Yayını.
- Madran, E. (2005). *Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Mevzuatındaki son düzenlemeler*. Korumada 50 Yıl, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, 245- 253, 17-18 Kasım, İstanbul.
- Madran, E. & Özgönül, N. (1982). Planlı Dönemde (1963-1981) Tarihsel çevrenin korunması ve değerlendirilmesinde kamunun yaklaşımı. *Türkiye Birinci Şehircilik Kongresi, 2. Kitap*, 283-302, Kasım, Ankara.
- Madran, E. & Özgönül, N. (2005). *Kültürel ve doğal değerlerin korunması*. Birinci Baskı, Ankara: TMMOB Yayını.
- Magie, D.(1950). *Roman Rule in Asia Minor to the End of the Third Century Christ*. I-II, Princeton.
- Mansel, A. M. (2004). *Ege ve Yunan tarihi*. 8. Baskı, Ankara: T.T.K.
- Marjory, V. & Williams, S. (1954). *Cilician survey (Kilikya araştırmaları)*. Anatolian Studies, IV.
- Mcnicoll, A. & Milner, N.P. (1997). *Hellenistic Fortifications from the Aegean to the Euphrates*. Oxford: Oxford University Press.
- Mitchell, S. (2004). *"Troas", An Inventory of Archaic and Classical Poleis*. (ed. Mogens H. Hansen- Thomas Nielsen), New York: Oxford University Press.
- Myers, J.W., Myers, E.E. & Cadogan, G. (1992). *The Aerial Atlas of Ancient Crete*. California: Berkeley University of California Press.
- Okyay, İ. (2001). *Fransa'da kentsel sit alanlarının korunması*. Yapı-Endüstri Merkezi, İstanbul: YEM Yayınları.

- Oldenburg, W. (2000). *Filistin ve Küçük Asya'ya seyahat*. Çev: Ersan M., İzmir.
- Orejas, A. (2001). *Los parques arqueológicos y el paisaje como patrimonio*. ArqueoWeb.
- Ortaylı, İ. (1985). Tanzimatta vilayetlerde eski eser taraması. *Tanzimattan Cumhuriyete Türkiye Ansiklopedisi*, 6, 1599, İstanbul.
- Ömeroğlu, C. (2006). Antakya Kentinin özgünlüğü ve günümüz koruma sorunlarının Antakya kentsel sit alanında irdelenmesi. *Yüksek Lisans Tezi*, Fen Bilimleri Enstitüsü, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Özacan, D. (2015). XVI. Yüzyılda Çıldır Eyaleti Büyük Ardahan Sancağı'nda Su Değirmenleri ve Bezirhaneler. *Karadeniz*, 6(24).
- Özkır, A. (2007). Kent parkları yönetim modelinin geliştirilmesi. *Doktora tezi*, Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Özsoy, F. (1988). Kentsel sit bölgelerindeki koruma kararları ve koruma bölgelerinde kentsel tasarım disiplini. *Yüksek Lisans Tezi*, Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, İstanbul.
- Öztürk, M. (2007). Kentsel sit alanlarında geçiş dönemi yapılaşma koşulları sorunsalı: Gündül ve Sille örneklerinde irdelenmesi. *Yüksek Lisans Tezi*, Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı, Ankara.
- Öztürk, N. (1995). *Türk yenileşme tarihi çerçevesinde vakıf müessesesi*. Ankara: Türk Diyanet Vakfı Yayınları.
- Papadopoulos, J.K. (1995). "Knossos", *The Conservation of Archeological Sites in the Mediterranean Region*, International Conference, 6-12 May, The Getty Conservation Institute, Los Angeles, 93-126.
- Parten, A. (2005). Anadolu'nun Çağdaş Sanatla Yakınlaşmasına Bir Model: Baksı Müzesi. *Sanatta Anadolu Aydınlanması*, Erzurum, 161.
- Prola, R. (2005). *Best Practices in Heritage Development from the National Heritage Areas*. <http://www.nps.gov/history/heritageareas/REP/10BP2006.pdf> Erişim tarihi: 30.06.2019
- Ramsay, W. M. (1960). *Anadolu'nun tarihî coğrafyası*. Çev. M. Pektaş, İstanbul.
- Razi, A.(2017). *Bayburt İli Bayraktar Köyü'ndeki Baksı Müzesi*. Van.
- Robinson H., "Assos", *The Princeton Encyclopedia of Classical Sites*, s. 104–105.

- Rubio Terrada, P. (2008). Desarrollo local y patrimonio cultural: el parque cultural de Albarracín. *Geographicalia*, (53), 21-48.
- Sabaté, J. (2009). *Proyecto de parque patrimonial fluvial del Ter*, in *Gestión del paisaje*. Manual de protección, gestión y ordenación del paisaje. Jaume Busquets Fàbregas, Albert CortinaRamos (coords.) Barcelona: Ariel, 625-42.
- Sayar, M. H. (2003). *Kilikya'da Epigrafi ve Tarihi Coğrafya Araştırmaları 2001*. Araştırma Sonuçları Toplantısı 20/2, 59-70.
- Schaffer, F. X. (1903). *Cilicie*. Gotha: Justus Pertes
- Serdaroğlu, Ü. (1991). Stupperich R., "*Ausgrabungen in Assos*". Rudoph Habelt, GmbH Bonn,
- Serdaroğlu, Ü. (2005). Assos. İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
- Sevim, A. (2006). Azimi Tarihi: Selçuklular Dönemiyle ilgili bölümler. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Strabon (1993). *Antik Anadolu Coğrafyası "Geographika", XII,XIII,XIV*. İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
- Şahin, İ. (2004). Türkiye'de kentsel koruma politikalarının gelişimine yardımcı bir yöntem denemesi, Örnekleme: İstanbul Tarihi Yarımada, *Doktora Tezi*, İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul.
- T.C. Adana Valiliği, (2008). *Adana İlçeler Kültür Envanteri*.
- Taeschner, F. (2010). *Osmanlı Kaynaklarına Göre Anadolu Yol Ağı*. Çev.N. Epçeli. İstanbul.
- Tahiroğlu, B. (1985). Tanzimat'tan Sonra Kanunlaştırma Hareketleri, Tanzimat'tan Cumhuriyete Türkiye Ansiklopedisi, 4, 889-890, İstanbul.
- Tamer, C.(1974). Cumhuriyet devrinde eski eser anlayışı ve onarım faaliyetleri. *Rölöve ve Retorasyon Dergisi*, Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, 1, 1, Ankara.
- Tekindağ, C. Ş. (1949). "AlâüddinKeykubâd ve Halefleri Zamanında Selçuklu-Küçük Ermenistan Hududları". İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi I/1
- Ter, Ü. (2002). Konya kenti açık ve yeşil alan varlığı içinde tarihi kent merkezinin kentsel tasarımı üzerine bir araştırma. *Doktora Tezi*, Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı, Ankara.

- Terrado, P. R. (2008). Desarrollo local y patrimoniocultural: el parque cultural de Albarracín. *Journal of Geographicalia*, 53, 21-48.
- TMMOB Mimarlar Odası, (2007). *Kültürel Sitler ve Doğal Anıtlar*. 2007 Uluslararası Anıtlar ve Sitler Günü, Mimarlar Odası, <http://www.mo.org.tr/index.cfm?sayfa=Belge&Sub>, Erişim tarihi: 02.02.2019
- Toksöz, M. (2010). *Nomads, migrants and cotton in the Eastern Mediterranean: the making of the Adana-Mersin Region 1850-1908*. Netherland: Leiden.
- Tunçer, M. (2000). *Tarihsel çevre koruma politikaları Ankara*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayını.
- Ulutürk, M. (2011). *Meram'da Tarihî Su Değirmenleri*, TÜBAR, XXIX-/2011-Bahar, s. 447-460.
- Ünal, A. (2006). Eski çağlarda Çukurova'nın tarihi coğrafyası ve Kizzuwatna Krallığının siyasi tarihi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 15, 15-44.
- Ünal, A. & Girginer S. (2007). Kilikya-Çukurova, ilk çağlardan Osmanlılar Dönemi'ne kadar Kilikya'da tarihi coğrafya, tarih ve arkeoloji. İstanbul: Homer Kitabevi.
- Ünlügenç, C. & Akıncı, A. C. (2017). *Kızıldere-Güveloğlu (Ceyhan-Adana) civarının Tektono-Stratigrafisi*. *Çukurova Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi Dergisi*, 32(2), 85-99.
- Veatch, H. B. (1974). *Aristotle: A contemporary appreciation*. Indiana: Indiana University Press.
- Yaygel, A. D. (2007). Müdahale gerektiren tarihi kentsel çevrelere yönelik kullanıcı odaklı sağlıklaştırma yöntemlerinin irdelenmesi: İzmir – Basmahane Bölgesi örneği. *Yüksek Lisans Tezi*, Dokuz Eylül Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Bölümü Restorasyon Anabilim Dalı, İzmir.
- Yediyıldız, B. (1985). *Institution Du Vaqf Au XVIII é Siecle en Turquie – études socia historique*, Ankara: Publiée avec le concours Centre National de la Recherche Scientifique et de la Société d' Histoire Turque.

- Yıldırım, T. (2010). Kentsel ve arkeolojik sit alanında Adana/Tepebağ Höyüğü ve planlama sürecinde kentsel arkeoloji, kentsel dönüşüm, rehabilitasyon ile arkeopark kavramı. *Yüksek Lisans Tezi*, Çukurova Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Adana.
- Yiğit, F. A. (2015). *Memlûk-Ermeni münâsebetleri*. Ankara: Gazi Akademik Bakış.
- Yörük, S. (2015). *XVIII. yüzyılın ilk yarısında Adana Şehri*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları IV/A-2-2.12. Dizi- Sayı: 15.
- Yüceer, H. (2017). *Misis Havraniye (Lokman Hekim Camii Koruma Raporu)*, Adana.
- Zeren, N. (1981). Kentsel alanlarda alınan koruma kararlarının uygulanabilirliği. *Doktora Tezi*, İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, İstanbul.
- Zeytinoğlu, E. (2013). *Baksı: bir boşluğa işaret bırakmak*. İstanbul: Baskı Kültür Sanat Vakfı.
- <http://adana.cukurova.edu.tr/default.asp>, Erişim tarihi: 26.02.2019
- <http://http://www.kulturvarliklari.gov.tr/TR-181113/assos-arkeolojik-alani-canakkale-2017.html>, Erişim tarihi: 26.02.2019.
- <http://www.adana.gov.tr/cografya>, Erişim tarihi: 26.02.2019
- <http://www.adanakulturturizm.gov.tr/TR-60704/genel-bilgiler.html>, Erişim tarihi: 26.02.2019
- <http://www.arkiv.com.tr>, Baksı müzesi halk sanatları araştırma ve uygulama merkezi, Erişim Tarihi: 14.01.2016
- <http://www.baksi.org/index.html>, Erişim tarihi:12.02.2019
- <http://www.koeri.boun.edu.tr>, Erişim tarihi:30.06.2019
- <https://islamansiklopedisi.org.tr/misis>, Erişim tarihi:23.03.2019
- https://legacy.lib.utexas.edu/maps/historical/shepherd/asia_minor_p20.jpg, Erişim tarihi: 28.02.2019.
- <https://www.adanaorganize.org.tr>, Erişim tarihi: 30.06.2019
- <https://www.interregeurope.eu/>, Interreg Europe Building, 2017, Regional Actions for New Developments in Tourism Region of Crete, Erişim tarihi: 06.07.2019

EKLER

EK 1

Misis Höyüğü

Envanter No:

YAPININ ADI: Misis Höyüğü				
YAPININ KONUMU:				
İli: Adana	İlçe: Yüreğir	Mahalle: Yakapınar	Cadde:	Sokak:
Kapı No:	Kadastro:	Pafta: 16	Ada:	Parsel: 507, 508, 509, 510
Dönem:	Tescil Durumu: 15.04.1988 tarih 10 sayılı AKVKK kararı ile tescillenmiştir.			
Mülkiyeti: Hazine				
Sit Derecesi: 1. Derece Arkeolojik Sit Alanı				
Genel Tanım: Misis, Adana-Ceyhan (eski) yolu üzerine kurulmuştur. Höyük, Yakapınar Nahiye Müdürlüğü binasının tam karşısında yolun kuzeyine düşmektedir. Yakapınar'ın yeni mahallesi, batısında okul ve Çukobirlik tesisleri, güneyi Ceyhan-Adana asfaltı ve doğusu Ceyhan Irmağı ile çevrilidir. Batı yamaçları çam ağaçlarıyla kaplıdır. Bu yönde Çukobirlik ile höyük koruma duvarı arasında yol bulunmaktadır. Kuzeyde 1981 yılından kalma hafriyat çukurlarıyla kaçak yapılaşma içiçe geçmiştir. Güneyi yol kavşağı şeklinde olup, tam bir diklik gösterir. Doğu yönü ise kaçak yapılaşmaların olduğu ve eski duvar kalıntılarının açığa çıktığı yerdir. Höyük yüzeyinde Grek, Roma, Bizans ve İslami seramik bol miktarda bulunmaktadır. Ayrıca Prof. Dr. Bossert ve Dr. Budde geçmişte yapılan ve yarım kalan kazı çalışmaları sonucu açığa kalmış mimari kalıntılar mevcuttur. Kesme taşlardan yapılmış duvar kalıntıları sütunlar ve başlıklar höyük yüzeyinde gözlenmektedir.				
Yapının İşlevi: Höyük				
Bugünkü İşlevi: 2012 yılından itibaren Prof. Dr. Anna Lucia D'agata . ve Prof. Dr. Giovanni Salmeri tarafından höyük üzerinde kazı çalışmaları yapılmaktadır.				
Önerilen Kullanım:				
Vaziyet Planı:		Genel Fotoğraf:		
				

EK 2

Misis Köprüsü

Envanter No:

YAPININ ADI: Misis Köprüsü				
YAPININ KONUMU:				
İli: Adana	İlçe: Yüreğir	Mahalle: Geçitli	Cadde:	Sokak:
Kapı No:	Kadastro:	Pafta:	Ada:	Parsel:
Dönem: Roma	Tescil Durumu: 18.09.1996 tarih 2593 sayılı AKVKK kararı ile tescillenmiştir.			
Genel Tanım: Yakapınar Beldesi ve Geçitli Beldesini birbirine bağlayan tarihi ipek yolu üzerinde yer alan 7.70 m genişliğinde 130 m Uzunluğunda tarihi köprüdür.				
Yapının İşlevi: Köprü				
Bugünkü İşlevi: Köprü 1998 Adana Depremi sonrası ciddi hasar görmüş, Karayolları Genel Müdürlüğü tarafından restore edilmiştir.				
Ayrıntılı Tanım Düzgün kesme taşla inşa edilen tarihi köprü ortada büyük sivri kemer kıyılarına doğru küçülen sivri kemerler ve iki tarafa doğru 4'er adet kemerden oluşmakta olup; korkuluklarda köprüyle aynı malzemeden(kesme taş) yapılmıştır. Döşemesi taş köprünün kuzey-doğu kısmındaki cephesinde kemerler arasında balık sırtı (su tahliyesi için) yapılmış durumdadır.				
Onerilen Kullanım: Köprü				
Vaziyet Planı		Genel Fotoğraf:		
				

EK 3

Havraniye (Misis) Kervansarayı

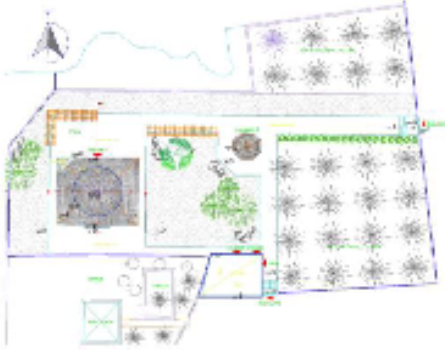
Envanter No:

YAPININ ADI: Havraniye (Misis) Kervansarayı				
YAPININ KONUMU:				
İli: Adana	İlçe: Yüreğir	Mahalle: Geçitli	Cadde:	Sokak:
Kapı No:	Kadastro:	Pafta: 27	Ada:	Parsel: 706, 708, 709, 710, 713
Dönem:	Tescil Durumu: 18.09.1996 tarih 2593 sayılı AKVKK kararı ile tescillenmiştir.			
Genel Tanım: Misis Köprüsü'nün hemen yanında yer alan iki adet sivri tonoz kemerli kalan korunması gerekli taşınmaz kültür varlığı. İki kemerin ayakları sağlam kalmış, diğer bölümleri ise yolun karşısında devam etmektedir.				
Yapının İşlevi: Kervansaray				
Bugünkü İşlevi: Yapının restorasyonu Yüreğir Belediyesi tarafından 2015 yılında başlamış olup; devam etmektedir (01.2019).				
Ayrıntılı Tanım: 3. Derece arkeolojik sit alanında yer alan yapıyı, Belde'ye giren yol ikiye bölmüş durumdadır. İki kemerli kısım yolun sağ kısmında diğer bölümü ise yolun sol kısmında yer almaktadır. Taşınmazın asıl giriş kapısı tonozlu, sivri kemerli, kemerin dış yüzeyi bütün kemer boyunca bitki motiflerinden bir filizle çevrilmiştir. Kervansarayın ayakta kalmış olan bütün duvarları bir kale sağlamlığıyla blok kesme taşlardan yapılmıştır. Dış duvarların iç avluya bakan yüzeylerinde mekanların bulunduğu anlaşılmaktadır. Harap olan kervansarayın arazisi içinde benzin istasyonu ve karşı taraftaki kısımda ise lokanta, tamirhane ve bakkal yer almaktadır. Tescillendiği tarihte çok az bir kısmının ayakta kaldığı ve mevcut duvarların tahribinin önlenmesi, tarihi belge olarak etrafın boşaltılması ve park içinde korunması önerilmiştir.				
Önerilen Kullanım:				
Vaziyet Planı		Genel Fotoğraf:		
				

EK 4

Misis Havraniye (Lokman Hekim) Camii

Envanter No:

YAPININ ADI: Misis Havraniye (Lokman Hekim) Camii				
YAPININ KONUMU:				
İli: Adana	İlçe: Yüreğir	Mahalle: Geçitli	Cadde:	Sokak:
Kapı No:	Kadastro:	Pafta: 27	Ada:	Parsel: 1003
Dönem: Osmanlı	Tescil Durumu: 18.09.1998 tarih 2593 sayılı AKVKK kararı ile tescillenmiştir.			
Mülkiyeti: Vakıflar Genel Müdürlüğü				
Sit Derecesi: 3. Derece Arkeolojik Sit Alanı				
Genel Tanım: Dikdörtgen planlı, taş ve betonarme ile inşa edilmiştir. Tescillendiği dönemde camii olarak kullanılmaktadır.				
Yapının İşlevi: Cami				
Bugünkü İşlevi: Cami 1998 Adana Depremi sonrası tamamen yıkılmıştır. Bağlı olduğu Yüreğir Belediyesi tarafından 2015 yılında restorasyon çalışmaları başlamış, sondaj çalışmalarında çıkan buluntular sonucunda kurtarma kazısına dönüşmüştür. Kervansaray'ın yanında bulunan Cami kesme taş örgülü tonozlu sivri kemerli, kemerler arası taş duvar örgülü bina dikdörtgen planlı olup; iç bölümde taş örgülü mihrap bulunmakta, sivri kemerlerin altında pencere bulunmaktadır. Güneyde iki adet, yanlarda alta doğru ve batıda 1'er adet aksamalı çift kanatlı penvere yer almaktadır. Kubbe betonarme inşa edilmiş, taban döşemesi taş kaplama, mescit içi duvarlar sıva+badanalı olup dış cephe sıvasızdır. Sivri kemerli kapı ile girilmektedir.				
Önerilen Kullanım: Cami				
Vaziyet Planı:			Genel Fotoğraf:	
				

EK 5

Misis Doğu Değirmeni

Envanter No:

YAPININ ADI: Misis Doğu Değirmeni				
YAPININ KONUMU:				
İli: Adana	İlçe: Yüreğir	Mahalle: Yakapınar	Cadde:	Sokak:
Kapı No:	Kadastro:	Pafta: 21	Ada:	Parsel: 792
Dönem: Orta Çağ		Tescil Durumu: 28.11.2014 tarih 4463 sayılı AKVKBK kararı ile tescillenmiştir.		
Genel Tanım: Korunması gerekli taşınmaz kültür varlığı ve 1. Grup yapıdır.				
Yapının İşlevi: İki katlı kagir su değirmeni				
Bugünkü İşlevi: Yapının restorasyonu Yüreğir Belediyesi tarafından 2016 yılında başlamış olup; devam etmektedir (01.2019).				
Ayrıntılı Tanım: Bir kısmı 1. Derece arkeolojik sit alanı içinde bir kısmı ise sit dışında kalan 792 parselin kuzeyinde antik tiyatro kalıntısı, batısında tarihi Misis Köprüsü bulunmaktadır. Kuzey-güney yönünde dikdörtgen formlu değirmen nehrin hemen yakınında bahçe olarak kullanılan 792 parselin kuzeyinde konumlanmaktadır. Düzgün kesme ve moloz taşın kireç harçla bağlanarak yığma yapım tekniği ile yapılmış değirmenin zemin katında kuzey cephesindeki kemerli giriş kapısından ulaşılmaktadır. Zemin katın üst örtüsü ve dış duvarların bir kısmı günümüze ulaşmamış olup; belirli aralıklarla duvarda dış yapan taş ayaklara oturan değirmeni bölümleyen beş adet taş kemer ayaktadır. Zemin kat doğu duvarına duvara paralel yerden yaklaşık 50 cm yüksekliğinde taş seki, doğu kanatta ise kare ve dairesel formlu beton malzeme ile müdahale görmüş sabit öğütme elemanları bulunmaktadır. Tonoz üst örtülü bodrum kata değirmenin batı cephesindeki gizli kemerli 5 adet açıklıktan ulaşılmakta olup; bu katın içi nehrin getirdiği toprakla dolduğu için asıl zemin kotu, kat zeminden bodruma inen bir merdiven bulunmaktadır. Bodrumdaki kemerli açıklıkların duvarlarındaki düşey çark izlerinden değirmenin düşey çarklı olduğu ve nehre olan konumundan alttan su aldığı düşünülmektedir.				
Onerilen Kullanım:				
Vaziyet Planı		Genel Fotoğraf:		

EK 6

Misis Batı Değirmeni

Envanter No:

YAPININ ADI: Misis Batı Değirmeni				
YAPININ KONUMU:				
İli: Adana	İlçe: Yüreğir	Mahalle: Yakapınar	Cadde:	Sokak:
Kapı No:	Kadastro:	Pafta: 3	Ada:	Parsel: 465
Dönem: Orta Çağ Tescil Durumu: 28.11.2014 tarih 4464 sayılı AKVKBK kararı ile tescillenmiştir.				
Genel Tanım: Korunması gerekli taşınmaz kültür varlığı ve 1. Grup yapıdır.				
Yapının İşlevi: İki katlı kagir su değirmeni				
Bugünkü İşlevi: Yapının restorasyonu Yüreğir Belediyesi tarafından 2016 yılında başlamış olup; devam etmektedir (01.2019).				
Ayrıntılı Tanım: Bir kısmı 3. Derece arkeolojik sit alanı içinde bir kısmı ise sit dışında kalan 465 parselin kuzeyinde Misis Antik Kenti, doğusunda tarihi Misis Köprüsü bulunmaktadır. Düzgün geometrik bir formu olmayan 465 parselin güneybatı köşesinde konumlanan değirmenin bir kısmı karaya bir kısmı nehir yatağına oturmaktadır. Düzgün kesme ve moloz taşın kireç harçla bağlanarak yığma yapım tekniği ile yapılmış değirmen öğütme taşlarının bulunduğu alt kattan oluşmaktadır. Sabit öğütme elemanlarının bulunduğu üst kata kuzeybatı cephesindeki dikdörtgen formlu giriş kapısından ulaşılmakta olup; bu katın üst örtüsü, dış duvarların ve döşemenin bir kısmı yıkılmıştır. Üst katın ayakta kalan duvarlarında dikdörtgen formlu pencere açıklıkları ve kuzeydoğu cephe orta aksta selyaran üstünde bir kısmı konsol yapan dikdörtgen planlı yıkık durumda bir mekan bulunmaktadır. Üst katın kuzeybatı duvarına bitişik taş basamaklara sahip merdivenlerden çarkların bulunduğu alt kata inilmekte olup aynı merdivenin simetriği taşınmazın güneydoğu kanadında da yer almaktadır. Ancak bu kısımdaki kullanılmayacak durumda olduğu belirtilmektedir. Tonoz üst örtülü, alt katta farklı ebatta 5 adet kemerli açıklık bulunmaktadır. Bu açıklıklardan suyun geldiği kuzeydoğu cephede suyun gelişi kontrol amacıyla yapılmış hareketli bentler, dış cephede kemer ayaklarında selyaranlar, suyun çıktığı güneybatı kanatta kemer ayaklarında düşey dönen çark izleri mevcuttur. Değirmenin verimini arttırmak için nehir yatağına müdahale edilerek inşa edilen değirmenin zaman içinde nehrin getirdiği materyallerle ve kendi yıkıntılarıyla alt katın bir kısmı dolmuştur.				
Vaziyet Planı		Genel Fotoğraf:		

EK 7

Eski Misis Cami

Envanter No:

YAPININ ADI: Eski Misis Cami				
YAPININ KONUMU:				
İli: Adana	İlçe: Yüreğir	Mahalle: Yakapınar	Cadde:	Sokak:
Kapı No:	Kadastro:	Pafta:	Ada:	Parsel:
Dönem:	Tescil Durumu: 29.01.2008 tarih 3479 sayılı AKVKK kararı ile tescillenmiştir.			
Mülkiyeti: Vakıflar Genel Müdürlüğü				
Sit Derecesi: 1. Derece Arkeolojik Sit Alanı				
Genel Tanım: Cami, 1982 yılında Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından onarılmış olup; tescillendiği tarihte yeniden onarımına gerek olmadığı, özellikle son cemaat yerinin sol tarafına ilave edilen odanın kaldırılması gerektiği belirtilmektedir.				
Ayrıntılı Tanım: Vakıflar Genel Müdürlüğü arşivinde bulunan bir belgede caminin inşa tarihi 1070 H. (1659-1660) olarak verilmektedir. Bu tarih Havraniye Kervansarayı'nın 1659 yılında Sultan V. Mehmet tarafından yeniden inşa edildiği tarihtir. Muhtemelen cami aynı tarihte inşa edilmiş olmalıdır. Cami boyuna dikdörtgen planlıdır. Önünde son cemaat yeri bulunmaktadır. Son cemaat yeri toplam altı adet ahşap direk üzerine ahşap kirişlemeli tavanla örtülüdür. Son cemaat yerinin doğu duvarı kaplıdır. Batı tarafında minare kaidesi yer almaktadır. Caminin 1982 yılında yapılan onarımından sonra son cemaat yerinin sol tarafına bir oda ilave edilmiştir. (Ek 10)				
Yapının İşlevi: Cami				
Bugünkü İşlevi: Cami				
Önerilen Kullanım: K.T.V.K.K. tarafından, daha fazla tahribin önlenmesi için mevcut haliyle korunması önerilmiştir.				
Vaziyet Planı:		Genel Fotoğraf:		
				

EK 8

Antik Sur Kalıntısı

Envanter No:

YAPININ ADI: Antik Sur Kalıntısı				
YAPININ KONUMU:				
İli: Adana	İlçe: Yüreğir	Mahalle: Geçitli	Cadde:	Sokak:
Kapı No:	Kadastro:	Pafta:	Ada:	Parsel:
Dönem:	Tescil Durumu: 18.09.1996 tarih 2593 sayılı AKVKK kararı ile tescillenmiştir.			
Mülkiyeti: Hazine				
Sit Derecesi: 3. Derece Arkeolojik Sit Alanı				
Genel Tanım: Tescillendiği dönemde büyük bir kısmı ayakta kalabilmiş yapı günümüzde durumdadır. Yerleşim alanının güney ve batı tarafını tamamen çevrelemektedir. Kaplamalar blok kaba yonu taştan, surun içi moloz taştan inşa edilmiştir. Surdan sökülen taşlar, muhtemelen köyde evlerin inşasında kullanılmıştır.				
Yapının İşlevi: Sur kalıntısı				
Bugünkü İşlevi:				
Önerilen Kullanım: K.T.V.K.K. tarafından, daha fazla tahribin önlenmesi için mevcut haliyle korunması önerilmiştir.				
Vaziyet Planı:		Genel Fotoğraf:		
				

EK 9

Tonozlu Yapı Kalıntısı

Envanter No:

YAPININ ADI: Tonozlu Yapı Kalıntısı				
YAPININ KONUMU:				
İli: Adana	İlçe: Yüreğir	Mahalle: Geçitli	Cadde:	Sokak:
Kapı No:	Kadastro:	Pafta: 28	Ada:	Parsel: 662
Dönem:	Tescil Durumu: 18.09.1996 tarih 2593 sayılı AKVKK kararı ile tescillenmiştir.			
Mülkiyeti: Şahıs				
Sit Derecesi: 3. Derece Arkeolojik Sit Alanı				
Genel Tanım: Kare planlı olan yapı, kaba yonu taşla inşa edilmiş, bir kısmı ayakta olan yapı tonozlu ve sivri kemerlidir.				
Ayrıntılı Tanım: Kare planlı, kaba yonu taş ve moloz taşla inşa edilen taşınmaz 8*8m ebatlarında olup; giriş bölümü (güneyden kemerli bir girişle sağlanmış) tescillendiği tarihte taş duvarla örülmüştür. Taşınmazın üzeri toprak dam şeklinde kaplanmış olup; üzeri otla kapatılmış durumdadır.				
Yapının İşlevi: Bilinmiyor				
Bugünkü İşlevi: Boş				
Vaziyet Planı:		Genel Fotoğraf:		
				

ÖZGEÇMİŞ

2008 yılında Çukurova Üniversitesi Mimarlık Bölümü'nden mezun oldu. 2011 yılında Çukurova Üniversitesi Mimarlık Anabilim Dalı'nda yüksek lisansını tamamladı. 2012 yılında NABA Milano'da, 2013 yılında DOMUS Academy, Milano'da, sanat ve tasarım programlarını tamamladı. 2015 yılında Çukurova Üniversitesi Sanat ve Tasarım Ana Sanat Dalı ve Pisa Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi Sanat Tarihi Bölümü'nde doktora programına başladı.

2008 yılında Adana Yüreğir Belediyesi'nde çalışma hayatına başlamış olup; 2012 yılından itibaren Kültür ve Turizm Bakanlığı, İtalya Ulusal Araştırma Konseyi (CNR), Yüreğir Belediyesi ve Pisa Üniversitesi konsorsiyumu olan Misis Projesi'nde Yüksek Mimar olarak görev almaktadır.